

VOJENSKÉ ROZHLEDY

7/94

VYDÁVÁ MINISTERSTVO OBRANY ČESKÉ REPUBLIKY

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

Redakce časopisu *Vojenské rozhledy*

Sedmdesát pět let Generálního štábu Armády České republiky

Jedním ze základních nosných prvků armády v demokratickém státě je tradicionalismus, vědomí koexistence s minulostí při plnění nejdůležitějšího armádního úkolu - obrany své vlasti. Kontinuita povinnosti a odpovědnosti je rozhodující zvláště pro řídící armádní složky, v první řadě pak pro generální štáb. Zde se střídají generace příslušníků armádní elity, důstojníků generálního štábu, s jediným úkolem - udržet optimální stav vojska pro jeho případné úspěšné zasazení v mezní situaci, při obraně státního teritoria a státních zájmů. Právě pocit kontinuity a odpovědnosti před předchůdci i následovníky patří mezi důležité morální aspekty činnosti důstojníků generálního štábu, jejichž služba náleží k nejprestižnějším oblastem vojenského povolání. Stejně pozice má v armádě demokratického státu i její vrcholná instituce, generální či hlavní štáb, a významná výročí tohoto vrcholného orgánu k celoarmádním svátkům.

Budování státu, armády a generálního štábu

Nejdůležitějším aspektem vzniku Československa byla idea českého státního práva, daná tradicí tisíce let existence českého státu. Na základě této tradice vznikla zahraniční armáda neexistujícího státu, nesená ideou historismu a tradicionalismu. Tato armáda vznikla postupným narůstáním odspodu, na podzim 1914 čítala necelých pět rot, o čtyři roky později měla již pět divizí a všechny útvary zbraní a služeb. Jako nově vzniklá armáda však postrádala nejvyšší velitelský sbor i skupinu osob s vyšším vojenským vzděláním, která by se mohla stát zárodkem generálního štábu. Tuto úlohu musela sehrát skupina důstojníků domácího vojska, posílená zkušenými důstojníky ze zahraničí.

Ríjnový převrat roku 1918 postavil vedení nového státu před problémy zabezpečení hranic země a prosazení autority Republiky Československé ve sporných územích, zvláště na východě státu. V konfliktu s Maďarskem se mělo rozhodnout, zda se území pod Tatrami stane jako Slovensko součástí nové republiky, či zda jako Horní země zůstane součástí Uherska. K řešení všech těchto problémů bylo třeba vojska a hlavně instituce, jež by dokázala na troskách vojenské organizace bývalé monarchie a z vracejících se (často demoralizovaných a nevyzbrojených) útvarů vytvořit organické vojenské jednotky a velitelství, schopné vojenských operací.

Muž, který se postavil do čela této syfiovské práce, se jmenoval **Rudolf Kalhous** a byl podplukovníkem generálního štábu bývalé c. k. armády. Od 5. listopadu 1918 vytvářel a řídil *organizační skupinu*, z níž po dvou týdnech vznikl III. vojenský odbor ministerstva národní obrany, zárodek budoucího generálního

štábu. V prozatímní organizaci měl tento odbor čtyři oddělení - *operační se zpravodajským, organizačním, mobilizačním a doplňovacím*. Během prvních měsíců existence republiky se mu podařilo podchytit bývalé organizační struktury vojska monarchie a v historických zemích obnovit systém organizování a doplňování pravidelných jednotek.

Na žádost politického vedení země přichází v únoru 1919 do Československa *Francouzská vojenská mise* v čele s divizním generálem **Maurice Pellém**. Smlouvu o její činnosti a pravomocích v rámci československé armády podepsal ministr zahraničí Edvard Beneš již 20. ledna 1919. Nejdůležitější částí smlouvy se stal 3. článek, v němž je stanoveno, že náčelník mise bude vykonávat funkci náčelníka generálního štábu, tedy šéfa zatím neexistující instituce.

Mezi úkoly Francouzské vojenské mise patřila pomoc při vzniku ministerstva národní obrany, generálního štábu, škol pro štábní, vyšší a nižší důstojníky a poddůstojníky všech zbraní. Předpokládala se úzká spolupráce jak s tzv. domácími důstojníky, působícími v ústředních vojenských orgánech, tak i s příslušníky *Italské vojenské mise*, kteří veleli jednotkám italských legií na Slovensku. K faktické spolupráci mezi Francouzi a Italy nedošlo a po vypuknutí války s maďarskými bolševiky odevzdala italská mise velení k 1. červnu 1919 do francouzských rukou.

Ještě v únoru 1919 se Francouzská vojenská mise rozdělila do čtyř samostatných sekcí (organizační, zpravodajské, operační a výcvikové, dopravní), čímž vytvořila rámec budoucího generálního štábu. Tento rámec se měl spojit s III. vojenským odborem ministerstva národní obrany v jednotný generální štáb československé armády. Od 2. května 1919 se ujal funkce i pobočník generála Pellé jako náčelníka generálního štábu, plukovník Kamil Holý. Veškeré plány a předpoklady ale zhatila československo-maďarská válka.

Nepríznivý výsledek květnových bojů na jižním Slovensku přiměl prezidenta republiky Tomáše G. Masaryka, aby 4. června 1919 jmenoval generála Pellé *nejvyšším velitelem (generalissimem) československé armády*. Francouzská vojenská mise se v tomto okamžiku fakticky stala štábem nejvyššího velitele a k jejímu spojení s III. vojenským odborem prozatím nedošlo.

Teprve konec válečných akcí a stabilizace vnitřní situace počátkem podzimu umožnily návrat k původním plánům, spojeným nyní s celkovou reorganizací ministerstva národní obrany. K 15. říjnu 1919 byla tato reorganizace ukončena (o týden později se generál Pellé vzdal své funkce generalissima) a v rámci ministerstva se poprvé oficiálně objevila odborná vojenská instituce, generální štáb, označený po sjednocení terminologie od 19. září 1920 jako *Hlavní štáb československé branné moci*. Proto můžeme 15. říjen 1919 označit za den zahájení činnosti předchůdce dnešního Generálního štábu Armády České republiky.

Pod vlivem Francouzské vojenské mise

Prvním úkolem nové instituce, zvláště pak jejího organizačního oddělení, se stala tzv. *unifikace armády*, vyhlášená společným rozkazem prezidenta republiky Tomáše G. Masaryka a ministra financí Václava Klobáče k 1. lednu 1920. Během unifikace došlo ke sjednocení domácího a zahraničního vojska v jednotnou armádu

s pevnou organizační strukturou. Došlo-li při provádění unifikace ke konečné shodě mezi domácími důstojníky generálního štábu a Francouzi, při jednání o osnově branného zákona se naplno projevily rozpory, které se staly osudnými podplukovníku Kalhousovi. Pod přímým nátlakem generála Pellé, který neváhal na pomyslnou miskou parlamentních vah vhodit veškerou autoritu svou i prestiž Francie a její armády, schválili nakonec poslanci 19. března 1920 branný zákon č. 193/20 Sb. v té podobě, jak jej navrhla Francouzská vojenská mise. Tvůrce jádra našeho generálního štábu řešil osobní prohru odchodem z armády a francouzský vliv se stal na necelých šest let v armádě dominantním.

Měli-li na organizačních zásadách výstavby nové československé armády lví podíl domácí důstojníci, prosadili se v operačním plánování příslušníci Francouzské vojenské mise. První operační plán, spojený s francouzským ultimátem Německu ohledně podpisu mírové smlouvy, vznikl 25. května 1919 a předpokládal útočnou operaci československých jednotek z oblasti Chebu údolím Mohanu ke spojení s francouzskou armádou. Koncem roku 1920 pak byly zpracovány první ucelené studie k vedení války s Německem, nazvané N 1 a N 2 (s kombinací N 3). Zároveň se zkušenosti z válečných střetů roku 1919 projevily v plánech nástupu proti Maďarsku (plán H) a jeho odvozenin - nástupového plánu proti Polsku (plán P) a kombinovaného plánu války proti Polsku a Maďarsku zároveň (plán PH).

Plán války s Maďarskem se přiblížil své realizaci během října 1921, kdy se uherský král Karel IV. pokusil o obnovení monarchie. Československá vláda vyhlásila na obranu Slovenska před očekávanou maďarskou iredentou 24. října 1924 mobilizaci. Právě latentní maďarské nebezpečí vedlo ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše k prosazení protimaďarského obkličovacího spojení **Československa, Rumunska a Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (od 1929 Jugoslávie)**, nazvaného **Malou dohodou**.

Postupný odchod jednotlivých francouzských důstojníků a generálů během první poloviny dvacátých let vedl k prosazení československých zájmů do operačního plánování. Ukončení působení Francouzské vojenské mise jako řídicího orgánu, dosažené nastoupením divizního generála **Jana Syrového** do funkce náčelníka hlavního štábu 1. ledna 1926, znamenalo mezník pro historii instituce. Francouzi, oprávněně oceňovaní jako význační pomocníci při budování armády, se v realitě dvacátých let stali nadbytečnými. Mise se změnila v pouhý poradní orgán a českoslovenští důstojníci, domácí i legionáři, se po sedmi letech stali svrchovanými pány nejvyšších armádních institucí.

Poklidné desetiletí

Nový náčelník hlavního štábu sotva stačil zcela převzít svůj resort a vládní krize jej 18. března 1926 postavila na místo ministra národní obrany. Do čela hlavního štábu se dočasně postavil divizní generál **Radola GAJDA** (vl. jménem Rudolf Geidl - pozn. red.) v srpnu 1926, ale byl obviněn z protivládní činnosti a suspendován. Pád význačného legionářského vůdce vyvolal určité vření mezi částí důstojnictva, odmítajícího tak silné vměšování politiků do vnitřních záležitostí armády. Gajdova aféra se stala prvním stupněm na cestě plného podřízení armádních špiček poli-

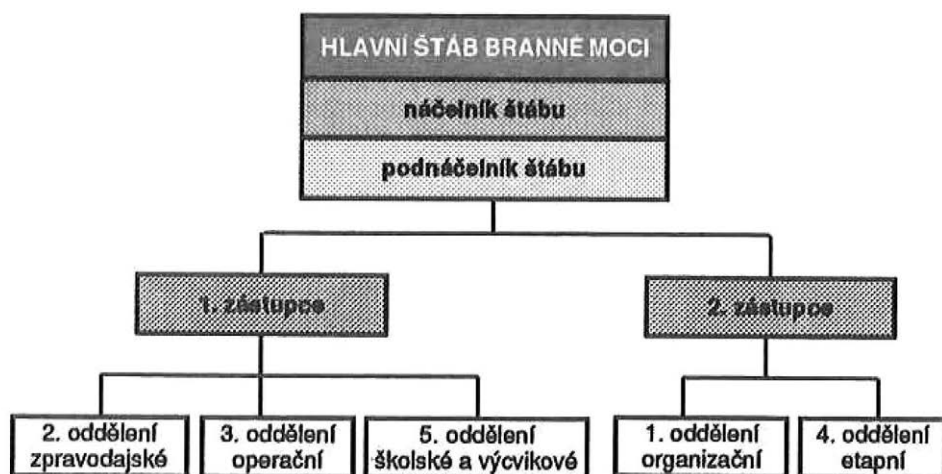

Schéma č. 1 Organizační struktura Hlavního štábu československé branné moci (stav k 1. 1. 1929)

tické reprezentaci, což vyvrcholilo v září 1938, kdy se ve válečné situaci armádní vedení bez odporu podřídilo politickému rozhodnutí.

K 1. lednu 1927 byla na ministerstvu národní obrany provedena reorganizace, která však složení hlavního štábu příliš neovlivnila. Politické zásahy do armádního organismu, prosazované zvláště ministrem zahraničí Edvardem Benešem, ale neustávaly a v dubnu 1932 bylo rozhodnuto o zkrácení prezenční služby na osmáct měsíců. Benešova aktivita vycházela z jeho silného postavení na ženevské odzbrojovací konferenci a byla podporována ministerstvem financí, které se snažilo vyrovnat státní rozpočet drastickými škrti v neprospěch armády.

Pacifistická euforie, živěná v Evropě po podepsání tzv. Briand-Kellogova paktu v roce 1928, začala počátkem třicátých let odplývat. V červenci 1930 se Francii nepodařilo prosadit plán evropské federální unie, v březnu 1932 byl zmařen návrh hospodářské unie, v září 1934 skončila neúspěchem francouzská iniciativa v otázce tzv. východního paktu. Do ztracena směřovala jednání ženevské konference. Československo, které bylo v zahraniční politice francouzským spojencem, chápalo diplomatické neúspěchy Paříže jako nezmary vlastní politiky a bylo nuceno zásadně proměnit své diplomatické priority.

Československé vojenské vedení (v němž se od konce dvacátých let postupně prosazovali mladší legionářští důstojníci a později i mladí absolventi hranické akademie a pražské válečné školy) však věnovalo zhoršujícím se mezinárodním podmínkám značnou pozornost a připravovalo se na všechny eventuality. Již v létě 1932 rozpracovalo 3. (operační) oddělení hlavního štábu plán modernizace a reorganizace armády, od února 1933 pak platil nový nástupový plán III, který nahradil

již sedm let starý plán II. V okamžiku, kdy si českoslovenští politikové začali uvědomovat možné nebezpečí nové války, byla již armáda teoreticky připravena.

V čele obrany státu

V listopadu 1933 nastoupil do funkce náčelníka hlavního štábu generál **Ludvík Krejčí**, který se stal hlavní hybnou silou prováděné modernizace armády. Někdy až hrubým nátlakem se zbavil přestárých velitelů, osobně se účastnil vojensko-diplomatických jednání se spojenci, podílel se na vytýčení hlavní linie opevnění i na zpracování nových válečných plánů. S Krejčího nástupem začala postupná rotace velitelských kádrů za účelem obsazení všech důležitých míst nejschopnějšími generály a důstojníky s moderním vojenským vzděláním a myšlením.

K 6. říjnu 1933 vznikla *Nejvyšší rada obrany státu*, tvořená členy vlády v čele s ministerským předsedou. Jejím členem se stal také náčelník hlavního štábu a výkonným orgánem generální sekretariát, začleněný pod hlavní štáb. Již v prosinci 1932 vznikl *Armádní poradní sbor*, poradní orgán ministerstva obrany, ve kterém získal hlavní štáb téměř polovinu míst. Důstojníci generálního štábu tak začali významně ovlivňovat veškeré řízení armádního mechanismu.

Řízením všech teoretických a praktických otázek opevňování hranice se od března 1935 zabývalo *Ředitelství opevňovacích prací* v čele s bývalým náčelníkem hlavního štábu generálem **Karlem Husárkem** a podléhajícím hlavnímu štábu. Obrovský rozmach výstavby opevnění postavil armádní vedení do role největšího zadavatele veřejných stavebních prací a přivodil také oživení československé průmyslové výroby. Posilování armády znamenalo nejen nová pracovní místa v průmyslových podnicích (Škoda, ČKD, Zbrojovka, Avia, Tatra, Letov, Aero, ČZ, Poldi, Vítkovice), ale zvýšily se též požadavky na výkup potravin od soukromých zemědělců, na armádním růstu se přizívali střední podnikatelé v dopravě a službách. Vlastní vojenská posádka se stala pro města prestižní záležitostí, značně posilující rozpočet radnice.

Prestiž armády na veřejnosti se několikanásobně zvýšila, vojenské povolání se stalo vyhledávanou životní dráhou. Na rozdíl od většiny okolních států však československá generalita zůstala stranou politického boje. V období klidu umožňovala nerušený rozvoj zastupitelské demokracie, kterou se Československo ve třicátých letech stalo (v moři autoritativních režimů všech odstínů) pověstnou. Na druhé straně však až slepá poslušnost armádních špiček politickému vedení země mohla skončit katastrofou, pokud by tyto špičky neprokázaly stejnou oddanost své vlasti. Bohužel, právě taková situace nastala v Československu na podzim 1938.

Mnichovská katastrofa

Podzimní krize roku 1938 zastihla československou armádu a její generální štáb ve stavu dokončované reorganizace a modernizace. V takovém stavu však byly tehdy všechny evropské armády a Československo patřilo k těm zemím, které v modernizaci postoupily nejdále. Jedinou vážnou slabinou zůstávalo letectvo, v ostatních zbraních jsme se blížili ke špičce.

Za šest let usilovné práce dokázal hlavní štáb přetvořit armádu v moderní, vysoce výkonný organismus, schopný bojového nasazení. V okamžiku vyhlášení zářijové mobilizace byla naše armáda nejsilnější evropskou armádou po velmocích a její velitelský sbor byl tím nejlepším, co dokázaly české země ve své historii postavit.

Československo bylo jedinou zemí, která měla šanci postavit se plně mobilizovanou armádou proti německé armádě, která tehdy nemohla (z důvodu nedokončené reorganizace) mobilizaci provést. Načasovaný okamžik, kdy prezident na nátlak generála Krejčího mobilizaci vyhlásil, i rychlost jejího průběhu zaskočila Němce natolik, že se ani nezmohlo (jako v případě Polska 1939 nebo Jugoslávie 1941) na jakékoli její narušení.

Po vyhlášení mobilizace se hlavní štáb změnil v *Hlavní velitelství operujících armád (HVOA)* a jednotlivé odbory ministerstva ve velitelství druhů vojsk. Vyhodnocením možností německé armády bylo přistoupeno k realizaci varianty XIII nástupového plánu VII, která předpokládala snahu o udržení maxima území. Generál Krejčí, jmenovaný hlavním velitelem, si troufal udržet bojeschopnost podřízených vojsk i po několik měsíců, dokud se neprojeví akce spojenců.

Politické vedení státu však kapitulovalo před ultimátem z Mnichova a nařídilo bojeschopné armádě ustoupit z hranice. Apel generality na prezidenta Beneše zůstal nevyslyšen a žádný z armádních velitelů na sebe nevzal odpovědnost vojenského převratu. Politická kapitulace ale stála armádu a její hlavní štáb více než prohraná válka - během okupace a na všech bojištích druhé světové války zahynulo téměř 20 % generálů, přes 25 % důstojníků generálního štábu. Takové bojové ztráty neměla žádná ze spojeneckých armád. Nejstrašnější pro armádu však byla ztráta prestiže, umocněná poválečným obdobím a trvajícím v podstatě dodnes. Kapitulace politiků byla jimi samými přenesena na kapitulaci armády a i dnes dává politickým pisálkům třetího řádu šanci realizovat své ambice osočování armádního organismu jako nadbytečného pro samostatnost země.

Řídící složka odboje

Ani odchod od hranice, ani druhá kapitulace prezidenta Háchy v Berlíně (nyní již ve vojensky neřešitelné situaci) nezměnily u většiny vojáků odpovědnost k přísaze. Ještě 14. března 1939 odlétla do Velké Británie skupina důstojníků 2. (zpravodajského) oddělení hlavního štábu, kteří tak symbolicky nastartovali druhý odboj. V květnu 1939 vznikla vojenská odbojová organizace Obrana národa, jejíž struktura využila organizace válečné armády z podzimu 1938. Přes všechny úderý německé bezpečnosti jádro vojenského odboje přetrvalo válku a v květnu 1945 zabezpečilo vojenské vystoupení, spolu s Paříží jedině, jež donutilo Němce ke kapitulaci.

Tak jako v prvním odboji, i za druhé světové války ležela odpovědnost za vlast na vojácích. Vojáci prvního odboje Republiku Československou vytvořili, vojáci druhého odboje ji dokázali obnovit. Bez vojenského odboje doma a v zahraničí by mohli vedoucí politici jen těžko prosazovat opětnou obnovu státu téměř v předválečných hranicích.

Úlohu řídicího orgánu vojenského odboje převzalo v zahraničí exilové ministerstvo obrany, které ve Velké Británii nahradilo 21. července 1940 prozatímní správu z Francie. Ministerstvo v sobě v podstatě sloučilo funkci politického a vojenského orgánu a do jeho čela byl postaven generál Sergej Ingr. Hlavní štáb klasického typu se rozplynul v jednotlivých odborech exilového ministerstva, ministři samému byl podřízen *náčelník štábu MNO* jako výkonný orgán. Teprve 15. ledna 1943 došlo k vytvoření zárodku nového hlavního štábu, kterým se stal *Štáb pro vybudování branné moci*, s odděleními organizačním, zpravodajským, operačním a etapním, doplněný od 1. 2. 1943 *Studijní skupinou*. Díky této organizaci byla nejen řízena organizace, doplňování i bojová činnost československých jednotek na východní i západní frontě, ale vznikly také základní teoretické práce, na jejichž základě bylo hned po osvobození možno přistoupit k obnově armádního organismu.

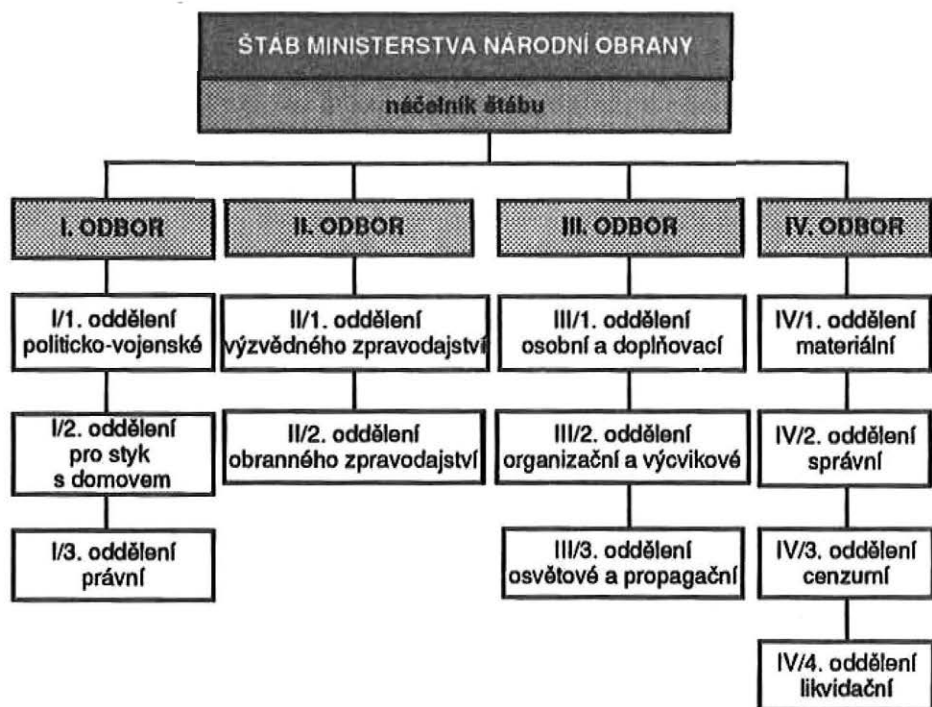

Schéma č. 2 Organizační struktura Štábu MNO (stav k 1. 1. 1943)

Nová ztráta politické samostatnosti

Schopnosti většiny řídících pracovníků exilového ministerstva a štábu však zůstaly nevyužity. Počátkem dubna 1945 byla pod sovětským vojenským dozorem vytvořena československá vláda v Košicích, novým ministrem národní obrany se stal generál Ludvík Svoboda. O den později byl novým *náčelníkem hlavního štábu československé armády* jmenován generál **Bohumil Boček**. Dotyčný sice nedokončil pražskou válečnou školu a nezískal tak charakter důstojníka generálního štábu, ale byl přijatelný jak pro sovětskou stranu, tak i pro československé komunisty, aspoň prozatím.

Po přjezdu nejvyšších vojenských orgánů do Prahy během května 1945 byla zahájena obnova československé armády, která se však stala nástrojem prudkého politického boje. Komunisté, kteří získali v osobě ministra obrany svého člověka, prosadili likvidaci základního prvku československé demokratické armády, její nepolitičnosti. Od tohoto okamžiku začala vojenská odbornost ustupovat politickému cítění možného adepta na funkci a mezi politickými stranami, zvláště pak mezi komunisty, národními socialisty a slovenskými demokraty, probíhaly urputné boje o prosazování svých vojenských přívrženců do vysokých funkcí. Svou roli sehrávaly do té doby nepoznané protekce, jako příslušnost k druhu odboje (domácí, zahraniční východní a západní, slovenský), stejně tak jako kombinace účasti v prvním a druhém odboji nebo známosti ze stejného ročníku či typu školy.

Jedním z výsledků tohoto politického boje o armádu bylo i obrovské zbytnění vrcholných armádních institucí. Zmizelo rozčlenění na ministerstvo a štáb, náčelník hlavního štábu byl přímo podřízen ministroví a sám (se svým zástupcem, podnáčelníky a jejich zástupci) ovládal celý aparát. Značně vzrostl počet štábních oddělení, odborných ministerských odborů a nově byla vytvořena velitelství druhů vojsk, každé se svým štábem a dalšími podřízenými odděleními. Politický boj o místa přednostů a jejich zástupců působil mezi hlavními faktory personální politiky. Veškeré pokusy o zeštíhlení ministerského aparátu v prvních poválečných letech tak přicházely vniveč.

Skutečnost, že štábní a řídící práce v té době dosahovala velmi pozitivních výsledků, je vysvětlitelná dvěma faktory - odbornou způsobilostí značné části důstojníků generálního štábu, danou jejich dřívějším studiem, a jednotou v posuzování pravděpodobného budoucího nepřítele, za nějž bylo stále považováno Německo. Po prozatímní organizaci z května 1945 byla v říjnu téhož roku vyhlášena definitivní organizace armády, vcelku teritoriálně vyvážená, s určitým akcentem na hranici s Německem. V lednu 1947 pak došlo k přijetí tzv. malého a velkého výzbrojního programu, který měl zabezpečit modernizaci armády na desetiletí.

Nová definitivní organizace armády, provedená v říjnu 1947 z důvodu nízkých počtů vojáků, a tím i malé naplněnosti jednotek, již politicky předjímala územní rozložení armády. Byl zahájen trend vojenského „vyprázdnování“ Slovenska a severovýchodní Moravy, nejlepší výzbroj a většina povolanců směřovala na hranici s americkým okupačním pásmem Německa. Politická jednotata „slovanských“ států (včetně Maďarska a Rumunska) pomalu získávala i svou vojenskou dimenzi. Únorový puč v roce 1948 tyto trendy pouze potvrdil.

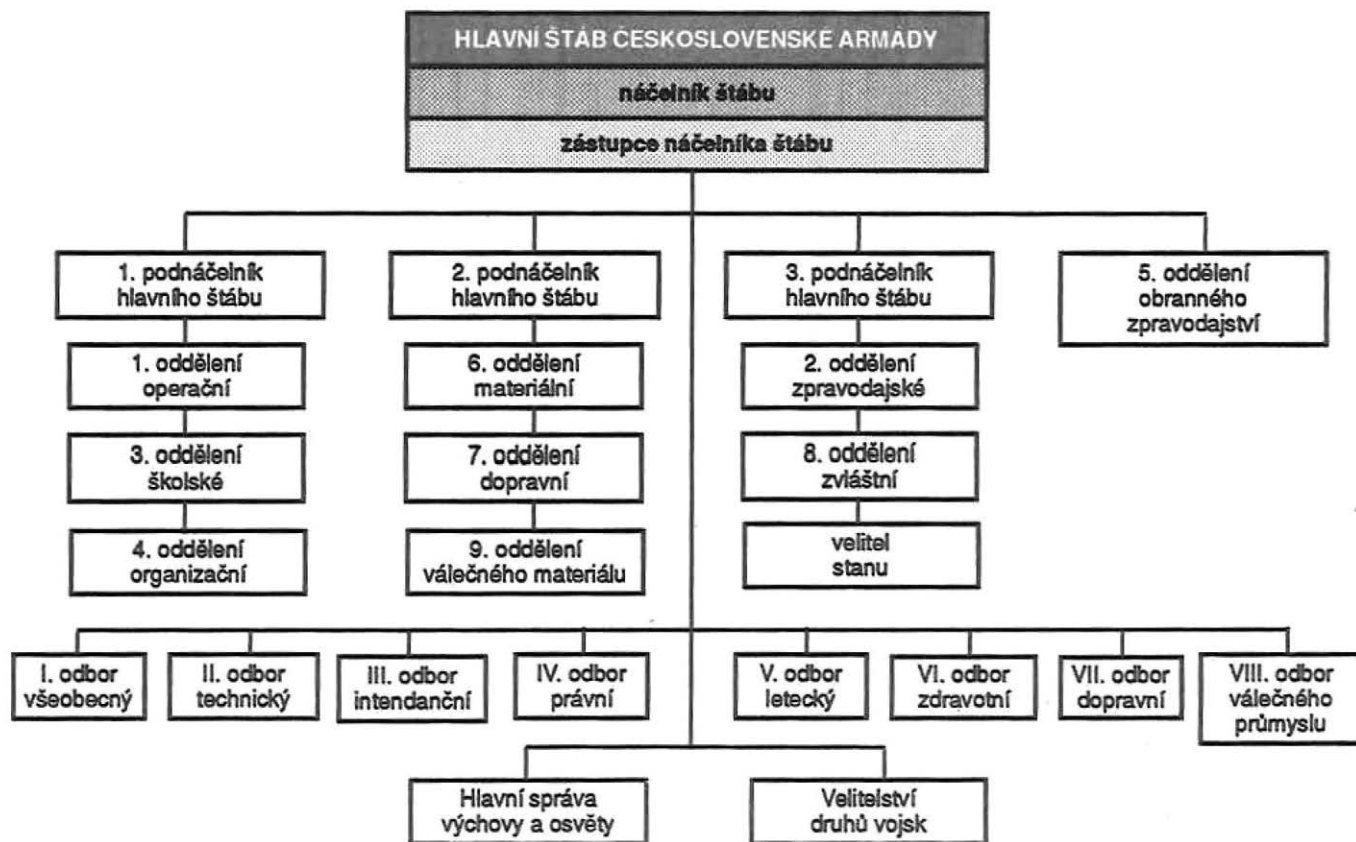

Schéma č. 3 Organizační struktura Hlavního štábu československé armády (stav k 1. 1. 1947)

Nástup komunistů k moci znamenal pro armádu další čistky, které se postupně nevyhly ani bývalým přijatelným generálům, kteří, ve snaze se zalíbit, pensionovali od roku 1945 své bývalé kolegy. Počátkem srpna 1948 byl vyprovokován incident s generálem Bočkem, díky kterému skončil jeho život ve vězení. Bočkovým nástupcem se stal generál **Šimon Drgač**, ale ani pro něho se tato funkce nestala zálibou. Při závěrečné čistce, která postihla i v úloze mouřenína stojícího ministra Svobodu, byla v dubnu odvolána z funkcí většina prokomunizujících generálů. Komunistický vůdce a prezident Klement Gottwald tak prostřednictvím člena rodiny (gen. Alexeje Čepičky - pozn. red.) nechal realizovat heslo: „místo abychom z generálů dělali komunisty, tak z komunistů uděláme generály“.

Rok 1950 znamenal agónii pro nejvyšší armádní instituci - hlavní štáb. Profesního důstojníka generálního štábu v čele vystřídal „politruk“, **generál Jaroslav Procházka**, který měl s armádou společné, ostatně tak jako ministr obrany, jen nošení generálské uniformy, doplněné nyní sovětské honosné prvky. Ruku v ruce s touto změnou došlo i k reorganizaci instituce zcela podle sovětského vzoru a zároveň byl proměněn název na *generální štáb*. Nově koncipovaný generální štáb ztratil svou autonomii v rámci ministerstva a jeho náčelník se stal prvním z ministrových náměstků. Z jeho pravomoci bylo vyjmuto vojenské zpravodajství, působení na školství, týlové zabezpečení aj.

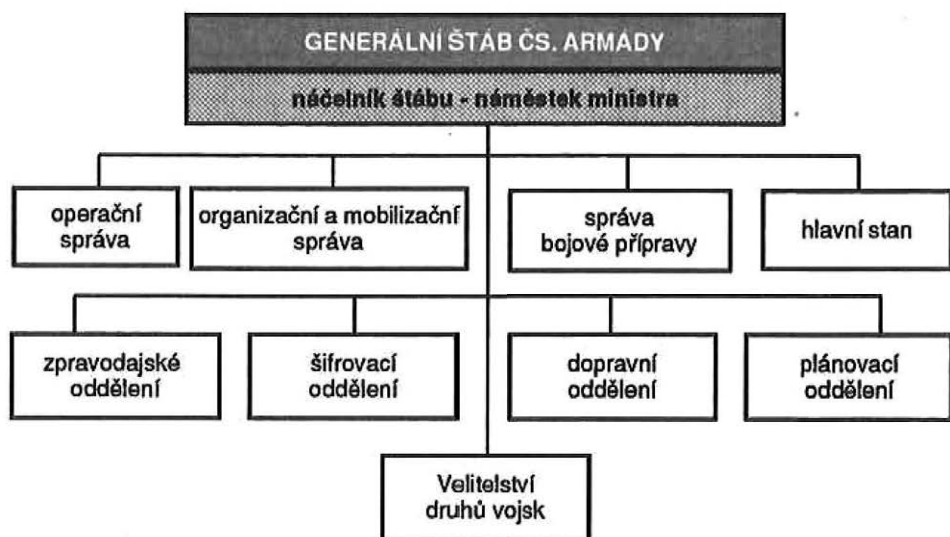

Schéma č. 4 Organizační struktura Generálního štábu Československé armády (stav k 1. 1. 1951)

Naprostá nekompetentnost nejvyšších představitelů armády - generálů Čepičky a Procházky, byla eliminována institucí sovětských poradců, kteří vlastně řídili celý

resort. Na generálním štábu působil celou první polovinu 50. let sovětský *generálporučík Žerjobin*, jenž byl místo generála Procházky jeho faktickým představitelem. Plná závislost československé vojenské teorie i praxe se pak dále prohloubila roku 1955, po podepsání Varšavského paktu. Díky jeho organizační struktuře, sledující pouze sovětské hegemonistické cíle, se stali náčelníci generálních štábů armád satelitních států podřízenými náčelníkovi štábu tzv. Spojených ozbrojených sil a ten sám byl pouhým zástupcem náčelníka sovětského generálního štábu. Kruh se uzavřel pod sovětskou kuratelou.

* * *

Závěr

Pád komunismu i Sovětského svazu do propadliště dějin, politické změny v našem prostoru, obnovení demokratického státu u nás - to jsou prvky, které vrátily mnoho politických i armádních institucí do období výstavby podle osvědčených demokratických principů. Historie se stává v tomto případě ne snad učitelkou života, ale spíše příkladem. Při konstituování plně nezávislého státu, politiky, armády i jejich institucí můžeme využít tradice meziválečného období. Tradicionalismus je armádě demokratického státu vlastní, a proto i vzpomínka na vznik nejvýznamnější instituce Armády České republiky před třemi čtvrtinami století může sloužit tvorbě reálného obrazu armády v politickém systému státu.

První náčelník generálního štábu československé armády divizní generál Maurice César Joseph Pellé

* 18. 4. 1863 Douai

† 16. 3. 1924 Istantbul

Po absolvování vojenské školy sloužil několik let jako dělostřelecký důstojník v různých francouzských posádkách. Díky prokázaným schopnostem byl vybrán ke studiu na Válečné škole a po jejím ukončení se roku 1896 stal náčelníkem štábu velitele francouzských vojsk na Madagaskaru. Později prošel několika velitelskými funkcemi v dělostřelectvu a roku 1909 se stal vojenským přidělcem v Berlíně, kde byl v roce 1911 povýšen na plukovníka. Od léta 1912 velel 8. dělostřeleckému pluku, po několika měsících odjel do Maroka, kde se stal náčelníkem štábu Hlavního komisaře Francouzské republiky.

S vypuknutím války se vrátil do metropole spolu s brigádou marockých střelců, avšak místo na frontu byl povolán do Chantilly, kde se stal přednostou třetí kanceláře Velkého hlavního stanu, tj. operačního oddělení hlavního velitelství

válečné armády a krátce po svém nástupu byl povýšen na brigádního generála. V roce 1917 byl poslán na frontu ve funkci velitele 153. pěší divize a po půl roce, již jako divizní generál, se stal velitelem 5. armádního sboru, s nímž se mu podařilo zastavit německou ofenzívu v bojích u Saint Quentin a Noyonu. Na podzim 1918 bojovala v rámci jeho sboru i československá brigáda francouzských legií.

Po skončení války byl vybrán do čela Francouzské vojenské mise v Československu a 13. února 1919 přijel do Prahy, kde byl postaven do čela československého generálního štábu. Jako představitel francouzské armády se brzy dostal do sporu jak s italským generálem Piccionem, který v té době velel na Slovensku, tak i s důstojníky tzv. domácího vojska. Maďarský útok na Slovensko v květnu 1919 ale část těchto problémů vyřešil a 1. června 1919 převzali francouzští důstojníci všechna místa po odcházejících Italech na maďarském bojišti. Válka s Maďarskem však také na určitý čas zastavila organizační výstavbu vrcholných institucí československé armády, neboť generál Pellé, jmenovaný k 4. červnu 1919 nejvyšším velitelem (generalissimem) československé armády, byl nucen pozastavit práci na organizování generálního štábu ve prospěch velitelských povinností.

Po ukončení války s Maďarskem došlo během první poloviny října 1919 k celkové reorganizaci nejvyšších vojenských institucí československé armády a od 15. října 1919 oficiálně působil i generální štáb s Pellém v čele. Mezi první úkoly štábu patřila tzv. unifikace domácích a zahraničních jednotek v jedinou armádu a dále pak osnova branného zákona. Nad touto osnovou došlo k zásadnímu politickému boji mezi francouzskou misí a domácími důstojníky. Přijetí francouzského návrhu parlamentem 19. března 1920 znamenalo definitivní vítězství Francouzské vojenské mise při sporu o další existenci československé armády. Osobnost generála Pellé se stala pro poslance rozhodujícím podnětem pro schválení zákona.

V prosinci 1920 rozhodla francouzská vláda o odvolání generála Pellé z Prahy a jeho vyslání do Turecka. Přes osobní žádost prezidenta Masaryka o setrvání Pellého v Československu se požadavek Paříže nezměnil a generál Pellé 1. ledna 1921 odjel na své nové působiště. Krátce se ještě vrátil a v Praze uzavřel sňatek s Járrou Braunerovou, v Turecku se narodila jejich dcera Maryška.

Od února 1921 působil generál Pellé ve funkci hlavního komisaře Francouzské republiky pro oblast Středního východu, zasazoval se o ukončení řecko - turecké války a zastupoval svou zemi na mírové konferenci v Lausanne v červenci 1923. Zhoršení zdravotního stavu mu však nedovolilo věnovat se ani dalším vojenským a diplomatickým povinnostem ani své mladé rodině. Po krátké nemoci v březnu 1924 zemřel.

Za vojenské a politické zásluhy obdržel divizní generál Maurice C. J. Pellé velkokříž francouzského Řádu čestné legie, československý Řád bílého lva 1. třídy a další zahraniční vyznamenání.

Major PhDr. Jiří Fidler

Vojenská hlediska rakouské bezpečnostní politiky

LANDESVERTEIDIGUNGS-AKADEMIE
DER KOMMANDANT

V letech od roku 1989, od konce bipolarity bloků „Varšavský pakt“ a „NATO“ v Evropě, je možno nejen v Rakousku pozorovat změněné a rozšířené chápání bezpečnosti; důsledkem jsou změněné interpretace bezpečnostní politiky ve všech státech Evropy, což se týká také jejich vojenských hledisek včetně struktur ozbrojených sil.

Rakouské Spolkové vojsko (Bundesheer) je definováno jako součást výkonné moci Rakouské republiky. Jeho činnost se proto může řídit výlučně na základě rakouskou spolkovou ústavou stanoveného principu zákonnosti, což znamená, že Spolkové vojsko může být zasazeno pouze na základě existujících rakouských zákonů. Na základě této samozřejmé vazby na princip zákonnosti se níže uvedené výroky ve své „historické části“ vztahují převážně na ty zákony, které určují a strukturují vojenskou složku bezpečnostní politiky. Tyto zákonné podklady mohou být vzhledem k rychlému politickému vývoji na mezinárodním poli v mnohých částech předmětem diskuse a mohou vyžadovat úpravu, avšak musejí být brány v úvahu. V druhé „aktuální části“ bude posouzen nejnovější vývoj v oblasti vojenské bezpečnostní politiky. K doplnění zákonem daných rámcových podmínek budou uvedeny výroky osob, které se jako nositelé vojenské odpovědnosti vyjadřují k vojenské složce bezpečnostní politiky. Tento postup se jeví jako nezbytný, protože všeobecná zákonná ustanovení vždy vyžadují přeměnu a s ní nezbytně spojenou interpretaci.

K POJMU BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY

Mír je mnohdy interpretován jen negativně jako absence války. Tato negativní interpretace však přehlíží pozitivní aspekty, jako například oblast spravedlivého sociálního řádu, který vylučuje příčiny ne-míru (Unfrieden).

„Bezpečnost“ systému je tím vyšší, čím vyšší je stupeň jeho autonomie. To však musí být v souladu se zásadami aktivní zahraniční politiky předmětem péče v rámci mezinárodních vztahů. To vede k pojmu bezpečnostní politiky.

Rakouská bezpečnostní politika je oficiálně definována jako „souhrn všech opatření, především v oblastech zahraniční politiky, politiky k udržení vnitřní stability i obranné politiky, k ochraně obyvatelstva a základních

hodnot tohoto státu proti všem druhům ohrožení, zachování a obraně nepřetržitě neutrality“.

Cílem bezpečnostní politiky je proto ochrana obyvatelstva a základních hodnot republiky, jakož i zachování nezávislosti a suverenity. Bezpečnostní politika se buduje na třech složkách, a to:

- aktivní zahraniční politice,
- vnitřní stabilitě,
- věrohodné obranné politice.

HISTORICKÉ ZÁKLADY

Zákonné podklady a dokumenty

■ *Plán obrany státu*

„Plán obrany státu“ byl jako obsáhlá bezpečnostně-politická koncepce Rakouské republiky, založená na rozhodnutí Národní rady v souhlase se všemi třemi tehdy v parlamentu zastoupenými stranami přijat Spolkovou vládou v roce 1983.

Cílem této koncepce bylo:

- stanovit směrnice pro zvládnutí výjimečných krizových situací,
- katalogizovat možná ohrožení Rakouska a definovat jejich význam pro obyvatelstvo a základní hodnoty,
- poprvé formulovat základní hodnoty republiky: nezávislost vůči zahraničí, teritoriální integrita a jednota státního území, vnitřní autonomie, zachování pluralistického státního a společenského řádu, regionální a globální posilování míru, maximální kvalita života a životní úrovně rakouského obyvatelstva.

■ *Celkový plán obrany státu*

Plán obrany státu byl také sladěnou souhrnnou koncepcí „celkové obrany státu“, která staví čtyři dílčí oblasti této celkové obrany státu (vojenskou, hospodářskou, duchovní a civilní obranu státu) do jednoho kompletního skloubeného rámce. „Celková obrana státu“ s „vojenskou obranou státu“, která je do ní integrována, disponuje několika zákonnými podklady. Článek 9a rakouské spolkové ústavy zní takto:

„...Rakousko vyhláší celkovou obranu země ... K celkové obraně země patří vojenská, civilní a hospodářská obrana země“.

Za všeobecnou koordinaci celkové obrany státu je odpovědný úřad spolkového kancléře. V tomto úřadě byly zřízeny koordinační oddělení a odborný štáb složený z vedoucích činitelů dílčích oblastí.

Některé další články ústavy se rovněž zabývají vojenskými hledisky. Jedním, který je nutno zvláště zdůraznit, je článek 79 spolkové ústavy. V jeho prvním odstavci je stanovena zásadní odpovědnost rakouského Spolkového vojska za vojenskou obranu státu:

„...posláním Spolkového vojska je vojenská obrana státu...“

Článek 79 dále formuluje úkoly Spolkového vojska, které překračují čistě vojenskou obranu státu. V odstavci 2 tohoto článku jsou tyto úkoly uvedeny:

- ochrana ústavního zřízení a jeho schopnosti jednání, jakož i ochrana demokratických svobod obyvatel,
- zachování pořádku a bezpečnosti uvnitř státu,
- poskytování pomoci při živelných pohromách a neštěstích mimořádného rozsahu.

■ **Obranná doktrína 1975**

Jedno desetiletí před zpracováním plánu obrany státu byla podle rozhodnutí Národní rady ze dne 10. června 1975 stanovena „obránná doktrína 1975“ pro „celkovou obranu státu“. Podle rozhodnutí ministerské rady ze dne 28. října 1975 byla „obránná doktrína“ přijata jako vládní a správní zásada. Vedle nových zásad o tom, jak mají být jednotlivé dílčí oblasti celkové obrany státu organizovány, obsahuje nyní jednoznačné konstatování, že vojenská obrana státu je posláním Spolkového vojska.

Byly rozlišeny tři potenciální případy zasazení:

● **případ krize:** „V případě mezinárodního napětí nebo konfliktu s nebezpečím rozšíření na Rakousko, čelit každému pokusu o takové rozšíření, bránit hranice a zachovat nedotknutelnost vzdušného prostoru; k tomu je nutno podle okolností zasadit aktivní útvary, útvary ochrany hranic a teritoriální zajišťovací síly v prostoru, který je považován za ohrožený“.

● **případ neutrality:** „V případě vojenského konfliktu v sousedství zasazením aktivních útvarů v ohroženém prostoru a mobilizovaných záložních útvarů umožnit zachování neutrality na zemi i ve vzduchu; zabránit proniknutí cizích vojsk na rakouské území a v každém případě proniknuvší části těchto vojsk odzbrojit a internovat“.

● **případ obrany:** „V případě vojenského útoku na Rakousko zahájit obranný boj na hranici, mobilizací dosáhnout v nejkratší možné době úplné vojenské obratyschopnosti a v každém případě získat nazpět ztracené prostory“.

Nezávisle na uvedených úkolech musí Spolkové vojsko podle požadavků „obránné doktríny 1975“ podporovat také jiné oblasti celkové obrany státu. Jako zvláště důležitá se jeví oblast „civilní obrany státu“, v jejímž rámci musí Spolkové vojsko vykonat příslušná opatření pro případ krize, neutrality a obrany.

■ **Obrana prostoru**

V Rakousku byla po roce 1975 jako důsledek tehdejší obranně-politické situace nalezena metoda obrany v „obránné prostoru“, jejíž cíle byly podrobně vyjádřeny v plánu obrany státu. Koncept obrany prostoru byla základem odstupňovaného plánu pro budování vojenské obrany státu. První stupeň (mezistupeň) předpokládal početní stav 186 000 mužů pro Spolkové vojsko do roku 1986. Podle druhého stupně (stupně výstavby) měl být v roce 1994 početní stav 300 000 mužů. Tyto cíle byly definovány jako řádové hodnoty, jichž mělo být dosaženo. Všechny politickými stranami, které byly tehdy zastoupeny v parlamentu, byly považovány za uskutečnitelné. „Obrana prostoru“ se opírala zvláště o teritoriální princip s přímou součinností civilní a vojenské oblasti. Na operačním a taktickém stupni byly nositeli

„obranu prostoru“ teritoriální a mobilní síly. Prostor zasazení byl rozdělen na klíčová pásma (boj na zdrženou) a pásma zajišťování prostoru („taktika píchání špendlíkem“). Jak personální, tak materiální vybavení rakouského Spolkového vojska bylo přizpůsobeno koncepci obrany prostoru (od koncepcie obrany prostoru se nyní se zřetelem k nové bezpečnostně-politické situaci upustilo, viz další části článku).

■ *Vojenská hlediska neutrality*

Rakouská neutralita, vnitrostátně přijatá ústavním zákonem ze dne 26. 10. 1955, je do jisté míry považována za základ a záruku suverenity Rakouska. Od osmdesátých let a především od konce bipolarity v Evropě, od roku 1990, se však prosazuje nová interpretace funkce a účelnosti neutrálního stavu republiky.

Neutralita Rakouska do značné míry až dosud určovala strukturu a působení rakouského Spolkového vojska, přičemž se sice usilovalo o dosažení úrovně rovněž neutrálního Švýcarska, již však nebylo dosaženo (např. mohutnost hlavních zbraňových systémů). K tomu je možno dodat, že historické zkušenosti jiných, dočasně neutrálních států v Evropě 20. století, nebyly příliš pozitivní. Jejich neutralita nebyla agresory nikdy skutečně respektována nebo byla neutrály samotnými interpretována účelově v souladu s danou situací (např. Belgie, Holandsko, Norsko atd. ve druhé světové válce).

Závěr, který je nutno z této zkušenosti vyvodit, znamená, že *vojenské síly malého neutrálního státu nepostačují k tomu, aby při konfrontaci se silnějšími válčícími stranami (nebo mezi nimi) splnily svoje závazky plynoucí z neutrality*. Vojenský úspěch neutrality byl a s konečnou platností je závislý na tom, na „*keré*“ straně jsme neutrální. Je zřejmé, že zcela změněné bezpečnostně-politické podmínky v Evropě proto vyžadují důkladné zvážení účelnosti rakouské neutrality. Neutralita nemůže nikdy být samoúčelná.

■ *Doplňující zákonné podklady*

Další ústavní podklady pro vojenskou obranu státu nacházíme ve Vídeňské státní smlouvě z 15. května 1955, ve Spolkovém ústavním zákonu ze dne 26. října 1955 o neutralitě Rakouska, jakož i ve Spolkovém ústavním zákonu ze dne 30. června 1965 o vysílání rakouských jednotek k poskytování pomoci do zahraničí na žádost mezinárodních organizací. Zde je stanovena další oblast úkolů Spolkového vojska, která překračuje národní dimenze.

To jsou teoreticko-právní podklady vojenské obrany státu. Z výše uvedených dokumentů vyplývá, že politické vedení Rakouska uložilo rakouskému Spolkovému vojsku jasné poslání, týkající se vojenských hledisek celorakouské bezpečnostní politiky. Realizace tohoto poslání je záležitostí, která spadá do odpovědnosti příslušného spolkového ministra obrany a vyžaduje další diferencované úvahy.

Rozpočet na obranu

Bojová připravenost každého vojska příčinně souvisí s jeho rozpočtovou dotací. Rozpočtové starosti trápily rakouskou obranu státu již od samého počátku. Např. vedení státu a obyvatelstvo na základě výzbroje zanechané v roce 1955 dřívějšími okupačními mocnostmi vycházely z nesprávných představ o velikosti investičního

podílu. Avšak když je investiční podíl příliš nízký, musí být životnost techniky a výzbroje prodloužena. Když je prodloužena, stoupají provozní náklady. Zvýšené náklady zatěžují podíl investic. Tím je uvedena do chodu zhoubná spirála. Od založení Spolkového vojska neexistoval, nehledě na léta 1955 a 1956, žádný rok, v němž (při silně stoupajícím celkovém rozpočtu) bylo použito tak nízkého podílu rozpočtu na obranu státu, jako nyní. Jen jednou, a to v roce 1964, dosáhl podíl z celkového rozpočtu přes 5 %, resp. 1,5 % hrubého národního produktu.

Rozpočet na obranu pro rok 1994, přijatý na počátku prosince 1993, bude podle předběžného odhadu činit 19,744 miliard šilinků. Protože rozpočet bude odlehčen převodem položek na spolkové ministerstvo financí a dalším převedením zmocnění na věcné výdaje a stavební prostředky na spolkové ministerstvo hospodářství, nakonec vyplývá celková hodnota výdajů 21,4 miliardy šilinků. Vedle běžných výdajů mají tím být kryty především hlavní oblasti výzbroje a investice.

ADAPTACE RAKOUSKÝCH VOJENSKO-BEZPEČNOSTNĚ-POLITICKÝCH KONCEPCÍ

Hodnocení bezpečnostně-politické situace Rakouska bylo v neposlední řadě určováno poznáním problematiky neutrálního státu, který musel obstát tváří v tvář vysoce vyzbrojeným státům ve svém sousedství. Podobné starosti některé jiné státy již dříve přiměly k tomu, aby se připojily k Atlantické alianci. Rakousko se nemohlo touto cestou ubírat z důvodů neutrality a vzhledem ke své geostrategické poloze mezi NATO a Varšavským paktem. Nezbyval než rozvoj obranné koncepce přizpůsobené rakouským podmínkám.

Vývoj rakouské bezpečnostní politiky je možno rozdělit do několika period:

- * 1955 - 1970: dominace problémů obranné politiky, v neposlední řadě také na základě tří případů zasazení Spolkového vojska (maďarská krize 1956, jiho-tyrolská krize 1967 a krize v ČSSR 1968), pasivní zahraniční politika na základě malé volnosti jednání během studené války;
- * 1970 - 1984: priorita zahraniční politiky globálního ražení se silným zdůrazňováním neutrality Rakouska a jeho statu jako „ostrova blažených“; ústup obranné politiky do pozadí (zkrácení vojenské služby, rozpočet) a přestavba Spolkového vojska (miliční organizace, prostorová obrana);
- * 1984 - 1989: obranná politika a zahraniční politika postaveny na roveň; posun orientace zahraniční politiky k evropské politice sousedství; vydání Plánu obrany státu a zdokonalení výzbroje Spolkového vojska (rakety, přepadové stíhací letouny);
- * od 1989: stálé rozšiřování západní a evropské orientace od podání žádosti o vstup do Evropského společenství (nyní Evropské unie) v červenci 1989; pevné body rakouské bezpečnostní politiky je možno nyní shrnout takto:
 - účast na Konferenci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a v Organizaci spojených národů,
 - snahy o vstup do Evropské unie,

- solidární a aktivní spolupráce v budoucím evropském bezpečnostním systému.

Změna bezpečnostně-politických podmínek od r. 1989

Od roku 1989 se v důsledku skončení studené války v Evropě vytvořila zcela změněná bezpečnostně-politická a vojensko-strategická situace. Rakousko již není ideologickou přední stráží západoevropského společenství států na Východě a na rakouské bezpečnostní politice se poprvé od roku 1955 požaduje, aby bez vnějších formálně uložených omezení činila rozhodnutí sahající daleko do relativně nejisté budoucnosti. To se týká zvláště také vojenské složky rakouské bezpečnostní politiky.

Strukturální vývoj v bezpečnostně-politických vnějších podmínkách Rakouska od 1989 charakterizují zvláště:

- konec studené války mezi Západem a Východem sice na jedné straně přinesl konec konfrontace bloků, avšak také politické nejistoty a ekonomické krize v nástupnických státech zaniklého východního bloku, které silně brání demokratickým snahám v těchto státech, obsahují konfliktní potenciál;

- jak v rámci Evropské unie jako hospodářském a politickém svazku pro zvládnutí nových problémů Evropy (pořádkové-politické problémy na Východě, vzájemně proti sobě stojící konstelace a konflikty zájmů atd.), tak v rámci mezikontinentálního systému kolektivní bezpečnosti pod vedením Organizace spojených národů vznikají nové aspekty a oblasti uplatnění pro vojenskou složku příslušné národní bezpečnostní politiky;

- snížení ozbrojených sil a arzenálů v bývalých členských státech paktů přivodilo na jedné straně snížení především ofenzivních sil a upuštění od invazní schopnosti, avšak na druhé straně také vyšší mobilitu a pružnost zbývajících sil;

- prostorová blízkost Rakouska k potenciálním krizovým regionům a ohniskům krizí s nebezpečím jejich vlivu na Rakousko.

Nynější obraz ohrožení, jemuž musí Rakouská republika čelit, se skládá mezi jiným z těchto aspektů:

- vojenské a jiné násilné konflikty v důsledku politické destabilizace a dezintegračních snah,
- ohrožení životního prostředí nadregionálního rozsahu a jeho důsledky,
- migrační pohyby většího rozsahu a z nich vznikající konfliktové oblasti,
- konflikt Sever-Jih,
- mezinárodní terorismus a mezinárodní zločin.

REFORMA SPOLKOVÉHO VOJSKA

Dosavadní zkušenosti a výše vysvětlené okolnosti vyžadují od institucí odpovědných za obranu státu, aby od počátku devadesátých let plánovaly a realizovaly základní reformu vojska. Generální inspektor rakouského Spolkového vojska ve

svém projevu v listopadu 1993 uvedl cíle obsáhlého nového uspořádání výcviku a průběhu služby u Spolkového vojska:

- vyšší profesionalita výcvikového personálu,
- zvyšování kvality v oblasti výcvikových prostředků,
- zkrácení výcvikové doby ve spojení s pružnějším využíváním průběhu služby.

Představený musí být schopen vytvořit rovnováhu mezi službou, vojákem a společností. V novele branného zákona z roku 1992 byl zaveden tento výcvikový systém: většina osob podléhajících branné povinnosti absolvuje základní vojenskou službu 6 měsíců s následným vojenským cvičením v trvání 30 dnů. Kromě toho existuje povinnost cvičení 30 dnů, které musejí být odslouženy během 10 let. Tato vojenská cvičení se uskutečňují v trvání 6 až 10 dnů a před nimi předchází cvičení velitelů v trvání 4 dny. Poddůstojnický sbor je povinen vykonat cvičení 30 dnů, důstojnický sbor cvičení 60 dnů a může být povolován i po desileté lhůtě. Vcelku bude však u Spolkového vojska více rámcových útvarů.

NOVÁ KONCEPCE ZASAZENÍ RAKOUSKÉHO SPOLKOVÉHO VOJSKA

Strategie zadržování

Reforma rakouského Spolkového vojska byla zahájena vládním rozhodnutím o novém učlenění vojska ze dne 13. července 1992. Ruku v ruce s touto změnou struktury musí ovšem jít také změna metod zasazení. Struktura a metoda tvoří celkovou koncepci zasazení. Změněné rámcové podmínky pro tuto koncepci zasazení (společenská akceptace, relativně nevelké personální a materiální zdroje) vedly k výraznému zmenšení organizace zasazení rakouského Spolkového vojska.

Důsledkem analýzy nové strategické situace Rakouska po konci konfliktu Východ - Západ a „nových“ ohrožení bylo *upuštění od prostorové obrany, která předpokládala vedení obranného boje proti agresi proti Rakousku v celé obranné hloubce Rakouska*. Nová ohrožení a regionalizace konfliktů v Evropě vedly k **vytvoření příhraniční zajišťovací a obranné sestavy**. Tato koncepce vykazuje rychlou a přiměřenou reakci na možná přímá ohrožení rychle disponibilními silami.

Ke splnění úkolů, které vyplývají z bezpečnostně-politických úkolů Rakouska, uplatňuje Rakousko strategii zadržování, v jejímž rámci hodlá přispět k vyvážené vojensko-strategické rovnováze ve střední Evropě a působit stabilizačně jako bezpečnostní činitel. Tato strategie zadržování má mít varovný účinek v míru, preventivní účinek v případě krize, nepřímý účinek v případě vojenského konfliktu „za hranicí“ a přímý účinek v případě hrozícího útoku proti Rakousku zasazením Spolkového vojska.

Vzniklé případy menší intenzity budou řešeny aktivními silami, ohrožujícímu vývoji situace se bude čelit plnou bojovou silou rakouských ozbrojených sil. Cílem vojenského zasazení je stejně jako dříve zajištění státní existence Rakouské republiky ochranou hranic a obranou celého území.

Ozbrojené síly

Celkový rozsah rakouských ozbrojených sil byl v souladu s novými politickými a vojensko-strategickými rámcovými podmínkami stanoven přibližně na 120 000 mužů. Pozemní vojsko se skládá z 15 brigád, z nichž 12 je horských a 3 jsou brigády mechanizované. Kromě toho existují ještě velitelské jednotky a podpůrné útvary. Organizaci velení těchto brigád představují tři sborová velitelství s přidělenými teritoriálními oblastmi. Tato organizace má zajišťovat mnohostrannou taktickou použitelnost, jakož i rychlé a pružné zasazení. Hlavním úkolem pěších svazků je obrana za všech terénních podmínek, hlavním úkolem mechanizovaných svazků je především protiútok a boj na zdrženou. Většina těchto útvarů bude vytvořena mobilizací.

Vedle toho existují ještě aktivní síly přibližně 10 000 mužů a rychle aktivovatelné miliční útvary pro ochranu hranic v síle 5000 mužů. Tyto síly jsou běžnými výcvikovými vojenskými tělesy, u nichž je časovým odstupňováním povolávání do vojenské základní služby zajištěna trvalá disponibilita aktivních sil. Spektrum úkolů aktivních sil, které nemají být až po určitý stupeň ohrožení mobilizovány, zahrnuje nejpravděpodobnější druhy ohrožení:

- poskytování pomoci při živelných pohromách a neštěstích mimořádného rozsahu,
- bezpečnostně-policejní pomoc týkající se ochrany hranic a objektů,
- vojenská obrana státu v případě bojových akcí v přímém sousedství, které nejsou zaměřeny proti Rakousku.

Potřeba pružného zasazení ve kterékoli části rakouského státního území vyžaduje schopnost jednoznačného vytváření těžiště převážné většiny Spolkového vojska v daném ohroženém prostoru. Mimo tento prostor bude nutno smířit se s mezerami a riziky.

Metody vedení boje

Systém reakce rakouského Spolkového vojska (viz obr.) respektuje příslušná ohrožení. Je dbáno na to, aby nebyla učiněna žádná opatření, která by v případě eskalujícího vývoje situace ztěžovala nebo znemožňovala opatření vyšší intenzity.

Podle intenzity ohrožení, před nímž Rakousko stojí, bude rakouské Spolkové vojsko reagovat přiměřenou odstupňovanou formou. Metody boje „zajišťovací zasazení“ a „obrana“ jsou považovány za metody boje, jichž bude použito s největší pravděpodobností. Podle konkrétních podmínek vzniklého případu se bude metod zasazení používat bez omezujícího schématu. Operace bude v souladu s faktory síla, čas a prostor rozčleněna do fází dílčích operací a pro hlavní fázi operace bude stanovena dominantní metoda zasazení.

■ Zajišťovací zasazení na státní hranici

– Zajišťovací zasazení nižší intenzity

V případě regionální destabilizace v přímém sousedství Rakouska a z ní vyplývajících násilných konfliktů, které nejsou zaměřeny proti Rakousku, je plánováno

zajišťovací zasazení k ochraně nejdůležitějších hraničních přechodů a ke střežení mezilehlého terénu na některých místech.

Toto zasazení bude uskutečněno v krátké lhůtě aktivními silami a má vedle ochrany proti přehmatům také uspokojit potřebu bezpečnosti rakouského obyvatelstva. Při zvyšující se intenzitě ohrožení mohou být aktivní síly posíleny „rámcovými hotovostními silami“ z mírové struktury a dobrovolnými „miličnickými útvary pro ochranu hranic“. Aktivními silami je možno střežit úsek hranice dlouhý přibližně 100 až 150 km. Velení zasazeným silám uskutečňují sborová a vojenská velitelství.

– Zajišťovací zasazení střední intenzity

Kdyby měly krizové stavy v sousedství Rakouska vést k nebezpečí přehmatů ze strany stran konfliktu na rakouské území, je nutno uskutečnit **zajišťovací zasazení pro ochranu všech hraničních přechodů a pro průběžné střežení státní hranice při udržování větších pohotovostních sil v dotčeném úseku státní hranice.**

Aktivní síly provedou v krátké lhůtě prvá zajišťovací opatření až do příchodu jiných snadno aktivovatelných jednotek. Rámcové hotovostní síly přijdou teprve na základě možnosti mobilizace k zasazení. Jako opora zasazených sil jsou udržovány v pohotovosti mechanizované hotovostní síly, aby bylo možno patřičně čelit

Vojensko-strategické metody	
Zajištění	Obrana

Operační metody	
Zajišťovací zasazení	Obrana Protiútok Boj na zdrženou Ochrana prostoru
Obrana vzdušného prostoru	

Taktické metody (druhy boje)			
Obrana - v postaveních - pohyblivá	Útok - z pohotovostního postavení - z pohybu	Boj na zdrženou	Pronásledování
Formy boje pozemního vojska a letectva Druhy činnosti			

Obr.

změněným podmínkám situace. Kromě toho letectvo, vedle intenzivního střežení vzdušného prostoru, podporuje zasazené útvary. Velení uskutečňují sborová a vojenská velitelství.

– Zajišťovací zasazení vysoké intenzity

V případě válečných akcí v sousedství Rakouska s nebezpečím úniků bojovníků na rakouské území nebo záměrného vtažení Rakouska do bojové činnosti se předpokládá **zajišťovací zasazení k nepřetržité ochraně státní hranice** pro udržení integrity státního území s využitím hloubky příhraničního prostoru.

V tomto případě jsou zasazeny již mobilizované síly, hotovostní síly musejí mít schopnost provádět protiútoky, a proto musejí být zasazeny minimálně v síle brigády. Každé horské brigádě se přidělí zajišťovací úsek délky přibližně 40 až 50 km. Podíl podpůrných útvarů se zvyšuje podle potřeby. Velení jako v obou již popsaných případech uskutečňují sborová a vojenská velitelství.

■ Obrana

– Válka v sousedství

Při konvenčním vojenském konfliktu mezi sousedními státy s nebezpečím, že jeho důsledky překročí hranice, se soustředěním vojsk v ohroženém prostoru vytvoří obranná sestava, která se skládá ze sil pro přímou obranu hranic a ze sil umístěných v hloubce pro protipatření. Velení uskutečňují přímo sborová velitelství, která se v otázkách teritoriálních opírají o vojenská velitelství.

– Agrese proti Rakousku

V případě, že hrozí útok přímo směřující proti Rakousku se soustředěním sil v ohroženém prostoru, bude úsilí o dosažení zadržovacího účinku a o zabránění útoku samotnému. Obrana se povede podle zásad obranného boje v postaveních a pohyblivě. Při útoku rovnocenných sil bude obrana vedena v blízkosti hranic v na sebe navazujících obranných pásmech. Při útoku sil, které mají převahu, se nepříznivý terén opustí a bude se působit ve více méně na sebe navazujících obranných pásmech. Mechanizované útvary budou v případě potřeby zasazeny ze zálohy. Kdyby útok přes Rakousko směřoval k cíli ležícímu mimo republiku, bude obranný boj veden podél směru nepřátelského útoku v klíčových prostorech. Protiútoky budou ovšem prováděny jen při početně slabším protivníkovi. Jako poslední situace existuje ještě zajišťovací zasazení v hloubce. Toto zasazení se může uskutečňovat v celém spolkovém prostoru a je zaměřeno proti ohrožení nižším než konvenční, např. proti terorismu. Zasadí se všechny disponibilní síly. K pronásledovacím akcím mohou být zasazeny přepadové síly. Zajišťovací zasazení v hloubce bude ve většině případů uskutečňováno jako pomoc pro bezpečnostní úřady.

Zasazení v zahraničí

Aby Rakousko přispívalo k udržování míru a mezinárodní bezpečnosti a projevovalo svou solidaritu, bude na jedné straně poskytovat pomoc při rozsáhlých

pohromách a na druhé straně bude i nadále spolupracovat při operacích pro udržování míru. Tyto činnosti z větší části odpovídají již vysvětleným úkolům zasazení:

- střežení, zajištění a ochrana,
- týlová a infrastrukturální podpora,
- humanitární pomoc.

Celkový počet jednotek zasazovaných v rámci NATO je omezen na 2500 vojáků - dobrovolníků.

BUDOUCNOST A VÝHLED

Vysvětlená ohrožení a změny v bezpečnostně-politickém okolí Rakouska mají jedno společné: potenciální konflikty, které vyplývají z nebezpečí a ohrožení, jsou opět zvládnutelné.

Malý stát v Evropě se nesmí spoléhat na to, že v případě konfliktu bude ležet ve stěře zájmů USA a z toho odvozovat svou ochranu. Integrační proces v rámci Evropské unie podmiňuje také vznik společenství nebezpečí se zřetelem na vnější bezpečnost. Vzniká tak potřeba evropské bezpečnostní politiky řízené evropskými státy a institucemi. Tato bezpečnostní politika bude musít mít za cíl rozvoj mechanismů pro společné rozpoznávání, předcházení, řešení a zvládnutí konfliktů.

Bezpečnostní politika budoucnosti bude musít být koncipována obsáhle a respektovat hledisko prevence. To vyžaduje obsáhlou a věrohodnou spolupráci všech stabilních a prosperujících států Evropy. Na místo izolacionismu nebo neutrality musí proto v budoucnu nastoupit solidarita a spolupráce.

Neutralita bude chápána jako bezpečnost dosažená tím, že dotyčný stát „stojí stranou“; účast ve společenství bude chápána jako bezpečnost dosažená integrací. Integrační koncepce nabývají stále více na významu. **Primárně je na tomto místě nutno za nositele bezpečnostní politiky Evropské unie považovat Západoevropskou unii.** Rakousko usiluje nejdříve o status pozorovatele v Západoevropské unii. Protože je jisté, že Evropská unie pro dohlednou dobu přenesení vojenské utváření bezpečnosti na jednotlivé členské státy, bude Rakousko po delší časové období musít dokazovat, že je schopno svou obranu země podrobit přestavbě a přizpůsobit se novým skutečnostem. Vojenská složka bezpečnostní politiky musí z uvedených důvodů zajisté být dále předmětem diskuse a dalšího rozvoje v obsáhlých souvislostech především ve spolupráci společnosti a politiky.

*(Psáno pro Vojenské rozhledy,
květen 1994)*

Teze vojenské strategie České republiky

*Motto: V zásadě vzato, je to totéž, velíme-li
velkým počtům nebo jen několika lidem,
záleží jen na částech a na počtu.*

Sun Tsu: Válečné umění

Změny, kterými dnes prochází Česká republika, se podstatně dotýkají všech oblastí života armády. Jednou z důležitých, ale dříve opomíjených oblastí je problematika vojenské strategie.

Dlouhá léta jsme vlastní vojenskou strategií „nepotřebovali“. Vždy jsme měli někoho, kdo nám v této oblasti stanovil, jak máme postupovat. Spojenci, to byl náš dlouholetý osud. V období první republiky, přestože byla vypracována řada zákonů v oblasti obrany státu, vojenská strategie nebyla formulována. „Opírali“ jsme se o Francii a Malou dohodu. V poválečných letech, hlavně po vzniku Varšavské smlouvy, jsme zase „respektovali“ její vojenskou strategii.

Po roce 1989 byla sice zpracována Komplexní strategie obrany ČSFR, ale její projednání skončilo na úrovni Rady obrany státu. Rozdělením státu pak svou platnost ztratila úplně.

Příprava základních tezí

Začíná se tvořit nová vojenská strategie - vojenská strategie České republiky. Při její tvorbě jsme vycházeli z definice, že:

„Vojenská strategie je souhrnem vojenských cílů, koncepcí a vojenské síly k dosažení či podpoře cílů politiky národní bezpečnosti. Je to soustava poznatků a praktických opatření souvisejících s přípravou státu a jeho ozbrojených sil na válku. Na základě historických zkušeností, vojenskopolitické situace, ekonomických možností země, možných ohrožení, nových prostředků vedení války a názorů pravděpodobného protivníka zkoumá podmínky a charakter příští možné války, způsoby její přípravy a vedení. Stanoví zásady výstavby ozbrojených sil, jejich strategického použití a všestranného zabezpečení, jakož i způsoby řízení státu a ozbrojených sil za války.“

V době přípravy tezí vojenské strategie ČR jsme museli brát v úvahu, že **nebyla** v dostatečné míře rozpracována **legislativa**. Tedy tak, aby na jejím základě mohla být vojenská strategie vytvářena. Vycházeli jsme v zásadě z preambule Ústavy České republiky „... budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot, lidské důstojnosti a svobody“ a z existence konsenzu

širokého politického spektra států v otázce obrany republiky a odhodlání většiny občanů bránit Českou republiku.

Jednou z podmínek, kterou jsme si při vytváření vojenské strategie vytýčili, byl fakt, že **strategie musí postihovat širší rámec bezpečnosti státu**. Ministerstvo obrany a Armáda ČR společně s ostatními prvky systému národní bezpečnosti musí uskutečňovat aktivní podporu **národních zájmů** a cílů AČR. Při vytváření obsahu národních zájmů jsme vycházeli ze všeobecného chápání, že **národní zájmy předpokládají**:

- existenci svobodné a nezávislé České republiky, zabezpečení její územní celistvosti a bezpečnosti obyvatel,
- vybudování demokratické společnosti a zabezpečení lidských práv, politických svobod a spokojeného života občanů; vnitřní politickou stabilitu,
- zdravé a prosperující hospodářství a jeho stabilitu,
- spolupráci při vytváření a udržování bezpečnosti ve světě a v Evropě,
- pevné mezinárodní vztahy, založené na vzájemném přátelství a výhodné spolupráci se všemi státy,
- integraci do hlavních evropských a transatlantických struktur.

Mezinárodněpolitická situace a ČR

Nová mezinárodní situace podstatnou měrou ovlivňuje vznikající vojenskou strategii. Ta vychází z **principů nevyměšování a mírové spolupráce** se sousedními státy a **orientace** na vyspělé demokratické státy Evropy a světa.

Nepovažujeme **žádný** stát za svého **nepřítele**, nemáme vůči žádnému státu **územní** ani jiné požadavky. **Nezahájíme** ozbrojenou činnost jako **první**. Jsme připraveni řešit **spory** především **mírovými prostředky**. Česká republika se v rámci evropské bezpečnosti zavazuje **dodržet limity** osob a zbraní stanovených příslušnými smlouvami. Nebude usilovat o získávání **zbraní hromadného ničení**, sama je nebude vyrábět a nepřipustí jejich rozmístění na území republiky.

V oblasti zahraniční politiky bude nutno dále rozvíjet snahu o začlenění ČR do integračních seskupení západoevropských států, rozšiřovat její aktivní podíl na vytváření systému kolektivní bezpečnosti a účast na mírových aktivitách OSN. Česká republika také **akceptuje** podmínky Partnerství pro mír s cílem stát se řádným členem NATO.

Nemůžeme se spoléhat jen na vnější bezpečnostní záruky. Náš stát musí být připraven k obraně své svrchovanosti a územní celistvosti vlastními silami, samozřejmě při využití všech mechanismů kolektivní bezpečnosti v Evropě.

Při tvorbě vojenské strategie jsme vycházeli z předpokládaného vývoje vojenskopolitického a vojenskostrategického prostředí. Lze konstatovat, že v politice ČR jsou vytvářeny podmínky pro její postupné začleňování do politických a ekonomických struktur Evropy.

Očekávaná bezpečnostní rizika

V současné době v Evropě nehrozí nebezpečí **globálního** nebo **regionálního** konfliktu, snížila se pravděpodobnost přímé vojenské agrese vůči České republice.

Za nejpravděpodobnější formu vojenského ohrožení můžeme předpokládat **lokální** konflikt s použitím konvenčních zbraní, s omezenými cíli a prostorovým ohraničením. Při **předvídání dalšího vývoje v oblasti bezpečnosti a přijetí preventivních opatření** vystupují do popředí hlavní charakteristické znaky vnějšího bezpečnostního prostředí jako jsou **nejasnost, nejistota a rychlost** s jakou může dojít ke změnám. Velkou úlohu ve vojenské strategii má **geopolitická poloha ČR ve středu Evropy, mezi dvěma strategickými směry.**

Za možné nejdůležitější **příčiny vzniku ozbrojeného konfliktu** můžeme považovat **růst politické a ekonomické nestability** v zemích bývalého Sovětského svazu a v dalších postkomunistických zemích, **zpochybnění existujících státních hranic** a v neposlední řadě **nacionální extremismus**. Je možné, že do regionálního konfliktu by mohly eskalovat i situace řešení OSN, NATO a ZEU.

Nejpravděpodobnější **nevojenská rizika** budou zřejmě masová **migrace** uprchlíků do ČR nebo přes její území a průmyslové, živelné a ekologické **havárie a katastrofy**. Výše uvedená bezpečnostní rizika vyžadují mít takovou armádu, která bude schopná **předcházet** nebezpečím války, pružně **reagovat** na vzniklou situaci a účinně **čelit** možným ohrožením.

Ve výstavbě armády ČR musíme nahradit dřívější kvantitativní ukazatele novou kvalitou.

Obsah, cíle a zásady

Na základě těchto kritérií může být stanoven **hlavní cíl Ministerstva obrany a Armády České republiky, kterým je všestranné zabezpečení ČR s důrazem na její životní a strategické zájmy, spojené s obranou suverenity, nezávislosti a územní celistvosti státu.**

Národní zájmy a cíle České republiky, limitující ekonomické možnosti, analýza možných rizik a ohrožení a obranný charakter armády tvoří základ úkolů MO a AČR:

- věrohodně **odrazovat** kohokoli od agrese,
- v případě napadení **bránit** suverenitu ČR,
- **zabezpečit** obranu a ochranu obyvatelstva, jeho majetku a objektů, důležitých pro fungování státu,
- **podporovat** vojenskopolitickou stabilitu a spolupráci v Evropě,
- **vytvářet** podmínky pro vstup České republiky do NATO, ZEU a dalších organizací,
- efektivně **využívat** zdroje určené pro obranu.

Vojenskostrategická koncepce použít AČR bude jednoznačná - aktivní obrana s cílem odrazit agresi. Vždy ale musíme mít na zřeteli faktory určující obsah vojenskostrategické koncepce, k nimž patří především:

- **Kolektivní bezpečnost**, která bude budovaná ve spolupráci AČR s armádami demokratických států zejména formou společných akcí. Bude jedním z prostředků k dosažení interoperability a vstupu ČR do NATO.

- **Kontrola zbrojení** se musí stát prostředkem snížení arzenálu zbraní v Evropě a zvýšení naší bezpečnosti.
- **Mobilizační systém** se schopností rychlé mobilizace sil a prostředků armády výběrovým způsobem nebo všeobecnou mobilizací a schopnost státu přejít na válečnou ekonomiku.
- **Odstrašení** jako jedna ze stěžejních zásad naší obranyschopnosti. Bude realizována tak, aby vytvořením obranné infrastruktury a z ní se odvíjejících činností byl protivník varován před uskutečněním agrese.
- **Připravenost AČR** bude prezentována její schopností vstoupit do ozbrojeného konfliktu a bránit republiku.
- **Pružnost** spočívající ve využití předem připravených obranných opatření, využití terénu a vedení aktivní, manévrové obrany.
- **Vedení války** s rozpracováním způsobů, forem a metod použití AČR v různých variantách zahájení a vedení ozbrojeného střetnutí.

Co je před námi

Ze zabezpečení úkolů souvisejících se zajištěním obrany ČR vyplývají požadavky na **koncepci výstavby AČR**, které bude nutno realizovat po dokončení probíhající reorganizace a redislokace AČR. Pro zachování její funkčnosti a akceschopnosti bude nezbytné řešit především tyto otázky:

- mírové počty AČR mít v rozsahu 0,6 - 0,75 % populace ČR, válečné počty mít 3-4 x vyšší,
- **dokončení změn** v personální struktuře armády,
- **zdokonalení systému** přípravy a výcviku vojsk tak, aby odpovídal předpokládaným potřebám použití AČR při obraně ČR,
- postupnou **modernizaci výzbroje** AČR zdokonalovat systémy řízení AČR, zvýšit její bojovou hodnotu, palebné možnosti a mobilnost s důrazem na interoperabilitu s armádami NATO,
- podle vyvíjející se bezpečnostní situace pružně **upravovat organizační struktury**,
- v dislokaci vojsk dosáhnout co nejvyššího stupně **stability**, změny provádět pouze ve zvlášť zdůvodněných případech.

Armáda by se měla, po provedení výše uvedených opatření, stát armádou **poloprofesiální, konvenční, moderní, vysoce funkční, připravenou k obraně ČR** se schopností podílet se na společných operacích mezinárodních sil.

Pro takto koncipovanou armádu je třeba připravit a zabezpečit zdroje.

Zabezpečení lidských a materiálních zdrojů

Lidské zdroje jsou objektivně dány stavem populace v ČR. Z kvantitativního hlediska potřeb obrany státu a předpokládaných počtů AČR jsou postačující.

Věcné zdroje jsou vytvářeny ekonomikou ČR. Pro obranu státu je nejdůležitější oblast zbrojní výroby. Velmi důležitý je rovněž již v míru připravovaný systém **hospodářské mobilizace** a zabezpečení **mobilizační infrastruktury** státního území. Důsledně sledovanou oblastí se musí stát **stav zásob** postavený na základě objektivního posouzení **potřeb obrany** a existujících **možností**.

Ve finančních zdrojích bude zřejmě přetrvávat rozpor mezi **potřebami** obrany a **možnostmi** jejich uspokojování. Systém plánování, programování a rozpočtování zajistí v AČR efektivní vynakládání prostředků a vyhledávání možných rezerv ve všech oblastech AČR.

Dosavadní **systém řízení obrany státu a velení AČR** bude postaven na zásadách, že za obranu ČR odpovídají v mezích svých kompetencí a pravomocí státní orgány. Velení vojskům AČR bude uskutečňovat Generální štáb v čele s NGŠ.

Pro zabezpečení všech činností v oblasti obrany státu bude nutno realizovat odpovídající **legislativní opatření**. Současně bude třeba připravit nové zákony v oblasti působnosti MO ČR a spolupracovat s ostatními státními orgány při tvorbě právních předpisů a výkonu státní správy.

Vojenská strategie ČR se začíná tvořit. Mnoho věcí, uvedených v tezech, se bude přehodnocovat, mnohé myšlenky se dále rozvinou. Máme ale před sebou jedinečnou šanci - **vytvořit zásady**, na kterých bude postavena obrana České republiky a kde bude jednoznačně stanoveno, že se budeme bránit.

Nepřipustit návrat ke konfrontačnímu modelu evropské bezpečnosti

Pět let bez železné opony

Od revolučního podzimu 1989 nás dělí již téměř 5 let. Politická mapa Evropy se nejen obrazně, ale i fakticky radikálně změnila. Důsledky tohoto zvratu se nejvýrazněji promítají do podmínek zajištění evropské bezpečnosti. Pět let je dosti dlouhá doba, abychom dosah událostí a jejich význam pro zajištění evropské bezpečnosti mohli hodnotit s dostatečným odstupem a bez nánosu dobové euforie. Na druhé straně to zase není tak dlouho, aby nám z paměti vymizely ostré kontury všeho, čeho jsme se rádi zbavovali a co bezprostředně nebo nepřímo patřilo mezi jevy, jež podněcovaly odpor občanů završený revolučním zvratem.

* * *

Pád totalitních režimů byl dějinnou událostí světového významu. K jeho nejvýraznějším důsledkům v oblasti mezinárodní bezpečnosti patří odstranění bipolárních vztahů mezi USA a SSSR a jejich spojenci (či satelity), definitivní ukončení studené války a vytvoření základních podmínek pro harmonizaci politických a bezpečnostních poměrů na evropském kontinentě. Likvidací bipolárního systému evropské bezpečnosti byla odstraněna hrozba totálního válečného konfliktu, v němž by zřejmě shořelo všechno a všichni. Vznikla však nová bezpečnostní rizika, která jako by mnohé zaskočila.

Překonávání nesmiřitelné animozity mezi USA a SSSR, jež v letech studené války tvořila základ konfrontačního modelu evropské bezpečnosti, bylo doprovázeno postupnou erózí východního bloku, která skončila jeho rozpadem a naprostým zhroucením sovětského impéria. Proces dezintegrace totalitních byrokraticko-administrativních režimů se nezastavil u destrukce přežilých mechanismů politické moci, ale pokračoval rozkladem státních celků a soustátí. Vznik nových subjektů mezinárodních vztahů byl často doprovázen výbuchy historicky motivované nenávisti, obnoveného nepřátelství a aktuálních sporů o pozůstatost zanikajících impérií a federací.

Mezinárodní společenství nebylo připraveno nově vzniklé konflikty efektivně řešit. Ani jeho bezpečnostní instituce jim nedovedou účinně předcházet a jen s velkými obtížemi jsou schopny se dohodnout na společných akcích při jejich zvládání. Důsledky ozbrojených střetů destabilizují bezpečnostní situaci v Evropě. Objevilo se množství lokálních konfliktů místo globálního, který v podstatě působil stabilizačně, protože jeho předpokládaný obsah a rozměry vzájemně zadržovaly

účastníky konfrontace. Průběh a důsledky současných ohnisek napětí podstatu existence lidské civilizace bezprostředně sice neohrožují, významně však oslabují její odolnost, komplikují a brzdí její rozvoj a napomáhají rozšiřovat „virovou nákazu“ nových rizik a hrozeb.

Lze dokonce slyšet názory, že překonaný model konfrontační stability alespoň zajišťoval klid a mír v Evropě. Prý počty lidských obětí a obrovské ztráty materiálních a duchovních hodnot v lokálních konfliktech jsou příliš vysokou cenou za jeho odstranění. Je tomu skutečně tak? Mají stoupenci tohoto názoru pravdu? Hledání správné odpovědi nemá jen akademický význam, ale je důležité i z praktických důvodů.

Dnes si zřejmě nikdo nedovolí otevřeně propagovat konfrontační model bezpečnosti jako východisko ze současné bezpečnostní situace v Evropě. Byl příliš zjevnou organickou součástí studené války. A její důsledky jsou natolik zřetelně negativní, že o návrat k ní snad nikdo neusiluje. Často se však objevují pokusy aplikovat postupy, které mohou ve svých důsledcích vytvářet podmínky pro vznik situací a vztahů, jichž se lidstvo s velkou úlevou zbavilo. Jejich nositelé, aniž by si to uvědomovali, tím nepřímě přispívají k evoluci evropské bezpečnostní situace směrem ke konfrontačnímu modelu. Někteří to dokonce nepokládají za nic tak strašného, vždyť prý Evropě zajistil téměř půlstoletí bez válek.

Je však nezbytné si uvědomit, že úroky z dluhů, kterými konfrontační model evropské bezpečnosti zatížil konto národů střední a východní Evropy, nebezpečným způsobem komplikují i současný evropský vývoj.

Konfrontační model umocnil záporné stránky komunistického politického a ekonomického systému a o celá desetiletí zabrzdil rozvoj států, které se k němu hlásily. Znemožnil řešit historicky nazrálé problémy nejen uvnitř sovětského impéria a ve sféře jeho vlivu, ale i ve vztazích mezi státy obou systémů. Lidstvo v důsledku toho věnovalo obrovskou část svého intelektuálního potenciálu, velké duchovní úsilí a nesmírné materiální prostředky na rozvoj zbrojení, místo toho, aby se zabývalo hledáním racionálních postupů při zvládání globálních hrozeb, jež jsou časovanou bombou planetárního vývoje.

Obrovské částky vynakládané na zbrojení, a to nejen účastnickými státy aliancí, které se na konfrontaci bezprostředně podílely, ale i dalšími zeměmi světového společenství, odčerpávaly prostředky nezbytné na odstranění hladu, nemoci a negramotnosti miliónů obyvatel Země a na ozdravení životního prostředí. Za léta stabilizovaného nepřátelství splácíme v současnosti příliš vysokou daň. Dluh je natolik veliký, že nelze ani reálně odhadnout délku splátkového období. Mírové dividendy, s nimiž se po skončení studené války a po zmírnění dynamiky zbrojení počítalo, nejsou mnohdy dostačující ani na to, aby pokryly náklady spojené s likvidací nadbytečných zbrojních arzenálů. Mj. také v důsledku nadměrného zbrojení schází nyní zemím bývalé Varšavské smlouvy kapitál, nezbytný na převedení jejich zbrojní výroby z let studené války na stav, který by odpovídal nové vojenskopolitické situaci v Evropě a ve světě.

Hledání nového modelu evropské bezpečnosti

Historickou neopodstatněnost a vyčerpávající náročnost aplikace konfrontačního modelu evropské bezpečnosti si již v hloubce studené války uvědomovala řada politiků a politologů na obou pólech konfliktu. Důkazem toho jsou jednotlivé vlny oteplení vztahů mezi Východem a Západem, nazývané také politickým uvolněním. Nikdy však nevyústily v důsledné překonání vojenské konfrontace. Ukázalo se, že zánik tohoto modelu a jeho náhrada jiným byla možná jen za předpokladu radikální změny politických poměrů v komunistických státech, až po pádu totalitních režimů. Přesto se, alespoň v rovině politických úvah, o nutnosti změny konfrontačního modelu evropské bezpečnosti jiným, přijatelnějším, po léta vedly rozsáhlé diskuse.

Jediným multilaterálním kontinentálním fórem, které již v letech studené války umožňovalo dialog o jiném než konfrontačním pojetí evropské bezpečnosti, byla Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Od počátku bylo zřejmé, že každý z vojenskopolitických bloků při tom sledoval vlastní politické záměry. Přesto však hodnotové a materiální přednosti společenského systému vytvářely nadějně předpoklady pro postupné prosazení koncepcí atlantické aliance. Potvrdily se prognózy odborníků, kteří předpovídali nesmírnou obtížnost a zdlouhavost tohoto dialogu.

Státy sovětského bloku byly zejména prvních deset let po přijetí Závěrečného aktu (1975) podrobovány na různých fórech helsinského procesu tvrdé kritice za neplnění jeho ustanovení, především v humanitární oblasti. Přesto, že tato „charta evropských národů“ nemá závaznost mezinárodních smluvních aktů, sehrála v letech studené války v evropském vývoji velmi podstatnou úlohu, a to nejen v procesu hledání přijatelnějšího modelu bezpečnosti, než byl konfrontační.

Závěrečný akt KBSE nelhostylně nastavoval totalitním režimům zrcadlo, zejména v otázkách dodržování lidských práv a základních svobod. V konfrontaci základních hodnot, na nichž byl každý ze soupeřících systémů postaven, vládní představitelé států východního bloku měli v podstatě dvě možnosti: buď souhlasit se změnami svého politického systému, které by odpovídaly mezinárodním standardům, stanoveným úmluvami a konvencemi o lidských právech a občanských svobodách, nebo postupně ztrácet vliv na politický vývoj ve svých zemích. Nakonec život prosadil v podstatě obě.

Vládnoucí špičky v některých státech Varšavské smlouvy pod vlivem vnitropolitického vývoje, např. v Maďarsku a Polsku, byly ochotny v otázkách respektování lidských práv a při uplatňování demokratických zásad uspořádání společnosti ustoupit více. V jiných zemích, jako např. v Československu, Rumunsku, Bulharsku nebo bývalé NDR, projevil v tomto směru velmi málo ochoty. Obyvatelstvo ve všech státech bývalého sovětského bloku však stále důrazněji požadovalo zásadní změnu politického a hospodářského systému.

Na tyto historicky již dávno přezrálé výzvy se v polovině 80. let pokusil nejkomplexněji odpovědět tehdejší představitel Sovětského svazu, M. Gorbačov. Vývoj však ukázal, že jeho odpovědi v mnoha parametrech nekorespondovaly s realitou života. Zejména koncepce řešení ekonomických a vnitropolitických problémů „těžce nemocné“ společnosti sovětského impéria a jeho představy o organizaci státu se ukázaly jako východiska do slepé uličky.

Na druhé straně však zahraničněpolitické teze jeho nového politického myšlení významně přispěly k radikálnímu obratu ve vojenskopolitickém a vojenskostrategickém myšlení a posléze i v chování Východu. V důsledku toho Západ začal s představiteli Varšavské smlouvy jednat o vojenskobezpečnostních otázkách s větší důvěrou. Nejprospěšněji se to projevilo zejména na bilaterálních a multilaterálních fórech, zabývajících se problematikou kontroly zbrojení a odzbrojení. Průběh a charakter rozhovorů v druhé polovině 80. let na většině z nich opravňovaly k rostoucí naději na dosažení pozitivních výsledků.

Zvrat ve vojenskopolitické oblasti - důležitý faktor revolučních změn

Obrat v postojích politického vedení dominantního státu Varšavské smlouvy přinutil i sovětské maršály a generály revidovat své přístupy k řešení některých otázek omezování a kontroly zbrojení. Teprve tato radikální změna umožnila přijmout stockholmský dokument o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti v roce 1986. V něm se do značné míry podařilo prosadit princip transparentnosti vojenských aktivit jako klíčový prvek západní koncepce utváření vzájemné důvěry ve vojenské oblasti.

Pozitivním testem upřímnosti politické a zčásti i vojenské špičky SSSR, zda je odhodlána pokračovat v zásadních změnách vojenské politiky a vojenskostrategického plánování, byl vztah k dohodě s USA o úplné likvidaci celé kategorie jaderných zbraní - raket středního a kratšího doletu. Již v době, kdy byla smlouva o zničení této skupiny bojových prostředků podepsána, převážná většina vojenskopolitických odborníků ji pokládala za historický mezník, a to nejen v oblasti omezování jaderné výzbroje, ale i ve vztazích mezi oběma póly vojenskopolitické konfrontace vůbec. (Podepsána byla 8. prosince 1987 ve Washingtonu a vstoupila v platnost 1. června 1988 po výměně ratifikačních listin mezi R. Reaganem a M. Gorbačovem v Moskvě).

Tento v dějinách mezinárodních vztahů unikátní krok významně přispěl i k prohloubení procesu KBSE ve vojenskobezpečnostní oblasti. Nesporně rovněž pod jeho pozitivním vlivem probíhala i třetí následná schůzka (hodnotící konference) KBSE ve Vídni. Závěrečný dokument, který byl na ní přijat v lednu 1989, nejenže stanovil mandát jednání o konvenčních ozbrojených silách a vytýčil další postup při řešení otázek týkajících se evropské bezpečnosti, ale rovněž konstatoval shodu účastnických států v tom, „...že plné respektování principů ve všech jejich aspektech je podstatné pro zlepšení jejich vzájemných vztahů.“ (Závěrečný dokument vídeňské následné schůzky KBSE, Svoboda, Praha, 1989, s. 4). Z kontextu preambule je zřejmé, že zdůraznění požadavku „respektování principů“ se vztahovalo zejména na lidská práva a základní svobody.

Z časových souvislostí je zcela zjevná vzájemná příčinná propojenost výrazného prohloubení procesu evropské bezpečnosti s počátkem rozpadu totalitních režimů. Reálný podíl jednotlivých faktorů na této dějinné události světového významu objektivně zhodnotí s větším časovým odstupem teprve historici. Rozhodující podíl přitom zcela určitě přičknou genetickým anomáliím „reálného socialismu“, které způsobily jeho vnitřní degeneraci. Mezi faktory, jež totální kolaps tohoto politického systému urychlily, bude však zcela jistě uváděn i helsinský proces. Přitom je para-

doxní, že o jeho zahájení od konce 60. let všemožně usilovali právě představitelé evropských socialistických států.

Diskuse na různých fórech a úrovních KBSE podstatně napomohla k sblížení názorů významných evropských politických sil na základní otázky zajištění kontinentální bezpečnosti. Vzhledem k podstatě konfrontačního modelu bezpečnosti nebylo však realistické očekávat, že pouhá možnost dosažení shody v názorech na pojetí nového bezpečnostního uspořádání v Evropě urychlí realizaci teoretických projektů. Celoevropský konsens o koncepci nové evropské bezpečnostní architektury byl stále v nedohlednu. Nepřiblížilo jej ani to, že se ke konci 80. let v důsledku změn v zahraničněpolitické strategii Sovětského svazu podařilo přijmout rozsáhlá opatření, upevňující evropskou bezpečnost, která by ještě před pěti - deseti léty byla pokládána na fantastický úspěch.

Jak na Východě, tak i na Západě se velmi zaujatě diskutovalo o tom, zda evropská bezpečnostní architektura má být konstruována z prvků kolektivní či kooperativní bezpečnosti, zda se má stát jejím základem projekt „společného evropského domu“ nebo jiná vize. Další se domnívali, že postačí, bude-li v Evropě prosazen „mírový řád“, v němž budou svobodné a demokratické státy rozvíjet vzájemné partnerské vztahy a v souladu s ním budou všestranně spolupracovat. Bylo jasné, že hlavní příčinou rozdílných názorů na model evropské bezpečnosti zůstaly podstatné difference v hierarchii hodnot, na nichž byly založeny politické systémy států, jež se měly na jeho budování podílet.

Odhadovalo se, že dynamika procesu sblížování obou částí Evropy, která se prosadila ke konci 80. let, umožní snad do konce století tyto rozdíly překonat. M. Gorbačov ještě v červenci 1989 ve svém vystoupení před Radou Evropy ve Štrasburku kritizoval autory četných vojenskopolitických koncepcí na Západě, že překonání rozdělení Evropy ztotožňují s „překonáním socialismu“. V této základní otázce se však katastrofálně zmylil. Demokratická a pluralitní Evropa se skutečně nechtěla, ale ani nemohla integrovat s totalitními režimy. Život navíc ukázal, že jeho výtky byly zbytečné. Národy střední, jihovýchodní a východní Evropy tuto překážku odstranily okamžitě v prvním pořadí, bezprostředně poté, co se pro to vytvořila nejbližší vhodná historická příležitost.

Spontánně se zřekly nejen stalinského a brežněvského pojetí socialismu, ale převážná většina z nich se jednoznačně přihlásila i k základním hodnotám západní civilizace - demokracii a politickému pluralismu - a k principům tržního hospodářství. V postkomunistické Evropě převážilo odhodlání hledat cestu k výkonnému a prosperujícímu systému, oprostěnému od zjednodušených konfrontačních ideologických schémat. Tím byl v podstatě odstraněn hlavní zdroj rozkolu Evropy. V důsledku toho se zcela změnilo i pořadí priorit v helsinském procesu a naléhavost řešení jednotlivých otázek evropské bezpečnosti.

Od porevoluční euforie k tvrdé realitě posttotalitní Evropy

Po pádu totalitních režimů ve střední, jihovýchodní a východní Evropě a po sjednocení Německa se vytvořily objektivně příznivé předpoklady pro politické a vojenské překonání důsledků dlouholetého rozdělení Evropy. Pařížská schůzka nejvyšších vládních a státních představitelů účastnických států KBSE v listopadu

1990 v Chartě pro novou Evropu v poněkud patetickém tónu konstatovala: „Evropa se osvobozuje od dědictví minulosti. Díky odvaze mužů a žen, vůli národů a síle myšlenek Závěrečného aktu z Helsink, nadchází v Evropě nový věk demokracie, míru a jednoty.“ (Charta pro novou Evropu, Hospodářské noviny, Praha, 27. 11. 1990, s. 13).

Další léta evropského vývoje však ukázala, že po skončení studené války, odstranění železné opony mezi Východem a Západem a po zbourání jejich hrůzných symbolů - zdí a plotů z ostnatých drátů - zůstaly na „evropském válcíšti“ ještě velké haldy ruin, zejména ekonomických a morálních. Bezpečnost kontinentu ohrožuje i značné množství nevybuchlé, ale již vybuchující politické, nacionalistické a ideologické „munice“. Cestu k stabilitě ztěžují různé druhy zátarasů, překážek a nevyznačených minových polí. Likvidace těchto latentních důsledků „čtyřicetileté války“ si vyžádá mnohem delší čas a podstatně větší úsilí, než se původně předpokládalo.

Bezprostředně po pádu totalitních režimů se zdálo, že nastala historická příležitost pro vytvoření evropského systému kolektivní bezpečnosti, jehož integrující institucí by se mohla stát KBSE. Tato představa však byla velmi brzo zpochybněna. Velký podíl na tom měla nepřipravenost samotné KBSE na tak rozsáhlý a náročný úkol. Podstatnějším důvodem však byla prohlubující se roztržičnost evropské politické scény, zejména v postkomunistické části kontinentu. Během čtyřiceti let studené války se vytvořily v politické, ekonomické a bezpečnostní oblasti mezi prosperující a totalitní částí Evropy hluboké asymetrie, jejichž důsledky ztěžují cestu k celoevropskému konsensu při řešení bezpečnostních otázek.

Nejvýznamnějším faktorem, jenž ovlivňuje proces hledání optimálního modelu bezpečnosti starého kontinentu, je především vývoj v postkomunistických zemích. V důsledku hluboké ekonomické recese se zkomplikovala situace i ve vyspělých státech Evropy, což neprospívá jejich vzájemným vztahům. Neočekávané problémy zbrzdily i proces politické integrace. To vše oslabuje úsilí o vytvoření celoevropského bezpečnostního systému.

Z průběhu i výsledků helsinského summitu členských států KBSE v červenci 1992 vyzařují zvýšené obavy o budoucnost míru a bezpečnosti na kontinentu. Primárním ukazatelem stavu evropské bezpečnosti je úroveň vztahů mezi státy, které se na tomto procesu podílejí. Přestože se důsledky mnoholetého působení totalitních režimů negativním způsobem promítají především do vnitropolitických poměrů postkomunistických zemí a do situace regionů k nimž patří, zprostředkovaně ovlivňují i kvalitu bezpečnostní spolupráce v celé Evropě, a to podstatně.

Hledání optimálního řešení

Přitom jsme svědky paradoxních jevů. Sjednocování Evropy, jako jeden z hlavních očekávaných výsledků konce studené války, mělo vést ke kvalitativně vyšší úrovni bezpečnosti kontinentu a tím i každého státu. Problémy vnitropolitického vývoje některých transformujících se zemí se však místo toho staly nejvýznamnějším zdrojem evropské nestability. Ta prohlubuje dosavadní asymetrii v bezpečnostní oblasti mezi různými skupinami států kontinentu a působí jako

katalyzátor pokračující diferenciacce postkomunistických zemí. Proces sjednocování Evropy to nejen brzdí, ale může jej i vážně ohrozit.

Vzhledem k tomu se objektivní potřeba rozšíření a zefektivnění evropské bezpečnostní spolupráce do politiky většiny zainteresovaných vlád neprosazuje s odpovídající naléhavostí. Zejména u relativně stabilizovaných postkomunistických států místo toho převládá snaha o selektivní zajištění vlastní bezpečnosti s využitím osvědčených struktur západní Evropy. Soustředují se přitom na řešení aktuálních bezprostředních problémů, aniž vždy berou náležitý zřetel na globální požadavky v širších a časově vzdálenějších souvislostech.

Na utváření negativních stránek evropské bezpečnostní situace mají v současnosti hlavní podíl lokální konflikty, převážně etnického charakteru. Přitom ale dominantním rysem evropského bezpečnostního prostředí nadále zůstává skutečnost, že potenciál hrozby rozsáhlých mezistátních válek a velkoplošné agrese je minimální. Lze říci, že nedosahuje kritické hranice pravděpodobnosti vzniku. Je to kumulovaný důsledek působení řady pozitivních faktorů. K nejdůležitějším z nich patří úroveň vojenskopolitických vztahů mezi účastníky evropského procesu a efekt opatření v oblasti omezování zbrojní produkce, kontroly zbrojení, upevňování důvěry a transparence ozbrojených sil a jejich aktivit.

Nejen Evropa, ale i celá planeta je v této době, i když zatím jen dočasně, zbavena hrozby jaderného konfliktu. K tomu, aby byla možnost světové nukleární katastrofy zcela vyloučena, je nezbytné neustále upevňovat a rozvíjet vojenské strategické partnerství mezi jadernými mocnostmi. Prioritou nejvyššího významu proto je kultivování takového bezpečnostního prostředí v Evropě, v němž by i nadále byla vyloučena možnost vzniku vojenského nepřátelství z politických a materiálně technických důvodů. Jinými slovy - je nezbytné předcházet vzniku jakýchkoli situací, které by mohly vést k ohrožení dnešního stavu. Odpovědnost za bezpečnost svých zemí zavazuje politiky Evropy a Severní Ameriky, aby **nedopustili nové vojenské rozdělení starého kontinentu.**

Kdyby se mocnost, jež disponuje nejen druhým největším jaderným potenciálem na světě, ale i obrovskými konvenčními silami, dostala do izolace a ztratila pocit sounáležitosti, mohla by se pro ostatní stát podstatně nebezpečnější hrozbou než nyní. Výsledky prvních demokratických parlamentních voleb v Ruské federaci v prosinci m. r., které mnohé znepokojují, jsou v jistém smyslu odrazem určité frustrace části společnosti v důsledku ztráty, jež tuto zemi po pádu komunistických režimů a po rozpadu sovětského impéria permanentně postihují. Apriorní podezírání nebo dokonce nepřátelské reakce části evropských politiků na ně a na jednotlivé projevy hektické ruské vnitropolitické scény jen nahrávají extrémním silám.

Není snadné překonat stereotypy konfrontační psychologie a zbavit se obav z hrozeb bipolárních vztahů. Proto je tak obtížné formulovat správnou politiku vůči bývalému protivníkovi. Na jedné straně je nezbytné přispívat k jeho obnově, ale tak, aby nedocházelo k znovuoživení jeho imperiálních ambicí v rozsahu, který by mohl vést k revitalizaci konfrontace. Na druhé straně je třeba jej s taktem a odpovídající obezřetností zapojovat do řešení mezinárodních problémů v míře, jež odpovídá jeho geostrategickému významu. Stanovit přitom správné proporce je nesmírně obtížné. Určujícím hlediskem však musí být snaha o vytváření takového

ovzduší, v němž by návrat k jaderné konfrontaci nebyl možný. Kdyby se to nepodařilo, Evropa by se opět ocitla ve stínu absolutního ohrožení.

Zachování pokud možno dobrých partnerských vztahů s Ruskem je proto dikto-
váno především nezbytností zabránit vzniku rizik, která by vyplynula z případné
recidivy jaderné konfrontace, ale i z potenciálních důsledků šíření jaderných zbraní
hromadného ničení v rozvojovém světě. Proto **jednou z hlavních priorit
evropské bezpečnostní politiky je kultivování příznivých podmínek pro
rozvoj celoevropské vojenskopolitické spolupráce. Jednou z cest jak toho
dosáhnout je vojenská spolupráce členských států NATO s bývalými
protivníky na platformě Severoatlantické rady pro kooperaci (NACC), ale
zejména projekt Partnerství pro mír.**

Teprve budou-li demokratické síly v Rusku zcela poraženy a šance zapojit tuto
velmoc do bezpečnostní spolupráce v Evropě bude definitivně zmařena, bude
nutné na nově vzniklou situaci reagovat způsoby, odpovídajícími charakteru z ní
vyplývajících hrozeb. Rakovině nelze předcházet tím, že dosud nenapadený orga-
nismus preventivně vystavíme radioaktivnímu záření a podáváme mu cytostatika.

Nacionální či koaliční opatření, která by sledovala upevnění jen vlastní
bezpečnosti jednoho nebo skupiny států bez ohledu na důsledku širších souvislostí
a vzdálenějších časových horizontů, by mohla mít kontraproduktivní účinek. I proto
je hledání optimálních přístupů k řešení otázek evropské bezpečnosti v tomto
přechodném období značně obtížné.

Orgány řízení strategické obrany ČR

V současné době je velmi důležité najít správnou úlohu a místo jednotlivých orgánů strategického řízení obrany státu. Je to pochopitelné, protože rozpadem Varšavského paktu se jejich úloha i místo podstatně změnila, navíc došlo i k rozdělení Československé republiky na dva suverénní státy, čím k transformaci rezortů státní správy a také k redukci armády, což situaci dále zkomplikovalo. Hlavním nedostatkem v současné době je, že chybí legislativa. Celá řada zákonů bývalé federace byla sice recepčním zákonem převzata, ale tyto zákony zpravidla nevyhovují současným podmínkám tržního hospodářství. Absolutní absence zákonů, řešících úlohu a místo státních orgánů, orgánů samosprávy, ale i práva a povinnosti právnických i fyzických osob v období ohrožení státu a při vyhlášení válečného stavu, způsobuje v této oblasti určité nejasnosti a problémy.

* * *

Přesto bych chtěl ukázat na jedno z možných řešení místa a úlohy orgánů řízení strategické obrany v míru i za branné pohotovosti státu. Abychom lépe pochopili současný vývoj vojenskopolitické situace, je třeba si uvědomit, že možnost vzniku nových rizik a ohrožení nelze vyloučit, i když konfrontační charakter předcházejícího bipolárního uspořádání světa byl do značné míry překonán. Příprava státu ke své obraně je projevem odhodlání bránit v případě potřeby svoji suverenitu a celistvost proti tomu, kdo by ji chtěl narušit. Přesto stoprocentní záruky zachování těchto dvou atributů můžeme dosáhnout pouze jako součást evropské obranné aliance, kterou představuje NATO. Jen vlastními silami nejsme schopni ekonomicky udržovat takovou armádu, která by nám zaručila bezpečnost. Při zamýšlení se nad těmito otázkami nás často napadne, zda by nebylo lepší začlenit se mezi neutrální státy. Neutralita je sice lákavá, ale pouze neutralitou bezpečnosti státu nedosáhneme. Musí s ní souhlasit také ostatní státy a dát své garance, že nebude narušena, což vzhledem k naší geografické poloze by bylo velmi složité. Navíc i neutrální státy (Rakousko, Švýcarsko) mají své ozbrojené síly a na jejich výstavbu a rozvoj vynakládají značné prostředky.

Z toho můžeme učinit závěr, že armáda je nezbytným prvkem každého suverénního státu, deklarujícího svoji schopnost bránit nezávislost a celistvost státu, a také se iniciativně podílet na mírových misích v těch částech světa, kde konfrontační politika převažuje nad politikou míru a spolupráce. Proto je nezbytné vytvořit systém obrany státu, který by byl schopen v případě ohrožení adekvátně reagovat v oblasti zahraničněpolitické, hospodářské, bezpečnostní a v neposlední řadě i vojenské. Důležitou součástí tohoto systému jsou řídicí orgány, které se musí již v míru otázkami strategické obrany státu soustavně zabývat. Těmito orgány jsou

Parlament ČR, prezident ČR, vláda ČR, ministerstva a další orgány státní správy. Jejich hlavní povinnosti jsou zakotvené v současných zákonech.

♦ **Parlament ČR** schvaluje zákony, spolurozhoduje o orientaci branně bezpečnostní politiky, rozhoduje o vyslání ozbrojených sil mimo území státu, o pobytu cizích vojsk na území a o vyhlášení válečného stavu.

♦ **Prezident ČR** je vrchním velitelem ozbrojených sil ČR, zúčastňuje se jednání parlamentu a vlády o nejdůležitějších vojensko-politických otázkách. Vyhlašuje rozhodnutí o zavedení válečného stavu. Vyhlašuje mobilizaci (částečnou, všeobecnou) a demobilizaci. Jmenuje a odvolává předsedu, místopředsedu a ostatní členy vlády. Má právo účastnit se schůzí vlády a vyžadovat od jejích členů zprávy a projednávat s nimi otázky, které patří do jeho působnosti. **Schvaluje organizační strukturu Armády ČR, operační plány, základní vojenské řády a předpisy** a na návrh vlády může naříditi mimořádné odvody. Uděluje souhlas ke vstupu do služebního poměru osobám, které nejsou státními občany ČR a ke vstupu občanů ČR do cizích vojenských služeb. Rozhodnutí prezidenta k otázkám obrany vyžadují v souladu s ústavou ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.

♦ **Vláda ČR** je nejvyšším výkonným orgánem státní moci odpovídajícím za obranu státu. Řídí ústřední a jejich prostřednictvím i územní orgány státní správy, hospodářské subjekty a právnické, fyzické osoby při zabezpečování příprav státu k obraně. Navrhuje zavedení nezbytných zákonných opatření a v případě nebezpečí z prodlení může vyhlásit pro celé území státu stav ohrožení. Uskutečňuje vojenskou brannou politiku státu, schvaluje koncepci obrany státu, stanoví základní směry výstavby ozbrojených sil, úkoly hospodářské mobilizace a další opatření ve prospěch obrany. Ve státním rozpočtu **navrhuje výši výdajů pro zabezpečení obrany**. Schvaluje doporučení Rady obrany státu (nebo jiného orgánu zabývajícího se otázkami obrany a ozbrojených sil) k zabezpečení obrany a sleduje zaměření činnosti systému civilní ochrany. Stanovuje zásady pro poskytování věcných prostředků právníky i fyzickými osobami k zabezpečení obrany a civilní ochrany. V období ohrožení státu rozhoduje o zavedení nezbytných zákonných opatření. **Schvaluje rozvojový program mobilizační infrastruktury**. Schvaluje seznam položek státních hmotných rezerv, jejich minimální limity a orientační cílový stav, uvolňování hmotných rezerv a podmínky pro jeho provádění. Stanovuje použití vojáků v činné službě při střežení objektů zvláštního významu, k ochraně státních hranic a při živelních pohromách a průmyslových katastrofách, ohrožujících lidské životy a důležité hospodářské statky. **Rozhoduje o vytvoření krizového managementu (štábu) k eliminaci možných rizik (ohrožení)**.

♦ **Ministerstvo obrany** je ústředním orgánem státní správy pro zabezpečování obrany České republiky, řízení Armády České republiky a pro civilní ochranu. Ve své kompetenci by se mělo podílet na zpracování strategie obrany státu a zpracovávat vojenskou strategii obrany ČR. Navrhovat potřebná opatření k zajištění obrany státu vládě ČR a prezidentu ČR. Připravovat koncepci civilní ochrany, koordinovat a organizovat opatření civilní ochrany u ústředních orgánů, orgánů

státní správy, samosprávy a právnických osob důležitých pro plnění úkolů civilní ochrany.

- Koordinovat činnost ústředních orgánů, správních orgánů a orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu při přípravě k obraně.

Zabezpečovat koordinaci vojenského letového provozu s civilním letovým provozem.

- V rámci evropských bezpečnostních struktur organizovat součinnost s armádami jiných států.

- Pro případ zvýšeného ohrožení republiky navrhopvat zvyšování připravenosti armády, včetně mobilizačního doplnění vojsk.

- Ve spolupráci s ministerstvem práce a sociálních věcí připravovat souhrn opatření k převedení části agendy sociálního a důchodového zabezpečení na nižší články řízení v době války.

- Organizovat a provádět opatření k doзору nad dodržováním ekologických konvencí a k odstranění následků ekologických havárií v Armádě ČR.

- Provádět výběr vodních zdrojů k jejich vyčlenění pro potřeby vojsk.

- Uplatňovat požadavky na tvorbu a úpravy mimorezortních předpisů pro přednostní zabezpečení vojenské přípravy, přesunu a řešení škod vzniklých při výcviku vojsk.

- Navrhovat vyčleňování a rušení prostorů potřebných pro provádění výcviku vojsk.

- Uplatňovat požadavky na výstavbu ochranných staveb u státních organizací a soukromoprávních subjektů, na jejichž katastrálním území se výstavba plánuje, provádět součinnost s těmito subjekty při zabezpečování funkčnosti ochranných staveb.

- Navrhovat druhy a objem zásob státních hmotných rezerv a zvláštních zásob určených pro zajištění potřeb Armády ČR a civilní ochrany v době ohrožení (branné pohotovosti státu) a v jiných krizových situacích.

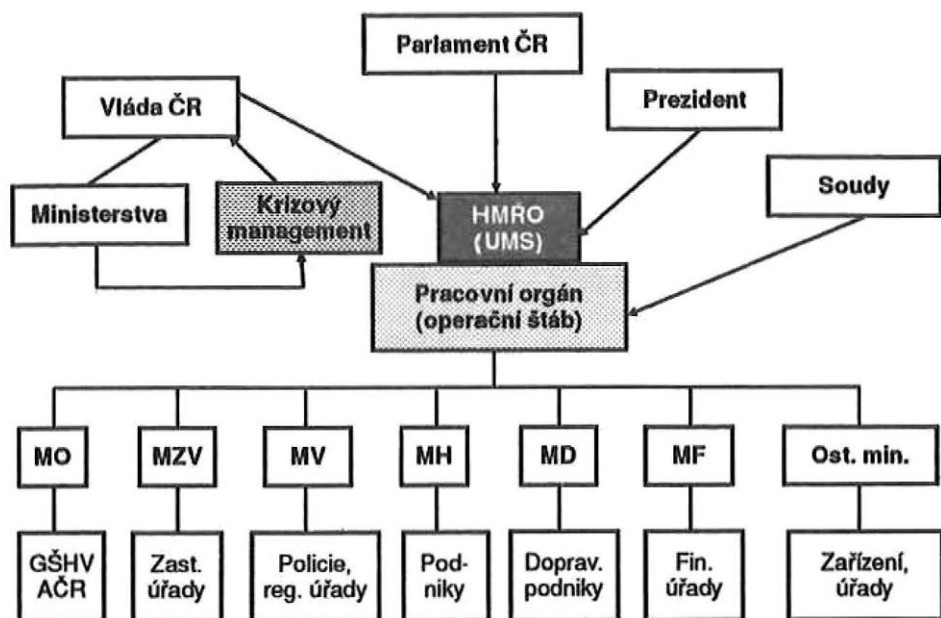
- U vybraných subjektů hospodářské mobilizace smluvně zabezpečovat a financovat uchování výrobních schopností nezbytných pro zajištění potřeb Armády ČR v době ohrožení státu.

- Zabezpečovat financování uvedených úkolů v rámci vymezené působnosti ze státního rozpočtu.

Jestliže se zamyslíme nad přehledem těchto působností, musíme dojít k závěru, že v organizační struktuře ministerstva obrany by měla být **vojenská profesionální složka**, řešící otázky vojenské strategie, ale i jeho povinnosti a metodiky práce za branné pohotovosti státu a ve válečném stavu, schopná připravovat vojenské dokumenty pro řízení a velení AČR.

♦ **Generální štáb AČR** je orgánem pro velení Armádě České republiky. Zejména by měl plánovat a realizovat koncepci výstavby a přípravy armády ČR k plnění obranných úkolů v míru i ve válečném stavu. Jeho místo a úloha je nezastupitelná. Plní výkonné velitelské funkce vůči podřízeným svazům, svazkům a útvarům, ale

i funkce správní, které s plněním úkolů obrany bezprostředně souvisejí. Jako příklad lze uvést mírové a válečné doplňování armády lidskými zdroji, příprava státního území k obraně a zabezpečení armády technikou, materiálem a další.

Obr. 1

Místo a úloha orgánů řízení strategické obrany ve stavu ohrožení nebo ve válečném stavu je rovněž dána jejich kompetencemi a úkoly. Systém řízení obrany by měl být tvořen hlavním místem řízení obrany (HMŘO), místy řízení jednotlivých ministerstev a GŠ - hlavním velením AČR. Rozvinutí celého válečného systému obrany bude probíhat diferencovaně a postupně podle konkrétní situace. Některé stupně řízení mohou přejít na válečnou strukturu dříve, jiné později. Optimální však bude, když struktura mírová bude totožná nebo alespoň podobná válečné struktuře a přechod bude uskutečněn bez složité transformace všech orgánů.

Principiální schéma orgánů řízení strategické obrany by bylo možno vyjádřit - viz obr. 1.

Hlavní místo řízení obrany (HMŘO) by mělo být nejvyšším místem řízení strategické obrany ČR. Předpokládá se, že by bylo tvořeno prezidentem, předsedou vlády, ministry vlády - členy Rady obrany státu, pověřenými členy parlamentu, pracovním orgánem (operačním štábem nebo štábem obrany) vytvořeným z určitého počtu vojáků vyčleněných z GŠ a správní části MO a dále z určité části pracovníků resortů civilních ministrů předurčených do užšího ministerského sboru (UMS). HMŘO by mělo mít kompetence pro stanovování úkolů podřízeným státním

orgánům, ale i právníckým a fyzickým osobám, územním orgánům k zabezpečení obrany státu. Pro koordinování činnosti všech složek a prvků obrany k efektivnímu a důslednému splnění stanovených obranných úkolů a pro řízení strategické obrany státu.

Vytvořením HMŘO však nekončí činnost Parlamentu, prezidenta a jeho úřadu, vlády a ministerstev, které dále plní svoje funkce. HMŘO jako prvek systému řízení obrany státu bude rozhodovat o konkrétních otázkách strategické obrany státu, vyžadujících direktivní rozhodnutí, které by v mírových strukturách těchto orgánů nebylo možno řešit.

Ministerstvo obrany ČR by mělo plnit úkoly ve prospěch HMŘO a řídit činnost AČR. Mělo by se skládat z „operačního štábu“ (jako součásti HMŘO) a místa řízení rezortu, kde by byly začleněny ostatní složky správní části mírového ministerstva obrany. Válečné ministerstvo bude plnit úkoly v mírových objektech nebo na zvláštní rozkaz zaujme předem připravené zodolněné pracoviště. Operační štáb v tomto případě zaujme chráněné pracoviště HMŘO.

Vyčlenění prvků velení z mírového ministerstva obrany do vytvářených válečných míst řízení strategické obrany by bylo možno znázornit - viz **obr. 2**.

Úloha ministerstva obrany bude spočívat v řízení vojenských opatření obrany státu, sladování mezirezortních obranných opatření, předkládání návrhů na vyhlášení mobilizace armády a doplňování ostatních složek ozbrojených sil mobilizačními zálohami. Dále bude ministerstvo obrany připravovat podklady a návrhy pro vládu ČR (ROS) k řešení otázek obrany, řídit činnost hlavního místa velení AČR, provádět kontrolní činnost, řešit otázky spolupráce s vojenskými orgány NATO, spojenců a dalších mezinárodních organizací. Organizovat systém logistiky a zdravotnického zabezpečení vojsk Armády ČR. Zabezpečovat proniknutí rozhodnutí užšího ministerského sboru (UMS) k vykonavatelům, jeho správné pochopení a sledovat, zda přijatá opatření podřízených orgánů řízení jsou v souladu s tímto rozhodnutím. Zajišťovat činnost na HMŘO a odpovídat za jeho obranu a ochranu.

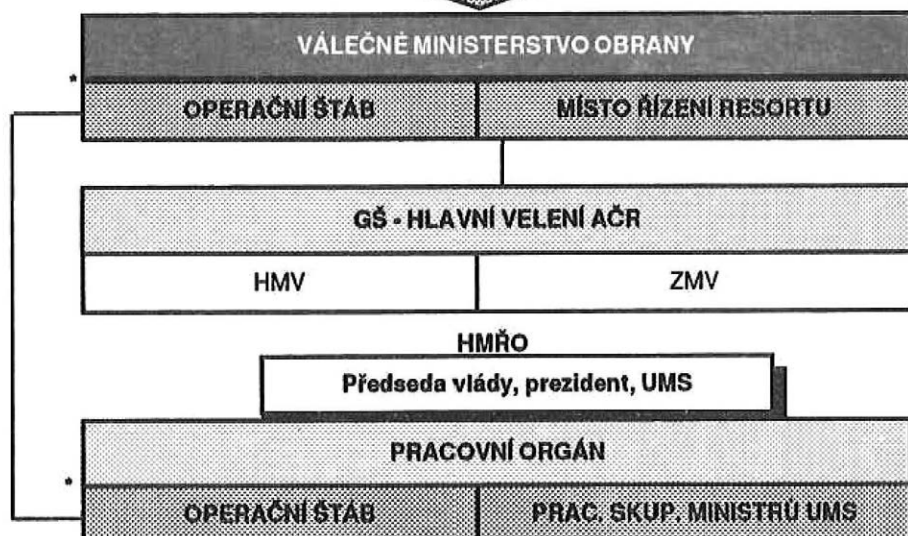
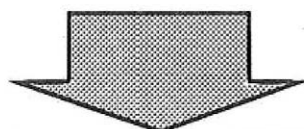
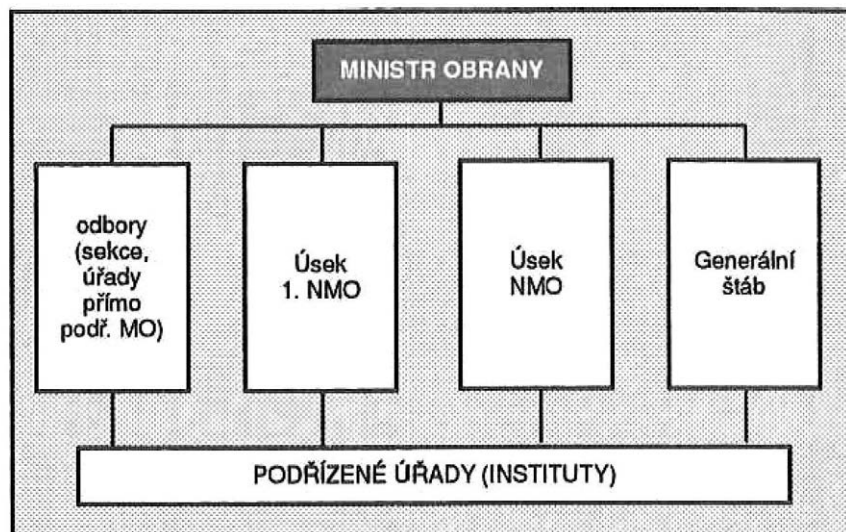
Ministr obrany by měl plnit trojedinou funkci, a to jako člen vlády (Rady obrany státu) se bude podílet na přípravě rozhodnutí ke strategické obraně ČR, bude řídit činnost ministerstva obrany a dále bude řídit hlavní místo velení AČR. Jeho pracovním orgánem by měl být „operační štáb“ (štáb obrany), umístěný spolu s ním na HMŘO a místo řízení rezortu dislokované (pravděpodobně) v jiném prostoru.

Generální štáb - hlavní velení AČR je orgán přímého velení vojskům AČR. V čele stojí NGŠ ve funkci velitele Armády ČR. Struktura Generálního štábu se však bude dělit na hlavní místo velení, záložní místo velení a pomocné místo velení, která mohou být vytvořena na mírových pracovištích. Chráněné místo velení a polní místa velení se zpravidla budou zaujímat až před bezprostředním zahájením bojové činnosti.

Hlavní místo velení a záložní místo velení by mělo mít stejnou organizační strukturu. V případě vážného narušení nebo ztráty schopnosti HMV plnit svoje povinnosti by mělo ZMV převzít jeho úlohu a řídit činnost AČR.

* * *

MINISTERSTVO OBRANY
(mírové)

* poznámka: jedná se o stejnou složku

Obr. 2

* * *

Z celého článku je možno vyvodit následující závěry. Především je třeba urychleně dopracovat legislativu zejména pro činnost orgánů řízení strategické obrany ve stavu ohrožení a války. Všechny orgány řízení by měly působit v mírových organizačních strukturách s minimálními změnami, protože jen tak lze zabezpečit jejich soustavnou přípravu na plnění úkolů. Operační štáb (štáb obrany), který je pouze dočasným prvkem HMŘO, se může vytvářet a procvičovat společně s generálním štábem AČR. Důležitým poznatkem by pro nás měla být ta skutečnost, že obrana státu není věcí pouze armády nebo ministerstva obrany, ale všech resortů státní správy. Ministerstvo obrany by však mělo v otázkách strategické obrany sehrávat úlohu hlavního koordinátora a být v čele všech činností směřujících ke zvýšení její spolehlivosti, odolnosti a hodnověrnosti.

Nebezpečná problematičnost jaderných zkoušek

Současná doba, zbavená hrozby agrese, jako by zapomněla na existenci jaderných zbraní (JZ). Přispívá k tomu i snižování amerického a postsovětského jaderného potenciálu takřka na čtvrtinu, určitá omezení též u obou západoevropských jaderných velmocí, rozsáhlé moratorium na zkoušky JZ kromě Číny, kde byl však počet zkoušek minimalizován. Dále pozastavení či zrušení jaderných programů u řady zemí: Argentina a Brazílie tak učinily na základě deklarace Foz do Iguazú 28. listopadu 1990 a zároveň se dohodly o kontrole jaderných zařízení na svém území prostřednictvím Mezinárodní agentury pro atomovou energii (MAAE). Obdobně se 20. ledna 1992 dohodly obě Koreje o bezjaderném Korejském poloostrově. Dle loňského prohlášení prezidenta de Klerka zničila JAR své JZ v r. 1990 a od té doby nespolečně se žádnou jinou zemí na jaderném programu.

V r. 1992 přistoupila JAR ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní jako Alžírsko, ale i Francie a Čína, přičemž Sýrie svolila ke kontrole svých jaderných zařízení prostřednictvím MAAE. Pod vlivem USA zastavil svůj jaderný program Tchaj-wan. To vše spolu s dalšími okolnostmi by dokonce mohlo signalizovat soumrak, ne-li konec apokalyptických jaderných zbraní.

■ Celosvětová jaderná aktivita

Přes naznačené omezování jaderného zbrojení je holou skutečností, a nikoli „vytahováním jaderného strašáka“, že se vývoj JZ ve světě nezastavil, ačkoli u některých zemí došlo k jeho určité stagnaci. Zpomalil se a byl zredukován v USA, kde bylo např. ze 16 hlavních výzkumných a vývojových zařízení zrušeno 5, další 2 do r. 1996, novými úkoly byla pověřena 3 zařízení (Lawrence Livermore Lab., Kalifornie, Mound Facility, Ohio, Pinellas Plant, Florida), v provozu zůstává dalších 6 zařízení. Ke snížení jaderného úsilí asi o 15 % došlo ve Francii a V. Británii, projevující se též zrušením některých vývojových programů. Útlum ve vývoji JZ je zřejmý v Rusku, a to v obou výzkumných a vývojových komplexech (Čeljabinsk a Armazas na Urale), zatímco se u dalších tří nástupnických zemí se strategickou jadernou výzbrojí - Běloruska, Ukrajiny a Kazachstánu - s vývojem JZ nepočítá vzhledem ke zničení nebo odsunu této výzbroje do Ruska. Tento proces denuklearizace nebyl dosud ukončen, takže nadále existuje určité jaderné riziko v souvislosti s vnitřním děním v těchto třech zemích, nemluvě o tom, že např. ukrajinský parlament dosud připojení ke Smlouvě o nešíření JZ neschválil. Vývoj JZ nepřichází rovněž v úvahu u těch nástupnických zemí, které dosud mají nebo měly

na svém území taktické jaderné prostředky, neboli u Gruzie (320 ks), Arménie (200), Kirgízie (75), Tádžikistánu (75), Turkmenistán (125) a Uzbekistán (100). Nerušeně však pokračuje vývoj a výroba JZ v Číně. Pokud zde nenastane stop-stav včetně dodávek čínských reaktorů a jiných zařízení do rozvojových zemí, jak pro Čínu vyplývá ze Smlouvy o nešíření JZ, jsou veškeré snahy o zastavení jaderného zbrojení ve světě i z tohoto důvodu marné, kromě přechodného případu, že by se podařilo vybudovat spolehlivou protiraketovou obranu. Ale na jak dlouho? Natrvalo s takovou možností sotva lze počítat vzhledem k expandujícímu vědeckotechnickému rozvoji ve východoasijských zemích, který dle některých prognostiků nakonec povede k předstížení Západu.

Bez ohledu na situaci u pěti tradičních jaderných velmocí jsou rozvíjeny vlastní jaderné programy v dalších zemích, z nichž jsou uváděny KLDR, Írán, Sýrie, Libye, Alžírsko a s výhradou též Irák, údajně prostřednictvím jiné země, snad Alžírsko, kam včas odeslal výzkumné týmy a nezbytný štěpný materiál, zatímco jeho poslední (?) zbytek, a sice 33 kg různě obohaceného uranu byl odsunut do Čeljabinska, aby v dalším MAAE rozhodla o jeho civilním využití. Totéž se stalo v r. 1991 s tehdy zajištěným plutoniem. Zvláštní oblast jaderného úsilí představuje vývoj tzv. islámské jaderné pumy, o které porůznu informoval zahraniční tisk. Týká se to např. Libye, která údajně financovala příslušný jaderný vývoj v Pákistánu nebo Iráku a Alžírsko. Nelze přehlédnout ani aktivitu nových pravděpodobných vlastníků JZ, kam je zařazován Izrael, Pákistán a Indie (americký prezident dokonce nevylučuje mezi oběma možnost střetnutí za použití JZ) a dle některých i JAR, bez ohledu na zmíněné prohlášení jejího prezidenta.

■ Význam jaderných zkoušek

Bez jaderných zkoušek nebyl dosud dobře možný další vývoj JZ, ale ani nezbytná kontrola životnosti jaderných jednotek, která se všeobecně pohybuje kolem 20 let. V otázce kontroly však již existují i protichůdné názory. Např. američtí vědci ve výzkumných laboratořích v Los Alamos se shodují v tom, že „bez jaderných zkoušek si budou méně jisti bezpečností JZ než s jadernými zkouškami“. Jiná skupina amerických vědců se domnívá, že kontrolu, resp. bezpečnostní zkoušky již nejsou zapotřebí. Provádění zkoušek se stává stále více i politickou záležitostí, neboť se dostává do rozporu s veřejným míněním v převážně většině světa, takže setrvání na pozici zkoušek by se mohlo stát rozhodujícím faktorem případného neúspěchu jednání o dalším osudu Smlouvy o zákazu pokusů s jadernými zbraněmi v ovzduší, kosmickém prostoru a pod vodou z r. 1963 (Smlouva o částečném zákazu), kterou chtějí USA, ačkoli má časově neomezenou platnost, v budoucnu přeměnit na smlouvu o širším až všeobecném zákazu zkoušek. Nemenší překážkou by pokračování ve zkouškách bylo pro jednání v r. 1995 o renovaci Smlouvy o nešíření jaderných zbraní z r. 1968 (Smlouva o nešíření), což by mohlo mít za následek, že by se další země ke smlouvě nepřipojily, a ty, které dříve přistoupily, by od ní mohly po 90denní výpovědní lhůtě odstoupit.

Konečně se provádění zkoušek může týkat zemí, které ke Smlouvě o nešíření sice přistoupily, ale tajně ji porušují třeba v duchu náhodně publikovaného izraelského názoru „klidně vyvíjejte a vyrábějte JZ ale bez posledního šroubku,

takže to nefunguje a tudíž to není JZ". Dále se provádění zkoušek může týkat zemí, které ke smlouvě nepřistoupily, a přesto chtějí svůj jaderný program utajit. Ať tak či onak, jaderné zkoušky jsou důležitým až rozhodujícím ukazatelem jaderného zbrojení, a tudíž jsou i velmi pozorně sledovány, zároveň však různým způsobem též utajovány, omezovány a perspektivně mají být i simulovány.

■ Škodlivost jaderných zkoušek

Poškození okolního prostředí jadernými zkouškami a postupně i jejich daleko širší nebezpečnost pro flóru a faunu byla již v poválečné době zřejmá, takže silily hlasy na jejich provádění hluboko pod zemí. Ostatní způsoby byly z ekologického hlediska stále více tabuizovány. Kromě jiného poškozují zdraví nejen vlivem radioaktivního zamoření, ale třeba i přímým vdechnutím nepatrné, vysoce radioaktivní částičky o hmotnosti sotva 1 miligramu ze zplodin jaderného výbuchu, postačující již k vzniku plicní rakoviny. Např. během jaderných zkoušek na střelnici v Semipalatinsku, otevřená v r. 1949, bylo po dobu její 40leté existence dle ředitele tehdejšího Sovětského výzkumného střediska jaderné medicíny ozářeno dávkou 2-100 rem na 85 000 osob, přičemž je dle normy přípustných jen 0,5 rem ročně.

■ Jaderné zkoušky

Do r. 1991 v to, neboli do rozpadu SSSR, bylo zaregistrováno celkem 1924 pokusných jaderných výbuchů, z toho 936 amerických, 715 sovětských, 192 francouzských, 44 britských, 36 čínských a 1 indický (1974). Nicméně od podepsání Smlouvy o částečném zákazu se ještě uskutečnilo 83 výbuchů v ovzduší, z nich 58 francouzských a 25 čínských. Nakonec po zrušení francouzské saharské jaderné střelnice u Hamaguir v r. 1966 a po vybudování potřebných zařízení na novém zkušebním polygonu na tichomořských ostrovech Mururoa a později Fangatufa ve Francouzské Polynésii mohlo být od r. 1975 skoncováno i s veškerými francouzskými výbuchy v ovzduší a od r. 1981 též u Číny, která však nebere kolegiálně v úvahu Smlouvu mezi SSSR a USA o omezení podzemních zkoušek jaderných zbraní, která stanoví max. mohutnost výbuchu na 150 kt, a provedla v květnu 1992 výbuch megatonové hodnoty.

■ Moratorium na jaderné zkoušky

Jaderné velmoci kromě Číny zastavily na různou dobu provádění jaderných zkoušek. Těsně před rozpadem SSSR se uskutečnil 5. října 1991 v Semipalatinsku poslední sovětský výbuch, načež následovalo moratorium na 1 rok, prodloužené v říjnu 1992 do července dalšího roku s tím, že Rusko v něm bude bez omezení pokračovat, pokud jiná země zkoušky neobnoví. K dispozici Ruska zůstávají nyní dvě střelnice na ostrovech Nová země, kde byl např. v r. 1961 proveden nejmohtnější výbuch vůbec, a síce o 58 Mt; jiná střelnice se na území bývalého SSSR již nenachází. Nicméně využívání obou střelnic je problematické vzhledem k tvrdému tlaku ekologů a odporu okolních zemí.

USA vyhlásily 13měsíční moratorium od 1. října 1992, které prodloužil prezident Clinton do 15. září 1995 a zároveň podepsal zákon o omezení a ukončení

jaderných zkoušek po 30. září 1996, pokud by se již nikde zkouška neuskutečnila. K těmto opatřením vedly převážně širší vojenskopolitické důvody, neboť jak prezident, tak mnozí odborníci důrazně požadují pokračovat ve zkouškách alespoň tempem 3-6 ročně (od r. 1951 do 1989 se počet zkoušek pohyboval kromě moratoria koncem 50. let mezi 11 a 77 ročně, v r. 1990 to bylo 8 a v r. 1991 celkem 7 zkoušek), přičemž i ve vládě převládá názor, že i takto omezený zkušební program má prvořadý význam. Na americkém moratoriu je závislá i V. Británie po opuštění její střelnice na tichomořském ostrově Montebello a ve Woomera v Austrálii, neboť jinde než v Nevadě prozatím zkoušek nemůže.

Francie vyhlásila moratorium v dubnu 1992 do konce r. 1994. Prezident François Mitterrand však usiluje o prodloužení, ale vzhledem k jeho končícímu funkčnímu období se nevyklučuje, že některé vojenské a vládní kruhy se budou snažit prosadit obnovení zkoušek v r. 1995 nebo 1996. S tímto úsilím je však v určitém rozporu poslední francouzská Bílá kniha, která se o zkouškách vůbec nezmiňuje na rozdíl od všech minulých knih, což by naznačovalo, že Francie již může (obdobně jako USA) dospět k simulování zkoušek nebo se je bude snažit utajit.

■ Praktiky kolem jaderných zkoušek

Rozvoj vědy a techniky, ale i různé jiné možnosti přispěly k tomu, že zkoušky lze s úspěchem utajit, simulovat či využít jiných způsobů, aby je nebylo možno zjistit nebo se nemusely konat, a přesto bylo dosaženo obdobného nebo stejného výsledku jako by se konaly.

Těžko zjistitelné až nezjistitelné podzemní jaderné výbuchy je možno uskutečnit dvojím způsobem: - v umělých dutinách, kavernách, odkud byl odčerpán zčásti nebo úplně vzduch, čímž se tlaková vlna výbuchu tlumí 10 až 100krát (tak jako např. ve stratosféře nebo ve vzduchoprázdném kosmu); - použije se jaderná nálož vyrobená ve zmenšeném měřítku, většinou miniaturizovaná, prakticky až do průměru 6 cm, jejíž výbuch je rovněž standardními prostředky monitorovací sítě nezjistitelný. Pokusy prováděné v amerických laboratořích v Los Alamos koncem 60. let ale ukázaly, že nejmenším kritickým množstvím schopným ještě výbušné štěpné reakce je 240 g U_{235} , představující kuličku o průměru 2,8 cm, avšak k výbuchu je již třeba takřka ideálního odražeče. Teoreticky byla tato spodní hranice ověřena na počítačích. Oba druhy výbuchů, ať v kavernách, nebo miniaturizované, podléhají nesporně utajení, takže např. údaj o 204 tajných amerických zkouškách, publikovaný jako indiskréce loni v tisku, může, ale nemusí být pravdivý.

Dále lze provést výbuch víceméně skrytě, ač v ovzduší, na nějakém velmi odlehlem místě světa, které není vůbec nebo jen okrajově a sporadicky sledováno družicí, nikoli již z pozemních stanovišť. Takovým místem je např. jihoafrická jaderná střelnice, o jejíž dokončení však chybějí informace, na ostrově Marion v souostroví prince Eduarda asi 2000 km jv. Kapského Města.

Již zmíněnou novinkou, na které se usilovně pracuje hlavně v USA a Francii, je simulování jaderných výbuchů na počítačích, což je považováno za velmi důležitou možnost, přestože někteří odborníci takový optimismus nesdílí. Např. významný pracovník známé laboratoře Lawrence Livermore je přesvědčen, že tento způsob nikdy nebude schopen plně podzemní výbuch simulovat. Naproti tomu se považuje

za reálné napodobit dění v jaderné hlavici bezprostředně po výbuchu za pomoci klasické výbušniny a rentgenu a vytvoření plasmy za využití laseru. A právě simulování má odvrátit od západních jaderných velmocí podezření, že pokračují v jaderném zbrojení, tím dávají světu špatný příklad a nemají tudíž právo prosazovat nešifření JZ.

Země, která vyvíjí vlastní JZ, má nezřídka větší potíže s utajením této aktivity (zejména pokud přistoupila ke Smlouvě o nešifření) než s konstrukcí a výrobou. Kardinálním problémem při tom zůstávají zkoušky, neboť jen ve výjimečných případech je taková země schopna je řešit ve vzduchoprázdnu nebo ve formě miniaturizace. Snaží se proto o pokusný výbuch za využití střelnice jiné jaderné země. V této souvislosti se např. psalo o kombinaci Izrael-Francie též proto, že izraelské odborníci a vědci se zúčastňovali francouzských jaderných zkoušek na Saharě do r. 1966, kdy tehdejší prezident Charles de Gaulle s touto praxí skoncoval. Nevyučovala se ani kombinace Izrael-JAR, dokonce i při ne plně identifikovaném jaderném výbuchu „na jihu Afriky“ 22. září 1977, zjištěném americkou pozorovací družicí VELA a podrobeném doplňkovému průzkumu letounem SR-71 BLACKBIRD, o jehož výsledku však byla podána spíše zamlžující informace. Spolupráce obou zemí v jaderné oblasti byla zcela evidentní. Vyplývá i z tajného dokumentu z r. 1989, který mimo jiné uvádí dodávky radioaktivního izotopu Izraeli již v polovině 70. let za účelem zvýšení účinku atomové pumy. Obdobně je nejasná situace i kolem pákistánských jaderných zkoušek, údajně ve spolupráci s Čínou. Součástí pákistánského jaderného programu byla i ona „islámská jaderná puma“. Klíčové místo v programu měli asi tři tehdy západoněmečtí vědci (Migule, Veldung, Hirschfeld). Výbuch byl pravděpodobně uskutečněn v Číně. Další dva v r. 1986 na pákistánském území měly být čínské, s cílem povznést sebevědomí Pákistánu vůči Indii. Naproti tomu je legalizováno používání americké nevadské střelnice pro britské zkoušky, které však v některých případech nebyly při jejich registrování rozlišeny na americké a britské.

Země, které usilují o vlastní JZ, nemusí provádět zkoušky, pokud se jim podaří získat jaderné pumy nebo jaderné hlavice pro rakety v zahraničí. Ve veřejných pramenech je uváděna řada podobných případů týkajících se zejména nástupnických zemí bývalého SSSR, kde k nim údajně dochází i z nedostatku kontroly nad zhruba 15 000 taktickými nebo operačně taktickými JZ, jejichž hlavice se na černém trhu snad prodávají po 20 mil. USD. Takové možnosti jsou zřejmě magnetem pro ruskou mafii. Odtud by byl jen krůček, aby takové hlavice získali nakonec teroristé a využili je k dalekosáhlému vydírání nebo diverzi. Jiné informace hovoří o prodeji tří jaderných pum Íránu Kazachstánem (?) za 165 mil. USD. Takové a podobné zprávy vedly k tomu, že CIA byla pověřena sledováním jaderných machinací, ale dosud nebyla schopna ověřit jejich pravdivost, ani je zcela vyloučit.

Zkoušky nejsou rovněž zapotřebí, pokud je hlavice konstruována jako přesná kopie některého z jinde zavedených typů a v případě, že hlavici konstruuje odborníci získaní odjinud, např. z bývalého SSSR, kde v jaderné oblasti pracovalo na 900 000 osob a mezi nimi asi 3000 odborníků schopných většinou takový konstrukční úkol splnit.

■ Nedostatek kontroly zvyšuje jadernou nestabilitu

Ačkoli jaderné zkoušky tvoří jen část jaderných programů, mají své nezastupitelné místo bez ohledu, že je bude možno do určité míry nebo až zcela simulovat. Pořád to budou zkoušky, ovšem na vyšší technické úrovni než dosud. V obou případech, ať reálných, nebo simulovaných zkoušek má **klíčové místo spolehlivá mezinárodní kontrola jako subsystém celosvětového bezpečnostního systému**, který nemusí být jeden, ale i kombinací různých bezpečnostních struktur.

Nedostatků kontroly a nemožnosti ji výrazně zlepšit jsou si vědomi především v USA, střežících své supervelmocenské postavení ve světě. Proto vyvíjejí intenzivně vlastní program ke zjišťování pokud možno veškeré jaderné aktivity jednotlivých zemí. Mají k tomu být využity zejména ultracitlivé senzory, schopné reagovat i na jednotlivé symptomatické molekuly či jiné částice. V souvislosti s tím se již objevila zpráva, že nad neutrální oblastí Japonského moře provádí takovou monitorovací činnost speciální čtyřmotorový Boeing („čichač“) vybavený potřebnou aparaturou, aby zjišťoval charakter severokorejské jaderné aktivity s důrazem na JZ. V blízké době mají být k podobné činnosti připraveny další tři letouny.

Problematičnost kontroly je do značné míry poznamenána minulým obdobím konfrontace mezi Východem a Západem s jejich úděsnými jadernými potenciály převyšujícími dle amerických vědců cca 40krát vykalkulovaný počet (500) strategických JZ postačujících ke zničení života na severní polokouli. Za této situace bylo zcela podceněno jaderné „mravenčení“ v ostatním světě a tím i kontrola.

A tak nakonec vznikly **čtyři jaderné entity s vlastními zájmy**.

Lze je lapidárně charakterizovat asi takto:

- atlantská entita - stabilita,
- Rusko - nejistota,
- Čína - supervelmocenské ambice,
- islámská entita - těžko kalkulatelná, riziková, převážně protizápadně a protiizraelsky orientovaná.

Za této nesourodé konstelace lze sotva předpokládat, že by se podařilo dosáhnout všeobecného, „absolutního“ zákazu jaderných zkoušek, neboť ne všechny entity by byly ochotny uznat dosavadní jadernou nerovnost jako trvalou.

Otázka jaderných zkoušek se vlivem své problematičnosti stala nebezpečnou pro další vývoj ve světě a přes nesporné omezování jaderného zbrojení v prvních dvou uvedených entitách, dochází v celosvětovém rámci spíše ke zvyšování jaderného rizika. Existence zkoušek umožňuje zdokonalování jaderných arzenálů, šíření JZ a nově může svými důsledky, jak bylo naznačeno, vést k vyzbrojení některých teroristických organizací jadernými náložemi. Kupodivu se také před několika měsíci objevila první vyděračská hrozba operující s použitím termonukleární nálože v Mnichově; tamní policie případ nijak nebagatelizovala, nýbrž považovala za vážnou záležitost, neboť jaderné mafiánství zřejmě není neznámým pojmem obdobné jako možnosti státního, resp. islámského terorismu.

Je však pravděpodobné, že čas vhodný k prosazení všeobecného zákazu jaderných zkoušek již minul a nezbývá než tuto problematiku řešit ad hoc též proto, že jaderné velmoci i jediná supervelmoc sotva budou mít skutečný zájem o jaderné odzbrojení a tím o zákaz zkoušek. Nezapomínejme, že jejich strategie je založena i na odstrašení, kde JZ představují sice poslední, ale rozhodující faktor v případě konfrontace s nejaderným protivníkem a patový faktor při střetu s jinou jadernou velmocí.

Plukovník Ing. František Valach, CSc.

Strategická rizika udržování míru

Článek v širších souvislostech pojednává o základních věcných otázkách, které vykazují vnější a vnitřní bezpečnostní rizika ohrožení ČR. V teoretické rovině rozšiřuje vědomosti z problematiky kvantifikace, hodnocení, řízení - tzv. managementu rizika. V hlavních rysech je poukazováno na hodnocení bezpečnostních rizik v etapě strategického plánování, při jejich uplatnění v rámci systému plánování, programování a rozpočtování. V konečném výsledku jsou vyjádřeny nezbytné poznatky, které se jeví nepostradatelné z hlediska autonomního zajištění národní bezpečnosti ČR a udržení míru.

* * *

Míra nejistoty dosažení cíle 1. řádu národní bezpečnosti ČR - **zajistit spolehlivou obranu země vlastními silami**, je nutně spojena s hodnocením rizik ohrožujících bezpečnost ČR. Závažnost zachování míru v podmínkách otevřených mnohostranných mezinárodních vztahů a splnění svěřeného úkolu autonomního zajištění národní bezpečnosti se značně zvýšila především proto, že:

♦ i když Česká republika usiluje o začlenění do evropské bezpečnostní struktury, nežije izolovaně od okolního světa a nemůže tudíž nyní hrozby pro mír přejít bez povšimnutí,

♦ při plnění úkolů vyplývajících z projektu Partnerství pro mír budou vybrané síly naší armády vystaveny rizikům mírových operací a ČR pravděpodobným nebezpečným odezvám,

♦ v podmínkách nového systému plánování, programování a rozpočtování se na podkladě strategického hodnocení bezpečnostních rizik definují národní a bezpečnostní zájmy ČR, strategie národní bezpečnosti a vojenská strategie, a to vše se zřetelem na možnosti čerpání obranných zdrojů.

Tyto a další příčiny zvýrazňují nezbytnost zvládnout složitou problematiku strategického vyhodnocování bezpečnostních rizik. Dále osvojení takových metod, které pokud možno exaktně analyzují podklady pro rozhodování exekutivy a zákonodárných orgánů v otázkách obrany státu. K tomu je třeba připojit racionální postupy vedoucí k včasnému předvídání, identifikaci, rozpoznání, vyhodnocení a převzetí zodpovědnosti za uvažované rozhodnutí.

Jaká je vlastně představa o bezpečnostních, tj. rizicích ohrožujících bezpečnost ČR, a o jejich přijatelné úrovni pro udržení míru. Přijatelná (únosná) úroveň tohoto rizika z hlediska bezpečnosti ČR se dá odvodit různými způsoby. Například zjednodušeně i odpovědí na otázku: Jaká míra rizika je k zadržení případné krize, války a **udržení míru** ještě únosná? Zdá se, že odpověď je velmi jednoduchá: Pokud okolnosti některého z inkriminovaných rizik přímo nevyústí do krize, nebo nezapříčiňují konflikt, tak každá. Ovšem uvedené hodnocení by bylo příliš schematické. Existují přece i nepředvídatelná bezpečnostní rizika, která mohou tímto způsobem kdykoliv a kdekoliv eskalovat. V tomto ohledu lze vyjmenovat řadu bezpečnostních rizik. Nicméně jejich strategické hodnocení vyžaduje celkově hlubší a širší poznatky.

Bezpečnostní rizika ohrožující bezpečnost ČR mají vnější a vnitřní povahu. Vnější ohrožují ČR z bližšího i vzdálenějšího okolí, dotýkají se zájmů suverénního, samostatného, nezávislého státu a jsou logickým projevem obrany jeho hodnot. Vnější bezpečnostní rizika proto odpovídají místním podmínkám, bezpečnostní situaci a úkolům realizace programů (projektů) zabezpečení obrany. Pro velké množství těchto rizik různého druhu a významu je jejich efektivní hodnocení obtížné. Je proto vhodnější soustředit se na ta, která mají v hierarchickém uspořádání relativně nejdůležitější postavení.

V současném procesu politické a ekonomické transformace je výběr strategie separátního hodnocení vnějších bezpečnostních rizik pro ČR neobyčejně důležitý. Tuto skutečnost není možno vidět izolovaně od systémových změn v zemích střední a východní Evropy, která je doprovázena elementárními nejistotami. K závažným nejistotám například patří „hledání“ národní identity, vedoucí v řadě evropských zemí až k nacionalismu, k vytváření nových států, konstituování heterogenních územních celků na nacionálním základě, k politickému a náboženskému fundamentalismu, které zřejmě v budoucnosti mohou být příčinou krizí.

Latentním zdrojem vznikajících (budoucích) bezpečnostních rizik v evropském systému se jeví existující značné rozdíly v životní úrovni, produktivitě práce, používaných technologiích a dostupnosti přírodních zdrojů, politické kultuře a kulturní vyspělosti vůbec. Zřetelně se projevují retardační snahy neokomunistických struktur v posttotalitních zemích, které zapříčiňují politickou a ekonomickou slabost a různorodost některých států, jejímž důsledkem je již zmíněný totální rozklad a neschopnost dovést politickou a ekonomickou přeměnu k úspěšnému výsledku. Otevírají se zdánlivě odumřelé historické, etnické, náboženské, územní aj. spory, objevují se výrazné projevy rasové nesnášenlivosti. To vše přináší velké množství nových, dosud nepoznaných bezpečnostních rizik ohrožujících mír v Evropě. Značná četnost těchto vznikajících bezpečnostních rizik a jejich rozsah dává dostatečné podněty k tomu, aby se ČR připravovala na obranu. Tato rizika z hlediska zajištění naší národní bezpečnosti mají již dnes strategický význam.

Na jejich podkladě bude účelné identifikovat celonárodní hrozby vycházející z bližšího i vzdálenějšího okolí. Státy přímo sousedící s ČR jsou členy NATO, neutrální nebo bývalé členské státy Varšavské smlouvy, které realizují proces politických a ekonomických přeměn směrem k demokracii založené na pluralitní společnosti a tržním hospodářství.

Avšak v minulosti bývalé Československo a nyní nástupnická ČR, měly s každým z těchto států konflikty, jejichž vyřešení lze kdykoliv zpochybnit. V některých z těchto států existují politické skupiny a extrémní hnutí, které usilují o změnu stávajícího uspořádání. Nevyřešené otázky jsou potenciálními, latentními bezpečnostními riziky, které se mohou za určitých podmínek stát předmětem konfrontace.

K vnějším rizikům je nutné přiřadit ještě například působení mezinárodního terorismu a organizovaného zločinu, zejména transfer drog, hromadnou migraci obyvatelstva a další. Jde o značný rozsah mimořádně významných událostí, k jejichž řešení v jiných demokratických státech velkou mírou přispívá armáda. Ne náhodou posláním armády v demokratickém státě je eliminace bezpečnostních rizik. Přestože případná ozbrojená agrese lokálního, regionálního rozsahu se srovnatelným, případně i silnějším protivníkem, patří též k základním vnějším rizikům ohrožení naší republiky a je v současných podmínkách málo pravděpodobná, nelze ji vyloučit. Výčet všech vnějších bezpečnostních rizik tímto konstatováním není úplný.

Vnější bezpečnostní rizika pro bezpečnost ČR, obecně vycházející z geopolitických a geostrategických přístupů, lze přiřadit ke kategorii rizik, jež závisejí na nepříznivých následcích nestabilit, které mohou vzniknout jako důsledek nepřekonaných vážných politických, ekonomických a sociálních potíží, vyplývajících z celkové bezpečnostní situace v Evropě a ve světě. **Některé z nich mohou zcela překvapivě eskalovat**, například neočekávaným otevřením extrémních situací u sousedů, popřípadě zásadními změnami vojenskopolitické situace v mezinárodní dimenzi.

Bezpečnostní rizika představovaná dosavadním vývojem bezpečnostní situace na evropském kontinentu lze z tohoto zorného úhlu pohledu charakterizovat jako potenciální ohrožení bezpečnosti ČR. Tento fakt však nemusí mít trvalejší hodnotu, protože současná bezpečnostní rizika jsou mnohotvárná, časově i hodnotově nejistá a neurčitá, což ztěžuje jejich perspektivní předvídání a hodnocení.

Přestože ČR zeměpisnou polohou zaujímá střed Evropy, nemůže ignorovat bezpečnostní rizika zasahující z jiných kontinentů. Těmito bezpečnostními riziky mohou být zejména protikladný názor na demokratický a hospodářský rozvoj, porušování lidských práv a svobod, náboženský fundamentalismus, rozšiřování vyspělých vojenských technologií, zbraní hromadného ničení, nekontrolovaný obchod se zbraněmi, přerušení toku životně důležitých energetických zdrojů. Kategorie zmíněných bezpečnostních rizik vyžaduje schopnost okamžité reakce a případné řešení krizí menšího rozsahu.

Vedle evidentních vnějších bezpečnostních rizik, ohrožujících bezpečnost ČR, jsou pro zajištění spolehlivé autonomní obrany státu důležitá i vnitřní rizika. K nim by například mohly patřit následující:

- nejisté výsledky rozhodovacího procesu exekutivních a zákonodárných orgánů při přijímání základních opatření v oblasti obrany, zejména nebezpečí pramenící z chybného posouzení a hodnocení bezpečnostních rizik, pravděpodobnost negativních odchylek od dosažení stanovených cílů vytýčených pro obranu státu (žádoucího stavu národní bezpečnosti),

● nebezpečí nezdaru bojové, mobilizační, operační připravenosti, způsobené nesprávnými přístupy příprav na obranu, zejména neujasněností jejího širšího kontextu v podmínkách tvořícího se systému tržního hospodářství,

● ztráta možností dosažení stanoveného cíle výstavby ozbrojených sil, či jeho částečné naplnění - difference mezi předpokládaným cílem a dosaženými výsledky, variabilita očekávaných výsledků a přecenění pravděpodobnosti, nesprávné aplikované při výstavbě ozbrojených sil v podmínkách nejistoty,

● škody a ztráty způsobené okolnostmi, jimž nebylo možné zabránit jako např. živelné, přírodní aj. pohromy, katastrofy (z oblasti tzv. vnitřních nevojenských rizik),

● násilné akce masového charakteru, vyplývající z neřešení politických, sociálních, národnostních a separatistických problémů,

● masové extrémně negativní jevy v armádě - kriminalita vojáků, narušení vztahů armády a obyvatelstva.

Důležitým stadiem pro stanovení charakteru a bližších specifických věcných otázek vnějšího či vnitřního vojenského (bezpečnostního) rizika k účelům jeho rozlišení od běžné neurčitosti (která bývá v řadě případů vydávána za riziko a naopak) je okamžik, který bývá spojován s pravděpodobností podstaty uskutečnění (či neuskutečnění) případného rizika.

V této souvislosti jistě zaujme i právní hledisko. Jde o problém existence bezpečnostního rizika a míry zodpovědnosti za jeho hodnocení. Respektive postih zaviněného neúspěchu v oblasti národní bezpečnosti. Subjekty vyhodnocující vojenská rizika pro ČR mají přirozenou tendenci zvažovat prospěšnost určitého opatření obrany ze zorného úhlu, jenž jim více vyhovuje (např. z pohledu ekonomické lobby, případně jiné politiky, než je obranná politika).

Pro zajištění obrany se prosazuje širší spektrum hodnot (ekonomických, politických, sociálních, jakož i vojenských a dalších). Přesto se někdy jeví, že se zaměřují bezpečnostní rizika v obecném smyslu toho slova s přípustnými riziky, která údajně nevyžadují adekvátní opatření v oblasti obrany. Mezi přípustná rizika však nelze zahrnout odbornou neznalost, nízkou kvalifikovanost. Z tohoto důvodu je nutné zvládnout základní znalosti problematiky bezpečnostních rizik, zejména jejich kvantifikaci.

■ **Kvantifikace bezpečnostního rizika** nebo jinak řečeno úroveň, stav, míra rizika přijatelná pro období míru, představuje jistou míru akceptovanou již ve vojenském rozpočtu (2,5 % HDP). Tím by bylo možné zřejmě s úvahami o kvantifikaci bezpečnostního rizika skončit. Problém je však širší. K dosažení cíle **zajistit obranu státu vlastními silami** (protože ČR není členem vojenské aliance a Partnerství ji nenahrazuje), kdy není současně vytvořen systém, který by zaručoval rovnou bezpečnost všem evropským státům bez ohledu na jejich vojenské možnosti a postavení v hierarchii států, je nutné vymezit vlastní spolehlivé záruky obrany. A tudíž i určit, zda v tomto smyslu jde v některém z konkrétních případů o velké nebo malé bezpečnostní riziko ohrožující bezpečnost ČR.

Velké bezpečnostní riziko, kterým se v bezpečnostní problematice často operuje, lze pravděpodobně považovat za vážný pojem. S ním spojený případný nezdar (či neúspěch) bývá hodnocen subjektivní stupnicí hodnot, která je dána řadou skutečností. Například vlastním ohrožením bezpečnosti státu; jeho připraveností (nepřipraveností) k obraně; samotným seriózním přístupem k těmto životně důležitým otázkám; vážností (velikostí) hodnoty na obecně uznávané stupnici hodnot společnosti; vztahy k vlastenectví, zodpovědností za vnitřní a vnější bezpečnost země apod.

V oblasti obrany navíc k tomu přistupuje fakt, že v případě podcenění (opomenutí) některého z těchto činitelů to může přispět větší či menší mírou k závažnějším následkům - katastrofě, kolapsu, krizi nebo válce. Dopad bezpečnostních rizik zatím plně nese subjekt, který relativní výši svého podílu může mít pozitivní i negativní vliv na zajištění obrany. Základním úkolem (nejen orgánů ministerstva obrany) je proto trvale a zejména v časovém předstihu spolehlivě odhalovat a rozpoznávat bezpečnostní rizika, a tím snižovat jejich případné následky.

Otázky strategického vyhodnocování bezpečnostních rizik ohrožujících bezpečnost ČR jsou odvozovány z praxe expertů ministerstva obrany a generálního štábu a zřejmě by měly být i záležitostí hodnocení dalších zainteresovaných ústředních orgánů státní správy, např. ministerstva zahraničních věcí, ministerstva vnitra a dalších. Zejména při identifikaci bezpečnostních rizik záleží na zkušenostech a speciálních znalostech zmíněných pracovníků. V odborných publikacích, které s všeobecnou problematikou rizik zabývají, se pro tvůrčí přístupy ke strategickému hodnocení rizik a jejich řízení používá pojem management rizika.

■ **Management rizika** mj. zahrnuje, vedle zmíněného hodnocení, především dopady bezpečnostních rizik do oblasti obrany. Skládá se ze tří fází: identifikace rizika, analýzy rizika a návrhů na opatření. Management rizika rozvíjí doporučená pravidla jak vyhodnocovat bezpečnostní rizika a tím předcházet krizím, konfliktům, popřípadě jiným složitým situacím. Nenahrazuje však zaváděný systém plánování, programování a rozpočtování do podmínek rezortu ministerstva obrany, resp. Armády ČR.

■ **Identifikace rizika** patří k nejdůležitější fázi managementu rizika. Při rozpoznávání bezpečnostního rizika se zkoumá jeho význam z hlediska možné hrozby. Na základě tohoto zjištění se přijímají taková opatření, která by mohla jeho aktivování zabránit a přispět tak k předcházení krizím, konfliktům a jejich řešení pokojnými prostředky již v počáteční fázi. To vyžaduje mít včas objektivní informace. Jde o údaje, které nebývají vždy k dispozici, a proto se pravděpodobnost bezpečnostního rizika leckdy hodnotí subjektivně. Tomu se dá předcházet průběžnou, důkladnou analýzou rizika.

■ **Úkolem analýzy rizika** je kvantifikovat očekávaný vliv identifikovaných bezpečnostních rizik a jejich dopad do oblasti obrany. Analýza spočívá ve sběru, statistickém či subjektivním posouzení, zpracování a simulování, vytvoření modelové hypotetické představy o bezpečnostním riziku. Dále se mohou hodnotit možné účinky a pravděpodobnosti v konečném vyhodnocení očekávaných vlivů rizikové situace a jejich předpokládané dopady, případně i jiné okolnosti.

Hodnocení bezpečnosti, vycházející z kontinuální analýzy bezpečnostních rizik, není samoúčelné. Vypovídá o možnostech vzniku krizí, konfliktů nebo války. Stejně jako kterákoliv jiná rizika, i rizika vnějšího ohrožení ČR mají věcný charakter závisející na způsobu vstupu státu do války. Přitom vojska se zapojením (vtažením) státu do války, na rozdíl od jiných běžných aktivit směřujících k eliminování bezpečnostních rizik, nepůsobí absolutně svobodně. Vždy jsou omezována určitými věcnými podmínkami, které budou případ od případu rozdílné. Poněkud jiná je situace v případech realizace projektu Partnerství pro mír, což jak známo není partnerství pro válku, nýbrž pro mír a nepředpokládá vedení válečných akcí v pravém slova smyslu.

S mírovými multilaterálními operacemi, které se zřejmě v budoucnu budou uskutečňovat v rámci Partnerství pro mír, souvisejí rizika, jež vyplynou z protikladů a tendencí použití ozbrojených sil. Pravděpodobně půjde o mnohostranné mírové operace s cílem nastolování, podpory, udržování či vytváření mírových vztahů. Jak z předchozího vyplývá, problematickou otázkou se ukazují nová rizika spojená s řešením konfliktních situací OSN, NATO, ZEU, v jejichž rámci bude Armáda ČR pravděpodobně v budoucnu přispívat k plnění mezinárodních smluvních závazků o společné obraně, jakož i k plnění úkolů vyplývajících z Partnerství pro mír.

Tyto úkoly jsou nové a nejsou s jejich realizací (zejména odevzvo pro stát) zkušenosti. V systému plánování, programování a rozpočtování se s těmito neobvyklými bezpečnostními riziky musí počítat s přihlédnutím k rozsahu techniky, počtu osob a logistických zásob, jaké budou dány k dispozici. Závisí přitom pochoptitelně na možnostech státu, jeho ekonomickém potenciálu, avšak s ohledem na konkrétní politické a vojenské cíle.

Věcný charakter bezpečnostních rizik není závislý na subjektivním poznání, zvládnutí a uplatnění v systému plánování, programování a rozpočtování. V tomto kontextu bezpečnostní rizika mají tu zvláštnost, že je nelze svévolně zrušit nebo nějakým imaginárním způsobem odstranit. Podceňování jejich externí i interní dimenze může vést k nedocenění významu obrany. Naopak přeceňování zase k nadměrnému čerpání zdrojů, které by mohly být využity v některé jiné rozpočtové oblasti. Věcný charakter bezpečnostních rizik se projevuje zvláště výrazně tehdy, když se hodnotí nevšimavě a možné následky se přezírají. V řadě případů se lze v tomto ohledu poučit z podceňování bezpečnostních rizik v průmyslových oborech. Zde dostavující se následky v reálném čase mohou být pro bezpečnost ČR dostatečným varovným mementem.

Určitá dílčí bezpečnostní rizika ohrožující bezpečnost ČR mohou být shodná nebo podobná rizikům v jiných oborech, jako je například stavebnictví, doprava apod., což však nemusí být v rozporu s nutností daleko komplexnějšího (a ne pouze na exaktních metodách spočívajícího) hodnocení bezpečnostních rizik. Současně se však od nich diametrálně liší. Tyto rozdíly spočívají v tom, že bezpečnostní rizika vyjadřují složitou, rozpornou povahu zvláštního sociálně politického jevu, jakým je ozbrojený konflikt - válka.

Cinnosti spojené s bezpečnostními riziky, stejně jako každá jiná funkce vojenství, se vyvíjejí. Proto při jejich studiu je účelné přihlédnout k minulým poznatkům. Dnešní rozvoj vojenství, zvláště uplatnění druhů vojsk, prostředků a způsobů vedení války, nesnižuje význam a úlohu bezpečnostních rizik ze vzdálenější i bližší

vojenské historie. K využívání poznatků je ovšem nutno přihlídnout pružně, zejména tvůrčím způsobem brát do úvahy nové technologie vedení operací a změny věcných prostředků války.

Významnou úlohu přitom může sehrát zobecnění zkušeností armád, které dnes v rámci transformačního procesu nemají pozitivní záruky bezpečnosti a usilují o zapojení do bezpečnostních struktur, jakož i studium forem spolupráce těchto států v boji proti eventuálním agresorům. Z hlediska řešeného tématu by byla prospěšná spolupráce s vyspělými armádami k posouzení těchto aktuálních otázek:

- výměna zkušeností a poznatků z uplatnění informačních systémů při provádění kalkulací a propočtů s využitím progresivního programového vybavení;
- principy stanovování míry a váhy bezpečnostních rizik, jejich koeficientů;
- praktické uplatnění exaktních metod strategického hodnocení bezpečnostních rizik, včetně teorie pravděpodobnosti a využívání matematických metod analýzy nahodilých jevů.

Nahodilým jevem bezpečnostního rizika je podle mého názoru takový jev, o němž nelze s jistotou tvrdit, že na základě stavu bezpečnostní situace nenastane nebo nastane. Pravděpodobnost některého z bezpečnostních rizik, označeného

$P(R)$, je číslo $P(R) = \frac{a}{n}$, kde a = počet všech příznivých případů eventuálního rizika

a n = počet všech nemožných případů rizika. Přičemž jsou všechny jevy stejně možné jako nemožné. Pravděpodobnost rizika $P(R)$ se vyjadřuje nejen zlomkem, ale po zaokrouhlení i desetinným číslem nebo v procentech. Pravděpodobnost bezpečnostního rizika vždy leží v intervalu $<0,1>$.

Z uvedeného lze patrně usoudit, že je-li $P(R) > 0,5$, pak riziko (R) spíše může nastat. Naopak je tomu, je-li $P(R) < 0,5$, kdy riziko (R) patrně nenastane. Avšak z praxe je známo, že vojenství se aritmetikou vždy neřídilo. Historické příklady svědčí o tom, že pravděpodobnost rizika, u kterého se předpokládalo, že spíše nenastane ($P(R) < 0,5$), nakonec vyvolalo konflikt světového rozsahu a naopak. Např. viz začátek 1. světové války.

Pro výzkum pravděpodobnosti významu a uplatnění bezpečnostních rizik se s výhodou využívá zákon velkých čísel. Je-li $P(R)$ pravděpodobnost, že některé z vyhodnocených rizik (R) teoreticky může nastat, pak $Q(R) = 1 - P(R)$ je pravděpodobnost, že riziko (R) zřejmě spíše nenastane. Pravděpodobnost bezpečnostního rizika se blíží skutečnosti zejména tehdy, jestliže se uskuteční větší počet pokusů - expertních hodnocení rizik s tím, že se ohodnotí váhou a vykalkuluje se výsledný koeficient.

Stanovení pravděpodobnosti bezpečnostního rizika vedle určení váhy a výpočtu koeficientu je důležitým krokem ke stanovení cílů výstavby ozbrojených sil. Výpočty též usnadňují rozhodování o tom, která bezpečnostní rizika jsou pro bezpečnost ještě přijatelná a u nepřijatelných poskytují podklady pro přijímání opatření za účelem účinného snížení ohrožení. To vyžaduje spojit teoretické přístupy posuzování rizik s reálnými politickými a ekonomickými cíli.

* * *

Bezpečnostní rizika zhodnocená na reálném vědeckém podkladě snižují nebezpečí vnitřního i vnějšího nenadálého ohrožení ČR. Hlavním předpokladem efektivního snižování bezpečnostních rizik je jejich určení. První zkušenosti potvrzují, že nejde o jednoduchou práci. Potíže způsobuje jednak neúplnost poznání některých výše popisovaných jevů, jednak i skutečnost, že v mnoha případech je objektivní hodnocení bezpečnostního rizika významně odlišné od jeho subjektivního vnímání. V tomto případě jistě pomůže uplatnění již zmíněného zákona velkých čísel. Případné neobjektivní hodnocení některých strategických rizik vyvolává ve veřejném mínění zkreslené představy o reálných hrozbách pro mír a tudíž i neadekvátní reakce.

V procesu konstituování současných multilaterálních vztahů se ještě nepodařilo sjednotit zainteresování všech subjektů v politické, ekonomické, sociální, vojenské a dalších sférách. Tento stav se odráží ve vzniku a hodnocení bezpečnostních rizik. Podstatným faktorem jejich snižování jsou včasné dostatečné exaktní informace o vzniku, identifikaci, průběhu a eliminaci bezpečnostních rizik. Výsledek vyhodnocování a řízení (tzv. management) rizika ovlivňuje řadu vnitřních i vnějších hledisek, na sobě i subjektu nezávislých činitelů, které se trvale vyvíjejí. Proto studium bezpečnostních rizik je z hlediska udržování míru významné a prioritní.

Plukovník v zál. doc. Ing. Václav M a r y š k a, CSc.

Podstata vojenských konfliktů a technologie jejich vedení (Z hlediska aplikované operační analýzy)

Není pochyb, že každý z nás se již s pojmem „operační analýza“ v různé míře či podobě setkal.

Je to logické, neboť operační analýza je vlastně stejně stará jako vojenství samo. Je možné i říci, že operační analýzu v různém pojetí a rozsahu využíval každý velitel, který rozhodoval o optimálním použití své jednotky v nadcházejícím boji. Šlo tedy o využívání velmi rozšířené, ale i velmi pragmatické a subjektivní.

* * *

Konflikty jsou pro svou variabilitu, nové způsoby vedení a především svůj konvenční charakter dělitelné, a tedy nejen lépe poznatelné, kvantifikovatelné a měřitelné, ale jsou i přiměřenější hodnotám svých reálných cílů, což

s globálními cíli neoddělitelně spjatý jaderný charakter neumožňoval. Daní za tento jistě pozitivní trend je však podstatně zvýšená četnost jejich výskytu.

Dělitelnost (přiměřenost k cílům) a měřitelnost konfliktů objektivně vedou k jejich racionalizaci a od té je již malý krůček ke zjišťování rentability, a tedy i k potřebě a možnosti apriorní operační analýzy.

Úspěšná operační analýza je pak zdrojem volby účinných opatření k jejich odvrácení nebo alespoň k významné redukci v podstatných parametrech.

Obecný model konfliktu

Zánik hrozby globální jaderné války neschopné najít reálné a kladné uplatnění (racionální řešení) nastolil logicky realitu zcela novou v podobě široké škály konfliktů racionálních (konvenčních a dělitelných) charakteristických přiměřeností (adekvátností) cílů, pro jejichž dosažení mohou být vedeny na straně jedné a prostředků a způsobů, kterými mohou být vedeny, na straně druhé.

To však logicky vede k prudkému nárůstu nejen četnosti jejich výskytu, ale i ke stejně významným změnám v metodách analýzy a hodnocení.

Toto závažné tvrzení je založeno na těchto racionalizujících předpokladech:

① Nikdo vědomě nepovede konflikt, o kterém ví, že mu nepřinese očekávaný prospěch (přínos konfliktu - PK).

② Přiměřenost mezi známými (přesně stanovenými a kvantifikovanými) cíli, prostředky a způsoby, kterými budou konflikty vedeny, povede zákonitě nejen k trvalé redukci jejich rozsahu, ale i k narůstající pestrosti forem a způsobů jejich vedení. Velmi obtížné je však tento poznatek rozpoznat a aplikovat v konfliktech vnitrostátních, neboť obecně bude vždy platit, že čím menší je rozsah konfliktu a obtížnější diferenciací stavu, tím větší neurčitost vyvolá.

③ Jelikož je tento poznatek platný obecně, tj. jak pro války vedené koalicí, tak i jen členskou armádou v osamocení, může jen ve zcela mimořádném (výjimečném) případě dojít k situaci, že bude nutné do konfliktu nasadit veškeré existující disponibilní potenciály (limitní ozbrojené síly) jako celek.

④ Proto za základní technologický princip musí být uznán poznatek, že **konkrétní konflikty budou v rozhodující většině (prakticky vždy) vedeny jen zcela určitým „zbraňovým“ výběrem** (ať již koaličním nebo jen členským), a to navíc v závislosti na řešené situaci výběrem o rozdílné skladbě, s rozdílnou dělbou práce, rozdílnými způsoby a omezeními.

⑤ Proto nová armáda musí svou zbraňovou skladbou a organizací umožňovat pružnou dělbou práce a změnu priorit realizačních subsystémů, a to vždy v závislosti na konkrétní situaci.

K apriorní účinnému uplatnění uvedených požadavků je proto nutné včas pro každý konkrétní konflikt rozpoznat a definovat:

- hodnotu, o kterou má být konflikt veden (hodnotu konfliktu - HK¹);

- náklady konfliktu (NK), které si dosažení cíle konfliktu v závislosti na postoji protistrany vyžádá;

- rozpoznat, že cíle konfliktu budou z hlediska stran diametrálně protichůdné, ale s přijatelnými rozdíly hodnotově ztotožnitelné. Rozhodující budou vždy hodnoty určované agresorem. Na jejich základě rozhodne agresor o rentabilitě vedení konfliktu a obránce pak o dosažitelnosti cílů vlastními silami. Oba se budou jistit určitými bezpečnostními koeficienty (mezi účelnosti - MU).

Žádané objasnění těchto poznatků poskytne tato modelová analogie obecného vojenského konfliktu:

Každý vojenský konflikt je možné přirovnat k prestižnímu skupinovému výstupu na vysokohorský vrchol.

Obtížnost výstupu logicky určuje nejen cenu (hodnotu), která má být zdařilým výstupem získána, tj. nejen „výnos“ a jeho formu, které z daného úspěchu vyplývají, ale i náklady, které organizátor musí k dosažení cíle vynaložit.

Určí-li organizátor výstupu nutné účastníky výstupu a náklady na jeho realizaci, je logicky schopen určit i rentabilitu úspěšného podniku a prostřednictvím jistého celého kladného čísla prakticky zajistit správnost (účelnost) svých rozhodnutí a činů.²

Je logické, že všechny hodnoty a jejich relace budou platit jen pro případ **plného zdaru výstupu**, neboť každé jeho předčasné ukončení případně neočekávané nákladnější provedení uvedené kalkulace příslušně změní.

Čím dříve bude výstup nuceně přerušeno, nebo čím více vynaložené náklady vzrostou, tím více bude rentabilita podniku ohrožena resp. až zrušena.

Pro naši analogii s vojenským konfliktem je jasné, že organizátorem výstupu a hodnotitelem jeho rentability (realizace přínosu) je potenciální agresor. Obránce je „v analogii zastupován“ přírodou. V konfliktu však obránce musí, na rozdíl od přírody, jednat příslušně cílevědomě tak, aby výstup znemožnil co nejdříve (tj. včetně až apriorního odvrácení pokusu).

Proto je vhodné upravit (doplnit) náš model tak, že jde o souběžný (paralelní) výstup ne jedné, ale dvou skupin s diametrálně protichůdnými zájmy usilujících se svůj výstup realizovat rychleji. (Tím navíc zaujme v modelu své odpovídající místo i nestranně, ale nesmlouvavě jednající příroda).

Bude-li pak tento souběžný pokus o výstup zahájen, budou pro jeho zpomalování až i zastavení rozhodující ztráty účastníků výstupu, tj. jejich očekávaný, ale především skutečný nárůst v závislosti na realizované fázi konfliktu a na důsledcích těchto ztrát nejen na rentabilitu a racionálnost jeho průběhu, ale i na účelnost v jeho vedení pokračovat.

Z tohoto pohledu je nespornou výhodou obrany, že není nutné, aby „výstup“ zdařile realizovala, ale je pro ni plně dostačující, **aby v průběhu výstupu postupovala rychleji** (při pomalejším růstu svých ztrát) a dosáhla zastavení protivníka co nejdříve, včetně až toho, že protivník výstup vůbec nezahájí.

Z toho lze prokazatelně dedukovat, že rozhodující pro průběh a výsledek konfliktu budou **přímé ztráty realizátorů ničivého výkonu obou stran, neboť do jejich aktivit se budou veškeré náklady promítat** a jejich vývoj bude rozhodovat o zdaru konání.

Využijeme-li jako důkaz pro objektivitu a platnost těchto úvah zvláště výhodný a transparentní zápis Lanchesterova matematického deterministického kvadratického modelu, pak agresorovy náklady „NK_n“ považované za ztotožnitelné s přímými ztrátami „Z_n“ lze vyjádřit

$$Z_n = n_{(t_0)} - n_{(t_k)}$$

kde $n_{(t_0)}$ - je výchozí množství „účastníků“ v čase t_0

$n_{(t_k)}$ - je snížené množství „účastníků“ v čase t_k znamenající „zástavu výstupu“ - tj. zánik rentability (prohru)

Chce-li tohoto stavu dosáhnout obránce, musí zajistit, že bude platit (když víme, že vítězství závisí lineárně na počtu bojových prostředků a s odmocninou na účinnosti jejich aktivit) nerovnost:

$$m_o \sqrt{\lambda_m} > n_o \sqrt{\lambda_n} \quad (1)$$

kde m_o , n_o - jsou výchozí stavy stran (m = obránce)

λ_m , λ_n - jsou toky úspěšných aktivit λ_m = obránce)

Jak bylo uvedeno, hodnotu $n_o \sqrt{\lambda_n}$ určí dle svých cílů a možností svobodnou volbou agresor. Obránce pak musí pro platnost uvedené podmínky (1) „vypočítat“ a zabezpečit nejvýhodnější kombinaci hodnot „ m_o “ a „ λ_m “ s vědomím a rizikem, že požadované hodnoty optimální kombinace nemusí být pro něho dosažitelné.

Podle dosažitelnosti a ostrosti nerovnosti (1) musí pak obránce zvolit své strategie (způsoby jednání).

Je lehce rozpoznatelné, že nedosažitelnost potřebných sil, prostředků nebo způsobů jejich použití je přípustná jen pro individuální konflikt člena vedený v osamocení, nikdy však pro koalici.

Proto je tak důležité, aby člen znal (přesněji řečeno byl schopen včas zjišťovat) své příslušné meze dosažitelnosti a žádal včas o jejich potřebné zvýšení z prostředků koalice.

A právě na zajištění (funkčnosti) tohoto požadavku musí být založena:

- výchozí obranná vojenská doktrína člena;
- forma a podmínky sounáležitosti s koalicí.

K obranné vojenské doktríně

Nová vojenská doktrína České republiky bude v souladu s politicko-ekonomickou orientací důsledně obranná.

Tím však vědomě poskytuje možnému potenciálnímu protivníkovi tyto nepřipustné strategicko-operační výhody:

- výhodu iniciativy a svobodné volby nejen sil a prostředků, ale i nejvýhodnějších způsobů jejich použití;
- výhodu výhradního vedení boje na našem území.

To spolu s výkonnostně omezeným vojenským potenciálem a politicky i vojensky rizikovým místem v klíčovém světovém regionu nově limituje nejen

poslání a úkoly ozbrojených sil státu, ale zavazuje je hledat takovou strukturu a takové strategie jejich použití, které nebudou obranným charakterem možného konfliktu nepříznivě výkonnostně oslabeny.

Rozhodující strategická výkonnost nových ozbrojených sil splňující tento požadavek je dosažitelná:

*** na principu vlastní individuální vojenské výkonnosti v konfliktech, pro které je žádaná dostačující vojenská (strategicko-operační) výkonnost AČR ekonomicky dosažitelná.**

*** na principu kolektivní bezpečnosti v podobě přesně vymezených, spolehlivých bezpečnostních záruk v koalici identických zájmů, disponující potenciálem schopným zastavit a odrazit agresi na jakékoliv její reálné úrovni.**

Není obtížné rozpoznat, že dané principy dělí širokou škálu možných ohrožení a z nich odvoditelných konfliktů na dvě zásadně rozdílné části, a to:

▲ část přesahující operační možnosti osamocené AČR, a proto krytou přesně vymezenými bezpečnostními zárukami koalice;

▲ část pokrytelnou vlastními silami AČR v plném souladu se zájmy ČR, svobodně zvolenými způsoby a prostředky, avšak v plné principiální shodě s politikou i vojenskou doktrínou koalice.

Není těžké rozpoznat, že dělicí hranici obou množin určí exaktně vypočítaný (zvolený) maximálně výkonný etalonový protivník, na jehož překonání perspektivní AČR, pořízená za limitní (nepřekročitelné) prostředky vydělené ze státního rozpočtu, vystačí vlastními silami a bude schopna:

■ svou transparentní výkonností hrozící konflikty dané třídy apriori odvracet;

■ v případě neúspěchu této prevence konflikt přijmout, úspěšně vést a ukončit;

■ v době míru účinně a organicky spolupracovat na rozvoji mírové prosperity společnosti, **neboť jen tato cesta návratnosti investic vložených do armády je opodstatněná, efektivní a bezriziková.**

Ze strukturálních a technologických vlastností hledané armády je jasné, že jen armáda, která prokáže, že je schopna konflikty úspěšně vést, může důvodně předpokládat, že je schopna je i neméně účinně apriori odvracet.

Schopnost konflikty úspěšně vést je však identická se schopností zbavit agresora vstupní výhody iniciátora a určovatele všech rozhodujících parametrů konfliktu vyplývajících z cílové hodnoty, která by měla být agresí získána.

Dále víme, že jen zcela výjimečně bude armáda bojovat jako celek. V převažující většině konfliktů vystačí podstatně menší síly, neboť především obránce by měl uvažovat racionálně.

Proto musí být hledaná armáda schopna takové síly určit a vydělit. Musí se tedy stát „výběrovou množinou“ tj. musí změnit svoje funkční a organizační principy.

Z funkčního hlediska to znamená, že musí opustit princip vševojskový a přejít na vhodnější a cestou úspor výkonnější princip specializovaných funkčních systémů

(po vzoru PVO, která byla ke „specializaci“ a z ní vyplývající dělby práce donucena prostředím, ve kterém působí, již dříve).

Vrátíme-li se však k objasňované nové metodice hodnocení konfliktu, víme, že mezi prvními kroky, které agresor realizuje, bude určení prostředků a způsobů jejich použití k dosažení cíle agrese a s tím související kalkulace o její realitě a rentabilitě.

Víme již, že tato kalkulace vyžaduje co nejpřesněji vyjasnit vztah mezi nutnými náklady na realizaci konfliktu a přínosem, který by měl být získán. Víme, že v těchto úvahách musí najít své významné místo úvaha o možných důsledcích toho, že agrese nebude úspěšná a bude předčasně zastavena.

Tento vysoce rizikový stav pro agresora je dále prohlubován i skutečností, že je nucen na obráncovo území i vstoupit a přitom nezničit, co chce získat. Tato skutečnost podstatně omezí jeho strategie, kterou musí zaměřit na objekty, jež mu v přístupu k cílovým hodnotám konfliktu brání, tj. na objekty a potenciál vojenský, jehož ničení je obtížné, podstatně méně účinné a vede i k vyšším vlastním ztrátám (nákladům).

Aprávě tyto agresorovy potíže musí plně využít obránce, který má možnost zbavit agresora nejen výhod iniciativy, ale i rentability jeho konání tím, že povede své údery zcela svobodně a clevědomě proti nejvýznamnějším úzkoprofilovým objektům na veškerém území ovládaném protivníkem, neboť jako obránce je získat nepotřebuje a nechce. Tím může a musí rozhodnout o převaze proudů svých aktivit (λ_m).

Pro tyto normativní úvahy musí zadavatel úkolu hledání optimální koncepce AČR určit:

1. Výchozí redukovaný stav armády vstupující do analýzy s rozdělením na část, která bude:

- nositelem kontinuity a nebude v analýze měněna;
- přebudována resp. až vyměněna.

2. Nepřekročitelné finanční prostředky, za které bude v daném časovém intervalu armáda na daném základě doplňována.

Za takto určené prostředky musí zadavatel požadovat, aby byly kvalitativně i kvantitativně definovány doplňky, které povedou, spolu se základem, k armádě maximálně výkonné.

3. Nová armáda musí být strukturována na funkčním principu specializovaných systémů.

4. Musí mít charakter výběrové množiny, tj. musí být složena i ve své pozemní části z nejvyšších autonomních jednotek považovatelných funkčně za homogenní.

Vyšší heterogenní celek se tvoří jako prostý součet těchto jednic. Touto jednicí je „na zemi“ t.č. brigáda jako etalonová bojová jednice definována výkonnostně pro jistý nosný úkol, prostor a čas.

U vzdušných sil tento problém neexistuje. Tuto roli plní dvojice letounů a její násobky, což je přirozená výhoda a přednost letectva jak v praxi, tak i v teorii.

5. Požadované výsledky musí být určeny pro konkrétní uskupení, pro ověřené způsoby jeho použití a zabezpečení prostřednictvím přesně určeného „etalonového protivníka“³ způsobem, který dovolí „změřit“ pro dané uskupení jeho očekávatelnou výkonnost.

Výsledky „měření“ pak musí dovolit vybrat potřebné uskupení schopné hrozící konkrétní konflikt odvrátit, resp. přijmout a úspěšně vést.

Při složitějších situacích a úvahách mohou být provedeny doplňující analýzy upřesňující „etalonového protivníka“ do „rozměru“ lépe odpovídajícího řešení konkrétní situaci.

Hledání optimálního řešení

Zánik hrozby vzniku globální války přináší jen úlevu psychickou, nikoliv však pracovní, neboť jediné možnou globální hrozbu a válku nahradila nutnost vypořádat se s hrozbou velmi široké škály konfliktů vysoce rozmanitého rozsahu a charakteru, vyplývajících ze vzniklé multipolarity a všeobecné (tj. politické, ekonomické a vojenské) nestability.

Pro perspektivní AČR z této nové reality neplyne nic menšího než úkol zcela **nově definovat svou strukturální i technologickou identitu** v nově uspořádaném okolí, na nových funkčních principech a pro nové zájmy a cíle.

Ve vztahu k operační analýze z toho vyplývá, že musí být schopna za stejný čas analyzovat velký počet odlišných typů bezpečnostních úloh na místě jediné globální, kterou navíc za nás, nikoliv však pro nás, řešili jiní.

Jak známo, důsledně obranné pojetí vojenské doktríny přenechává vědomě možnému agresorovi nezanedbatelné strategicko-operační výhody v podobě iniciativy, svobody rozhodování, volby času, podmínek, prostředků a způsobů jejich použití, kterými chce svého agresivního cíle dosáhnout.

Je logické, že nemají-li tyto skutečnosti vést apriorně k neúspěchu obránce, musí především armáda a její velení hledat a najít řešení, které i za těchto podmínek učiní i z důsledně obranné doktríny řešení optimální (vítězné), tj. řešení vždy navíc politicko ekonomicky dosažitelné a vojensky účinné (dostačující).

Princip řešení tohoto zdánlivého dilematu logicky vyžaduje, **aby nová armáda, vždy sama nebo s podporou koalice, přesvědčila agresora, dříve než agresí zahájí, o připravenosti k dostatečně rychlé a účinné realizaci odpovídajícího počtu odvetných opatření** (tj. dostatečně přesných úderů na dostatečně přesný počet cílů vybratelných z dostatečně početné množiny - tedy z dostatečně rozměrného území protivníka), která agresora daných výhod zbaví.

To pak dále umožní založit bezpečnostní politiku na tomto algoritmu:

- základním úkolem armády vyznávající obrannou doktrínu je konflikty apriori odvracet nikoliv vést;
- účinně konflikty odvracet však může jen armáda, která předem prokáže, že je schopna je i úspěšně vést a řešit;
- na základě toho musí agresor rozpoznat, že uvedené strategicko-operační výhody není schopen prakticky využít (že pro něho prakticky neexistují).

Splnit tento prioritní úkol, tj. nalézt takovou armádu, která je schopna agresora přesvědčit o iracionalitě a nerentabilitě jeho jednání, není bez operační analýzy možné.

Navíc není těžké rozpoznat, že takové nalezené a prokázané řešení není ničím menším než již dříve zmíněnou, hledanou, perspektivní koncepcí armády. Koncepcí, ze které bude možné cílevědomě odvozovat všechny další, hlavní i doprovodné programy přestavby armády na cestě redukce jejího nadbytečného stavu, určení převoditelného základu, investičních zdrojů a doplnění základu na novou cílovou podobu.

Poznámky:

- 1) Ve vztahu k uvedené hodnotě je nutné uvést, že její správné vymezení je klíčovým místem operační analýzy a především jejího úspěchu a může tak vést i k velmi významným omylům.
Tak v letech 1990/91 irácký diktátor a vrchní velitel ozbrojených sil Hussajn při vpádu do Kuvajtu nerozpoznal, že nezahajuje jen boj s Kuvajtem, ale i s mocnostmi závislými na kuvajtské ropě. Jak toto osudově mylné určení „hodnoty konfliktu“ dopadlo, je všeobecně známo. V noře, ve které očekával tučného zajíce, narazil na vydrážděného tygra.
- 2) Výsledkem uvedených kalkulací agresora by měla být platnost nerovnosti:

$$PK \geq HK - NK - MU$$

- (Je jasné, že v ryze teoretických úvahách by byla „mez účelnosti“ rovna nule.)
- 3) **Etalonový protivník** sehrává v operační analýze nezastupitelnou roli. Ne vždy je však správně chápán, a je proto vhodné jeho podstatu a úlohu objasnit. **Etalonový protivník je svobodně (účelově) volený protivník, avšak vždy s přesnou strukturou, přesnými počty a typy výzbroje, takticko-technickými daty, s přesně definovanými způsoby použití (strategiemi) a cíli, kterých chce dosáhnout. Musí jednat cílevědomě a optimálně.** Eventuální odlišnosti musí být přesně definovány a kvantifikovány. Etalonem se však v pravém smyslu stává tím, že není v souboru řešených úloh měněn. Je-li to účelné, může se proto v jistých fázích analýzy stát etalonem i vlastní strana.

Guy Labouérie

DU „STRATOMONDE“ - o „světě strategie“

Zkrácený a redakčně upravený článek francouzského viceadmirála, který byl uveřejněn v časopise Défense nationale v březnu 1994.

Autor vysvětluje, jaký stav ducha musí být pro budoucnost organizován, aby nedošlo ke katastrofě lidstva.

* * *

Někteří myslitelé považují za nutné dívat se budoucnosti přímo do tváře a vstupovat do ní jinak než jako do prolongace okamžitého stavu. Tento závěr má tolik důsledků, že konstatujeme z hlediska individuálního i kolektivního jistou všeobecnou paralýzu, která nutí soustavně hledat řešení současných velmi nesnadných otázek v příkladech vzatých z toho, co se nazývá starým řádem, ať národním nebo mezinárodním. Naše epocha je nesnadná a zneklidňující, avšak proto je zajímavá, neboť

- buď pro ni nalezneme všeobecná harmonická řešení,
- nebo půjdeme z pohromy do pohromy.

Základní podmínkou pro nalezení těchto řešení a pro jejich realizaci je „vidět“ svět lidí takový, jaký je, **jiný svět připravující se již dlouho**. To je základem každého odpovědného strategického postoje, nespočívajícího ani na zvycích, ani na jistotách a ještě méně na koncepční lenivosti nebo na soustavném výzkumu velmi krátkodobých účinků.

■ Jiný svět . . .

Pro otevřeném světě, který existoval po tisíciletí při horizontálním rozptýlení lidí, otevřeném pro dobývání málo obydlené země, který se jevil jako fyzicky neko-
nečný, nastoupil svět uzavřený ve všech svých dimenzích fyzických, ekonomických, prostorových, politických, kulturních a právních, se stále se zvyšující hustotou obyvatelstva, uzavřený prostor, který se jako uzavřený jeví teprve sotva padesát let. Navíc je ovládán dvěma závažnými paradoxy:

● Na jedné straně v důsledku stále se rozšiřující urbanizace nemůže žít a prosperovat jinak než s využitím toků materiálních a nemateriálních všeho druhu, včetně lidských, což vede ke **všeobecnému křížení**. Tento pohyb, který je nezbytnou podmínkou života a pokroku, se vedle toho kombinuje s naléhavou potřebou kulturní a politické identifikace, což je důsledkem dekolonizace jak u dekolonizovaných, tak u kolonizátorů, s potřebou rozsáhlého materiálního rozvoje a příslušného informačního a kulturního střetávání, s potřebou identifikace odmítající toto křížení, jež nechce připustit, jakož i prozíravostí nezbytnou v přísně vymezeném materiálním řádu.

● Na druhé straně, organizační systémy, které ho vytvořily, z mnoha důvodů zřejmě nemají vliv na svoje „dílko“. To se projevuje

- v rakovině, která způsobila během padesáti let vznik více než stovky států a „nestátů“ utápějících se v obtížích všeho druhu v důsledku své demografie, narůstající militarizace a vnitřní politiky neodpovídající jejich zcela zřejmým potřebám, stejně jako

- v hluboké krizi západního státu a jeho velkých vládních funkcí, určených pro otevřený svět, přičemž tyto funkce ještě v žádné zemi nevzaly v úvahu tuto uzavřenost světa; účinek toho je tím škodlivější, že podle obrazu tohoto státu se chce organizovat většina těchto nových národů.

Celek vytváří dojem všeobecná anarchie, která nahradila dřívější mezinárodní řád evropského nebo západního míru (*pax europea* nebo *occidentalia*) vládnoucího po pět století tím, že vytvářel nesprávnou geopolitickou a geostrategickou vizi, což

je prvou nevýhodou v dnešním světě, zvláště v zemích Evropské unie. Svědčí o tom obtížnost dosáhnout změny; obtížnost není jen finanční, nýbrž má hlubší kořeny, a to schémata myšlení a zvyky, jichž je velmi nesnadné se zbavit. Katastrofy způsobené takovými geopolitickými vizemi byly po několik století velmi početné a soustavně využívaly ničivé bipolarismy: kočovníci proti usdlým, venkované proti měšťanům, země věřících proti zemi nevěřících (v islámu je tento „bipolarismus“ světa nejvýraznější), námořní mocnosti proti pozemním mocnostem.

Každá lidská činnost, počínaje válkou, má od nynějška globální stránku. Planisféra (pojem, který zavedl Harisson v r. 1942), jasně dokazující oceáno-prostorový aspekt naší planety, byla převzata Organizací spojených národů a tak charakterizuje poslání této organizace a dokazuje, že byl do jisté míry vzat v úvahu globální fenomén **konečnosti světa**.

To umožňuje ukázat naši Zemi na nové mapě světa s jejími póly rozvoje demografickými, politickými, ekonomickými, vojenskými, kulturními, průmyslovými, duchovními . . . , aniž bychom zapomínali na póly drog a mezinárodního zločinu, jakož i na eventuální riziko (nebudeme-li opatrní) nového bipolarismu KBSE a non-KBSE, který by byl velmi destruktivní a jemuž by vnější poloha bohaté Asie měla zabránit přes zjevné snahy ve všech západních zemích.

Byl zjištěn globální (a globalizující) aspekt našeho světa a v aplikaci na ekonomii byl vytvořen neologismus „svět ekonomie“ (écomonde) pro vyjádření této dimenze. Stejně je tomu se strategií, která již nemůže být jiná než globální. Proto byl navržen pojem „svět strategie“ (stratomonde) jako výsledek strategických úvah zahrnující:

- lidskou masu roztržštěnou a spoutanou fyzickými a kulturními hranicemi přibližně dvou set států, se třemi prostory relativní stability (severní Amerika, Evropská unie a bohatá Asie) a třemi oblastmi strategické mobility umožňujícími mírové obcházení nebo překračování těchto hranic; jimi jsou oceány a nehmotná říše audiovizuálních sdělovacích prostředků;

- prostor jako základ všech infrastruktur vysoké technologie, které jsou nezbytné k pozorování, ke zpravodajství, k získávání informací a k jejich šíření a v případě potřeby k vedení války, jakož i k nezbytnému provozu světových sdělovacích prostředků.

Svět strategie zřejmě zahrnuje svět ekonomie. Mezi nimi je přímá vazba, jejímž viditelným projevem je souhrn toků oživujících, zvláště na oceánech, mezinárodní obchod se statky a pohyb osob, který tvoří tzv. migrační toky: pohyby osob, spontánní nebo organizované, ekonomické nebo politické; cirkulace kapitálu, surovin, zboží; složité cesty drog a pašovaných zbraní; váleční uprchlíci nebo uprchlíci před terorem atd.; to všechno jsou jevy, které svět zná od svého počátku, které však až dodnes vždy nacházely řešení, jež je však stále nesnadnější nebo dokonce nemožné v tomto jiném světě, jehož kořeny sahají hluboko do historie.

■ . . . který přichází z velké dálky

Tento jiný svět nepřichází náhodou ani v důsledku mechanického jevu naplnění. Sahá daleko do historie lidí i do historie organizace jejich společností. Ještě před pouhými několika desítkami let byl život organizován podle třech projevů moci (suverenita, síla, porodnost), uspořádaných hierarchicky shora dolů a majících svůj

původ v pradávnu, zvláště v civilizacích Blízkého východu. Nebyl prakticky nikdy zpochybňován a projevoval se také v různých mytologiích šířících se po Zemi i v konkrétní organizaci reprezentantů moci: ideologické, ideokratické nebo teokratické s jejími kouzelníky, kněžími, mágy, věšci . . . ; výkonné s knížaty, generály, králi, diktátory . . . ; ekonomické výrobní moci s rolníky, řemeslníky a v poslední době dělníky. To trvalo pro většinu lidstva až do našich dnů.

Probíhalo to bez obtíží v otevřeném světě, prázdném pro výboj, kde vnitro a mezistátní vztahy spočívaly v podstatě na síle a přijatých strategiích a kde ten, kdo prohrál, mohl v případě potřeby poněkud dále znovu získat to, co mu bylo vzato. Tyto zkoušky síly, použité proti vůli skupin lidí nebo zemí odvolávajících se na stejnou ideologii, budou omezené, ať v „nespravedlivé síle zákona“ určené k usměrnění napětí a násilí dovnitř země, nebo v použití omezených vojenských sil v případě vnějšího konfliktu. Naproti tomu budou hrozná, jakmile budou čelit ideologiím, ať uvnitř téže země nebo v mezinárodních vztazích.

Po čtyřicet století působí sémě pocházející z Blízkého východu a po dvacet století je lidstvo „oplodňováno“ ideou „trojjediného Boha“, která zcela mění obvyklé hierarchické vztahy. Šíří se pomalu a proti němu se zvedá islám, aby se stal zdrojem ještě starším. Toto sémě se začíná projevovat konkrétně, ve funkci úspěchu této plodnosti vytrvale sledované lidmi, od XV. století třemi velkými koncepcemi **humanismus**, **scientismus** a **racionalismus**, které zázračně urychlují vývoj evropských zemí, avšak dvě světové války nicméně vyznačují jejich meze a nedokonalost. Ve zmatku života světa je tato přeměna výrazně patrná teprve od padesátých let podle vzniku (k němuž dochází současně se zjištěním „konečnosti“ světa) tří velkých změn.

● Nejdříve objevení se dvou nových systémů, nikoli mocenských, nýbrž silových, a to **věd** a **sdělovacích prostředků**, které se střetávají se třetím, **administrativou**, mocným, avšak často negativním pozůstatkem starého řádu věcí. Do dneška naprosto nevíme, kam nás to povede. Vše je o to nejasnější, že se nedaří pochopit jejich vztahy, jejich omezení, a navíc, že jsou to omezení v myšlení a jednání těch, kteří jsou pověřeni **mocí**. Tato prvá změna je provázána objevením se toho, co je nesprávně nazýváno **inteligencí**, s jejími nesčetnými důsledky, které začínáme odhalovat a které značně překračují samotnou sociálně-ekonomickou oblast. Dochází k zastarávání příkladů, kritérií, vztahů, dat, včetně psychologických, starých způsobů zaměstnání a kvantitativních způsobů uvažování. Z toho vyplývá permanentní váhání tváří v tvář aktuálním obtížím naší společnosti.

● Potom **ekonomie**: je mezinárodní, již není podřízena hierarchicky ideologické a politické moci, jak se často věřilo. Je prostě krví, která napájí a oživuje celek tohoto uzavřeného světa, v němž podniky tvoří vazby, uzly, skutečné místní a mezinárodní pumpy, což vyžaduje, aby ekonomie byla nazírána zcela novým způsobem. Jestliže je ekonomie krví, nesmí se zapomínat, že není ani srdcem ani hlavou . . . Potíží je, že již nevíme, kde je srdce, kde je hlava! Tato druhá změna vyžaduje, aby byly nově definovány nejen místo, organizace a úloha podniku, nýbrž také, na základě této mondializace, místo, organizace a úloha sociální a politické organizace celé společnosti, jakož i mezistátní vztahy v uzavřeném světě,

přičemž tyto vztahy již nemohou být takové jako vztahy, na nichž je založena např. Organizace spojených národů. Rovněž ve vnitřní politice se zvětšením počtu sekt, sdružení, spolků vidíme přístup všech k moci náboženské a vojenské a neuvěřitelné výstřelky a paradoxy, jimiž se projevuje nespoutaná činnost určitých feminismů, maskulinismů a různých spolků, rozmnožujících se v úrodné půdě neurčitosti, a zájem o ně nejvíce církve, strany, odbory a jiné organizace, které by se všechny měly zcela regenerovat, aby našly svou stále nezbytnou roli.

● Nebude existovat evoluční řešení těchto změn a jejich důsledků, aniž by byla vzata v úvahu třetí, nejdůležitější a nejnepohodlnější, protože byla až dosud nejméně chápána: **proměna pojmu času**, která ovládá všechno ostatní. Čas v prázdňném prostoru není totéž jako čas v plném prostoru. Jestliže je možno v prázdňném světě omezit se na kvantitativní a repetitivní aspekt kalendářního času, je naléhavé (protože ve hře je lidská dimenze každého řešení) od nynějška rozlišovat co je měřítkem času a co je jeho obsahem. V uzavřeném světě, kde budou poznatky a materiální vymoženosti stále všeobecně rozšířenější, budou se právě v této otázce času, který je základní charakteristikou lidské bytosti, diferencovat kultury, zápasy, strategie. Tento vpád odlišného času nebo přesněji „obsazeného“ času, který musíme brát v úvahu ze všech hledisek, bude vyžadovat od každého rozhodovacího činitele v plném světě dvě protichůdné vlastnosti:

- schopnost nepřetržitě perspektivní reflexe, aby jednání mohlo být orientováno na kontinuitu,
- duch velmi rychlého rozhodování pro řízení nevelkými zásahy a vhodným způsobem celé organizace ať individuální nebo kolektivní.

Tato proměna času bude velmi rychle vyžadovat, aby se posoudilo, jestliže platí, že „čas jsou peníze“, zda „čas bude peníze“ stále méně z krátkodobého hlediska a stále více z dlouhodobého hlediska, avšak v podmínkách zřejmě zcela odlišných. Co to znamená pro ekonomii, kde slova produktivita, úspory, úvěr, zaměstnanost ... již nemají tentýž význam, pro strategii nebo politiku, kde se bude musit změnit mnoho způsobů chování. Z hlediska této filozofie času je Asie lépe připravena než Evropa, zvláště národy s konfucíánskou tradicí. Za žádných okolností nebude možno řešit některou z našich potíží používáním dočasných vztahů kvantitativního řádu, především jedná-li se o egalitární kvantitu, což byla bezmocná zásada starého systému. Ve světě stále více kvalitativním, jako je svět náš, nelze zaměňovat kvalitativní a kvantitativní, aniž bychom se chtěli dočkat hořkého zklamání, zvláště v nezbytném ovládnutí afektivního a psychologického, které jsou nejcitlivějšími a nejnebezpečnějšími prvky uzavřeného světa.

Tyto tři změny mají mnohé praktické důsledky, z nichž lze zdůraznit dva bezprostřední.

♦ **Exploze potřeb zpravodajství a informace**, s postupným zanikáním rozlišování mezi oblastí otevřenou a oblastí skrytou pokud jde o hlediska materiální, avšak o zcela nové a neustále se zvyšující potřeby **kulturní informace**, tj. všeho, co se týká lidí, lidské masy jako takové. Tato informace, nezbytná pro všechny naše aktivity, ať jsou jakékoli, bude vyžadovat velké finanční a lidské investice dlouhodobé a velmi dlouhodobé, a též rozvoj stále dokonalejších technologií a mate-

riálů ve všech oblastech zjišťování a poznávání činností lidí, jakož i ve výchově vysoce vyspělých analytiků a syntetiků. „Intelligence“ v tomto druhém významu se stává důležitou veličinou pro budoucnost, která připomíná, že ani kultura ideokracie ani kultura technokracie, které jsou obě v hluboké krizi, si nemohou činit nárok na uspokojivé řešení. Musí být základem „geokultury“, která bere v úvahu nesmírnou rozmanitost lidí.

♦ **Exponenciální rozvoj komunikace**, chápaný v etymologickém smyslu „provádět společně“, cum manere, nikoli ve smyslu šíření informací, jak je nyní chápán. Bude to v podstatě jediný mírový prostředek pro zvládnutí anarchie, projevující se postupně strategiemi komunikace jako náhrady za strategie střetávání, přičemž se nejedná o manipulaci pomocí sdělovacích prostředků a propagandu, nebo o pouhé šíření informací, nýbrž o realizaci společných záměrů pro to, aby bylo jiným způsobem dosaženo toho, čeho v plném světě dosáhnout nepřipouští síla. Důsledky toho jsou rozsáhlé a například ve vojenské oblasti přivodí přeměnu ozbrojených sil a jejich prioritní orientace na „chirurgický oceánsko-kosmický nástroj“ v případě potřeby umožňující umlčet toho nebo onoho velkého rozvratníka, jichž je historie plná a jejichž zánik není bohužel programován pro zítřek. Maritimní národy jsou pro tento vývoj připraveny nejlépe a mají k tomu nejlepší předpoklady.

■ Začátky sjednoceného světa

Bude to zřejmě platit pro všechny aktivity člověka XXI. století a nejen pro vojenská hlediska. Pro neschopnost přjmout a promýšlet nezbytné přeměny individuálně a kolektivně upadne do destruktivní anarchie. Je nutno konstatovat, že dnes 85 % lidí žije v režimech starého systému myšlení a organizace, přičemž většina populace ze sociálně-kulturního hlediska nepřekročila XII. století. Kromě toho, 99 % populace ostatních, tj. v podstatě tzv. západních zemí, nechápe vývoj ani to, co je v sázce, přičemž víceméně nejasně chápe neschopnost starých organizací poskytnout řešení. Tyto populace vedené vědou rozpoznávají zítřejší podmínky příliš pomalu k tomu, aby je mohly zvládnout. Z toho vyplývá **všeobecný duchovní zmatek**, jehož nejzřetelnější známkou je ochuzení jazyka, jež zjišťujeme ve všech zemích a ve všech povoláních.

Sjednocení na jazykovém základě není otázkou zítřka a jestliže je účelné o něm uvažovat, bylo by vážnou chybou uvažovat o něm bez zřetele k lidské bytosti, která má skutečný význam jen ve své rozmanitosti.

V tomto světě strategie, v němž se od nynějška nacházíme, je nutno dbát nejen na to, aby se neobnovil žádný bipolarismus, aby nemohl vzniknout žádný monopolismus, ale také na to, aby svět nepřestal být multipolární a přístupný pokroku v harmonii celku, spočívající na stálém posilování antagonistické dvojice svoboda-solidarita. Toho nebude dosaženo mávnutím kouzelného proutku, nýbrž - jako vždy - těžkou prací lidí a změnou jejich mentality, které mohou přinést příznivé výsledky pouze za předpokladu, že naleznou „stratégy“, kteří je století za stoletím povedou do historie pokud možno nejméně tragické, k následným přeměnám, jejichž předpoklady jsou možná skryty v hloubce našeho bytí.

Organizační, informační a metodologické aspekty hodnocení systému logistiky

Redakce našeho časopisu, vedena snahou seznámit čtenáře s pohledy polských vojenských odborníků na problematiku hodnocení systémů logistiky v armádě, uveřejňuje příspěvek plk. doc. dr. Jozefa Wojtczaka a plk. prof. dr. Inż. Zdzisława Cygana, převzatý z časopisu Myśl Wojskowa č. 6/1993.

* * *

V březnu loňského roku se uskutečnilo vědecké sympozium na téma: **Metody fungování systému logistiky**. Bylo připraveno Vysokou důstojnickou školou týlových služeb a Polskou logistickou společností. Organizátoři sympozia si stanovili nelehký úkol - **vyměnit si názory na metody fungování logistických systémů**. Měření a hodnocení fungování těchto systémů a s nimi spojených probíhajících procesů je jednou ze základních podmínek jejich regulace, zkvalitňování a také získávání očekávaných výsledků. Dříve se v armádě uvedeným problémem zabýval Ústav ekonomiky obrany (Strategicko-obranný odbor Akademie národní obrany) na k tomu zvlášť svolané vědecké konferenci v červnu 1991. Její účastníci hovořili k tématu metod a podmínek systému logistiky v armádě,¹⁾ podsystému technického zabezpečení (provozu vojenské techniky) a zásobování. Hlavní iniciátor konference plk. prof. Zdzisław Cygan provedl vlastní identifikaci problému hodnocení systému logistiky. Poukázal na složitost, podmíněnost a uzavřenost jeho vědeckého řešení, které je určujícím činitelem racionalizace vojenského hospodaření. Tyto závěry dále rozvinul ve svém vystoupení plk. prof. Piotr Sienkiewicz, když kromě jiného poukázal na nutnost využití systémové analýzy v rozvoji logistiky, přičemž zde mohou být velmi nápomocny zkušenosti americké armády a dosažené výsledky vědeckých pracovníků Vojenské technické akademie (WAT) v oblasti optimalizace inženýrských systémů logistiky. Navíc potvrdil, že v oblasti metodologie modelování systémů logistiky nemáme důvod mít komplexy. Poněkud jinak vypadá otázka použití metod a modelů systémů logistiky a jejich využití v praxi. Zde se totiž vždy vyskytovaly problémy. Podobné pocity mají vojenští ekonomové, kteří v oblasti metod hodnocení vojenského hospodářství a jejich menších součástí (procesů) navrhli mnoho zajímavých řešení.²⁾ Některé z těchto metod lze použít také mimo vojenské hospodářství³⁾ V direktivně - rozdělovacím

systému řízení vojenského hospodářství nebyly vytvořeny podmínky pro jejich všestranné využití, hlavně ze dvou důvodů:

- z nedostatku odpovídajícího systému hospodářské evidence a množství výdajů,⁴⁾ prostředků a informačních metod.

- z neochoty rozhodovatelů (vedoucích) podrobit se stálé meritorní kontrole i hodnocení a přijetí odpovědnosti za ekonomickou racionálnost hospodářských rozhodnutí.

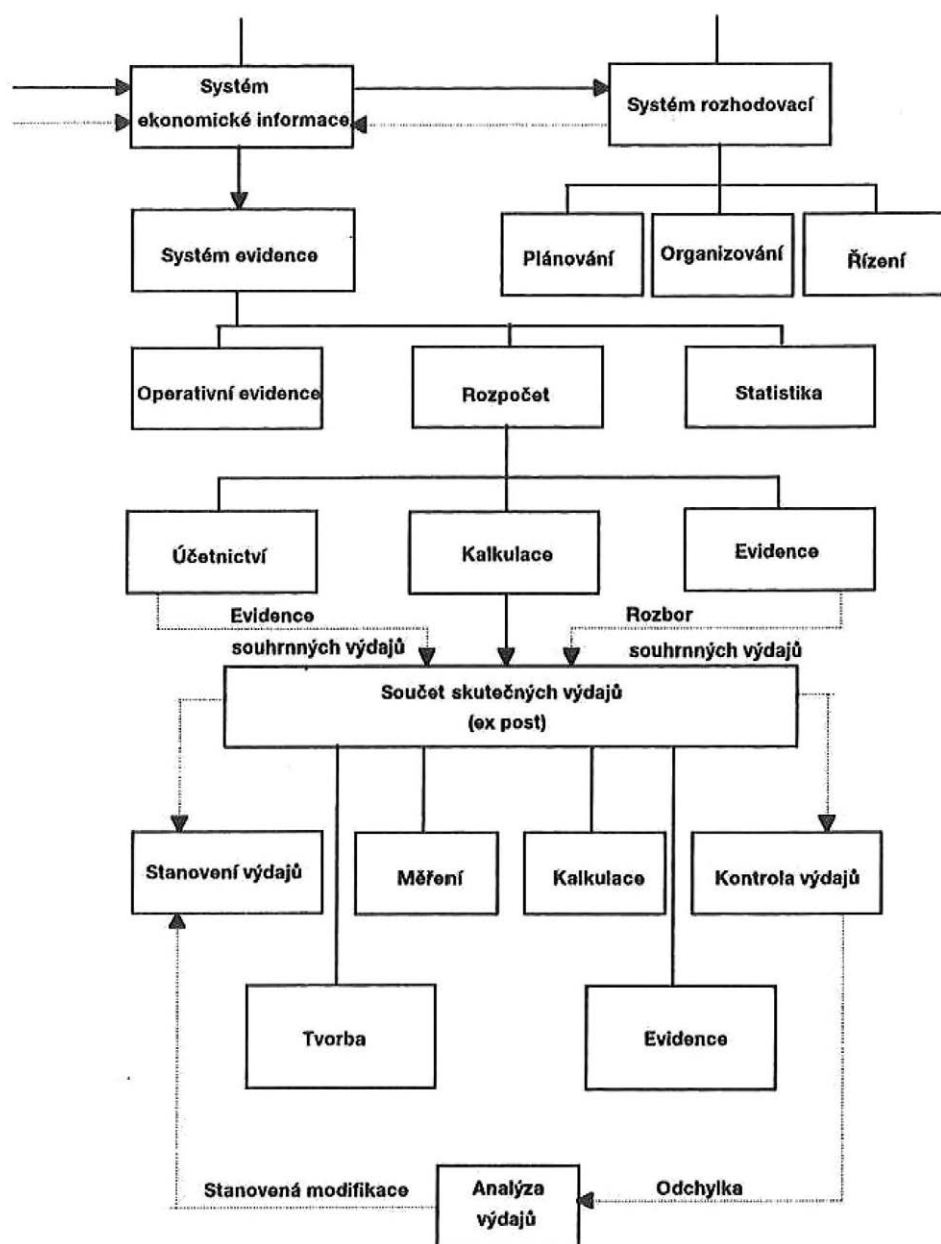
Z obou vzpomínaných vědeckých konferencí lze učinit závěr, že nám schází dostatek znalostí nejen o metodách hodnocení systémů činnosti, z toho systému logistiky a jejich podsystémů, pokud nemáme použití těchto metod zavedeno v praxi. Rovněž nevíme, které z dosud poznaných metod lze okamžitě využít k hodnocení různých systémů, organizačních struktur a procesů logistiky, které by bylo potřeba adaptovat a které naopak zavrhnout. Bylo by rovněž potřeba vymezit směry rozvoje výzkumu nových metod, které budou zohledňovat specifické vlastnosti logistiky a jejího informačně-rozhodovacího systému.

Organizační a informační podmínky hodnocení systému logistiky

Problém metod hodnocení systému logistiky ozbrojených sil je nesmírně důležitý a je velmi těžké změřit náklady a efektivnost ve stejných peněžních jednotkách míry. Není zde totiž nepřetržitý proces prodeje materiálních statků a služeb, a efektem nákladů (rozpočtových výdajů) nejsou příjmy, nýbrž úroveň přípravy vojsk a kvalita bojového potenciálu. V oblasti vytváření organizačních struktur vojenského systému logistiky má nyní uvedený problém ještě mnohem větší význam, jestliže v etapě rozvoje systému i jeho informačně-rozhodovacího podsystému se bude nutno řídit stanovenými kritérii, měřítka a hodnocením. Někdy propagované názory, že je nutno nejdříve vybudovat logistický systém a později přemýšlet o metodách jeho hodnocení, nemají racionální opodstatnění a svědčí o nepochopení významu parametrů i charakteristik, a také ukazatelů a kritérií hodnocení při projektování systému. Je potřeba také připomenout dříve předložený návrh týkající se identifikace a klasifikace, tzn. vlastního přehledu současných metod hodnocení systémů i podsystémů logistiky a určení skutečné hranice, možností a potřeb jejich použití.⁵⁾

Bude to určitá bilance, zobrazující stav vlastnictví a skutečného použití metod hodnocení systému logistiky v cílově nejrůznějších logistických podsystémech, například v zásobování, provozu, dopravě. Tímto způsobem budou vymezeny aktuální potřeby, možnosti, hranice a podmínky, což dále umožní řídit jejich další rozvoj, využití a zpracování programu výzkumu a také stanovených metod hodnocení systému logistiky v ozbrojených silách. Obdobný postup vidíme v některých činnostech národního hospodářství, pro jehož potřeby byla vypracována celá řada různých metod ekonomického hodnocení v makro i mikroměřítku.⁶⁾

Takovýto přístup k problému metod hodnocení systémů logistiky může integrovat úsilí představitelů vědy a praxe a především zajistit jeho plánované a účinné řešení. Inspirující a řídicí roli zde může plnit **Polská logistická společnost**. Přirozenou a racionální snahou je hodnocení činnosti vytvářených systémů také podle kritérií

Obr. 1 Místo rozpočtu výdajů v systému ekonomické informace

účinnosti (dosažení cílů) a hospodárnosti. Modelovým příkladem jsou systémy logistiky. Jejich vznik a rozvoj vychází ze společné potřeby ekonomizace procesu rozvoje hmotných statků, energie a informací. Nezáleží na tom, zda tento rozvoj probíhá mezi obchodními subjekty anebo mezi velkými orgány, které uspokojují potřeby ozbrojených sil v době míru i války. I když logistika, obdobně jako operační výzkumy, existovala nejprve na bázi vojenského hospodářství, je jejich hlavní obsah v obou případech stejný.⁷⁾ Jiné ovšem budou možnosti, kritéria a měřítka hodnocení těchto procesů. K řešení problémů hodnocení systému logistiky je nezbytné využít vědecké výsledky práce ekonomie, teorie organizace, systémové teorie, kybernetiky, praxologie a z nich inženýrské systémy, které představují pevný základ metodologického modelování hodnocení činnosti systémů. Určitým přínosem jsou teoretické úvahy a metodologické koncepce J. Koniecznego,⁸⁾ který zformuloval vcelku výstižné hodnotící zásady a ukazatele (parametry) a ukázal na potřebu existence diagnostického systému s odpovídajícími zásadami jeho fungování. Správně také zdůraznil důležitou roli dobře organizovaného evidenčně-informačního systému při vytváření současných hodnotících modelů činnosti systémů. Zvláštní pozornost zasluhují jeho názory na malou účinnost metody analýzy kvality a metody analýzy „zisk-efekt“ při hodnocení tzv. organizačních systémů. Příčiny tohoto stavu viděl v chybných metodologických předpokladech a v příliš velkých chybách měření skutečných hodnotících parametrů. Aby potvrdil správnost svých závěrů, poukázal na vleklý spor týkající se definice efektivnosti systému a jeho hodnocení podle příliš zjednodušených vzorů.⁹⁾

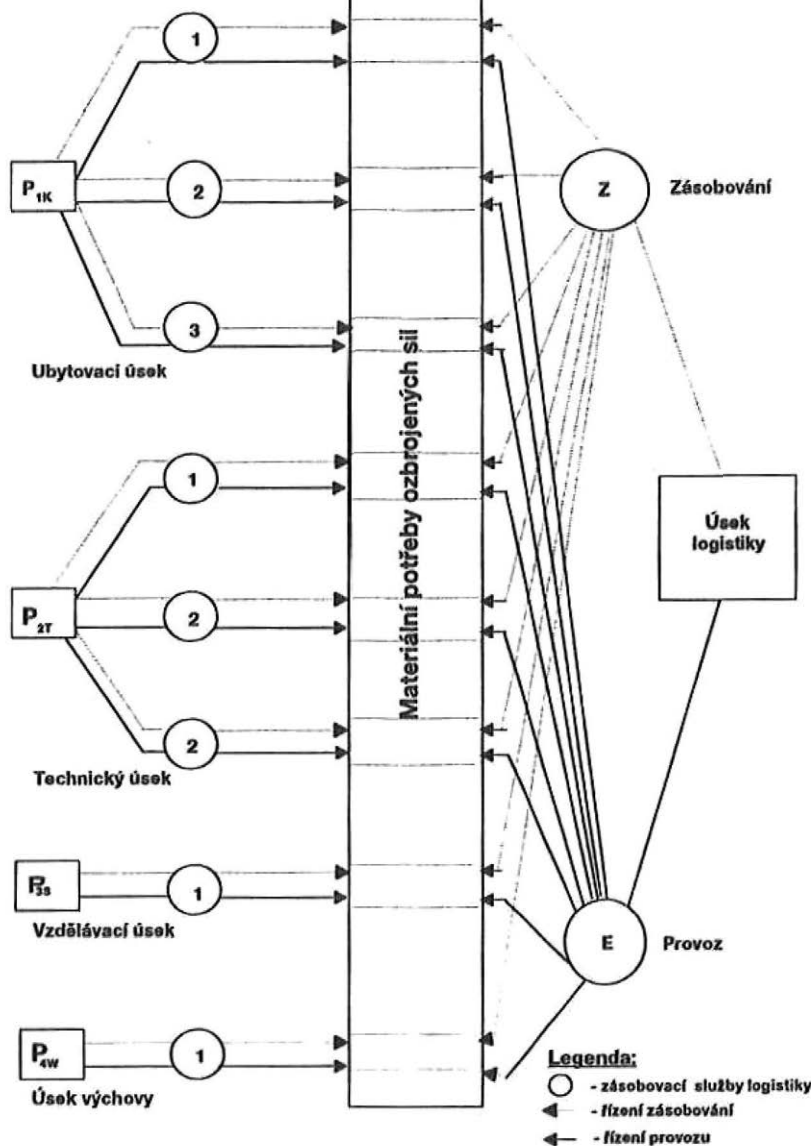
Ani ty nejlepší modely hodnocení nejsou vhodné, pokud neexistuje odpovídající systém ekonomické informace, opírající se o prostředky a metody informatiky a zvláště pak rozpočtu, které umožní provést rozpočet výdajů, čili evidenci, účetnictví a kalkulaci (obr. 1). Vztahuje se to především k vojenskému hospodaření, ve kterém rozpočet výdajů, a tedy ekonomické hodnocení systému logistiky, může být nyní provedeno hlavně obtížnými knižními metodami. Chybí totiž aktuální ohodnocení mnoha složek majetku. Lze očekávat, že vytvoření úseku logistiky v polských ozbrojených silách změní tento stav k lepšímu. Je to totiž nezbytná podmínka k důslednému hodnocení ekonomického fungování systému logistiky a provádění logistických úloh na různých úrovních velení (řízení). Je potřebné zdůraznit, že kromě již uvedených problémů, byly v armádě zahájeny výzkumné práce na zkvalitnění informačních systémů logistiky¹⁰⁾ a byly předloženy početné projekty informačních systémů, které se používají k analýze a hodnocení zásobování a exploatace. Takové projekty přihlásili mj. i pracovníci Vysoké důstojnické školy týlových služeb. Předložené projekty mají novátorský charakter, ale jejich úplné využití vyžaduje informatizaci evidenčně-výkazových procesů.

Překážky, stojící před využitím informačních metod hodnocení procesů logistiky v armádě, vyplývají mimo jiné i ze současné organizační struktury vojenského hospodářství, v níž samostatně funguje několik úseků: zásobování, věcné a osobní služby, provoz technického zařazení - hlavně týlová a technická služba.

V každém z úseků byl značný počet služeb, které rovněž autonomně - svým způsobem - organizovaly zabezpečení vojsk a provoz techniky a řídily tyto procesy (obr. 2).

Řízení zásobování
a provozu v odvětvovém systému
vojenského hospodaření

Řízení zásobování
a provozu podle koncepce
logistiky (od 1.3.1993)

Obr. 2 Ideové schéma změn organizace a řízení zásobování a provozu

Každá ze služeb měla rovněž vlastní, odlišný informačně-rozhodovací systém. Řešení mělo odvětvový charakter a činnost úseků a služeb nebyla sladěna, což při absenci evidence kvality ztěžovalo nebo znemožňovalo hodnocení efektivnosti procesů logistiky ve zvláštních službách a komplexní hodnocení systému logistiky na následných stupních řízení vojenského hospodářství. Zavedení systému logistiky v ozbrojených silách zlikviduje dosavadní odvětvový systém vojenského hospodářství a nahradí ho systémem funkčním. Znamená to odlišit od sebe dva hlavní procesy logistiky - zásobování a provoz. Na každém stupni hierarchické struktury vojenské logistiky budou tyto procesy řídit odpovědné vedoucí orgány: správy, odbory, oddělení a sekce. Tímto způsobem veškeré záležitosti, týkající se zásobování nebo provozu na dané úrovni řízení logistiky, budou náležet k jednomu orgánu. Tyto změny v organizační struktuře vojenského hospodářství nepochybně vyžadují nový model řízení procesů logistiky, verifikaci dosud používaných metod hodnocení systémů a procesů logistiky. V první etapě by bylo potřeba zhodnotit prospěšnost dosavadního systému evidence jednotlivých služeb pro nově vytvořený systém logistiky. Obdobně je potřeba potvrdit metody hodnocení procesů zásobování a provozu, používané v některých týlových a technických službách a jejich transformaci na nové integrované systémy, odpovídající potřebám a požadavkům logistiky.¹¹⁾

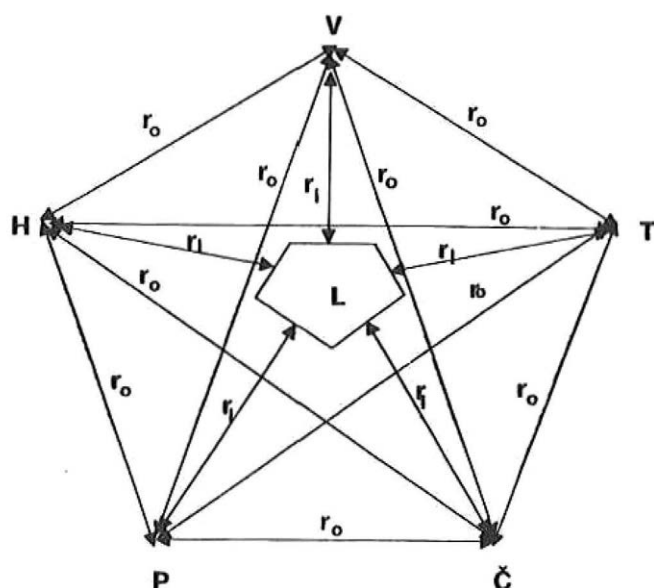
Přednost takového řešení spočívá v hospodárnosti, protože umožňuje všestranné využívání a tvůrčí rozvinutí existujících informačních systémů.

Metodologické podmínky a kritéria hodnocení systému logistiky

Vojenský systém logistiky je složen z mnoha podsystémů, na které působí vnější i vnitřní činitelé. Jestliže vezmeme v úvahu, že všechny procesy v těchto relacích probíhají v čase a prostoru, tak vidíme, o jak složité problémy hodnocení se jedná. Na obr. 3 pak lze vidět složitou síť relací systému logistiky, jejichž počet záležitostí především na plněných funkcích v systému jednotlivými články systému logistiky. Nejvíce relací s jednotlivými články systému udržuje štáb a zásobovací služba.

Na obr. 3 a 4 vidíme, že hodnocení činnosti systému logistiky je složitý a náročný problém.¹²⁾ Může být uskutečněn z hlediska plněných funkcí a času se zřetelem na všechny ostatní relace, zvláště pak ty vnější. Hodnocení jednotlivých podsystémů může a musí být uskutečňováno na základě parciálních i syntetických ukazatelů se zřetelem na určující vnitřní a vnější relace. Tato situace způsobí, že dosud mnoho používaných syntetických ukazatelů je nutné potvrdit a prozkoumat v čase. Bylo by rovněž potřebné zpracovat metodiku výzkumu komplexního hodnocení činnosti systému logistiky. V závislosti na konkrétní situaci a potřebě, jednotliví ukazatelé mohou a musí být vyjádřeny v podobě:

- ♦ věcné, zohlednění kvantitativními ukazateli, např. kusy, kilogramy, apod.
- ♦ věcné, vyjádřené v ukazatelích spotřeby hmotných statků připadajících na jednoho vojáka, na jeden den války, na taktický svazek (armádu) apod.
- ♦ ekonomické kvality (jakostní), tj. velikosti finančních nákladů na jednoho vojáka na jeden den, na vyčleněný taktický svazek (sbor) apod.

Legenda

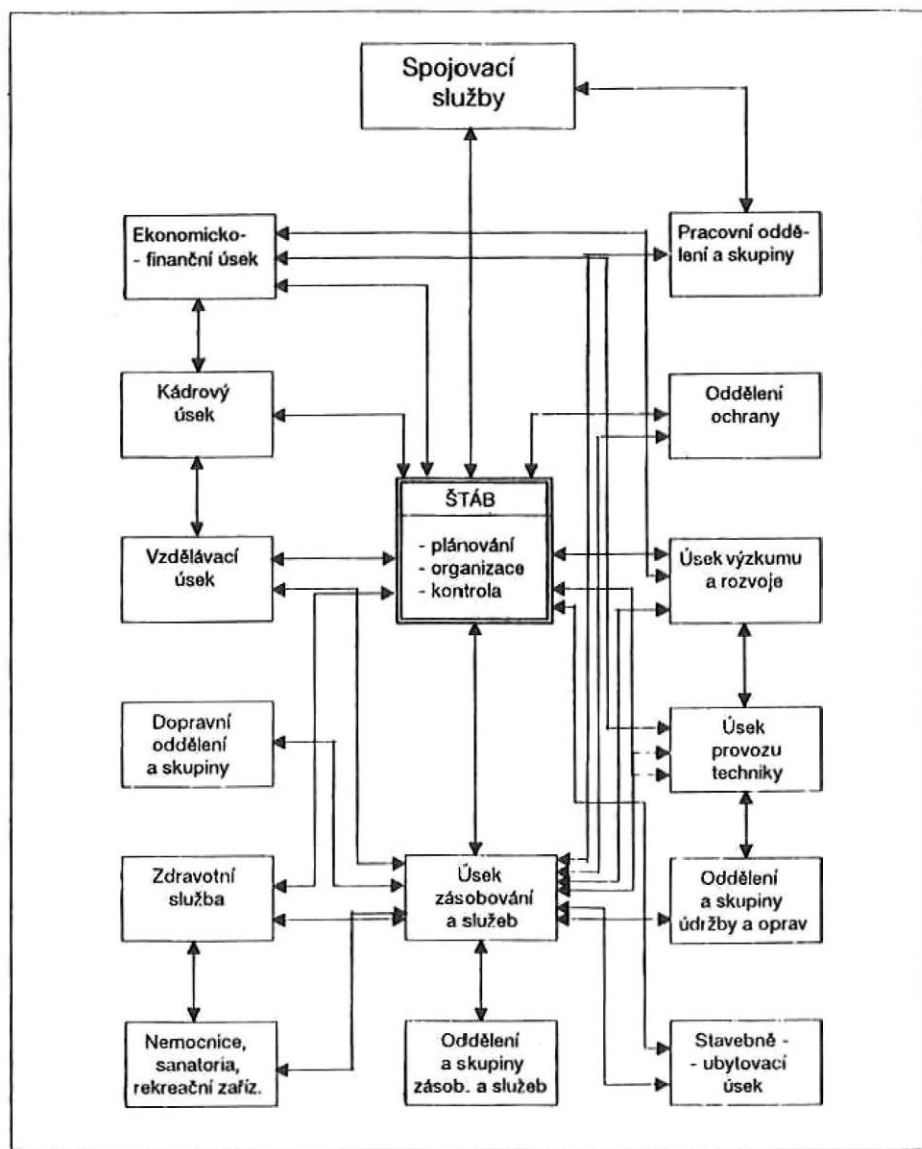
V - Věda
T - Technika
Č - Člověk
P - Prostředí

H - Hospodářství
L - Systém logistiky
 r_o - poměr prostředí (okolí) okolního prostředí
 r_l - poměr prostředí (okolí) v logistickém systému

Obr. 3 Ideové schéma propojení systému logistiky s vnějším prostředím

Ukazatelů může být více a mohou mít různý charakter. Důležitou skupinou jsou syntetické ukazatele, které vyjadřují náklady na zabezpečení (udržování) ve stanoveném čase jednoho vojáka, jednotky, taktického svazku apod. Umožňují porovnávat výdaje na zabezpečení v našich ozbrojených silách s výdaji v jiných armádách a také úroveň jejich bojové odolnosti, například porovnáním počtu mechanických koní (kW energie) připadajících na jednoho bojujícího vojáka apod. V tomto případě se bere do úvahy vědecko-technický postup a výdaje. Z porovnání těchto ukazatelů musí rovněž vyplývat potřeba a směr rozvoje systému logistiky naší armády v kontextu ekonomického rozvoje země. Tyto úvahy ukazují na nezbytnost vypracování souboru ukazatelů potřebných k hodnocení systému logistiky, např. k hodnocení hospodárnosti, porovnání bojových možností (odolnosti) vojsk, hodnocení výdajů na jejich udržování, z toho výdajů na provoz vojenského technického materiálu, hodnocení výdajů na výstroj podle stanovených pevných jakostních a početních ukazatelů apod.

Z daného souboru uvedených ukazatelů by bylo možné cestou odpovídajícího výběru sestavit nové soubory podle požadavků předložených odborníky. K hodno-

Obr. 4 Schéma důležitých vnitřních souvislostí v systému logistiky

cení činnosti systému logistiky armády mohou být využita různá kritéria: kvantitativní i kvalitativní (věcná, ekonomická, časová) např. přiděl finančních prostředků na jednoho vojáka, na vedení operace apod.

Je to jedno z možných dělení kritérií, kterých může být celá řada v závislosti na cílech, metodách, rozsahu, době trvání, možnostech výzkumu a také podmínkách stanovených tím, kdo rozhoduje. V praxi se velmi často setkáváme s dělením na následovná kritéria: technická, ekonomická, organizační, účinnosti, kvality, početní, sociologická, psychologická, ekologická, časová, teritoriální, politická a prostorová. Kromě těchto jmenovaných kritérií existují v armádě další, která se berou do úvahy hlavně při hodnocení bojové činnosti vojsk: vlastenectví, příprava vojsk, výchova, důvěra ve velitele, organizačně - velitelské schopnosti kádrů, bojová připravenost vojsk, bezporuchovost (bezpečnost) strojů, zařízení a technického materiálu (odolnost při práci ve ztížených podmínkách), údržba strojů a zařízení a schopnost zázemí doplnit vzniklé ztráty.

Komplikovanost a počet kritérií svědčí o náročnosti provádění hodnocení činnosti systému logistiky hlavně proto, že ne všechny kritéria lze snadno změřit. Uvedená činnost nemůže a nesmí být hodnocena na základě jednotkových kritérií. Abychom mohli racionálně vést vojenské hospodářství, bude nutné, na základě uvedených kritérií, zpracovat instrukce pro systém logistiky armády a metodiku hodnocení jeho činnosti. Bez toho nelze očekávat racionální činnost, perspektivní, krátkodobé a běžné plánování a uskutečňování vědomé politiky v rozsahu činnosti systému logistiky a také pravidelné hodnocení činnosti. Nedostatek konkrétních analýz a ekonomicko-operačních (taktických) hodnocení systému logistiky umožňuje přijímání voluntaristických rozhodnutí, vystavuje ozbrojené síly i národní hospodářství značným ztrátám.

Potvrzení existujících a vypracování nových metod a kritérií hodnocení systému logistiky je podmínkou správnosti stavby jeho struktur a organizace procesů logistiky. Vytvoření zvláštního informačně-evidenčního podsystemu musí předcházet návrh metod a kritérií hodnocení systému logistiky a jeho funkčních podsystémů. Jestliže nebude tento problém správně vyřešen, nelze očekávat účinnost a efektivnost fungování systému logistiky.

Použitá literatura:

- ¹⁾ **Základy modelování a hodnocení systému logistiky.** Materiály z vědecké konference - 18. června 1991, AON, Warszawa 1991.
- ²⁾ **M. Koch:** Hospodářské oddělení. Warszawa 1983, Ekonomická problematika hospodářského oddělení. Materiály a studie č. 87, WAP, Warszawa 1983.
- ³⁾ **Z. Cygan:** Efektivita exploatace technických systémů. Warszawa 1990.
- ⁴⁾ **J. Wojtczak, J. Aleszczyk, J. Czerniawski:** Identifikace a podmíněnost rozpočtu výdajů ve vojenském hospodářství. Rozpočet výdajů v ozbrojených silách PLR. Materiály z vědecké konference. WAP, WSOSK. Warszawa 1989.
- ⁵⁾ **Některé podmínky rozvoje a využití metod ekonomického rozpočtu v armádě (w):** Základy, metody a podmínky efektivního hospodaření v armádě. Materiály z vědecké konference, která se uskutečnila 10. listopadu 1986 WNE WAP, Warszawa 1988, str. 73-84.
- ⁶⁾ **Z. Cygan, P. Sienkiewicz, J. Wojtczak a další:** Metodologie výzkumu systému exploatace. Warszawa - Gdynia 1989.

- ⁷⁾ Logistika je přizpůsobením faktorům času a prostoru ve válce. To je ekonomika (zdůrazněno autorem) vojenských činností.
Jsou v ní obsažena tři „M“ (z angl. material, movement, maintenance): což znamená: materiály, přemístění, obsluha. Jestliže mezinárodní politika je uměním možností a válka je jejím nástrojem, pak logistika je uměním definovat a dosáhnout těchto možností. Zásobování materiálem armády umožňuje žít, přemísťovat se a udržovat její existenci. J. A. Huston: The Sinews of War: Army Logistics 1775 - 1953. Citováno z: Logistics FM 700-80. Headquarters. Department of the Army. 1985, str. 1-2.
- ⁸⁾ J. Konieczny: Inženýrské systémy činnosti. Část III. Hodnocení a optimalizace systémů. Warszawa 1983, str. 145-242.
- ⁹⁾ Tamtéž str. 148
- ¹⁰⁾ Systém logistiky hospodářského oddílu (posádky) GK WP. Warszawa 1992.
- ¹¹⁾ I. Sawicki, J. Wojtczak: Projekt informačního systému analýzy a hodnocení procesů materiálně-technického zásobování na stupni logistiky SZ RP. Projekt informačního systému analýzy a hodnocení exploatačních procesů technických zařízení na stupni logistiky SZ RP. WSOSK, Poznaň 1992.
- ¹²⁾ Z. Cygan: Methoden zur Identifizierung bei der Untersuchung von Instandhaltungssystemen, Instandhaltung - Investition in die Zukunft. „Verlag TÜV“ Rheinland 1990, str. 223-243.

Z časopisu Myśl Wojskowa přeložil plk. Dr. P. Majer

Plukovník Ing. Karel K o z á k

Některé otázky z teorie velení a řízení

Z této široké problematiky se budu věnovat rozhodovacímu procesu. Je základní činností každého řídicího pracovníka. Jeho výsledek vytváří předpoklady pro úspěch či neúspěch následující realizační části. Konkrétně se zaměřím na otázky **metodiky práce velitele a štábu**.

V armádě sice ještě nemáme zavedeny potřebné technologie a prostředky pro automatizované zpracovávání informací a na jejich základě vytvářená rozhodnutí, můžeme však změnit styl práce jako předpoklad pro zvýšení kvality rozhodování.

Dosud používaná filozofie rozhodovacího procesu v armádě je příliš autoritativní. Je založena na centristickém pojetí řízení, kde není poskytován prostor pro podřízení, iniciativu a tvůrčí přístupy. Domnívám se, že je příliš zvýrazněna úloha velitele, jeho schopnosti a neomylnost. V současných předpisech je uváděno, že velitel „může přihlídnout k názorům podřízených“.

Pro porovnání uvádím citaci z článku v časopise *Moderní řízení* č. 3/94, str. 43: „... Podniky, které se řídí kompasem konkurenční schopnosti, se staví k problémům a vůbec se chovají jinak než ty, které pokračují v rámci navykklé praxe. Prolamují rámec setrvačnosti, nespokojují se se zlepšováním, mají a prosazují radikální názory. Nejsou řízeny jedním člověkem na špičce, od něhož se odvozuje celá hierarchie, ale mají v čele svorný vedoucí tým, který je méně řídí, ale více vede...“

Jsem zastáncem týmového způsobu velení a řízení, který byl uplatněn i ve válce v Perském zálivu. Současně ovšem nepopírám úlohu velitele. Zvláště ve vojenství bude mít své rozhodující místo.

V civilní oblasti se řízení vyvíjí, je stále středem pozornosti. Nejde jen o zavádění podpůrných technických prostředků. Mění se organizační struktury, metody, styl práce. Důraz je kladen na společný postup. To vše je v souladu s požadavky doby.

Ve vojenské oblasti však řízení ustrnulo na starých, navykklých způsobech a metodách práce. Nechci zavrhnout všechno, co bylo dříve. Naopak využívat toho, co bylo dobré a osvědčilo se. Ale setrvačnost, nepřizpůsobení se nové situaci, neochota ke změnám, neuvědomění si ekonomických důsledků rozhodnutí jsou aspekty, které nepřispívají kvalitě rozhodovacího procesu. A tak to, co bylo ve vojenství příkladem - přesná a kvalitní organizace, cílevědomé velení a řízení - se stává spíše brzdou rozvoje vojenského umění.

I když se ve VA Brno otázkám teorie velení věnuje pozornost, je předmětem výuky, v praxi se tato teorie dosud výrazněji neprosadila. Na velitelsko-štábních cvičeních v roce 1993 se u obou vojenských velitelství pracovalo navykklými a zaběhnutými způsoby.

Pokusím se ukázat na možný způsob využití metody „kulatý stůl“ a „brainstorming“ v rozhodovacím (plánovacím) procesu.

„**Kulatý stůl**“ je metoda, obsahující výměnu názorů, rozdělení úkolů, vyhledávání možností a způsobů řešení. Vyžaduje však připravené účastníky. Cílem musí být snaha o vytvoření podmínek pro splnění stanoveného úkolu. Nesmí se připustit projevy ješitnosti, zlovůle, snahy prosadit se za každou cenu - i negativní. Kdo prosazuje negaci, názory o nespělnitelnosti, nechť si hledá ve společnosti místo tomuto přístupu odpovídající. Každý má právo vyslovit svůj názor - ale máme společný cíl. Velitel potřebuje takové podřízené, kteří mu pomáhají úkol splnit a nekladou mu překážky.

„**Brainstorming**“ můžeme definovat různě. Třeba jako systematicky vedená rychlá diskuse mezi různými experty s cílem podnítit tvůrčí myšlení a tím dospět k řešení. Tato definice bude jistě přijatelnější než „vymývání mozků“, jak zní doslovný překlad. Zásady této metody také odpovídají potřebám vojenského rozhodovacího procesu.

Zatímco v mírové době se úkoly řeší na shromážděních, kde je možnost se vyjádřit, v polních podmínkách náhle ustupujeme od „demokratických prvků“ a přistupujeme k autoritativnímu způsobu práce. Především systém „dokladů“ považuji za jeden z největších nedostatků celého rozhodovacího procesu.

V následující části se pokusím o možnou úpravu Metodiky práce štábu v rozmezí od přijetí úkolu po vyhlášení rozkazu (rozhodnutí). V porovnání s dřívější praxí se snažím dát větší prostor společnému ujasnění úkolu a hodnocení situace, které je zahrnuto pod společný název - tvorba ZÁMĚRU. Ten má být také výsledkem společného jednání.

Grafické znázornění navrhované metodiky

Činnost	Studium	Řízená diskuse	Seznámení nadřízených	Vyhlášení záměru	Příprava rozhodnutí	Vyhlášení rozkazu
Místo	odděleně	společně	společně	společně	odděleně	společně
Čas	30	80	10	10	240	20

Poznámka: - čas je uváděn v minutách

- uvedený vzor může odpovídat stupni brigáda, případně armádní sbor.

Obsah jednotlivých činností:

■ Studium

Velitel, zástupci a odborní náčelníci obdrží úkol ve stejnou dobu. Všichni potřebují čas na jeho prostudování a zakreslení. Na odděleních si ujasní úkoly, připraví propočty, analýzy a vystoupení na společnou část tvorby záměru. Současně se

připravují úkoly na dobu nepřítomnosti náčelníka (vedoucího oddělení). Čas pro přípravu může být různý podle situace.

■ Řízená diskuse

Je hlavní částí, kde se použitím uvedených metod společně a komplexně ujasňují úkoly a hodnotí situace. Velitel by měl přednést vševojskový úkol, ostatní ve stanoveném pořadí vystoupit krátce podle svých odborností. Každé vystoupení by mělo být stručné, neopakující známé věci a mělo by být zaměřeno k podpoře vševojskového úkolu. Současně by všichni účastníci získali přehled o celkové situaci. Všichni by měli možnost dotazů, upřesnění a objasnění. Tvorba záměru je nesmírně důležitá. Není správné ji uspěchat, přijímat rychlé a ukvapené závěry, postrádající promyšlenost. Výmluvy na nedostatek času neobstojí. Chybným záměrem ztratíme více času než jeho důkladným rozpracováním. Samozřejmě, že vše má své hranice a jisté časové limity je nutné dodržet. Navrhovaný způsob je uskutečnitelný proto, že vedoucí funkcionáři jsou schopní, vzdělaní, svědomití a cílevědomí lidé.

Na závěr této části by měl velitel zformulovat **záměr**, který by měl obsahovat pouze základní, jednoduché údaje a neměl by vyžadovat mnoho času. Velitel si jej může připravovat již během řízené diskuse. Bylo by vhodné, aby se upustilo od doposud známých a užívaných formulací.

■ Seznámení nadřízeného

Velitel sdělí přijatý záměr. Ze strany nadřízeného by mělo jít spíše o podporu předloženému návrhu a nikoliv negaci. Jak nadřízený postaví úkol, tak obvykle jednáji podřízení. Ze strany nadřízeného musí být na závěr stanoveno, zda záměr schvaluje, či ne.

Bylo by vhodné, aby se záměr stal právním dokladem. Vždyť ostatní dokumenty vlastně představují pouze rutinní práci. Sice ukazují na vlastnosti štábu, ale spíše rázu mechanického, a ne na odborné kvality.

Záměrně jsem zvolil název „sdělí“, i když není příliš vojenský. Chtěl jsem se vyvarovat starého známého „dokladování zámyslu“. V dřívější praxi byl vždy spojen s rozsáhlým, podrobným vysvětlováním činností.

■ Vyhlášení záměru

Před vyhlášením se zapracují případné připomínky nadřízeného.

Tento oficiální název nemusí být uplatněn. Může jít spíše o dílčí upřesnění.

Snadnější proces tvorby záměru a jeho schválení bude s využitím průmyslové televize. Vhodné bude jistě i využití faxu pro přenos grafického vyjádření záměru. Technické prostředky k tomu jsou již dostupné.

■ Dopracování rozhodnutí

Zde jsem v Metodice vyhradil nejvíce času. Úkoly pro podřízené musí být dobře promyšlené a připravené. Tím se usnadní další činnost. Každý potřebuje čas i pro

sebe, pro svoji odbornost a současně musí přispět ke zpracování centrálních dokumentů.

Na odděleních se dopracují odborné úkoly v souvislosti s vševojskovými a zpracovává se stanovená dokumentace. V případě nových poznatků, informací apod. se situace dále upřesňuje. Provádí se potřebná součinnost mezi odděleními. Odpadají dříve uplatňované „doklady“. Každý zástupce nebo odborný náčelník má odpovědnost za svoji oblast. O použití vojsk ve své podřízenosti nemusí přece podrobně seznamovat velitele - přesněji řečeno, zatěžovat ho tím. Samozřejmě nevylučují možnost shromáždění funkcionářů podle potřeby velitele. Ale nemělo by to být pravidlem.

■ Vyhlášení rozkazu

Velitel zde ve stručných závěrech shrne výsledek předchozího procesu. Nebude číst celý rozkaz, jak tomu bylo doposud. Stejně tomu nikdo nevěnoval pozornost. Ostatně bylo nad lidské síly 1-1,5 hodiny poslouchat čtení textu. Velitel vyjádří to podstatné, co zajímá všechny. Všichni dostanou své úkoly písemně. Tak bude mít každý v krátké době ujasněno, co se od něho očekává.

Na závěr velitel vydá pokyny pro další činnost.

Nyní ještě několik poznámek na vysvětlení:

Přijatý výsledný záměr by měl být stručný a jasný. Kromě pochopení úkolu, vlastních možností daného stupně, vychází také ze stupně erudovanosti velitele a vycvičenosti štábů. Bude-li záměr snadno pochopitelný, umožní řešení i nepředvídaných situací. Měl by vycházet z chápání protivníka, z předvídání jeho činnosti. Hlavní však je sdělit podřízeným to, co se od nich očekává. Nezapomínejme, že situace a úkoly by se měly stanovovat o 1 stupeň níže. Neberme podřízeným prostor pro tvůrčí přístup.

Jaký by mohl být obsah záměru? Např. pro obranu:

- hlavní úsilí obrany,
- vyčlenění sil a uspořádání sestavy: zabezpečovací pásmo - 1. sled - záloha (druhý sled),
- prostory zvláštní pozornosti,
- jak splnit konkrétní úkoly nadřízeného.

Rozhodování v současné době je rozhodováním za nejistoty, i když paradoxně mluvíme o informační explozi. Ale každý se bude snažit utajit své záměry před protivníkem. Dosud prosazované tvrzení, že jednou přijaté rozhodnutí se nesmí měnit, je nadnesené. Nevycházejme ze zkušeností a požadavků dříve prováděných cvičení. Vždyť se můžeme mýlit. Raději si přiznejme chybu dříve než později. Ušetříme velké hodnoty - zejména lidské. Obracím se ke klasikům. Již N. Machiavelli (italský strateg XVI. století) prohlásil: „... neváhej změnit rozhodnutí,

jestliže zjistíš, že je nepřítel uhodl". Pro současnou dobu bych aplikoval: . . . jestliže se situace změnila.

Ve svém příspěvku upouštím od všeobecně známých „dokladů". Vycházím z toho, že situace je obecně známá, funkcionáři jsou dobře připraveni a plní své funkční povinnosti.

V době míru, v rámci pravidelného výcviku a života armády, se běžně seznamujeme s vojenskopolitickou situací, činností armád sousedních států. Bude-li narůstat krizová situace, adekvátně se upraví naše zaměření a intenzita přípravy.

Při cvičeních nás do situace uvádí námět. Ten nám dává všechny potřebné znalosti. Proto nevidím důvod, abychom pokračovali v dosavadním pojetí „dokladů".

Mám výhrady k nadměrnému přeceňování úlohy poměrů sil. Je potřebné mít orientační přehled o stavu protivníka a jeho možnostech, ale nepovažovat poměr sil za rozhodující charakteristiku protivníka. *Je zde množství dalších faktorů, které lze shrnout jako obtížně kvantifikovatelné.* Mezi ně patří terén, počasí, prostředí, schopnosti velitelů, dosavadní úspěchy a neúspěchy, spojenci, funkce zabezpečení a řada dalších faktorů. Těm je potřebné věnovat mnohem více pozornosti, protože charakterizují protivníka mnohem účinněji než pouhá čísla.

V poslední době se stalo „módní záležitostí" ohromovat cvičící množstvím rozličných čísel. To jsou ale obtížně využitelné informace. Je potřebné s nimi pracovat uvážlivěji.

V článku jsem se pokusil ukázat jednu z možných cest zkvalitňování práce velitelů a štábů. Změna stylu práce, uplatnění moderní teorie, využívání zkušeností jsou faktory vysoce účinné a vyžadující minimální náklady. Chce to jen nebát se přistoupit k něčemu novému, poskytnout prostor a tím i důvěru podřízeným či nižším. To jsou cenné hodnoty, které by se neměly opomíjet. Rovněž nevidím důvod, proč by se teorie velení a řízení neměla uplatňovat stejným způsobem na všech řídicích stupních.

Článek nepředstavuje řešení dané problematiky. Spíše je chápán jako příspěvek do polemiky, výměny názorů k problematice zkvalitňování otázek teorie velení a řízení.

Vojenskostrategická situace České republiky

(Vojenská politologická a strategická úvaha)

Jak je vyjádřeno v závorce podtitulku studie, má tato dvě části. Ta politologická, ve velmi zkrácené a zjednodušené analýze reaguje většinou na oficiální (zejména mezinárodněpolitická) stanoviska - ve vztahu k bezpečnosti - která byla především u nás publikována v masových médiích v prvních třech měsících roku 1994 a je vhodné je zařadit podle názoru autorů mezi parafráze těchto stanovisek. Ve druhé části studie (která tu první prolíná nebo na ni přímo navazuje) jsou vyjádřeny, ve formě komentářů, možné vojenskostrategické vlivy, důsledky i bezpečnostní možnosti České republiky (ČR).

* * *

Po dramatickém rozpadu komunistického bloku, ať již ekonomického (RVHP) či vojenskopolitického - Varšavské smlouvy (VS), se na evropském kontinentě vytvořila specifická politická a vojenskostrategická situace: VS byla zrušena, ale NATO zůstalo beze změny. Zhroucení poválečného bipolárního systému paradoxně vytvořilo nejistotu v rámci struktury evropské bezpečnosti. Rychlost, s jakou toto zhroucení probíhalo, překvapila západoevropská společenství (EU, ZEU a NATO) natolik, že nebyla bezprostředně schopna na tuto situaci reagovat (např. u NATO v tom smyslu, že filozofie bezpečnosti aliance se bude zákonitě měnit, protože ztratila konkrétního nepřítele). Rozpad totalitního systému ve státech střední a východní Evropy, včetně bývalého SSSR byl natolik rychlý, že i tyto státy se ocitly v situacích, na které nemohly být připraveny (např. nebyly a nemohly být vytvořeny odpovídající řídicí struktury), a které řeší často s nevšedními těžkostmi vnitropolitickými, mezinárodněpolitickými, ekonomickými i bezpečnostními. Z vojenskopolitického a bezpečnostního hlediska se vytvořila tato situace: území států Pobaltí (Estonska, Lotyšska, Litvy), prakticky jediných z bývalého SSSR (kde nejsou či v brzké době - do konce srpna 94 - nemají být rozmístěna vojska Ruské federace), které nejsou součástí SNS; území Polska, České republiky, Slovenska, Rakouska, Maďarska a Slovinska - vytvořily souvislý pás oddělující od sebe NATO a SNS (pomineme-li specifickou situaci na Balkáně). Vytvořil se zvláštní bezpečnostní prostor ve střední Evropě.

Podle některých politologů (především s vojenskopolitickým zaměřením) jde o:

- a) prostor bezpečnostního vakua,
- b) novodobý cordon sanitaire,
- c) nárazníkový prostor.

Všechny tyto názvy, kterých pro uvedený prostor (pásmo) používají jak politici, politologové, tak i někteří publicisté v masových médiích, jsou logické, reálně existují a to bez ohledu na skutečnost, že všechny uvedené státy takové pojmenování nemohou ze svého hlediska považovat za správné. Je tomu tak proto, že vyhlásily **odhodlání** bránit všemi dostupnými prostředky svou svobodu a suverenitu. Pro ně se totiž jedná ve větší nebo menší míře především o prostor, který může být v případě hypoteticky uvažovaného konfliktu *potenciálním válčištěm či prostorem střetávajících se vlivů zemí NATO a SNS* (především Ruské federace, která začala svůj politický, vojenskopolitický a bezpečnostní vliv počátkem r. 1994 usilovně na mezinárodním poli uplatňovat).

Ruská federace sice postupně stahuje vojska z území ležících mimo prostor bývalého SSSR (Lotyšsko, Estonsko, SRN), ale - v souladu s její vojenskou doktrínou (doposud jako celek nezveřejněnou) vyhlásuje území nových suverénních států SNS za sféru svého zájmu v několika dimenzích: politických, národnostních, ekonomických a vojenských. **Politických:** z důvodů, že se pokládá za nástupnický stát po SSSR a v tomto smyslu uplatňuje politický vliv vůči ostatnímu světu obecně a státům bývalé VS s SNS zvláště; **národnostních:** minimálně v „povinnosti“ hájit zájmy ruský mluvících občanů či občanů ruského původu na území bývalého SSSR; **ekonomických:** kdy ekonomická provázanost prostoru bývalého SSSR činí nové, suverénní státy vzájemně na sobě, především na Ruské federaci, všestranně závislými; **vojenských:** vytváření systému vojenské spolupráce SNS, rozmístění vojsk Ruské federace (resp. vojenských základů) s možností kdykoliv v zájmových prostorech vojensky zasáhnout).

Ruská federace je stále jednou z rozhodujících světových jaderných velmocí, i když nemalá část jaderných prostředků zůstala do dnešních dnů dislokována na Ukrajině, Bělorusku a v Kazachstánu. Poslední vyjmenované státy sice prohlásily, že budou usilovat o „nejaderný statut“ a že své jaderné prostředky přesunou na území Ruské federace k likvidaci, ale realizace se jednak protahuje a jednak se politicky podmiňuje a „licituje“ řadou požadavků.

Snahy některých - především středoevropských - postkomunistických států o přidružení k NATO mají v současnosti spíše charakter přání, kde taková možnost je sice na „obzoru“, ale v realitě dosud v neurčitém časovém horizontu projektu NATO Partnerství pro mír (PPM).

V masových médiích (i v ČR) se hovoří o zmíněném prostoru (pásmu) nejen v kategoriích bezpečnostního vakua, cordon sanitaire či nárazníkového pásma, ale i o snaze (výše vyjmenovaných) postkomunistických zemí o jakési garance své svobody a suverenity ze strany NATO. Tyto snahy jsou ve své podstatě logické a opřené jednak o zkušenost a historickou paměť národů uvedených států, jednak o znalost praktické politiky bývalého SSSR uplatňované od jeho vzniku (prosazování a realizace marxismu-leninismu, anexe pobaltských států, části území Finska, rozdělení Polska, přisvojení si řady území po 2. světové válce: Východní Prusko, východní část předválečného Polska, Podkarpatskou Rus, Moldávii (Besarábii); rozmístění svých vojsk ve státech tzv. východní Evropy atd. Nám, tj. ČR, prioritně o garance NATO, jako základu naší bezpečnosti nejde - to jsou převážně dobře míněné úvahy některých publicistů - nám jde především o aktivní účast na realizaci evropské bezpečnosti, o které i v budoucnosti předpokládáme, že bude

i nadále mít transatlantickou dimenzi. Tím, že v současnosti nejsme členy žádné vojenské aliance - se musíme starat o svou bezpečnost především sami - vlastními silami a prostředky. Území SNS představuje doposud prostor politické, ekonomické, vojenské nestability a nejistoty, včetně konkrétních území vojenské konfrontace: Gruzie (Abchazie), Arménie, Ázerbájdžán (Náhorní Karabach), Krym, Tádžikistán, Turkmenie, Osetie, Moldávie (Podněstří), Čečensko atd.

Stejně jako my, tak ani NATO nemá konkrétního nepřitele (nelze na něj ukázat a pojmenovat ho) - to je precedens, že NATO dříve nebo později bude nuceno přizpůsobit svou vojenskopolitickou strategii novým podmínkám. Ve stejné situaci je i ZEU. Počítalo se, že NATO na svém summitu v lednu 1994 (Brusel) - jak se předpokládalo na předcházejícím summitu v Římě - zaujme k tomu stanovisko (mimo jiné v dosavadní strategii NATO se plánuje a počítá s tzv. předsunutou strategií a strategií pružné reakce). Nestalo se tak. Vše zůstalo z vojenskopolitického hlediska při starém a do popředí se dostal projekt PPM. Z toho lze usuzovat a dedukovat, že z vojenskopolitického hlediska je v rámci NATO - vzhledem k vojenskopolitické a politickoekonomické nestabilitě a nejistotě v řadě postkomunistických zemí Evropy (z nichž mnohé jsou vlastníky jaderných zbraní strategického významu) předčasné - doposud platnou strategii měnit. Z politického, ekonomického a vojenského hlediska lze očekávat, že nová strategie NATO (ale též EU a ZEU) se bude orientovat na zajištění všestranné stability v postkomunistických zemích a že demokratické změny v těchto zemích budou nezvratné. Za těchto podmínek by garance (v různých formách pomoci) politického a ekonomického vývoje v těchto zemích byly důležitější a efektivnější než přímé bezpečnostní garance. První významnou změnou v postojích NATO po rozpadu bipolarity je skutečnost, že se poprvé ve své historii, na žádost OSN účastní, mimo své území, vyčleněnými silami, pacifikace občanské války v bývalé Jugoslávii. V současnosti je aktuálním vojenskopolitickým programem NATO realizace projektu PPM z února 1994. **NATO takto ke změně své základní strategické koncepce ve větším rozsahu doposud nepřistoupilo**, což je mimo jiné vysvětlováno nestabilitou v řadě postkomunistických zemí, kde v rámci „bolestivé“ transformace sílí jak u části obyvatelstva, tak i některých politických subjektů tendence po návratu jakéhosi „řádu sociálních jistot“ nebo „řádu silné ruky“ (viz snahy a žádosti po „přídělovém systému“). Nemalé jsou tendence na území SNS po návratu k existenci silného SSSR (glorifikace Stalina, komunistické strany, marxistické ideologie, vojenské síly, vyhlašování sfér vlivu, imperiální tendence ať již motivované bývalým carským Ruskem či SSSR, nacionalistické tendence /Žirinovskij; slovanská velmoc od Jadranu po Kurily; rozšíření území Ruské federace až k „jižním mořím“ - bez oficiální - státní - odezvy/ atd.). Tyto skutečnosti (včetně výsledků voleb) nasvědčují riziku možnosti nastolení silné a autoritářské vlády v Rusku i v některých dalších státech SNS a spolu s tím i možnosti silného vlivu armády na politické dění.

Z vojenskostrategického hlediska je možno **prostor evropského „bezpečnostního vakua“ (BV)** příhodněji snad pojmenovat „*středoevropské vojenskostrategické obranné vakuum*“, i když to též není nejlepší pojmenování. Mimochodem: střední Evropu lze do jisté míry, s určitou tolerancí, definovat geograficky. Politicky je to už složitější a lze pochybovat i o možnosti jejího politického defi-

nování. Z vojenskostrategického hlediska je možno prostor BV rozdělit na tři, resp. na čtyři části. Mimo jiné se zde jedná o tři **strategické směry, které tento prostor (pásmo) ovlivňují**: hlavní evropský vojenský strategický směr: Moskva - Varšava - Berlín - Paříž a opačně; pomocný strategický směr: Kluž - Budapešť, - Vídeň - Linec a opačně; dále pak strategický směr: Novgorod - Dvinsk - Kovno - Gdaňsk a opačně (současně s podružným, souběžným, strategickým směrem podél pobřeží Baltu: St. Petěrburg - Gdaňsk a opačně. Jistou anomálií v pobaltském prostoru je oblast Kaliningradu, která je sice součástí Ruské federace, ale nijak s ní nehraničí (pouze cestou Baltského moře). Tato oblast asociativně připomíná situaci bývalého Východního Pruska, resp. svobodného města Gdaňska či Terstu před 2. světovou válkou a potenciální problémy s takovou situací spojené. Určitou paralelou, i když „ve velkém“, je v současnosti i prostor tzv. BV.

ČR z geopolitického, geostrategického, geografického, historického, ekonomického, vojenskopolitického a kulturního hlediska atd. patří do západní Evropy. Navíc ČR - v porovnání s ostatními bývalými postkomunistickými zeměmi střední Evropy - nesousedí s žádným státem SNS. Už z tohoto důvodu je pochybné považovat území našeho státu za „nárazníkové pásmo“. Proti komu jsme nebo máme být „nárazníkem“? Tato skutečnost se ještě více zvýraznila rozdělením a zánikem ČSFR. Zde nejde o uměle vyzvedávanou výjimečnost postavení ČR ve střední Evropě, ale o objektivní skutečnost. Z vojenskopolitického a vojenskostrategického hlediska to není situace jakou měla bývalá ČSFR!

ČR sice neleží na žádném strategickém směru, ale prostor Moravské brány představuje potenciální možnost propojení hlavního evropského strategického směru s pomocným jižním (Kluž - Linec). *Smyslem takového možného propojení je ovládnutí centrálního území Evropy (ČR) a tím do značné míry i dosažení vojenskostrategické izolace oblasti Balkánu.* V tom je vojenskostrategický význam geografického položení ČR; jde o prostor, jehož ovládnutí může sloužit za strategické nástupišť pozemních a leteckých sil, odkud je možno ovládat a kontrolovat celé středoevropské válčiště. Z historické zkušenosti víme, že území ČR bylo vždy zájmovým prostorem evropských velmocí. Potvrdily to nejen všechny středověké, ale především novověké válečné události v Evropě.

Území ČR se stalo po druhé světové válce součástí „středoevropského a východoevropského“ politického a ekonomického sovětského mocenského zájmu. Do značné míry je to důsledek (v mnoha případech cílevědomý) nesprávné interpretace Jaltské a Postupimské konference vítězných mocností mnohými politiky, politiky a publicisty. Zde je třeba upozornit na skutečnost, že v žádné z těchto dohod výslovné bipolární rozdělení (až na mnohé úpravy státních hranic některých států) poválečné Evropy neexistuje, stejně tak jako nějaký „tajný“ dodatek k těmto smlouvám. Ve skutečnosti existoval jen jeden, a to ve vztahu k válce s Japonskem. Tajným zůstal cca 3 měsíce. Ve všech uvedených souvislostech se v současnosti, kdy nové Evropě hrozí celá řada kvalitativně odlišných rizik (politických, ekonomických, národnostních, etnických; masová migrace až exodus; organizovaný mezinárodní zločin a teror, atd.), význam území ČR mezi ostatními zeměmi BV umocnil. Všechny země BV sice procházejí obecně shodnými problémy (snaha po politické a ekonomické stabilitě - každá však v jiných vnitropolitických a ekonomických poměrech), ale v rozdílné úrovni mezinárodní bezpečnosti. ČR v žádném

případě nemá zájem být vojenskopolitickým a ekonomickým rozhraním, které je ze setrvačnosti chápáno jako bipolární rozhraní mezi východní a západní Evropou. Vycházejí z historických zkušeností je nutno vzít na vědomí, že se vždy projevují negativní vlivy z obou stran jakéhokoliv rozhraní. Velmi citlivě si uvědomujeme vojenskopolitický stav BV, ve kterém se z velmocenského a geografického hlediska objektivně nacházíme.

Bezvýhradně jsme se připojili k projektu PPM. Z politického a bezpečnostního hlediska je to pro ČR „první postupný cíl“ politické i vojenské bezpečnostní strategie. *Nejde však jen o perspektivní připojení k NATO, ale z obecných hledisek politických, ekonomických a bezpečnostních jde i o naši snahu připojení se ke společenství EU a ZEU, což patří mezi naše další postupné cíle, jejichž pořadí určí konkrétní situace.*

V souvislosti s bezpečnostní, politickou a ekonomickou situací ve střední Evropě se hovoří o tzv. visegrádské skupině, která by (podle některých politologů i politiků) měla ve všech výše uvedených oblastech úzce spolupracovat. Svým způsobem to má logiku, která je však z dlouhodobého hlediska, zejména v bezpečnostní oblasti, pro tyto země nepřijatelná. Kdyby se přistoupilo k realizaci takové bezpečnostní ideje, tak by to ve svých důsledcích vyžadovalo institucionalizaci bezpečnostních struktur dané skupiny, destrukci programu PPM a především pak oddálení možnosti zapojení států tohoto regionu do NATO, což přeneseno do praxe by znamenalo oslabení požadovaných jistot suverenity skupiny těchto států a navíc ve velmi nejistých a nespolehlivých bezpečnostních podmínkách současnosti. V této souvislosti poukazování na to, že ČR je svými postoji proti spolupráci se zeměmi daného regionu, je tak nejen nepravdivé, ale jde o nepochopení širších souvislostí. ČR v žádném případě není proti spolupráci států zahrnovaných do tzv. visegrádské skupiny, naopak, je pro všestrannou spolupráci, ale brání se takové, která by z dlouhodobého hlediska zpomalila nebo dokonce znemožnila zapojení ČR do západoevropských struktur, znamenala by umělé vytváření regionální bezpečnostní architektury a to na úrovni, která by nepředstavovala požadovanou spolehlivost obrany. Tentýž osud by postihl i ostatní státy regionu a vrhnul by je v otázkách suverenity zpět.

ČR si je vědoma nezbytnosti přizpůsobení se standardům těch společenství, do kterých usiluje vstoupit. Ve vojenské oblasti jde o dva zcela - alespoň v časově dosažitelných horizontech - odlišné problémy, kterými jsou:

● **Kompatibilita výzbroje** (tato však není prioritní a představuje v praktické realizaci delší časový horizont, který bude možno odhadnout až po ekonomické stabilizaci a nezvratnosti trvalé prosperity; v samotném NATO trvalo zavádění kompatibility a standardizace výzbroje desítky let a pokračuje u mnoha zbraňových systémů doposud, viz letadla typu Mirage, F-16, tanky americké, francouzské, německé), prostředků velení a shodných principů logistiky. V každém případě bude proces kompatibility z časového hlediska rozdělen na etapy.

● **Interoperabilita** (která je realizovatelná relativně v krátkém časovém období - v druhé polovině devadesátých let) respektuje rozdílnost organizační struktury i používaných zbraňových systémů, ale umožňuje schopnost součinnosti (koope-
rativnost vojenských vztahů, tj. společný výcvik, plánování, společná cvičení,

způsobilost spoluúčasti v misích pro udržování míru, záchranných akcí, humanitárních operací apod.) v oblasti velení (včetně jazykové vybavenosti velitelského sboru), přibuznost a propojitelnost plánování společných vojenských akcí apod.

Bezpečnostní rizika vzbuzují u států BV obavy především ze všestranné nestability ve vztahu k tzv. východoevropským zemím, které jsou součástí SNS. Kromě toho mnohá bezpečnostní rizika, jež jsou motivována, podmiňována či iniciována problémy národnostními, rasovými, etnickými, náboženskými apod. nelze v žádném případě podceňovat, protože v sobě skrývají obrovskou energii, jejíž uvolnění a negativní důsledky mohou vyústit do rozsáhlého ozbrojeného konfliktu. Uvolnění zmíněné energie může nastartovat i banální, z počátku obavy nevzbuzující problém (či přechod z malého, lokálního konfliktu /rizika/ do velkého).

Současné mezinárodněpolitické aktivity Ruské federace (např. na Balkáně) je nutno chápat geopoliticky, následně ekonomicky a vojenskostrategicky ve dvou základních polohách:

- a) **Vnitropolitické:** v rámci Ruské federace, ale i v rámci SNS, směřující k cíli povzbudit u občanů povědomí vlastní síly, schopností.
- b) **Mezinárodněpolitické:** v časově dlouhodobém horizontu, ve kterém Ruská federace usiluje o udržení statutu velmoci a z toho vyplývající mezinárodněpolitický vliv, v rozsahu strategických zájmů bývalého SSSR. Situace, kdy v současnosti je vnitropolitická i ekonomická scéna Ruské federace provázena složitými procesy všestranné nestability - včetně států zahrnutých do SNS - nic nemění na skutečnosti, že tento stát usiluje o významné celosvětové mezinárodní postavení v rámci novodobého přerozdělování moci a mezinárodního politického systému po rozpadu evropské politické, vojenské a ekonomické bipolarity (viz razantní vstup ruské zahraniční politické aktivity v balkánském konfliktu, řešení palestinského problému, snahy vmísit se do řešení napětí na Korejském poloostrově atd.).

Lze to posuzovat i tak, že se *Rusko jako následnický stát SSSR nesmířilo se ztrátou absolutní hegemonie* jak v rámci SNS, tak v postkomunistických zemích střední Evropy. To umocňuje obavy států BV o svou suverenitu, o potřebný mírový vývoj k posílení vlastní politické a ekonomické stability, jako základního předpokladu ke všestrannému rozvoji, který byl narušen komunistickým režimem. Tato skutečnost výrazně vystupuje zejména ve spojitosti s oficiálními prohlášeními Ruské federace o sférách vlivu, do kterých jsou státy v prostoru BV zahrnuty.

Projekt PPM je sice pro nás významnou strategickou prioritou, která si vynucuje rozhodné, rychlé a vstřícné akce na naší straně, nicméně jde o záležitost s relativně dlouhodobým časovým horizontem, kdy je nutno promyslet a zpracovat strategickou pozici a možnosti našeho státu pro případ mimořádných událostí, kdy při řešení bezpečnosti jsme odkázáni sami na sebe. To vyžaduje vypracování mezinárodněpolitické a vojenskostrategické strategie obrany státu. Nové pohledy na možné řešení strategie obrany ČR jsou vyjádřeny v článku „Strategie prostorové obrany“ (Vojenské rozhledy č. 5/94). Její podstatou je **vytypování a obrany nejdůležitějších prostorů státu (jeho základní infrastruktury), a tím vytvoření optimálních předpokladů pro vedení obranné činnosti v podmínkách našich vojenských možností.** Přitom z širších strategických pohledů by tato činnost měla mít návaznost na celoevropský bezpečnostní systém a předpokládané

perspektivní začlenění ČR do NATO. Strategie prostorové obrany toto očekávání v zásadě splňuje a dovoluje optimální využití těch sil a prostředků, které máme a v blízké perspektivě budeme mít k dispozici. Rozpracování principu prostorové obrany ovlivní mírovou dislokaci vojsk, válečné rozvinutí armády o vojska územní obrany, manévr a požadované přesunování těžších obrany na rozhodující místa. **Jde o výlučně obrannou strategii malého státu, jakým je ČR,** se snahou úspěšně se bránit v hypotetickém konfliktu v prostoru středoevropského válčiště do doby, než budou „nastartovány“ příslušné bezpečnostní systémy, mechanismy a opatření.

Zatímco pro nás (ČR) je problém všestranné stability spojován s vojensko-politickou situací prostoru BV, je pohled USA, Kanady (a v podstatě celé aliance NATO), Ruské federace, orientován i na řadu jiných strategicky významných oblastí: Balkán, Blízký a Střední východ, Afrika, jihovýchodní Asie, Japonsko, Čína, Korea (obecně pak Tichomoří), Střední a Jižní Amerika atd. Tyto skutečnosti ovlivňují chování velmocí, i když se nám to jeví jako pomalé řešení bezpečnostní situace v Evropě, kterou objektivně považujeme za rozhodující v celosvětovém měřítku. Doposud tomu tak v novodobé historii bylo.

Rozpad SSSR a vytvoření SNS spolu s projektem „perestrojky“ z politickostrategického hlediska směřoval k několika cílům: zamezit občanským válkám v bývalých sovětských republikách na území SNS; uchovat ekonomickou kompatibilitu a mezinárodní vliv SNS. Na rychlé a razantní rozpuštění SSSR a důsledků z toho plynoucích nebyl nikdo, jak v dnešních státech SNS, tak v celosvětovém měřítku připraven. Po delší dobu po této události nedošlo ze strany vlivných států k žádnému politickému kroku či rozhodnutí. Tato skutečnosti se nyní, především diplomaticky, využívá a jak Ruská federace, tak i státy NATO jsou si této situace dobře vědomy, proto se v různých podobách projevuje obapolná snaha prostor (pásmo) BV politicky a do značné míry i ekonomicky zaplnit - každý zainteresovaný ve svůj prospěch - včetně států, které se v prostoru BV nacházejí.

Ze strategického hlediska bude významné rozhodnutí vlády Ruské federace (a vyslovené snahy i dalších politických reprezentací v bývalých svazových republikách SSSR, nyní samostatných států v rámci SNS), zda se připojí k projektu PPM. Současně se však deklaruje snaha Ruské federace získat v rámci PPM zvláštní, doposud přesně nedefinované postavení (pocitujeme ho - dalo by se říci - jako jakési velmocenské, obdobné právu veta v Radě bezpečnosti OSN).

Filozofický základ k různým politologickým úvahám, které se stále intenzivněji projevují na Západě, vychází z myšlenky, že výhodnější je rozšiřování demokracie v postkomunistických státech místo plánování obranných opatření proti státům, kde se teprve mnohdy velmi obtížně konstituují. Tato filozofie je součástí vládní politiky nejen USA, ale značné části západoevropských států. Všestranně se podporuje demokratický vývoj v Rusku i v ostatních státech SNS a na mezinárodní úrovni se upevňuje a respektuje statut velmocí především pro Ruskou federaci. Jde (vzhledem k vyvíjející se vnitropolitické situaci v Ruské federaci i ostatních státech SNS) o riskantní a přesto nevyhnutelné kroky. Jinou otázkou je perspektivní připravenost těchto států integrovat se do NATO - tomuto cíli je podřízen projekt PPM.

ČR mimořádně znepokojily výroky prezidenta Jelcina, pronesené při pobytu u nás a v Polsku (že je to vnitřní záležitost i právo těchto států, zda chtějí vstoupit

do NATO), především tím, že byly vzápětí v podstatě anulovány, jak veřejnými negujícími stanovisky ruské politické reprezentace, tak i důvěrnými dopisy samotného prezidenta Jelcina významným členům NATO s varováním nerozšiřovat NATO k ruským hranicím, s požadavkem neizolovat takto Rusko atd. To jen podtrhuje skutečnost, že *ztráta hegemonie Ruska ve střední Evropě je z jeho pohledu považována za porušení evropské bezpečnostní rovnováhy*. My, spolu se západní Evropou naopak zastáváme - v dobré víře - názor, že realizace přidružení zemí střední Evropy do NATO může pozitivně akcelarovat aktivity prodemokratických sil v Rusku. Stanoviska politické reprezentace Ruské federace i určitých politických sil na snahy OSN a činnost NATO v balkánském konfliktu tomu bohužel nenasvědčují.

Samotné úvahy o sférách vlivu Ruska, které zazněly z úst oficiálních představitelů vlády Ruské federace, např. ministra zahraničí Kozyreva, jsou pro nás znepokojující. V této souvislosti nic na tom nemění jeho ujištění při návštěvě ČR, že pojem „sféry vlivu“ ze své strany nebude používat, pokud nám to „vadí“! Takové prohlášení spíše pociťujeme za propagandistický „tah“, který vyvolal negativní reakci. Historická paměť našeho národa je doslova alergická na sféry vlivu a jakékoliv protektorství.

Bezpečnostní architektura na našem kontinentě je velmi komplikovaná. V Rusku a v politické levici středoevropských států (včetně v ČR) se křísí idea kolektivní bezpečnosti. Na tuto ideu doplatila bývalá Společnost národů v meziválečném období. Nedospěla dále než k neplodným diskusím (mimo jiné i diskusím o definici agresora) spolu s naprostým nerespektováním této ideje (fašistická Itálie, Německo, Španělsko). Tato snaha by, podle zkušeností i ze současných jednání v OSN (Radě bezpečnosti), s největší pravděpodobností mohla vyústit v nekočné a nic konkrétně neřešící diskuse.

Daleko schůdnější cesta se otevírá rozvíjet mezinárodní bezpečnost na bázi NATO, EU a ZEU, kde jsou dostatečně precizně propracovány problémy fungující institucionalizace, zejména politické, ekonomické a vojenské. Osmibodový Rámcový dokument projektu PPM otevírá k tomu cestu včetně současné účasti zemí, které se k projektu PPM přihlásí, ve třech institucích (kromě existující KBSE, jejíž bezpečnostní mechanismus je problematický): Severoatlantické radě pro spolupráci (NACC); vybudovat (na vlastní náklady) styčné orgány při vrchním velení NATO v Bruselu a konečně vybudovat stálé styčné orgány v rámci odděleného Koordináčního střediska PPM v Mons (Belgie), fungující pod vedením NACC.

Zajímavý návrh na řešení evropské bezpečnosti přednesl francouzský premiér Edouard Balladur. Navázal na vrcholnou schůzku EU v červenci 1993 v Kodani, kde se tato rozhodla otevřít perspektivu přijetí států střední a východní Evropy do EU, která by zahrnovala i oblast bezpečnosti. Základním smyslem návrhu EU je vytvoření statutu „přidruženého člena ZEU“ v souladu s cíli EU. Francouzský premiér vychází z reálné situace v Evropě, poznamenané spleťtí historii, válkami a stěhováním národů s mnoha problémy nejistoty, riziky a s vědomím, že Evropa se bude tak jako tak definitivně vypořádávat s problémy menšin a hranic! Konkrétně jeho návrh znamená, aby EU a všechny země zainteresované na stabilitě kontinentu, zejména USA a Ruská federace, poskytl střední a východní Evropě politický rámec k řešení problémů dobrého sousedství tak, aby nevznikly územní

či národnostní neshody. Návrh vychází z přesvědčení, že nové uspořádání Evropy se musí dotýkat všech aspektů společného evropského života. Předpokládá, že nepůjde o vytváření nových textů či institucí, ani nahrazovat svobodnou vůli zainteresovaných zemí a že nebudou velké či malé země, ale partneři ve společné věci (paktu stability), který na rozdíl od návrhu francouzského prezidenta, předneseného v Sofii na počátku letošního roku - zachovává transatlantickou dimenzi.

Od roku 1992 (kdy byla bývalým FS ČSFR schválena a vyhlášena vojenská doktrína) se projevuje v určitých vojenských a politických kruzích ČR výrazná snaha „sjednotit“ v ucelený a vzájemně skloubený soubor opatření zabezpečujících splnění bezpečnostních úkolů ČR v nejrůznějších oblastech činností, které se na bezpečnosti (v podstatě jakékoli) určitým způsobem podílejí. Tím vytvořit jakýsi obtížně definovatelný **komplex** bezpečnostních opatření. Když však provedeme morfologickou analýzu prvků (zejména jejich úkolů, cílů, činností, vztahů), které bezpečnost zajišťují a které se snaží problematiku bezpečnosti sjednotit, tak zjistíme, že základní atributy těchto prvků navzájem komplementární jednotu netvoří. Pokud je zde něco společného, tak pouze pojem, resp. samotné slovo „bezpečnost“, která je svým způsobem téměř bezbřehá (bezpečnost jednotlivce /i osobnosti/, odstraňování následků havárií, záchranářství, dodržování zákonnosti atd.; jednodušeji: od bezpečnosti občana, zdraví, majetku, ekologie, až po bezpečnost státu včetně jeho bezpečnosti mezinárodní).

Skutečnost, že při koncipování **bezpečnostní politiky (BP)** převažují přístupy resortní povahy, je objektivní - je proto zbytečné tuto z tohoto důvodu posuzovat negativně, protože takových problémů BP v jedné oblasti či resortu, které mají přímou návaznost (podmíněnost) či příčinnou souvislost na problém (spolu s nezbytnou součinností) v jiné oblasti - resortu je málo a dají se zabezpečit či realizovat legislativním aktem (zákonem, přijetím určitého opatření či dokumentu parlamentem, vládou a jeho vyhlášením; meziresortní dohodou; nařízením a směrnicemi ze zákona apod.). Lze asi obtížně kritizovat resortní přístup MO k otázkám vojenských opatření k zajištění bezpečnosti státu a je absurdní, že by tuto problematiku měl řešit jiný resort, resp. výlučně (kolektivně) státní exekutiva.

Strategii bezpečnosti ČR není snadné koncipovat (tj. v současnosti, v době, kdy nejsme členy žádné vojenské aliance). Vojenská strategie, která jí dala historický základ, má svou formu a pravidla (politická, vojenská, demografická, ekonomická atd.), která vyplývají z definice strategie. Zkráceně a zjednodušeně se pod pojmem vojenská strategie chápe nauka o přípravě a vedení velkých válečných operací. Vojenská strategie, jako nejvyšší a nejdůležitější složka vojenského umění, je teorií a praxí přípravy a vedení války vcelku nebo jednotlivých tažení či velkých vojenských operací. Z uvedeného je zřejmé, že modifikovat tuto definici na všezahrnující „bezpečnostní strategii ČR“, najít jakéhosi společného jmenovatele - bude velmi obtížné, pokud nám nejde o formální dokument s málo konkrétními úkoly pro vlastní realizátory. Obecně je strategii možno vypracovat, stanovit - pro určitý obor, který se s jiným v některých bodech prolíná. Z velmi zjednodušeného hlediska je jedním ze strategických cílů zahraniční politiky ČR její začlenění do evropských demokratických, politických, ekonomických a bezpečnostních struktur (např. nyní prostřednictvím projektu PPM, stát se v perspektivě aktivními členy NATO, EU, ZEU atd.) a tomu by měla odpovídat i nová vojenská strategie ČR.

Vojenská strategie se odvíjí od vojenské doktríny a tato ji podmiňuje. Můžeme sice pojem **vojenská doktrína** (či obranná doktrína) zpochybnit nebo dokonce zavrhnout, ale jeho podstatu „nevygumujeme“. Násilně ji pak nahrazujeme celou řadou na sobě závislých a návazných dokumentů (legislativních aktů - zákonů, prohlášení vlády /programové prohlášení vlády schválené parlamentem apod./; mezinárodní BP ČR; vojenská politika ČR; výstavba Armády ČR; operační příprava státního území; mobilizační příprava ekonomiky, státní správy; povinnosti státní správy a samosprávy za mimořádných opatření; povinnosti právnických i fyzických osob za branné pohotovosti státu či za války; válečná ekonomika; válečná logistika atd.). Vojenská doktrína - jako dokument - zahrnuje vyjmenované rozhodující prvky návazností v oblasti vojenské bezpečnosti v základních a rozhodujících rysech; v tomto smyslu to je dokument žádoucí, potřebný a nezbytný. Že je v některých státech jaksi tradičně nahrazována souborem jiných dokumentů a opatření - nenechme se oklamat (protože jde v podstatě o pojmenování věcí či problémů a též i zvyklostí) - o tom nás mohl přesvědčit mezinárodní seminář k vojenským doktrínám ve Vídni (1990), kterého se aktivně zúčastnili všichni (!) členové KBSE včetně bývalé ČSFR. Všichni vystupovali k vojenským doktrínám a vojenským strategiím (nikoliv k obecné bezpečnostní politice toho kterého státu). Ve svých vystoupeních seskupili vždy ty části jejich zahraniční politiky v oblasti bezpečnosti, legislativy a těch dokumentů, které ve své podstatě vojenskou doktrínu vytvářejí.

Je nesporné zřejmé, že v oblasti bezpečnosti ČR je ještě mnoho otázek a problémů, které bude nutno vyřešit.

Bezpečnostní politiku (BP) ČR je možno obecně charakterizovat takto:

Bezpečnostní politika České republiky představuje ústavními orgány přijatý soubor legislativních opatření, zabývajících se základními principy bezpečnosti občana, zdraví, majetku, životního prostředí a státu; z odhodlání zabezpečit suverenitu, územní celistvost a nedotknutelnost státních hranic; zajistit bezpečnost státu i občanů na vnitropolitické i mezinárodněpolitické úrovni. Vychází z Charty OSN, Charty lidských práv, helsinského procesu, snahy České republiky aktivně se zúčastnit řešení mezinárodní bezpečnosti. Determinujícím faktorem formování bezpečnostní politiky České republiky je soubor vztahů vyplývajících z mezinárodněpolitické, vojenskopolitické a mezinárodní bezpečnostní politiky, mezinárodních závazků, geopolitické a geostrategické položení České republiky, ekonomických, sociálních a demografických možností v oblasti bezpečnosti státu.

Souhrn opatření BP ČR (který může určitým způsobem zaplnit „mezeru“ v naší ústavě ve vztahu k bezpečnosti státu, resp. souhrnu opatření k řízení a existenci státu v době jeho ohrožení) by podle našeho názoru (slovo názor je nutno v této souvislosti podtrhnout, protože řada níže uvedených legislativních i administrativních aktů již existuje, některé z nich nutno přizpůsobit současnosti a konečně některé je nutno teprve vypracovat; přitom si autoři uvědomují, že jejich výčet nemusí být úplný) mohly tvořit zejména:

- ◆ Mezinárodní politika ČR, jako dokument (vládní prohlášení), přednesený ministrem zahraničí či premiérem v parlamentu, který ho schválí (což by bylo svým způsobem snad i výhodnější, protože vládní prohlášení zahrnuje i vnitřní

politiku a v ní pak může být explicitně vyjádřena vnitřní bezpečnost i opatření k zajištění bezpečnosti šířeji).

- ◆ Ústavní zákon o obraně státu, který by řešil problémy v situaci ohrožení suverenity státu, použití či chování Armády ČR, přenesení zákonodárné činnosti z Parlamentu ČR na jiné, v dané době „pohotovostní“ a použitelné orgány atd.
- ◆ Vojenská doktrína přijatá a vyhlášena Parlamentem ČR (ta má úroveň: mezinárodněpolitické; ekonomické, sociální i demografické možnosti; zahrnuje vojenskou politiku, použití i základy /koncepty/ výstavby armády atd.).
- ◆ Policejní doktrína (možná modifikovaná a rozšířená na celou tzv. vnitřní bezpečnost), schválená a vyhlášena rovněž Parlamentem ČR.
- ◆ Výčet zákonů (legislativních aktů), které jsou přímou i nepřímou součástí BP ČR.
- ◆ Výčet legislativních aktů, které bude nutno dříve či později vypracovat.
- ◆ Výčet mezinárodních dohod a závazků vztahujících se k realizaci či ovlivňujících BP ČR.

Takto pojatá koncepce BP ČR by měla tyto výhody:

- vyhneme se obtížnému (zda-li je vůbec možný) koncipování obecného, tím nic nezaručujícího a k vlastní realizaci neadresného dokumentu;
- jednotlivé legislativní akty, vztahující se k BP ČR, bude pak možno relativně snadno doplňovat o další, nezbytně potřebné.

PhDr. Jan Gebhart

Povstání v protektorátu v září 1939?

(Vojáci a druhý čs. odboj - z dějin zpravodajství)

Snad to dnes může znít přímo paradoxně, ale v letních měsících roku 1939 se v protektorátu čekalo na vypuknutí válečného konfliktu s velkou netrpělivostí a mnohými nadějemi. Ve všech složkách odbojového hnutí a to doma i v zahraničí, ale také v nejširších vrstvách českého obyvatelstva se obecně soudilo, že pouze válka proti Německu povede k jeho zhroucení a vytvoří předpoklady k novému získání národní svobody a státní samostatnosti. Napjaté čekání se vystupňovalo zejména od druhé poloviny srpna. Na válečnou propagandu, která se rozběhla s plnou vervou v německém i v protektorátním tisku, bezprostředně odpovídaly články v ilegálním časopise *V boj*. Upozorňovaly, že varování německých okupantů před sabotážemi a podobnými akty v novinách, rozhlasu a vyhláškách na nárožích, vyhrožujících vysokými tresty a dokonce smrtí, sledují jediný cíl a účel: zastrašit protektorátní obyvatelstvo a udržet žádoucí klid a pořádek v zázemí.

Avšak každý, kdo jen trochu vnímal dobovou protektorátní atmosféru, cítil den ode dne stoupající válečnou psychózu. Z míst německých posádek v protektorátu odcházeli vojáci a stahovali se k polským hranicím. Zemí se dokonce šířily šeptanou propagandou fámy, že nad Prahou přelétla polská letadla. Celkovou náladu a postoje obyvatelstva vystihovala jednoduše, stroze a současně výstižně zpráva z odbojových kruhů: „Celá Praha visí na rozhlase, večer jsou ulice jako vymetené, každý poslouchá zprávy. Všichni s napětím očekávají, kdy už to začne.“

Odbojové hnutí v protektorátu, a zejména příslušníci bývalé čs. armády, plánovali v souvislosti s vypuknutím války proti Německu „převratnou osvobozovací akci“, jejímž hlavním a jediným zámyslem bylo obnovit republiku v předmnichovských hranicích. Nejdále pokročily přípravy na takovéto střetnutí v rámci vojenské odbojové organizace Obrana národa (dále jen ON). Její vedoucí činitelé vydávali a velitelé nižších složek rozpracovávali do nejmenších podrobností mobilizační pokyny, směrnice, a to prostřednictvím tzv. D-rozkazů, pro pracně budovanou a územně širokou síť „armády v podzemí“.

Již na sklonku července 1939 se například konala v pražském bytě gen. J. Bílého porada zástupců ústředního velení s představiteli ON - ZVV Morava: gen. B. Všeťíčková a plk. L. Kotíkem. Moravští velitelé se na schůzce dohodli, že podle názoru ústředního velení ON skončila etapa organizačně propagačních příprav a nastává etapa přechodu přímých příprav pro ozbrojené povstání. Z dalších porad ústředního velení s veliteli a náčelníky štábů dalších ZVV pak vzešly rozkazy, které bylo možné označit bez váhání za rozkazy k mobilizaci „armády v podzemí“. V co

nejkratší době měla být dokončena výstavba celé organizace ON tak, aby byla připravena k nasazení v závislosti na vývoji mezinárodně politické a vojenské situace. Avšak již tehdy si uvědomovali velitelé jednotlivých složek ON zřejmou slabinu celé připravované osvobozovací akce: nedostatek zbraní a potřebného vojenského materiálu (na celé Moravě např. bylo k dispozici podle zjištění ZVV jenom několik set pušek a pistolí různého druhu a asi třicet až čtyřicet kulometů, takže podle propočtů pobočníka zemského velitele kpt. J. Gardavského připadala jedna střelná zbraň na pět členů sítě „armády v podzemí“; obdobná a možná horší situace existovala také v okruhu ostatních ZVV). Je třeba podotknout, že konkrétní aktivitu sítí ON inspirovali podle vojenských zvyklostí a řádů samotní velitelé jejich jednotlivých složek, ale zároveň byla vědomě koordinována, resp. řízena v souladu s celkovými politickými a vojenskými cíli čs. odbojového hnutí v zahraničí, jehož představitele domácí odboj uznával a respektoval.

V té době již v Londýně začalo fungovat jedno z center čs. zahraničního odboje, reprezentované především bývalým prezidentem dr. E. Benešem (přicestoval do Londýna z USA 18. července 1939) a Ústředím vojenského odboje, jehož jádrem tehdy byla prakticky jen zpravodajská skupina plk. F. Moravce, která emigrovala již 14. března 1939. A právě odtud vycházely jak požadavky k organizaci zpravodajství, tak směrnice k sabotážní činnosti i k připravované „domácí převratové osvobozovací akci“.

Pod vlivem blízkého se válečného střetnutí, ke kterému vzhlíželi mnozí doma i v exilu s nemalým optimismem a nadějemi, rozhodli vojáci v Londýně o vytvoření „sabotážní organizace na území ČSR, napříště označované heslem Perun“. Jak je zřejmé z dochovaných archivních materiálů, již 19. 7. 1939 byly zformulovány hlavní zásady činnosti této organizace, která úzce navazovala na dosavadní realizaci představ domácího velení ON, a v následujících dnech je doplnily prováděcí směrnice a organizační pokyny. Zanedlouho pak směřovaly kurýrním spojením jednak do Prahy a jednak do Varšavy, odkud udržovala čs. zpravodajská expozitura spojení s domácím odbojovým hnutím (viz Vojenské rozhledy, r. 3, 1994, č. 4, s. 159 - 169).

Podle zásad a směrnic se předpokládalo, že v protektorátu, a případně také na území Slovenska, bude vybudována síť sabotážní organizace, jejíž činnost bude řídit ústřední velení ON podle pokynů londýnské vojenské centrály. Tato síť měla pracovat odděleně a samostatně od zpravodajské sítě a užívat výhradně vlastního spojení uvnitř i do zahraničí. Přímo kategoricky se žádalo vyloučit zapojení osob, které již pracovaly na jiných úkolech v odboji, ale také neměli být zapojujání lidé, které výrazně charakterizoval český národní protiněmecký postoj a „jsou říšsko-německým vojenským a bezpečnostním úřadům známi neb kteří jsou pod stálým nebo přechodným dozorem gestapa“. Vlastním cílem sabotážní činnosti se měla stát oblast vojenská, průmyslová, hospodářská a také oblast teroristická, kterou vymezovala doporučení připravovat „atentáty proti osobám, které se zaprodaly německým úřadům a proti vojenským a politickým osobnostem říšsko-německým“. O tom nakolik však převládaly v teoretických úvahách čs. vojáků v Londýně jednak značná neinformovanost o skutečném stavu ON v protektorátu a jednak schematicky tradiční vojenské myšlení, svědčí pasáž věnovaná problému ozbrojování členů sabotážní organizace. Směrnice pro budování organizace Perun

totiž předpokládala, že „pušek, střeliva a ručních granátů je dostatečné množství. O doplňování pušek a střeliva je postaráno. Důležitá sabotážní střediska mají lehké a těžké kulomety. Pro výrobu ručních granátů jsou zajištěny výroby granátů. Třaskavin je rovněž dostatečné množství“. Podle názoru čs. londýnských expertů však neměla sabotážní organizace v dostačujícím rozsahu k dispozici speciální technické prostředky (např. bomby, časované nálože apod.), a ty „by bylo třeba - pokud ještě stačí čas (zřejmě do vypuknutí války - pozn. aut.) - tam dopravit“.

Tímto rozhodnutím výrazně a zřetelně rozšířila londýnská zpravodajská skupina pole své dosavadní působnosti. Do své práce totiž zahrнула podle vnitřních a vnějších daných podmínek a možností také formy neregulérní války v zemi, jež se stala objektem německého útoku. Čs. vojáci tak rozhojnili na základě zkušeností zpravodajců evropských mocností tradičně pojímanou zpravodajskou práci, zaměřenou na shromažďování, vyhodnocování a předávání informací různého druhu. Snažili se uplatňováním taktiky neregulérní války narušovat zázemí protivníka v celé jeho hloubce a šíři a postupně přímo eliminovat jeho ekonomické, ale také lidské zdroje na okupovaném území.

Ústředí vojenského odboje v Londýně v dané situaci chápalo, že není možné uplatňovat ani v této oblasti odbojové práce na domácí půdě ryze odborně vojenská hlediska a že výsledky jak ve zpravodajské, tak i sabotážní činnosti nesporně ovlivní také politické vyznění předpokládané osvobozovací akce. Nikoli nadarmo vzkazovali jeho vedoucí činitelé v srpnu 1939 do protektorátu představitelům ústředního velení ON (konkrétně Petrovi, tj. mjr. J. Hájičkovi): „S úspěšnou činností zpravodajskou a sabotážní na území ČSR se počítá jako s důležitým vojenským a politickým faktorem, a proto musíte z tohoto hlediska posuzovat vše, oč vás žádáme a v čem, vás usměrňujeme. Víme dobře, že jsou to úkoly velmi vážné, ale vše je pro dosažení svobody a samostatnosti bezpodmínečně nutné. Rozdělte svoje úlohy tak, aby od počátku války bylo znát vaši úspěšnou činnost a abyste v rozhodující chvíli (tzn. v okamžiku vypuknutí války - pozn. aut.) byli na místě připraveni“.

Avšak ani v průběhu srpna 1939 se velení On nepodařilo splnit všechny požadavky na organizaci zpravodajské a zejména sabotážní činnosti, ani na přípravu předpokládané osvobozovací akce podle ideálních a začasté spíše teoretických předstev. Podmínky okupace a ilegality, v nichž muselo odbojové hnutí vyvíjet svou aktivitu a s nimiž se teprve postupem času seznamovalo i za cenu nejednou těžkých obětí, objektivně daná krátkost času i nedokonalost spojení (ať již kurýrního či posléze radiotelegrafického) pražského ústředního velení ON s Varšavou, Paříží a Londýnem prostě neumožňovaly zvládnout původní předpoklady a očekávání londýnského ústředí. Přestože tedy nebyly přípravy ještě dokončeny a spád událostí vše předběhl, stala se ON, sabotážní organizace Perun a s ní de facto celé domácí odbojové hnutí, počátkem září 1939 před mimořádně důležitým úkolem, jehož ideu a původní kořeny je možné vysledovat v Londýně právě mezi zpravodajci.

Po přepadení Polska německými vojsky 1. září, vyhlásily v následujících dnech Velká Británie a Francie Německu válku. Ještě 30. srpna 1939 se ve večerních hodinách konala v Londýně schůzka plk. F. Moravce a mjr. E. Strankmüllera se zástupci britských zpravodajců, na které se jednalo o koordinaci sabotážní

a propagační protinacistické činnosti na území bývalé republiky s podobnými akcemi v Německu. Pro provádění sabotáží existoval mezi oběma stranami konsensus ve stěžejní zásadě: musí být nenápadná, předcházet případné represivní zákroky okupantů, aby nepodlomila činnost sabotážní organizace. Čs. strana navíc zdůrazňovala nutnost přihlížet při stanovení úkolů a jejich provádění k jejímu politickému charakteru. Britové měli pro tuto zásadu pochopení a „sami spontánně zavrhovali demonstrativní sabotážní akce, jako je vyhazování továrních objektů, mostů a železničních objektů do povětří a dávali přednost aktům nenápadným, neviditelným, založeným na technické znalosti objektu, který má být poškozen“.

Stranou nezůstala ani otázka možného „povstání“. V zápise ze schůzky se píše: „Vnitřní politická a hospodářská situace v Německu, doprovázená případnými neúspěchy válečnými, může přivést takový stav, že povstání v jednotlivých částech Německé říše může přivodit okamžité zhroucení a rozklad“. Tedy myšlenka vyslovovaná a přijímaná v té době čs. odbojem jak doma, tak v zahraničí. Po diskusi, jak zachycuje dobový záznam, dospěli účastníci k principálnímu názoru, že „signál k takové akci má být dán z domova“, a to z důvodů jak praktických, tak i politických, jelikož *„povstání v Československu, provedené v příhodný čas a s úspěchem, staví mírovou konferenci před hotový fakt a eliminuje téměř otázku, zda má být ČSR zřízena jako samostatný stát znovu.“* V souvislosti s praktickými problémy se objevila také úvaha čs. zástupců o potřebě akci doma náležitě usměrnit a zastavit v pravý čas v případě, že „by vášně příliš propukly a hrozil chaos a anarchie“. Zvažovala se dokonce možnost vyslat domů „nějakou čs. osobnost ze zahraničí, která bude mít dost autority a která kromě toho zvedne doma morálku“. Britové přitom projevíli ochotu dát k dispozici „jedno nebo několik letadel, které mají schopnost letět v takové výši, že jich normální stíhací letadla nemohou dosáhnout“. Čs. strana pak měla zajistit označení možných přistávacích ploch v protektorátu. Na závěr záznamu se v poznámce uvádí, že byly všechny zásady dohodnuté s Brity schváleny o den později 31. srpna na poradě dr. E. Beneše, gen. S. Ingr a plk. Moravce. Zároveň měly být zaslány „domovu“ směrnice pro činnost za války.

Až zhruba za více než deset dnů po vypuknutí válečného konfliktu přivezl do Prahy z Londýna zvláštní kurýr - V. Klabík - na svitku hedvábného papíru a ukryté v zapalovači poselství Vzkaz do vlasti, datovaný 1. zářím. Jeho politickou část napsal dr. E. Beneš a vojenskou koncipoval gen. S. Ingr. Obsahovalo výše zmíněnou dlouhodobou směrnici pro domácí odbojové hnutí. Dr. Beneš svůj politický rozbor uváděl slovy: „Posíláme tento vzkaz za velmi spletité situace mezinárodní, kdy se to každou hodinu měnilo a kdy jsme se stále pohybovali mezi mírem a válkou. ... Ale její odklad by nebyl nic na našem postupu změnil. Náš nepřítel je Německo, náš cíl je svoboda, a proto půjdeme za tímto cílem, děj se co děj a ať se situace mění jakkoliv. Žádnou změnou situace, jako byl např. pakt rusko-německý, se nedáváme mýlit, ani ve své práci otáčet. Evropa jde do velikých změn a otřesů, že nelze na žádný status quo počítat.“ K dalšímu předpokládanému politickému postupu pak dr. Beneš dodal: „Naše linie na Západě, ať dělá Rusko cokoli, je a bude: děláme válku za všech okolností proti Německu. Proto budujeme armádu, politicky se prohlásíme za spojence Polska, Francie a Anglie a jdeme do konce ... jdeme do toho s pevností a jistotou, že svého cíle dosáhneme.“

Je zřejmé, že dr. Beneš nalézal v samotném faktu vypuknutí válečného konfliktu a zejména ve vstupu západoevropských mocností do války satisfakci svého dosavadního politického postupu. Ale první dny a týdny oné „podivné války“ více nasvědčovaly setrvalému stavu v britské a francouzské politice ve vztahu k čs. exilu a osobě dr. Beneše. Proto i v kruzích jeho nejbližších spolupracovníků nadále převládal názor, že nebude snadné překonat politiku appeasementu. Jeho tajemník dr. E. Tábořský si tehdy poznamenal do svého deníku: „... dají nám toho právě jen tolik, kolik budou muset se zřetelem na veřejné mínění. Ani o nehet více. Budeme se muset obrnit velkou trpělivostí.“ Odtud pak byl již krok k oprávněným obavám, aby tato skutečnost „nepůsobila nepříznivě na naše doma“.

Gen. S. Ingr kladl ve vojenské části důraz jak na okamžité, již dříve dohodnuté úkoly (zpravodajství ve prospěch spojenců, propagandu, skrytou, tzv. nepostižitelnou sabotáž), tak na perspektivní úkoly (příprava tzv. přímé akce, tedy povstání). K němu mělo dojít ovšem až tehdy, „až bude Německo mravně a fyzicky otřeseno“, přičemž, jak zdůrazňoval gen. Ingr, „volba času, kdy bude k této přímé akci přistoupeno, je přenechána vám, kteří znáte a žijete v dané situaci“.

V odbojových kruzích v Praze, v prvé řadě mezi „pozůstalými“ zpravodajci z bývalého 2. oddělení hl. štábu, se nesetkal Vzkaz do vlasti s jednoznačně pozitivním ohlasem. Zejména kritičtí byli právě k části gen. Ingra. Podle jejich názoru si zasloužila mnohem podrobnější i hlubší věcné zpracování a také formulace aktuálních úkolů se jim nezdála přesná. Pociťovali z ní „až příliš předčasný, a tím také nebezpečný optimismus“. Škpt. F. Fárek si také v komentáři ke Vzkazu posteskl, že „o poměrech v protektorátu mají naši londýnští kolegové dosti povrchní znalosti“.

Poselství z Londýna se ještě nedostalo ani do Prahy do rukou představitelů odbojových kruhů na domácí půdě a plk. Moravec po dohodě s dr. Benešem již 8. září 1939 zpracovával se skupinou dalších čs. zpravodajců podklady pro nové směrnice, v nichž se psalo: „Směrnice a pokyny, které jsme vám zaslali pro konečný náš osvobozovací boj, jsou spádem událostí předstíženy. Rozhodující chvíle v tomto boji jsou velmi blízko ... Tentokráte, kdy boj musí být veden do všech důsledků, nemáme již na mysli pouze pasivní rezistenci, nýbrž vaši aktivní sabotážní činnost v širokém rámci a otevřené povstání v Čechách a na Moravě, případně na Slovensku“, a zejména se upozorňovalo na základní změnu: tentokrát neměl signál k zahájení vzejít z domova, ale ze zahraničí.

Pokusme se na podkladě dochovaných archivních dokumentů zrekonstruovat důvody a příčiny této náhlé a neočekávané změny. Ve večerních hodinách 7. září přišla k plk. Moravcovi do sídla zpravodajské skupiny v Rosendale Road v jihozápadní Dulwichi nečekaná návštěva. Dostavil se styčný důstojník britských vojenských zpravodajců mjr. H. Gibson. Předložil překvapivý a závažný návrh: v souvislosti s vypuknutím války připravují Britové „široce založenou akci proti Německu“; do příprav je zasvěcen jen omezený počet osob a o celém projektu nebyla dosud informována ani francouzská vláda, protože je možné se obávat indiskrece. Cílem akce byla „pozemní operace velkého slohu na západní frontě, doprovázená mohutným bombardováním průmyslových a jiných důležitých středisk západního a středního Německa“. Současně chtěli Britové podniknout letá-

kovou akci v Bavorsku a Rakousku, která měla přispět k vyvolání revolt v těchto zemích.

Apak vznesl britský důstojník přímý dotaz, zda by bylo možné v době od 17. září na čs. území „podníit provádění sabotáže na maximální míru a stupňovat ji v otevřené povstání lidu“. V takovém případě slibovala britská strana, že úspěch akce podpoří bombardováním všech komunikačních uzlů směřujících z říše do Čech a Moravy, čímž by zabránilo náhlému přesunu německých oddílů proti povstalcům. Souběžně měla probíhat nad územím protektorátu také „propagační akce letecká“, jejímž cílem bylo mobilizovat jeho obyvatelstvo k účasti na „revoltu“.

Mjr. Harold Gibson také podotkl, že tato žádost sice odporuje zásadám dohodnutým na společné poradě o provádění podobných akcí, ale podle britského názoru se jedná o „příležitost pro český lid nadmíru vhodnou“. Plk. Moravec si uvědomoval závažnost a dosah tohoto předloženého požadavku. Věděl, že nemůže sám ihned odpovědět, a proto diplomaticky sdělil, že „vše musí být náležitě uváženo“. A s těmito slovy se oba zpravodajští partneři ten den rozešli.

Následující den navštívil plk. Moravec v nejbližším možném termínu dr. Beneše. Z jejich porady nad britským návrhem vzešla závažná rozhodnutí. Především se měla neprodleně radikalizovat na území protektorátu činnost ON a zejména sabotážní organizace Perun, která měla být dána pro zmíněný úkol plně k dispozici.

Oba chápali obtížnost, složitost a riskantnost požadavku, protože přicházel podle jejich názoru předčasně vzhledem k vojensky i politicky nevyjasněné situaci. Neodpovídal ani jejich původním představám o možnostech povstání, které mělo vypuknout až v okamžiku vojenské porážky Německa a nikoli, aby se stalo impulzem k jeho rozkladu. Navíc také dobře neznali momentální situaci na domácí půdě, nevěděli, jaká konkrétní mimořádná bezpečnostní opatření přijali okupanté po 1. září, ani jak se odrazily důsledky úspěšného německého útoku na Polsko v morálce obyvatelstva. Zároveň si však byli vědomi příležitosti, jak se tímto aktem dostat do koalice spojenců a provedením povstání tak zavázat jejich vlády k dosažení politických cílů čs. zahraničního odboje. Proto dospěli k závěru, že „v zájmu společné věci je potřeba akci provést“, ovšem *s podmínkou, že britská vláda veřejně prohlásí za jeden ze svých válečných cílů osvobození Československa*, uzná prozatímní čs. vládu a dovolí vytvářet na území Velké Británie čs. vojenské jednotky. Toto stanovisko bylo předáno prostřednictvím mjr. Gibsona britské straně.

V Londýně byly okamžitě zpracovány již zmíněné nové směrnice pro domov a škpt. A. Čáslavka odejel do Stockholmu, aby zajistil jejich kurýrní odeslání do protektorátu, kam odešly 12. září. Kromě všeobecně koncipovaného zdůvodnění nastalé změny obsahovaly pro vojenskou ON a budovanou sabotážní organizaci Perun jednoznačný příkaz: „Zahajte a rozvířte proto branný odpor a sabotáž v největším rozsahu najednou na celém našem území v den, který bude následovat výzvě v anglickém rozhlase. V den, který bude předcházet vaší akci, bude anglický rozhlas ve svých relacích anglických, německých a českých hovořit na téma a stále opakovat: Anglie bojuje za svobodu národů“.

Domov však trápily jiné starosti, o nichž v Londýně mnoho nevěděli: např. zostřující se okupační politika (preventivní zatýkací akce gestapa Albrecht der Erste v prvních dnech války, která postihla stovky českých vlastenců), zatýkání v řadách odboje (především ve skupině tzv. tiskových tajemníků). A navíc nelze s naprostou

jistotou zjistit, kdy se vlastně směrnice dostaly do protektorátu, zřejmě však nikoli před 17. zářím 1939.

Mezitím však v Londýně pokračovala jednání, jejichž výsledky naznačovaly určitý ústup od původních plánů. 12. září se sešla v britském ministerstvu války (War Office) porada, na niž se diskutovaly podrobnosti akce, která měla začít o pět dnů později. Sbor britských nejvyšších velitelů v čele s náčelníkem imperiálního generálního štábu gen. Edmundem Ironsidem již posuzovali naprosto konkrétně její podmínky a případné vyhlídky. Velitel letectva oznámil, že nemůže závazně slíbit podporu bombardérů pro „podnik v Čechách a na Moravě“. Proto bude zřejmě třeba, rozhodlo se na poradě, povstání odložit, ale v každém případě je nutné maximálně rozvinout sabotážní činnost. Jak sděloval mjr. Gibson při další návštěvě plk. Moravcovi, toto řešení prý navrhl sám gen. Ironside s odůvodněním, že „tyto akce budou mít větší naději na úspěch, když se ještě nějaký čas počká“. Britové ovšem projevili zájem o zpravodajské poznatky, jež by shrnovaly proměny nálad a smýšlení obyvatelstva v Německu a zejména starších ročníků v armádě. Plk. Moravec si k tomu poznamenal, že odložení akce nepůsobí žádné potíže, „poněvadž může být spuštěna jenom na dané heslo“.

Přes určitá váhání však britská generalita zatím nechtěla zcela od svého úmyslu odstoupit. Tak vypadala situace i po další poradě u gen. Ironsidea ve War Office 15. září. Také o jejích výsledcích byl neprodleně informován plk. Moravec. Na situaci polské armády sice nahlíželi britští generálové jako na krajně kritickou, přesto ale považovali za vhodné „učinit nicméně pokus, aby spolu s vojenskou ofenzívou na západní frontě, která bude zahájena dne 17. 9., bylo uvedeno v chod povstání v Bavorsku a Československu“.

Současně přinesl britský spojovací důstojník také odpověď na požadavky týkající se vztahu britské vlády k „československé věci“. I když se jednalo podle jeho slov o stanovisko britské vlády, zřejmě více vycházelo z přání britské generality alespoň zčásti uspokojit a neodradit si spojení. Tomu také odpovídaly přednesené formule: „1. znovuzřízení a osamostatnění ČSR, ať k němu dojde kdykoli a za jakýchkoliv okolností, bude všemi prostředky a bez výhrad podporováno; 2. tatáž pomoc a totéž uznání bude dáno těm částem Německa, které se prohlásí samostatnými, dobrovolně a bezpodmínečně; 3. aby toto poskytnutí pomoci nabylo konkrétní formy, budou učiněna okamžitá opatření, aby síly anglického letectva byly dány k dispozici těm, kteří zvednou boj pro osamostatnění a svobodu svých zemí.“ Britský důstojník k prohlášení dodal, že bylo vypracováno v dohodě s francouzskou vládou a zasláno vládě USA, která již s ním učinila základní souhlas. Aby ještě navíc získalo na formální váze, měl se v příštích dnech sejít dr. Beneš s ministrem zahraničí lordem Halifaxem a čs. diplomatický zástupce v Paříži s předsedou francouzské vlády Daladierem.

Po tomto sdělení se znovu sešli k poradě dr. Beneš a plk. Moravec a shodli se na akceptaci britského námětu. Plk. Moravec měl zajistit, aby příští den 17. 9. bylo vysláno „smluvené znamení do Čech a Moravy k provedení povstání“. Toto rozhodnutí ovšem již doprovázela silná skepse, přestože výzvu odvyšila, jak je patrné z dochovaných dokumentů, „silná britská vysílací stanice“. V daném okamžiku si nemohl plk. Moravec být jist, zda výzvu vůbec někdo z odpovědných činitelů ON či sabotážní organizace Perun v protektorátu zachytil a zejména, zda

ji mohl porozumět, když nebylo jisté, jestli již tam dorazil vzkaz posílaný přes Stockholm teprve 12. září. *Dodnes se nenašel přímý či nepřímý důkaz o tom, že by se s výzvou někdo v inkriminované době v protektorátu seznámil.*

Rozhodujícím způsobem ovšem ovlivnil celou záležitost vývoj války na území Polska, kde se nezapaditelně blížila porážka polské armády. V pozadí celé britské iniciativy, jejíž součástí mělo být také povstání v Čechách a na Moravě, případně na Slovensku, bylo postavení Velké Británie a Francie, v němž se naráz ocitly po vyhlášení války Německu a povinnosti uskutečnit vojenské akce na pomoc a podporu Polska. Oba státy však neměly v daném okamžiku k dispozici dostatek vojenských sil, které by mohly účinně nasadit. Proto *mělo povstání v centru říše oslabit odvoláním částí německých jednotek z fronty jejich bojovou sílu a prodloužit možnost polského odporu, než by nastoupila britská a francouzská vojska do boje na západní frontě.* Ale již po polovině září 1939, kdy si mezi sebou dělily polské území Německo a Sovětský svaz, se skutečnost naprosto odlišovala od podobných plánů a všechny zainteresované strany ztratily na jejich dokončení zájem. Tím pochopitelně klesla také cena čs. spojení.

Plán na povstání odvolalo Ústředí zahraničního odboje v Londýně dne 21. září 1939, kdy do celé záležitosti zasáhl gen. S. Ingr. Do Londýna se vrátil teprve 17. září z Paříže, kde se podílel jako náčelník tamější Československé vojenské kanceláře na jednání s francouzskou vládou o vytvoření čs. vojenských jednotek. Přijížděl ve chvíli, kdy bylo vlastně o všem podstatném v otázce připravované akce rozhodnuto. O tři dny později mu předložil plk. Moravec dokumenty o jednání s Brity a o poradách, které měl s dr. Benešem. Již předtím byl gen. Ingr v hrubých rysech o akci informován a svůj názor na celou věc vyjádřil písemně v dokumentu z 21. září. Nechtěl a také se netajil s osobními pochybami „o serióznosti podniku jako celku“, zejména když „ve skutečnosti ani 18/9 nedošlo na frontě nebo ze strany spojeneckého letectva k ničemu vážnějšímu“, a podle Moravcova raportu mělo vše začít již o den dříve. Avšak hlavní námitky se týkaly možnosti domova. Na rozdíl od plk. Moravce i dr. Beneše měl příležitost poznat z osobní zkušenosti realitu protektorátu a pravděpodobně neměl iluze o celkové připravenosti odboje doma na takovou akci. A navíc dobře věděl, že chybějí potřebné zbraně a výzbroj. Přece jen se orientoval v celé situaci o poznání přesněji. Dokládají to jeho osobní poznámky na dokumentu plk. Moravce. Pochopil totiž, že v daných podmínkách domov „nemůže riskovat akci, která by byla velmi rychle udušena a perzekuce by byla taková, že bychom sotva v budoucnosti mohli s domovem na něco počítat. My nemůžeme válku zahajovat, nýbrž musíme vyčkat, až bude Německo ořeseno. V žádném případě není ani jisto, zda se jedná o akci všech odpovědných anglických činitelů, nebo jen vojenské skupiny v Anglii“. Dnes již víme, že k žádnému povstání v dané době v protektorátu ani na Slovensku nedošlo.

Přesto však ještě nějakou dobu doznívaly v řadách čs. zahraničního odboje dozvuky těchto událostí. Projevovaly se především v oblasti propagandy. 19. září 1939 se uskutečnil na vlnách českého vysílání BBC první rozhlasový projev bývalého čs. prezidenta. Měl natolik neobvykle rozhodný charakter, dokonce tak rozhodný, že těžko nalezneme v celém dalším průběhu války obdobný Benešův projev. A z naznačených okolností si je možné domyslet, proč tomu tak bylo. Dr. Beneš apeloval na národ doma: „Jsme dnes všichni povinni obětovat i svůj život

své vlasti a své cti ... Dnes se už tomuto násilnickému režimu neustupuje. Ve Francii, Anglii a jiných spojeneckých státech stojí milióny mužů a milióny tun materiálu připraveno, aby byla vedena rozhodující rána proti světovému nebezpečí z Německa ... Celý svět se dívá s uznáním na tvůj odhodlaný odpor a čeká, že denně a stále budeš zadávat nové těžké rány svému odpůrci. Nesmí být žádné překážky pro tebe, nepovoluj, vytrvej, pamatuj, že se svoboda rodí vždycky jen ve stálém denním neústupném a často krvavém boji. V celé zemi, od poslední vesnice až k Praze, v každé dílně, v každém podniku, všude, kde stojíte, provádějte důsledně a stále tento boj ... Nebudete a nejste osamoceni ... Spojenecká letadla se často objeví nad vašimi městy, by vám přinesla povzbuzení a oporu."

Dále také pokračovala propagandistická kampaň v BBC a v tisku v takovém rozsahu, že se jí podívoval i Benešův tajemník dr. E. Táborský. Do svého deníku si 20. září zapsal: „Něco se u nás děje. Britský rozhlas hlásí, že po celém území protektorátu i na Slovensku vypukly v posledních dnech revolty. Tisíce lidí prý byly zatčeny, jsou sta popravených ... Byly demolovány místy železnice a cesty ... Zdá se to hodně upřílišené a hodně je asi vymyšleno.“ Táborského pochybnosti byly na místě, protože zprávy v britském rozhlasu a tisku vydávaly přání za skutečnost. Po 23. září již byly zprávy střídavější a tisk postupně o ně ztrácel zájem.

Ani na diplomatickém poli se nedosáhlo předpokládaných výsledků. 19. září 1939 se sice sešel dr. Beneš s britským ministrem zahraničí lordem Halifaxem, a byla to jeho první návštěva na Downing Street po odchodu ze státnické funkce, ale v soukromém rozhovoru kromě slovního vyjádření podpory čs. věci ze strany britské vlády nic dalšího nezískal. A k hlavnímu tématu, za které Beneš považoval vytvoření a zejména uznání provizorní čs., vlády, lord Halifax dodal, že bude „přezkoumána a uvážena otázka této možnosti“.

Podobný přístup Britů se projevil také v úsilí zajistit možnost budovat na území Velké Británie čs. vojenské jednotky. Zejména při návštěvě gen. Ingra a plk. Moravce na britském ministerstvu války 22. září 1939 oba počítali „zdrženlivý, až chladný odstup“ a zjistili, že je tato otázka vázána na výsledky politických vyjednávání.

Poněkud podstatnějšího pokroku v „čs. věci“ se podařilo dosáhnout v té době při jednáních ve Francii. Již 12. září se ustavila v Paříži prozatímní čs. vláda, se kterou podepsal francouzský ministerský předseda Daladier 2. října dohodu o „obnovení čs. armády ve Francii“. Ale více než měsíc trvala další složitá jednání a teprve 17. listopadu 1939, v den, kdy okupanté v protektorátu pozatýkaly vysokoškolské studenty a zároveň „dočasně“ uzavřeli české vysoké školy, bylo publikováno komuniké francouzské vlády o uznání Československého národního výboru. Nejednalo se ovšem o plnoprávné uznání, třeba jen prozatímní vlády, ale ČNV byl uznán pouze jako orgán, který „reprezentuje čs. lid, a zejména má realizovat dohodu z 2. října 1939“. Britská vláda se odhodlala ke stejnému kroku až 20. prosince 1939 a její charakteristika postavení ČNV se prakticky ztotožňovala s francouzským postojem. Duch appeasementu ještě zdaleka nepatřil minulosti.

Naděje na brzké ukončení okupace a obnovu samostatného státu, jež krátce vzplanula v září 1939, záhy pohasla. Jak v zahraničí, tak i doma se čím dál zřetelněji ukazovalo, že nepřipadá v úvahu realizace jednorázových, přímých akcí, ale že se odboj musí soustředit na dlouhodoběji koncipovanou činnost. Její délku

si sotva kdo v této chvíli odvažoval odhadnout. To se také odráželo v novém poselství do vlasti z 29. září 1939, jehož vojenskou pasáž zformuloval gen. S. Ingr. Zdůrazňoval, že východiskem pro nadcházející období zůstávají pokyny a směrnice ze vzkazu z 1. září. „Znovu opakujeme“, psalo se v novém vzkazu, „s úspěšnou činností zpravodajskou a sabotážní na území ČSR počítá se jako s důležitým vojenským a politickým faktorem, a proto musíte z tohoto hlediska posuzovat vše, oč vás žádáme a v čem vás usměrňujeme. Víme dobře, že jsou tyto úkoly pro vás krajně vážné, ale v boji, který vedeme za záchranu národa a státu, musíme všichni přinášet největší oběti.“

Tak se uzavírala jedna z méně známých, ale o to více nepřehlédnutelných kapitol z dějin čs. odboje a vojenského zpravodajství. A jako dovětek uveďme, že se po válce prakticky nikdo ze zainteresovaných osob k celé záležitosti nehlásil a také ji nepřipomínal. Jen letmo se o ní zmínil dr. E. Beneš ve svém poselství do vlasti z konce roku 1939, když reagoval na nepříznivé ohlasy z domova na svůj projev 19. září na vlnách českého vysílání BBC. Ani gen. F. Moravec nikterak nezavzpomínal ve svých pamětech na dramatické události ze září 1939, přestože se v nich nejdnou zabývá detailně podružnějšími záležitostmi.

Použité prameny a literatura:

- Materiály z fondů Vojenského historického archivu Praha, Státního ústředního archivu Praha, Archivu Ministerstva vnitra ČR Praha.
- Beneš, E.: Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy a dokumenty z r. 1938 - 1945. Praha 1946.
- Moravec, F.: Špión, jemuž nevěřili. Praha 1990.
- Strankmüller, E.: Československé ofenzivní zpravodajství od března 1939. Odboj a revoluce, Zprávy, 1970, č. 1.
- Šolc, J.: Sabotážní organizace PERUN (1939 - 1941), in: Historie a vojenství, 1992, č. 4, s. 39 - 61.
- Tábořský, E.: Pravda zvítězila. Deník druhého zahraničního odboje. Praha 1947.

Česko-americký seminář o civilně-vojenských vztazích

Ve dnech 28. března až 1. dubna 1994 byl v Praze uspořádán česko-americký seminář sponzorovaný Velvyslanectvím Spojených států amerických v České republice. Připravili jej specialisté z Fakulty pro otázky národní bezpečnosti Postgraduální školy vojenského námořnictva v Monterey v Kalifornii.

Jeho důležitost v současné etapě vývoje nové demokracie v České republice a jejího vztahu k otázkám obrany byla zdůrazněna i v zahajovacím vystoupení ministra obrany ČR Antonína Baudyše a v projevu velvyslance Spojených států amerických v ČR Adriana A. Basory.

Semináře se zúčastnili představitelé branně-bezpečnostního výboru Poslanecké sněmovny ČR, Ministerstva obrany ČR a Ministerstva zahraničních věcí i vědeckých institucí v oblasti mezinárodních vztahů.

Klíčové body semináře byly formulovány do šesti základních otázek:

- ① Proč civilní kontrola? Na jaké bázi se zakládá legitimita civilní kontroly nad ozbrojenými silami a jaké implikace s sebou nesou civilně-vojenské konflikty a role parlamentu?
- ② Co je to profesionální armáda? Jaké funkce a úkoly by měla plnit armáda v demokratickém státě, jakým je Česká republika, za předpokladu všeobecných bezpečnostních trendů v Evropě a jinde?
- ③ Jak civilisté někdy rozněcují civilně-vojenské konflikty a podkopávají řádné, efektivní fungování ozbrojených sil? Jakou odpovědnost nesou civilisté za to, aby se společně s armádními důstojníky podíleli na řešení konfliktů?
- ④ Jakou roli hrají sdělovací prostředky při zpravodajství o otázkách obrany, a jak může demokracie zvládat konflikty mezi vládou a tiskem?
- ⑤ Jakou roli by měl parlament a civilní představitelé v procesu povyšování důstojníků? Jak lze zachovat civilní kontrolu bez zpolitizování důstojnického sboru?
- ⑥ Jak by měl parlament, civilní představitelé a armáda jednat o rozpočtu na obranu? Jak sloučit rozhodující postavení civilní autority s potřebou vojenské odbornosti v otázkách rozpočtu, zejména v období omezených finančních zdrojů a strategické nejistoty?

Uvedené otázky byly na semináři projednávány ve vzájemných souvislostech nikoliv v tomto pořadí.

Metodicky byl seminář veden formou krátkých, 30 až 40minutových přednášek, následovaných bezprostřední volnou diskusí účastníků semináře. Přednášející byli vesměs profesori amerických univerzit, zabývající se problematikou bezpečnosti a civilně-vojenských vztahů. Pozoruhodné přitom bylo, že ani oni neměli ve všech detailech jednotný názor a připouštěli námítky jak svých kolegů, tak i ostatních účastníků. Seminář byl tedy charakterizován naprostou volnou a otevřenou výměnou názorů na všechny projednávané otázky.

Jeho vyvrcholením byly skupinové hry k nejzávažnějším problémovým okruhům. K tomuto účelu byly vytvořeny čtyři skupiny účastníků, vedené jednotlivými moderátory z počtu přednášejících. Složení skupin bylo úmyslně různorodé, aby bylo zabezpečeno komplexní posouzení problematiky z různých úhlů pohledu. V každé z nich byli jak představitelé parlamentu, tak i ministerstev obrany a zahraničních věcí, jakož i vědeckých institucí. Skupina po prodiskutování zadaného úkolu připravila společné stanovisko, které pak její mluvčí přednesl na plenárním zasedání semináře.

Uvedené skupinové hry byly zaměřeny na tři hlavní oblasti:

♦ **Parlament, ministerstvo obrany a dohoda mezi vládami o podmínkách dislokace cizích ozbrojených sil.**

Tato otázka byla diskutována na příkladu fiktivního státu, podobajícího se svými základními parametry malému státu postkomunistické Evropy.

Výsledek by se dal krátce shrnout do konstatování, že v daném případě je rozhodující úloha legislativy, tj. parlamentu a ostatní orgány mají spíše úlohu plánovací a zabezpečující. Byl zdůrazněn bezjaderný statu území státu a rozdíl mezi spoluprací v oblasti organizace a provedení krátkodobých cvičení a dlouhodobější dislokací. Vše by mělo být v souladu se základní koncepcí bezpečnostní politiky státu a jeho mezinárodními závazky. V této oblasti byl dosti podrobně posouzen i problém bezpečnostních rizik a jejich možného vývoje v dohledné budoucnosti.

♦ **Diplomatická a strategická rizika udržování míru v dnešním nebezpečném světě.**

V této hře šlo prakticky o problematiku řešení konfliktů resp. jejich urovnání cestou působnosti OSN a hlavních poskytovatelů ozbrojených sil, tj. velkých států nebo koalic. Přitom se projevil určitý nedostatek praktických zkušeností účastníků semináře a jejich názory obsahovaly jen málo konkrétních impulzů. I zde však v podstatě převládl názor o jediné mezinárodně-právní kompetenci OSN, která pověřuje ozbrojené síly států nebo koalic konkrétními úkoly při řešení konfliktních situací kdekoli na světě a stanoví jejich mandát. Při plnění těchto úkolů pak mohou působit velitelské a logistické struktury pověřených států nebo koalic. Samostatné vytvoření štábu a jednotek rychlého zasazení v podmínkách současné, hlavně finanční situace OSN, se nepovažovalo za reálné. Pokud se týká kompetencí pro přijetí takového úkolu, byla opět hlavní úloha přisuzována legislativním orgánům států jako hlavním nositelům jejich suverenity.

♦ Tvorba rozpočtu na obranu.

Tato hra byla považována za nejkonkrétnější a pro řadu účastníků byla i nejzajímavější. Měla však též jeden nedostatek v tom, že její původní zadání zahrnovalo celý státní rozpočet s vyjádřením relací rozpočtu na obranu k němu. Vzhledem ke složení účastníků se to však ukázalo jako příliš rozsáhlé, a proto se skupiny zaměřily především na tvorbu rozpočtu pro obranu.

Výsledkem byl poznatek o neodmyslitelné vazbě na celkovou ekonomickou situaci státu a na nutnost stanovení priorit státních výdajů s nutnou perspektivností. Právě to se týká **rozpočtu na obranu, který nemůže být stanoven pouze vzhledem k okamžité mezinárodní bezpečnostní situaci, ale musí předvídat možná bezpečnostní rizika.** Ozbrojené síly a obranu vůbec není totiž možné vybudovat v krátkých lhůtách a reagovat na vznik ohrožení až tehdy, když začne být aktuální.

Kromě toho stát musí mít na paměti i nutnost alespoň částečné soběstačnosti v některých oblastech přípravy k obraně. Znamená to ponechat si určitou vojenskoprůmyslovou a vědeckotechnickou základnu a rozumně ji využívat nejen pro vlastní obranu, ale i k podílu na obchodní výměně v mezinárodním měřítku.

Jako podstatné bylo rovněž uznáno hledisko možných úkolů ozbrojených sil, vycházejících jak z mezinárodní situace, tak i celkových možností malého státu. Zde kromě klasických úkolů ozbrojených sil (odražení vnějšího agresora, vyjádření suverenity státu) došli účastníci k závěru o nutnosti mezinárodně-právního zajištění bezpečnosti státu cestou účasti v mezinárodních bezpečnostních strukturách a plnění dílčích úkolů v nich, ale také o možné nevyhnutelnosti pomoci ozbrojených sil v případě velkých živelních pohrom, nezvládnutelných běžnými silami a prostředky, nebo sociálních otřesů, kdy by mohla být ohrožena celá odvětví národního hospodářství. Diskutován byl i možná případ ozbrojené migrace včetně nálehavých protiakcí.

Za jedno z přednostních kritérií tvorby obranného rozpočtu byly považovány výdaje na dosažení postupné kompatibility armády s armádami západních aliancí. Roční rozpočet však může obsahovat pouze jejich skromnou část, kde bude mít přednost školení důstojnického sboru, systémy velení, řízení a kontroly a logistika. Zásadní přezbrojení se v krátkém časovém horizontu považovalo za nereálné.

Kromě uvedených her lze konstatovat, že vcelku došlo ke shodě názorů v oblasti priority civilní kontroly ozbrojených sil jako předpokladu stabilní demokratické společnosti i základních kritérií výstavby a zajištění funkce ozbrojených sil v kontextu zahraniční i vnitřní politiky státu.

Jako poněkud nezvyklý se však pro účastníky semináře jevil systém povyšování důstojníků v ozbrojených silách USA, kde má Kongres Spojených států rozhodující i když namnoze formální slovo a je zatížen obrovským rozsahem nutné dokumentace, vyplývající z velikosti a složitosti ozbrojených sil světové velmoci. Takový systém by asi nebylo výhodné aplikovat na zcela jiné poměry v malém stře-doevropském státě.

Celkově lze považovat seminář za velmi úspěšný, provedený nekonvenčními metodami na vysoké věcné i myšlenkové úrovni. Přispěl k tříbení názorů účastníků na řešení základních problémů obrany státu v mezinárodních souvislostech. Byl uskutečněn právě v době, kdy v České republice probíhá příprava základních východisek pro stanovení koncepce obranné politiky státu v nových podmínkách a ukázal potřebu nekonvenčního a pružného přístupu k jejímu řešení. Ukázal ovšem i to, že tyto přístupy a koncepce nemohou být učiněny jednou provždy a vyžadují pružnou reakci na zásadní změny v mezinárodních vztazích i ekonomice. Právě to lze považovat za jeden z nejdůležitějších poznatků semináře.

Lze si jen přát, aby takový způsob vedení seminářů a stanovení jejich náplně se ujal i u nás vždy, když jde o závažné problémy existence a zajištění hladkého chodu státní správy v oblasti obrany s konečným cílem zajištění co nejlepších podmínek pro život a prosperitu jeho občanů.

Ing. Milan Štembera, CSc.

Štábní rozhovory: Sbližování ozbrojených sil demokratických armád

Vzhledem ke své zeměpisné poloze se Česká republika nemůže vyhýbat žádnému řešení společných evropských problémů. Je příliš blízko frontové linie. A třebaže naši sousedé vypadají mírumilovně a vlastně nemáme přímou hranici s oblastmi, ve kterých ozbrojené konflikty právě probíhají, s ohledem na české dějiny nemůžeme být příliš bezstarostní. Otázky bezpečnosti nelze beztretně zanedbávat. Status přidruženého členství v Západoevropské unii a účast na projektu Partnerství pro mír, které nám umožňují podílet se na zásadních bezpečnostních konzultacích, na vojenském plánování a později i na operacích při řešení otevřených krizí po boku demokratické Evropy, nejsou jen jakousi náhrádkou vstupu do NATO nebo do Evropské unie, ale rámcem, ve kterém Česká republika přebírá odpovědnější roli v budoucím bezpečnostním systému než dosud.

* * *

Konkrétní spolupráce mezi jednotlivými armádami je zabezpečována mj. také tzv. štábními rozhovory. V anglickém vojenském slovníku bychom tento pojem běžně užívaný v západních demokratických armádách našli pod výrazem „staff

talks". Jsou jednou ze základních forem řešení otázek **součinnosti ozbrojených sil**. Vedou je mezi sebou vojenští představitelé na úrovni ministerstva obrany a generálních štábů armád.

V Armádě České republiky řízení a realizaci štábních rozhovorů zajišťuje odbor mezinárodního práva Sekce zahraničních vztahů Ministerstva obrany ČR, který navrhuje koncepci i obsah jednotlivých jednání.

Příprava štábních rozhovorů

Dříve než jsou zahájeny dvoustranné kontakty, je třeba předem projednat obsahovou náplň těchto jednání na úrovni příslušných pracovišť rezortů jednotlivých partnerů prostřednictvím vojenských a leteckých přidělců. K těmto jednáním dochází na základě prvotního návrhu každé zúčastněné strany, který se pak dále upřesňuje podle požadavků a zájmů partnerů. Jedná se zejména o následující okruh problémů:

- plnění Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách (AČR vysílá inspektory),
- vzájemná výměna informací vojenskopolitických rozborů evropské bezpečnosti (se zaměřením na Partnerství pro mír),
- výměna zkušeností z aktivit mírových misí OSN (peace-keeping),
- rozšiřování spolupráce v oblasti vojenského školství, dalšího vzdělávání (výuka jazyků),
- výměna zkušeností z organizace ministerstva obrany a ozbrojených sil,
- ujednání o vzájemné spolupráci mezi jednotlivými rezorty atd.

Obecným posláním takových dvoustranných kontaktů je prohloubit spolupráci se zúčastněnými stranami, **zejména ve vztazích vůči ozbrojeným silám členských států Severoatlantické aliance, a vytvářet předpoklady pro naše přijetí.**

Štábní rozhovory jsou ovšem také příležitostí k navázání pracovních i neformálních kontaktů mezi členy delegací. Podle svých specifických zájmů mohou při návštěvě České republiky delegáti navštívit například výcvikové středisko jazyků Sekce zahraničních vztahů v Komorním Hrádku, případně odbornou výcvikovou základnu. Zahraniční hosté jsou přijímáni náčelníkem Generálního štábu Armády České republiky generálmajorem ing. J. Nekvasilem.

Přehled štábních rozhovorů v roce 1993

V uplynulém roce se postupně realizovaly štábní rozhovory představitelů Ministerstva obrany ČR s těmito zahraničními partnery: s představiteli ozbrojených sil Rakouska (vedoucí delegace brig. gen. W. Plasche), V. Británie (kontradmirál J. J. R. Tod), německé armády (brig. gen. M. Bertele), ozbrojených sil Belgie (admirál M. Velhust), Nizozemí (komodor E. van Rijn) i s představiteli NATO (gen. Claensen, náč. výboru pro plánování a politiku ISM-SHAPE).

Zvláštní formou součinnosti v rámci mezinárodních vztahů bylo **jednání bilaterální pracovní skupiny** složené z představitelů ministerstev obrany a ministerstev zahraničních věcí **České republiky, USA a smíšené pracovní skupiny s ozbrojenými silami Francie a Řecka.**

Koncem roku 1993 byly připraveny štábní rozhovory se zástupci ozbrojených sil Ukrajiny, které se bohužel neuskutečnily pro dvojí vypovězení termínu konání akce ukrajinskou stranou.

Koncepce na rok 1994

Rok 1994 znamená další pokračování štábních rozhovorů. V únoru proběhla jednání s představiteli rumunské armády (náč. operační správy MNO Rumunska gemjr. M. Costache). Recipročním způsobem zde byly projednány tyto okruhy otázek: struktura ministerstev obrany, GŠ a výstavba armády, výměna názorů na otázky evropské bezpečnosti a institucionalizace posilování evropské bezpečnosti (KBSE, NATO). V rozvoji další součinnosti se plánuje rozvoj styků v oblasti výchovy, výměny informací a návštěv na vysoké úrovni. Příští štábní rozhovory mezi představiteli AČR a rumunské armády se uskuteční v únoru 1995 v Bukurešti.

S představiteli maďarské armády (zás. náč. HOS MO Maďarské republiky plk. T. Terecskei) se uskutečnilo setkání v březnu. Obě strany se zaměřily na posilování důvěry, prohlubování vztahů v oblasti výchovy a výcviku. Rozhovory vytvořily předpoklady pro rozvoj spolupráce mezi příslušníky ozbrojených sil České a Maďarské republiky.

V březnu se v Praze setkala delegace AČR se zástupci Ruské federace (zást. náčelníka Hlavní správy pro mez. voj. spolupráci MO Ruska plk. J. A. Dorinin). Česká i ruská strana se shodly na nutnosti pokračovat ve vzájemných kontaktech při posuzování otázek evropské bezpečnosti, včetně plnění Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. V roce 1994 se uskuteční program Plánu dvoustranné spolupráce.

S britskou delegací vedenou zástupcem NGŠ kontradmirálem Jonathanem J. R. Todem bylo v květnu t. r. projednáno několik důležitých otázek výstavby armády, struktury MO a GŠ. Došlo k výměně názorů na aktivity peace-keeping a zkušenosti z přípravy a výcviku nižších velitelů. Obě strany se zaměřily zejména na oblast výměny informací, vojenského výcviku a organizování speciálních kurzů, zvláště kurzů anglického jazyka.

Ve stejném měsíci proběhla jednání s italskou delegací v čele se zást. náč. 3. správy a koordinátorem vojenské politiky italského MO genmjr. L. P. Zemem. Byly probrány zkušenosti z oblasti technického zabezpečení a logistiky, plnění Smlouvy o konvenčních silách v Evropě. Byly provedeny další úpravy návrhu Ujednání o vojenské spolupráci. Příští štábní rozhovory mezi představiteli AČR a italské armády budou příští rok v Římě.

Ještě v letošním roce budou uskutečněny štábní rozhovory (respektive jednání na stejné úrovni) s představiteli Ministerstva obrany ČR a partnery z Rakouska, Belgie, Kanady, Francie, Spolkové republiky Německo, Maďarska, Itálie, Nizozemí, Norska, Polska, Rumunska, Ruska, Švédska, Španělska, Ukrajiny, Velké Británie, USA a NATO. Uvažuje se o rozhovorech s představiteli ozbrojených sil Bulharska, Švýcarska a Slovinska. V souvislosti s úpravou vztahů s ozbrojenými silami Slovenské republiky připravují se rozhovory nebo obdobná jednání s představiteli Armády Slovenské republiky. ASR má zvláštní postavení při spolupráci s naší armádou.

dou. I když se dosud štábní rozhovory neuskutečnily, spolupráce obou armád je velice intenzivní.

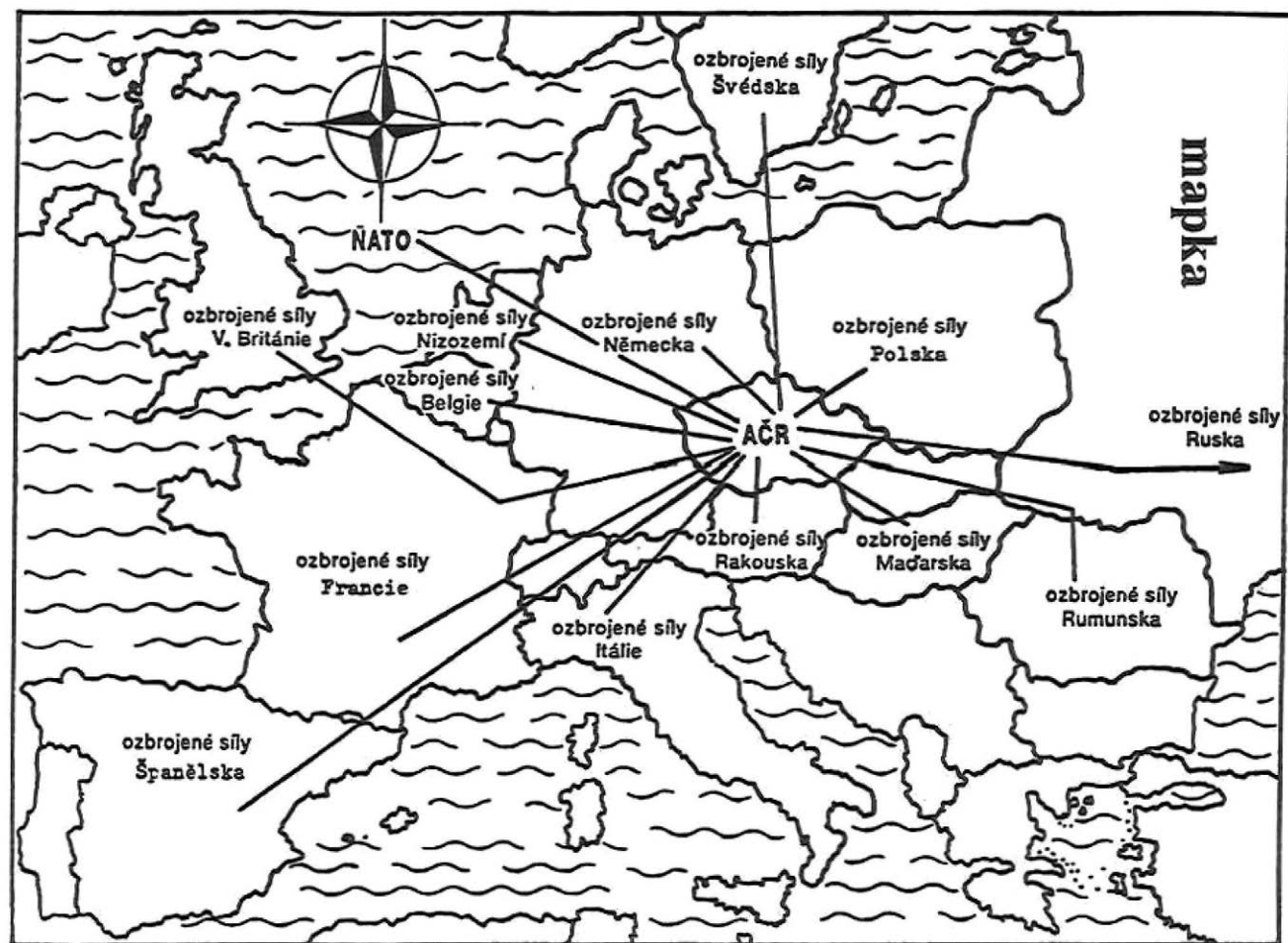
Počítá se zejména s užší spoluprací s armádami NATO

Mnohé poznatky, které jsme při štábních rozhovorech získali, přispěly svým způsobem také k úspěšné transformaci a výstavbě nové Armády České republiky. Konkrétně se jedná o spolupráci při:

- * vzdělávání českých důstojníků na Vojenské akademii v Hamburku (SRN),
- * dopracování návrhu Ujednání o spolupráci ve vzdělávání vojenských specialistů mezi Ministerstvy obrany České republiky a Spolkové republiky Německa,
- * výměnu instruktorů výcvikových základen mírových sil OSN a osob odpovědných za koordinaci řízení jejich činnosti mezi AČR a belgickou armádou,
- * účast belgických vojenských odborníků v kurzech specialistů pro mírové mise mezinárodního společenství pořádané AČR v obdobných kurzech organizovaných ozbrojenými silami Belgie,
- * společnou přípravu specialistů AČR a ozbrojených sil Belgie koordinací akcí obou armád ve stejných mírových misích OSN a Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě,
- * reciproční účast českých a belgických inspektorů v deklarovaných místech kontrol,
- * vzájemnou výměnu teoretických studií k problematice mírových misí (peace-keeping),
- * výměnu návštěv příslušníků jednotek AČR s ozbrojenými silami Nizozemí,
- * reciproční účast specialistů nizozemské armády v mezinárodních kurzech specialistů pro mise KBSE a OSN, organizované nizozemskou armádou a AČR.

Bilaterální kontakty umožňují Armádě České republiky úspěšně rozvíjet spolupráci i s ozbrojenými silami zemí, které nejsou sdruženy v NATO. Štábní rozhovory tak vhodně doplňují plnění závazků vyplývajících z programu Partnerství pro mír, případně našeho přidruženého členství v Západoevropské unii.

Ve spolupráci s pplk. Ing. J. Maštalířem ze Sekce zahraničních vztahů MO zpracovala Věra Kosinová, prom. fil.

Důvěra mezi partnery: Bílé knihy obrany Německa, Francie a Eurosbor

Bílá kniha obrany je označení pro zvláštní vládní dokument vypracovaný a týkající se vojenské politiky západních armád. Každoročně ji zpracovávají ministerstva obrany a předkládají parlamentům k projednání. Bílé knihy obsahují stav a program rozvoje ozbrojených sil na daný finanční rok (s výhledem na delší časové období). V podstatě se jedná o zdůvodnění návrhů vojenských rozpočtů. V našem časopise jsme již psali mj. o italské Bílé knize obrany, v tomto čísle přinášíme informaci o německé a francouzské Bílé knize, ale i něco navíc.

* * *

Německá obranná politika

Vláda SRN schválila tzv. Bílou knihu pojednávající o otázkách obrany a bezpečnosti země. Předpokládá se v ní **upevnění schopnosti rychlého reagování Bundeswehru v případě krize**. Politika v oblasti obrany, tak jak je uvedeno v Bílé knize, potvrzuje současné vztahy mezi Němci, Atlantickým společenstvím a Západoevropskou unií. Jak uvedl ministr obrany Volker Rühe - má v budoucnu zajistit bezpečnost a věrohodnost obrany Německa.

Ministr obrany SRN vysvětlil na setkání s novináři hlavní rysy obranné politiky. Podrobněji objasnil pouze koncepci vytvoření německých sil rychlé reakce. Tyto jednotky, řekl, budou formovány z profesionálů a mohly by být využity v rámci mezinárodních operací. Uvedené síly by zahrnovaly pozemní, vzdušné, mechanizované nebo vrtulníkové jednotky. Námořní síly, které operují především v severním Atlantiku a Středozemním moři, by se měly připravovat na úkoly odminování daných prostorů.

Bonn je veden snahou ušetřit co nejvíce a je rozhodnut udržet nynější počty Bundeswehru na plánované úrovni 370 000 vojáků. Podle Bílé knihy - jak píše agentura DPA, všechny tři druhy německých ozbrojených sil (pozemní, vzdušné a námořní) budou mít 39 700 důstojníků, 133 300 poddůstojníků, 38 000 vojáků na čas a 155 000 vojáků v základní službě. K dispozici budou mít 4000 polygonů a cvičišť. Roční rozpočet bonnského ministerstva obrany na léta 1995-1997 má činit 47,5 mld. německých marek.

Francie: Šest strategických scénářů

Také ve Francii byla před nedávnem vydána Bílá kniha o otázkách obrany na léta 1995-2000. Lze jen připomenout, že předchozí obdobný dokument vyšel v roce 1972. *Bílá kniha se má stát východním bodem k přijetí Zákona o vojenském programu na léta 1995 - 2000* Národním shromážděním. Samotná Bílá kniha je velmi rozsáhlá. Ukazuje se, že nejaktuálnějšími problémy, kterými se zabývá, jsou doktrinné otázky.

Jmenovaný dokument předpokládá šest scénářů, za jakých by mohlo dojít k použití francouzských ozbrojených sil. Pět z nich se týká krizových situací a jeden širšího konfliktu. Podstatnou a základní otázkou, která je v Bílé knize uvedena, je analýza vojensko-politické situace v současné době, kdy ustoupilo sovětské nebezpečí a objevily se nepředpokládané regionální konflikty.

V této souvislosti je potřebné zdůraznit, že francouzská vojenská doktrína považuje oblast Středozemního moře, Blízkého východu, Rudého moře a Indický oceán za francouzské strategické oblasti.

* **Scénář č. 1:** Týká se regionálního konfliktu, který neohrožuje životní zájmy Francie. Tento konflikt je více pravděpodobný na „kratší a střední vzdálenosti“ v Evropě, u Středozemního moře a na Blízkém východě.

* **Scénář č. 2:** Regionální konflikt, který již může podstatně ohrozit životní zájmy Francie. Nelze ho vyloučit v poměrně krátké době v Evropě, v oblasti Blízkého a Středního východu a Středozemního moře.

* **Scénář č. 3:** Předpokládá pravděpodobný útok na departementy, tzn. velké správní obvody (DOM), a zámořská území (TOM) Francie, které jsou zahrnuty v systému jaderného odstrašení. V současné době je pravděpodobnost vzniku takovéto situace značně malá, ale mohla by se za určitých okolností zvýšit.

* **Scénář č. 4:** Vyplývá z dvoustranných obranných dohod, které Francii zavazují především k zemím v Africe. Pravděpodobnost uskutečnění tohoto scénáře je poměrně značná. I přesto pro samotnou francouzskou metropol neznámá vážnější nebezpečí.

* **Scénář č. 5:** Předpokládá účast ozbrojených sil v mírových operacích, ochranu mezinárodního práva atd., a to v různých formách, například: akce vedoucí k příměří, ostraha hranic, humanitární činnost ap. Tyto situace jsou možné v Evropě, na Blízkém východě a v Latinské Americe.

* **Scénář č. 6:** Jde o nejdramatičtější situaci. Tento scénář je založen na opětovném vzniku hrozby agrese namířené proti západní Evropě. Předpokládá se, že pravděpodobnost jeho naplnění před rokem 2015-2020 je malá.

Bílá kniha vyjadřuje snahu zvýšit podíl Francie v operacích NATO, jejichž cílem je zachovat a udržet mír. Požaduje, aby generální tajemník OSN a Rada bezpečnosti měli k dispozici vojenský poradní orgán. Pomohlo by to přijímat nejlepší možné rozhodnutí vzhledem k množícím se vojenskopolitickým krizím. Bílá

kniha zvýrazňuje tradiční spojení Francouzů s všeobecnou vojenskou službou, protože profesionální služba je příliš drahá. Oznamuje restrukturalizaci zbrojního průmyslu z hlediska snížení výroby a současně podnikne kroky k navázání spolupráce v této oblasti s dalšími evropskými partnery.

● Moratorium francouzských jaderných zkoušek

Souběžně s vypracováním Bílé knihy, ale nezávisle na ní, se začalo na nejvyšší úrovni diskutovat na téma odkladu francouzských jaderných zkoušek. Jacques Chirac ostře kritizoval okamžité odložení zkoušek. Důležitější, jak se zdá, je v této otázce názor ministra obrany a celé francouzské vlády. Vláda rozhodně tvrdí, že **moratorium nepřekážá „věrohodnosti jaderné odstrašující síly“**, ani její modernizaci. Učinila již finanční opatření k rozvoji techniky simulující jaderné výbuchy, které mohou úspěšně nahrazovat skutečné exploze na atomové střelnici ve Francouzské Polynésii.

● Konečná reorganizace?

Článek podplukovníka Rocchi v Armées d' Aujourd'hui nazvaný „Je potřeba reformovat obranný systém“ není náhodný. Svědčí o tom, že ve francouzských ozbrojených silách pokračuje široká diskuze na téma jejich reorganizace.

Autor zde vysvětluje tezi, že **francouzská obrana se musí přizpůsobit nové strategické a společenské realitě, která existuje ke konci tohoto století.**

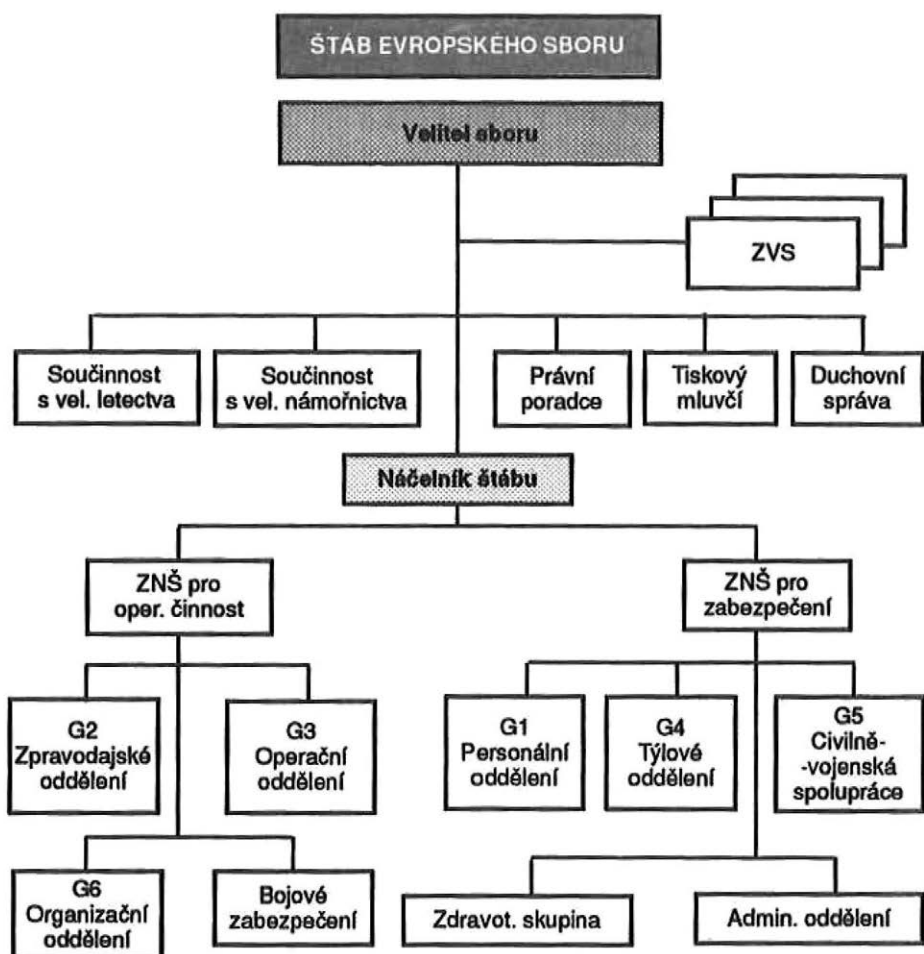
Také o těchto strategických realitách hovoří Bílá kniha. Nelze samozřejmě v krátkosti popsat všechny operační návrhy autora článku. Základním požadavkem je výrazný a rozhodný podíl na vnitřní a vnější obraně. A to tak, aby se odlehčilo armádě od početných nevojenských závazků. Vytvořit místo ministerstva vnitra ministerstvo vnitřní bezpečnosti s jedním úkolem: zajistit bezpečnost.

Eurosbor: Smír odvčkých nepřátel

Smírem „odvčkých nepřátel“ bylo novináři nazváno rozhodnutí o vytvoření společné francouzsko-německé vojenské jednotky. Evropský sbor (Eurosbor, Eurocorps) by měl tvořit jádro budoucích evropských ozbrojených sil. NATO již sice vybudovalo mezinárodní sbor rychlé reakce ARRC (Allied Rapid Reaction Corps)), ale ten má rozvíjet svou činnost pouze na území členských států NATO. Evropský sbor tak vlastně rozšiřuje základnu vojenské činnosti NATO a navíc, v případě potřeby, může být sáhnuto k stávajícím strukturám obou sborů.

Početní stav sboru byl určen na 40 000 vojáků. Tvoří ho francouzská 1. mechanizovaná divize, která vznikla již v lednu 1943 v severní Africe a od roku 1950 je rozmístěna v Německu, a dále německá 1. divize. V říjnu 1993 byl do operačního velení Eurosboru začleněn německo-francouzský sbor, který byl vytvořen již v roce 1988. K plnění vojenských akcí bude Eurosbor připraven v roce 1995.

Štáb sboru je národnostně smíšený. Při vykonávání funkcí se počítá s rotací kádrů, přičemž má být dodržena zásada, že velitel i náčelník štábu budou vždy jiné národnosti. Organizační struktura štábu Evropského sboru je znázorněna na obr.

Obr. - Organizační struktura štábu Evropského sboru

Souhlas Francie s koncepcí budoucí evropské obrany

Němci i Francouzi souhlasí s tím, aby sbor byl jako celek v podřízenosti vrchního velitele ozbrojených sil NATO ve střední Evropě (SACEUR). S touto variantou se přitom počítá především za války nebo v situaci, kdyby se sbor, jako součást sil Aliance, účastnil operací prováděných pod patronací OSN. Francie se tímto způsobem bezpochyby přibližuje po téměř třech desetiletích zpátky k vojenské organizaci NATO. V případě Francie to bylo vyřešenou Smlouvou o nasazení Evropského sboru v rámci Severoatlantické aliance z 25. ledna 1993. Pro Španělsko (jehož ozbrojené síly rovněž nejsou integrovány v NATO) by se hodila podobná dohoda. Belgické jednotky podřízené sboru v síle jedné divize pozemního vojska se nacházejí ve stejné situaci jako Německo, neboť také tyto jednotky jsou integrovány v NATO. (Německé síly určené pro Eurosbor nebudou vyčleněny z organizace NATO, nýbrž obdrží jen dodatečné úkoly.)

Vytvoření Eurosboru zapříčinilo také včlenění dodatků do německé ústavy: Vojáci, kteří slouží v mezinárodní jednotce se mají totiž podílet na mírových nebo humanitárních akcích za hranicemi Severoatlantické aliance. Kontakty s Bonnem mají ve francouzské zahraniční politice zvláštní význam. Častá setkání prezidenta Mitterranda s kancléřem Kohlem, konzultace v případě krizových situací, například během jednání o Všeobecné dohodě o clech a obchodu (GATT) nebo v případě zhroutení Evropského valutového systému, ale také o vytvoření francouzsko-německého televizního kanálu ARTE - představuje zlomek z bohaté francouzsko-německé spolupráce.

Zvláštní význam v této široké škále spolupráce pro obě strany má právě vytvoření Eurosboru. Tato myšlenka vznikla při vzájemném setkání prezidenta Mitterranda s kancléřem Kohlem v La Rochelle a v květnu 1992 začala oficiální výstavba vojenské jednotky, která je otevřená pro všechny členy Západoevropské unie. Zájem dosud projevily jen Belgie a Španělsko.

● Nejenom uvítání, ale i výhrady

Nechyběly přitom ovšem ani neočekávané komplikace, například jazykové, které vyvstaly před francouzskými vojáky, realizujícími politiku vlády včetně neúplné integrace v rámci vojenských struktur NATO. Jako potřebná se rovněž ukázala celková změna vojenské přípravy a školení.

Belgická vláda se také rozhodla spolupracovat na výdajích hlavního velení Eurosboru a k tomuto účelu věnovala 6,5 milionu francouzských franků. Předložila ovšem požadavek, aby byl ve sboru zaveden jako oficiální holandský jazyk. Krátce nato vznikl konflikt. Francouzi úporně brání svůj jazyk před náporom angličtiny, a proto souhlasili s tím, aby byl Eurosbor dvojazyčný, čili francouzsko-německý. V La Rochelle jsou francouzští důstojníci připravováni v intenzivních kurzech němčiny. Návrh na zavedení holandského jazyka by tak překročil trpělivost Francouzů. Německý generál Helmut Willmann, velitel Eurosboru, zdůraznil, že již nyní se vlastně v jednotce hovoří třemi jazyky, když se jako oficiální jazyk v Severoatlantické alianci používá angličtina.

● Vztah Britů a Američanů k Eurosboru

Od samého počátku byla iniciativa Kohla a Mitterranda příznivě přijímána v Madridu, v Bruselu, Lucemburku, později i v Holandsku. Nicméně Severoatlantická aliance k této společné iniciativě Paříže a Bonnu projevovala určitou nechuť. Spojené státy a Velká Británie společně uvažovaly o tom, zda vytvoření Eurosboru přispěje ke sblížení Francie s Aliancí, nebo zda způsobí uvolnění svazku Německa a NATO. Německý ministr obrany Wolker Rühle sice ujišťoval, že Eurosbor je Alianci k dispozici, ovšem vzájemná propojenost byla natolik mlhavá, že tehdejší tajemník obrany USA Dick Cheney žádal „jasné vysvětlení způsobu podřízenosti Eurosboru“ hlavnímu velení NATO. Vzniklé nejasnosti byly následně odstraněny prostřednictvím uzavřených dohod.

Výhrady měli rovněž Britové, kteří se obávali, že francouzská iniciativa jim odebere palmu vítězství - Londýn měl tehdy rozpracované plány ARRC (Allied Rapid Reaction Corps), tzn. vytvořit pod britským velením mezinárodní jednotky rychlé reakce. Naproti tomu *pro Eurosbor je plánován mnohem širší operační prostor* - v krizové situaci by byl podřízen rezolucím OSN, ZEU a KBSE, a ne pouze rozkazům hlavního velení NATO v Bruselu, jak to předpokládal britský návrh projektu ARRC.

Perspektivy evropské bezpečnosti

Evropský sbor je jen prvním krokem k evropské budoucnosti, k nalezení nových obranných struktur a nových vztahů mezi jednotlivými partnerskými státy. Integrace ztěžuje na jedné straně samostatné nasazení národních ozbrojených sil, na druhé straně ale umožňuje společným výcvikem a doplňováním výzbroje vytvoření vojensky efektivních ozbrojených sil v době rostoucích zbrojních nákladů a snižování rozpočtů na obranu. Přitom je třeba vidět, že akce, pro které Evropský sbor přichází v úvahu, budou stále méně často určovány Severoatlantickou aliancí, nýbrž OSN, v budoucnosti popř. ZEU a podobně.

* * *

Na Náměstí republiky ve Štrasburku je umístěn pomník připomínající oběti války - matka držící na ramenou dva mrtvé syny v německé a francouzské uniformě. Nezřídka totiž bojovali bratři na frontách proti sobě a alsaské nářečí bylo stejnou měrou diskriminováno jak Francouzi, tak i Němci. Proto byl Eurosbor umístěn právě zde ve Štrasburku, který přecházel v době války z jedné válčící strany na druhou. Mělo by to svědčit i o celkové důvěře mezi partnery.

-RED-

Použitá literatura:

- Polska zbrojna 11., 15., 17. 3. 1994 /-maj-
- Informační výběr ÚVV č. 859/1994

Prevence a předcházení etnickým a národnostním konfliktům (II)

(Pokračování z minulého čísla)

Dvěma klasickými příklady operací OSN vynucení míru jsou Korea a válka v Perském zálivu. Někteří autoři snad mohou hodnotit válku v Perském zálivu jako „nevhodný příklad“ role OSN v novém světovém pořádku, ale jiní ji naopak uvádějí jako příklad, co mohou Spojené národy dokázat, když jednají kolektivně. Operace sankcionované OSN, jako byla třeba zmiňovaná válka v Perském zálivu, totiž přesně naplňují teze čl. 1

Charty OSN o provádění „efektivních kolektivních opatření“ k odstranění „ohrožení míru“ a potlačení „aktů agrese“.

Možná nejdůležitějším aspektem války v Perském zálivu bylo, že se uskutečnila díky spolupráci USA a SSSR, dvou stálých členů Rady bezpečnosti, kteří byli především odpovědní za léta, kdy jednání Rady bezpečnosti pravidelně končila ve slepé uličce. Takový typ operací je životně důležitým pro zavedení „nového světového pořádku“; anebo jak napsal jeden renomovaný politický komentátor: „světa, ve kterém národy budou bezpečny díky schopnosti Spojených národů zaručit jejich bezpečnost prostřednictvím kolektivních (bezpečnostních) opatření“.

Zde je důležité ukázat odlišnosti Charty OSN a plánů OSN na užití síly v mezinárodních vztazích. *Protože Charta OSN zakazuje použití síly v mezinárodních vztazích, nerozlišuje mezi obdobími války a obdobími míru.* Místo toho popisuje aktuální stav mezinárodních vztahů, používajíc jako východiska opatření jednotlivých států.

Podle Charty Spojených národů existuje jediná legální situace v mezinárodních vztazích. Je to stav rovnosti suverenity států, každého s právem na svobodu od agrese proti svému území či vměšování do vnitřních záležitostí. Mezinárodní akce jsou charakterizovány jako zákonné nebo nezákonné, podle toho zda jsou v souladu či narušují podmínky mírové koexistence stanovené Chartou OSN.

Charta opravňuje orgány Spojených národů určit agresora, uznat právo na obranu, a provést taková opatření, která jsou nezbytná k obnovení míru, včetně své vojenské angažovanosti v konfliktu.

Jeden politický pozorovatel se zabýval otázkou, zda je OSN oprávněno či nikoliv zasahovat do záležitostí suverénních států. Došel k závěru, že i v případech tzv. humanitární intervence takový zásah vyžaduje jasné, nezvratné a jednoznačné důvody, a celá akce musí být provedena nanejvýš opatrně. Za jistých okolností je přípustná pouze taková intervence OSN, která by mohla být dokonce označena za **povinnou**.

Obecně je vnitřní pořádek určitého státu chráněn Chartou OSN; jen Spojené národy mají legální oprávnění k intervenci, jednotlivé členské státy ne, protože OSN má přístup k prostředkům a metodám členským státům nedostupným. Spojené národy jsou oprávněny intervenovat v situacích, které jinak by mohly být označeny jako zasahování do „vnitřních záležitostí“, a to v případech kdy „potlačování minorit“ zakládá hrozbu mezinárodnímu míru. Charta OSN vylučuje jednotlivé státy z intervence či jakýchkoli jiných vynucovacích akcí (definovaných jako „použití diplomatických, ekonomických či vojenských sankcí“), ale čl. 53 Charty také vylučuje z takových akcí i regionální organizace a agentury, pokud souhlas s jejich oprávněností nevysloví Rada bezpečnosti.

Jediný legální způsob zasahování do záležitostí suverénního státu proti přerůstání vnitřního zápasu na mezinárodní scénu se tedy uskutečňuje prostřednictvím kolektivní akce pod záštitou Spojených národů. Taková akce je autorizována Chartou OSN, avšak principálně je jednotlivým státům bráněno, aby se vměšovaly do záležitostí jiných států; takový zákaz „klade úkol státům kolektivně, prostřednictvím Spojených národů, zabránit občanským nepokojům kdykoliv, když je podle úsudku Spojených národů „ohrožen mezinárodní mír“. Nesplnění tohoto závazku vybízí zúčastněné státy a aliance k intervenci a protiintervenci. Pracovníci OSN musí zajistit, aby politický cíl intervence byl jasně definován, a to dříve než samotná intervence začne, přestože důvody pro ni se snad zdají být založeny na potřebě „vstoupit do občanské války z důvodů mezinárodní bezpečnosti“.

I když OSN má nepochybný mandát zabývat se těmito typy bezpečnostní problematiky, doposud se v dostatečně míře vnitřními etnickými problémy vlastně ani nezabývalo. Pokud pomineme studenou válku, dalším faktorem, který OSN v tomto směru omezuje, je poměr mezi národy a státy. Neboť **OSN je především organizací států, ne národů**, a státy se cítí často „ohroženy“ požadavky těchto národů (minorit). Státy většinou drží „nacionální“ problémy pod povrchem. Etnické otázky se však přesto na program jednání dostaly a OSN se jimi začalo zabývat, respektive vydávat příslušné rezoluce; nicméně jako takové, „Spojené národy nemají mechanismus na vynucení přijatých rezolucí; a tak, jak připustil jeden generální tajemník OSN, Spojené národy jsou často neschopné podniknout rozhodné akce k rozřešení konfliktů a jeho rezoluce jsou stále více ignorovány především těmi, kdo se cítí dostatečně silní, aby si to mohli dovolit“.

Důležité je, že se OSN rozhodlo zabývat se etnickými konflikty na individuální, ne skupinové úrovni. Jinými slovy, **jednotlivci mají právo na jazykový a kulturní rozvoj, zrovna tak jako právo nebýt diskriminováni**; avšak minoritním skupinám tato práva udělena nejsou. Výjimkou z pravidla se zdá otázka genocidy. Je dokumentována podpora kolektivních akcí Spojených národů proti *zločinu genocidy, který je charakterizován jako jakákoliv „akce mající za cíl zničit celou národní, etnickou, rasovou či náboženskou skupinu nebo její část“*. Akce považované za kriminální ve své povaze zahrnují zabíjení členů skupiny; způsobující vážnou tělesnou nebo duševní újmu skupině; záměrně vytváření takových podmínek života, které mají za následek fyzické zničení skupiny; akce zabraňující porodům v rámci skupiny či fyzické vyloučení dětí ze skupiny. Ale aby těmto zločinům mohlo být účinněji bráněno, Spojené národy musí být daleko výkonnější.

Tato charakterizovaná oprávnění OSN ve vztahu k etnickým minoritám činí Spojené národy jediným zákonným a mezinárodně uznávaným orgánem, který může podnikat rozhodné akce. Jedině Spojené národy mají mezinárodní autoritu pro vojenské odstranění, a bude-li to nezbytné, i pro rozhodná opatření proti nově zjištěnému „nepříteli“.

Proč je k dosažení stability zapotřebí silné mezinárodní organizace - obzvláště v čase etnických a nacionalistických konfliktů - nejlépe vysvětluje přirozený stav mezinárodního bezpečnostního systému. Ten totiž svou anarchistickou povahou „vytváří mocný podnět pro agresi“, protože v „anarchii neexistuje vyšší orgán či suverén chránící státy jeden před druhým.“ V důsledku toho se v potenciálně nepřátelském světě stará každý stát jen sám o sebe. Státy tedy budou udržovat takovou vojenskou kapacitu, která jim umožní „starat se samy o sebe“. Aby nebankrotovaly, musí být podniknuto více ve směru kolektivní bezpečnosti.

Někteří historici odmítají názor, že kolektivní bezpečnost - obzvláště univerzální kolektivní bezpečnost - byla původním záměrem zakladatelů Spojených národů nebo pochybují, zda tato kolektivní bezpečnost byla kdy skutečně proveditelná. Argumentují tím, že OSN se nikdy neskládala ze států „dychtivých zúčastnit se kolektivního bezpečnostního systému“ a že vždy existovaly jisté aspekty, které státníci pokládali za nepřijatelné. Protože ale nyní státníci shledali podobné závazky jako přijatelné, jejich země musí získat vnitřní motivaci, která je „přesvědčí o správnosti rozhodnutí OSN, a tak budou ochotny platit za svou účast při obecném vynucení antiagresivního chování“.

I bez souhlasu s touto interpretací původního záměru zakladatelů Spojených národů musíme přiznat, že předcházející věta je velmi výstižná. Generální tajemník, Rada bezpečnosti či Valné shromáždění nebyli nikdy úspěšní při prosazování větší kolektivní bezpečnostní role OSN. Takový krok totiž musí být iniciován státy samotnými, obzvláště pěti stálými členy Bezpečnostní rady. A cena souhlasu s takovou ztrátou „suverenity“ je potenciálně velmi vysoká; státy proto musí být nejprve vnitřně přesvědčeny, že z legálních, morálních a „pragmatických“ důvodů je v jejich národním zájmu klást odpor jakémukoliv „nepříteli“ definovanému pro tento věk etnických konfliktů a že tím nejlepším prostředkem pro tento úkol jsou právě Spojené národy.

III. Měli bychom jednat? Je to skutečně v našem národním zájmu?

Než stát svěří své vojáky pod velení OSN musí být vyhodnoceny tyto čtyři podmínky:

- * existuje-li pro to morální oprávnění;
- * je-li vojenská akce skutečně ve státním zájmu;
- * existuje-li reálná šance na úspěch;
- * a je-li možné získat pro tuto akci dostatečnou domácí podporu.

V současné balkánské krizi je splněna pouze podmínka morálního oprávnění, a to naprosto nepostačuje, aby státníci začali jednat. „Když posílají mládež své země aby čelili smrti v boji, musí existovat nutná národní zájmy k ospravedlnění oběti.“ Tento výrok se přímo týká jádra problému. I když je státník morálně

rozhořčen tím co vidí, může snad dopustit velké krveprolití svého národa pro věc, která není v bezprostředním zájmu národa? Bez vnitřní podpory nelze uvažovat o jakékoliv akci podnikané v národním zájmu, zejména rozděluje-li tento problém celý národ.

Ve světě etnických a nacionálních konfliktů budeme podobné otázky řešit velmi často. Etnické a nacionální konflikty nejsou jevem, který snad dobrovolně odejde ze scény historie tam odkud přišel. Místo toho je osudově určeno, aby tyto problémy zůstaly jako leprózní bolák společenství tak dlouho, pokud toto společenství nepodnikne rozhodné kroky ke svému očistění od špíny, která jej stále zamořuje. Odpověď leží výhradně v oblasti ozbrojených bezpečnostních opatření. Jistě je to ekonomika, která hraje značnou roli v historii etnických a nacionálních konfliktů, ale mezinárodně sankcionované odstrašení, a bude-li nezbytné i ozbrojená intervence, bude mít rozhodující význam při potlačení současné vlny etnických a nacionálních nepokojů. Nebudeme řešit otázku, zda je či není taková akce v zájmu „mezinárodního společenství“; většina pozorovatelů se jednomyslně shoduje, že ano. Co je však méně jisté je, zda taková akce je v národním zájmu státu, kterého se konflikt bezprostředně netýká. Historie ukazuje, že i když to není krátkodobě příliš evidentní, ve střednědobé a dlouhodobé perspektivě je mezinárodní odstrašovací akce (pokud je nezbytná k oddělení „nepřátelských stran“ etnického a nacionalistického konfliktu) nesporně v národním zájmu všech států. Mají-li tyto státy v úmyslu chránit mezinárodní společenství v okamžiku, kdy jsou jeho zájmy ohroženy, nemůžeme dojít k žádnému jinému závěru.

Mezinárodní společenství a problémy menšin v minulosti

Mezinárodní společenství se zabývá záležitostmi menšinových práv vlastně již od roku 1878, i když, musíme přiznat, poměrně neefektivně. Smlouvy s národnostními menšinami uzavřené po první světové válce v následnických státech udělaly pro vyřešení problému málo, což mělo za následek, že „mocné státy převzaly úkol chránit své národnostní menšiny žijící v jiných státech...“. V případě nacistického Německa se „práva menšin staly prostě záminkou k vytvoření ... Evropy ovládané Třetí říší“.

Americký prezident Woodrow Wilson byl mezi prvními, kteří viděli přímé spojení mezi obranou práv etnických menšin, bezpečností a stabilitou mezinárodního společenství jako celku. Wilson cítil, že velmocí musí v tomto směru hrát velmi důležitou roli. Ukázal, že zabezpečení takových práv není pouze z „humanitárních“ důvodů. Je nutné i z velmi pragmatických důvodů, protože pokud nejsou tato práva zabezpečena, má to nepříznivý efekt na stabilitu a bezpečnost celého evropského kontinentu, jejichž udržování je v národním zájmu velmocí. Cítili:

„Snažíme se vytvořit mírové uspořádání, tedy přesněji eliminovat ty prvky neklidu pokud to jen bude možné, které mohou narušit světový mír, a zkusíme rovnoměrně rozdělit oblasti podle rasy, etnického charakteru národa, který na daném území žije ... Nemůžeme si dovolit zaručit územní uspořádání, o kterém se domníváme, že nebude správné, a nemůžeme nechávat prvky neklidu neodstraněny, zejména ty, o kterých se domníváme, že budou rušit světový mír. Vezmeme práva menšin. Odvažují se tvrdit, že nic nemůže narušovat světový mír, než nespra-

vedlivé zacházení s národnostními menšinami. A pokud mají velmoci zaručit světový mír, jak toho může být dosaženo bez poskytnutí nutných a spravedlivých záruk?"

Smlouvy s menšinami uzavřené po mírových smlouvách první světové války měly zajistit každé menšině právo o kterém mluvil prezident Wilson. Nesporně to byl velmi předvídavý pokus, aby národy různých ras, státních příslušností a náboženství mohly žít spolu v jednom státě šťastně a svobodně. Avšak od samého počátku mnoho signatářů menšinových smluv tyto neplnilo a když menšiny začaly „pěstovat svou národní pýchu“, signatáři se na ně dívali jak na „rušitele státní suverenity“. Když signatáři začali smlouvy porušovat, ani Společnost národů jako celek, ani žádný jiný stát či organizace, netrvaly na plnění jejich ustanovení. „Od té doby se celý menšinový systém začal rychle rozpadat. Místo zdravého rozumu a jednání se stala arbitrem síla.“

Cílem Společnosti národů se stalo především uchování míru, původně prostřednictvím systému kolektivní bezpečnosti. S neúspěchem ženevského protokolu (pokusu spojit rozhodování o bezpečnosti s rozhodnutími Světového soudu či s arbitráží) skončily i další pokusy posílit Společnost národů pomocí multilaterálních akcí. Místo toho vznikl „chaos bilaterálních paktů o neútočení, různých smluv o přátelství, neutralitě a arbitráži, smíru nebo vzájemné pomoci“.

Přestože Společnost národů neuspěla v prevenci násilí a a ní nezabránila vzniku druhé světové války, nemělo by to vést k jejímu cynickému zamítnutí jako modelu pro současný svět. Neúspěch Společnosti národů efektivně řešit německé, japonské a italské porušování světového pořádku ani neprokazuje, ani nepotvrzuje životnost kolektivní bezpečnosti. „Společnost národů možná neuspěla, protože to nikdy skutečně a upřímně nezkoušela.“ Nabízí se závěr, že „státy nespokojené v třicátých letech se statusem quo se neobávaly jak hlavních velmocí, tak kolektivní akce Společnosti národů, která by měla zabránit jejich ambicím“. Byly to právě členské státy, které spolu izolacionistickými USA poskytl Německu, Japonsku a Itálii mezinárodní podmínky, ve kterých měly naprostou svobodu operovat. Byly to členské státy, a ne Společnost národů jako organizace, které vytvořily tento stav tím, že nikdy skutečně nepodporovaly její autoritu. A to je i historické poučení, že Spojené národy jako organizace, i její jednotlivé členské státy, měly věnovat velkou pozornost věrohodnosti a autoritě OSN, aby nezískaly tvář v tvář nacionalisticky motivované agrese špatnou pověst.

Etnicita, nacionalismus a fašismus v meziválečném období

Je nutné si otevřeně přiznat, že **globální ekonomický nacionalismus**, jak před, tak po propuknutí velké hospodářské krize v Americe, hrál v dvacátých a třicátých letech významnou úlohu při vzniku **politického nacionalismu** a autoritativních režimů v chudších částech Evropy. Současné mezinárodní společenství, které se zabývá nedávným růstem etnického a nacionalistického napětí, by se z toho mělo poučit. Diktátoři se skutečně mohou dostat k moci na „prázdných žaludcích svých volebních obvodů“, ačkoliv to není v žádném případě jejich jediným zdrojem získávání lidové podpory. Pomocí zkresleného užívání historie se ale může nacionalistický diktátor proměnit v sílu příliš nebezpečnou mezinárodnímu pořádku. Tak tomu bylo i v meziválečném období, kdy se dostal k moci expanzivní fašismus.

Část problému vztahu mezinárodního společenství k Hitlerovi a jemu podobným je v tom, že se nenávistný nacionalismus netýkal výhradně Japonska, Itálie a Německa, ani se nesoustředil výhradně do osoby Adolfa Hitlera. Historici ukazují, že i bez takových osobností, jako byl Hitler, existovaly ve světě základní předpoklady pro války, které začaly v letech 1939-41. I kdyby Hitler propagoval etnické nadšení ze všech svých sil, celé jeho úsilí by vešlo vniveč, kdyby v Německu té doby nebyla extrémně úrodná půda pro Hitlerovu setbu nenávistného nacionalismu. Adolf Hitler, naši čtenáři nesmí nikdy zapomínat, byl pouze „nadmíru nechutným příkladem něčeho co nebylo zdaleka tak cizí evropské mentalitě: tendenci rozdělovat různé druhy lidí do různých uzavřených kategorií a potom s nimi manipulovat“. Na základě současných událostí můžeme odvodit, nakolik se tato speciální charakteristika změnila a jak je typická pro Evropu dnes.

Jiný historik charakterizoval tvrdý nacionalismus a fašismus, který ztělesňoval Hitler, jako „nacionalistické hnutí a rasovou nesnášenlivost“, a když psal svou knihu na konci 60. let poukázal na to, že ve „věku ekonomické stability, ve které nacionalistická a rasová nenávisť v Evropě končí, není pravděpodobné, že se fašismus znovu zrodí jako masové hnutí“. A tady bychom se mohli zeptat, jaká je pravděpodobnost, že se fašismus znovu zrodí jako „masové hnutí“, teď když značná část Evropy prochází obdobím ekonomické nestability a nacionální a rasová nenávisť je znovu na vzestupu?

Fašisté meziválečného období nenáviděli demokracii, liberalismus a politické strany, které byly s těmito pojmy spjaty. Ve skutečnosti je chtěli nahradit autoritářskými a korporativními státy. Fašistické strany byly elitářsky založené a zaváděly systém jedné strany, ve kterém se podstatně překrývaly státní a stranické orgány. Mnoho fašistů se domnívalo, že „jsou povoláni, aby zachránili a vedli národ“, a pro tento účel využívali polovojevské a miliční organizace. Tato fašistická hnutí využívala ideologii, která sloužila jako „mocný mýtus, mýtus národa a jeho rasy“. Hnutí měla „obvykle formu územní expanze jako svůj nejvyšší cíl, ... gloriovala a uctívala minulost ...“.

Jakmile jednou autoritativní stát dosáhl tohoto stupně vývoje, mezinárodní společenství mělo okamžitě jednat; ne jenom zastavit agresi a zabránit dosažení cíle jednomu diktátorovi, ale spolu s těmi státy, které si přály žít v míru, také naznačit ostatním diktátorům, že nacionalisticky inspirovaná agrese nebude ponechána bez trestu. Státy tento postoj nezaujaly, a tak období mezi válkami skončilo v krveprolití, které bylo větší, než zaujetí zmiňovaného postoje. Také dnes, pokud nezaujmeme podobný pevný postoj, se bude historie v nepříteli vzdálené budoucnosti opakovat. Ztráta věrohodnosti spojená s nezaujetím odhodlaného postoje proti nacionalistické územní expanzi (či vnitřní represi) povzbudí ostatní nacionalistické režimy, že budou odvážnější ve svých činech a budou si méně všimnout tlaku mezinárodního společenství. Jak čtenář sám uvidí v další části, klíčovým faktorem bylo a znovu bude udržování tohoto mezinárodního odhodlání, což není právě jednoduchým úkolem.

Odhodlání a jednota k zastavení agrese

Udržet po válce mír s poraženým nepřítelem není tak těžké, jako udržet vítěznou koalici pohromadě.

(C. E. Black a E. C. Helmreich „Evropa dvacátého století“)

Právě to byl hlavní problém vítězných spojenců po první světové válce, když mělo být v meziválečném období zabráněno vzestupu agresivního nacionalismu. K zhroucení vítězné koalice první světové války přispělo mnoho různých faktorů, „mezi jinými žárlivost, nenaplněné touhy, vzájemně se vylučující cíle ..., požadavky a snaha po rovnosti“. Navíc i když členové Společnosti národů pozorovali, jak se několik nových demokracií stává obětmi diktátorských a autoritativních režimů, nikdy neměli, ba ani nevyvinuli žádnou metodu jak se v takových situacích zachovat. Jen obecně cítili, „že by tato situace měla být předmětem mezinárodního zájmu“.

Britská zahraniční politika meziválečného období může být označena souhrnným pojmem „usmiřování“ (appeasement). Během toho období se však předpoklady a důvody pro takovou politiku měnily od stavu soucítění k obecnému strachu. Byl to „celý rozsah postojů od touhy být spravedlivým a poctivým k poraženému nepříteři, až k politice podplácení znovu oživlého protivníka“. Zatímco ve dvacátých letech byla předmětem britského usmiřování výmarská republika, ve třicátých letech to bylo nacistické Německo; smysl usmiřování sahal od dosažení spravedlnosti k pouhé bezpečnosti, zatímco pro Němce ve dvacátých letech to znamenalo redukci reparací a podporování rovných práv. Důsledkem usmiřování v třicátých letech bylo „tvářet se slepým k německým ambicím, zejména tam, kde se tak dělo na účet jiných národů (obzvláště Československa). Mnichov, kde bylo Československo obětováno, se stal synonymem zrady ...“.

Jediným člověkem ve vládě Neville Chamberlaina, který byl proti strategii usmiřování, byl ministr zahraničí Anthony Eden. „Eden rovněž toužil po míru, ale byl přesvědčen, že ho může být dosaženo ne usmiřováním diktátorů, ale vzájemnou spoluprací všech států Evropy ... v odporu k těmto režimům“. Avšak Chamberlain nesouhlasil se svým ministrem zahraničí a před kolektivním odporem zvolil taktiku usmiřování. Chamberlain se totiž obával, že „kolektivní akce by vyprovokovala diktátory k válce, zatímco ... usmiřování povede k funkčnímu mírovému uspořádání“ (F. L. Carsten).

I když můžeme Brity za toto usmiřování plným právem kritizovat, musíme také připustit, že tuto politiku prováděli za podmínek, které jim byly vnuceny, tzn. v situaci, kdy museli jednat sami. Čeho se jim v první řadě nedostávalo byly závazky ze strany Francie a Spojených států podporovat Británii v jejím odporu proti Hitlerovi, anebo se k tomuto odporu přímo připojit. Rovněž chyběl jakýkoli funkční evropský spojenecký systém, ke kterému by se mohli případně obrátit o pomoc.

„Obyčejnému Američanovi se zdálo, že ačkoliv existuje morální důvod pomoci demokratických státům porazit nacismus, neexistuje žádný strategický nebo jiný národní zájem, který by vyžadoval, aby Spojené státy vstoupily do války.“ Pocity pochopitelné po skončení první světové války, které ve skutečnosti nebyly nikdy překonány, že „nic nemůže být vyřešeno válkou a že tudíž každý kompromis je

výhodnější než vzplanutí další války, byly ve Francii daleko rozšířenější než třeba ve Velké Británii. Navíc v Británii i ve Francii, ale obzvláště ve Francii, neexistovala žádná domácí podpora pro tzv. výbojnou zahraniční politiku. Francie ztratila v první světové válce celou generaci, a tak se cítila za „nejvyšší zárukou národních zájmů - neproniknutelnou Maginotovu linií“ zcela bezpečnou a zajištěnou. Avšak druhá světová válka ukázala, jak se taková krátkodobá bezpečnostní řešení snadno mění ve střednědobé a dlouhodobé, a kdyby dnes současné mezinárodní společenství snad opakovalo stejnou chybu, mohlo by to mít katastrofální následky.

Někteří odborníci zabývající se obdobím před druhou světovou válkou vidí jako rozhodující moment remilitarizaci Porýní, kdy velmoci selhaly a nezastrašily Hitlera, zaměřeného již tehdy na expanzi, ne až mnichovskou dohodou v r. 1938, rozhodující o osudu Československa. Anglie nebyla ochotna zaujmout pevné stanovisko a Francie sice nepřiliš ochotně, ale přece, dala Hitlerovi „volnou ruku“, a tak obě velmoci dohromady jako důsledek svého chování Hitlera v jeho záměrech jen povzbudily. Zrovna tak škodlivá byla neochota Britů a Francouzů postavit se expanzionistickému Japonsku na východě. Neboť „územní nedotknutelnost Číny pro ně nebyla nejvyšší hodnotou“, a protože jejich vlastní národní zájmy ležely dále na jih. Ani Británie, ani Francie (a musím rychle dodat, že ani USA) nepodnikly žádnou rozhodnou vojenskou akci, aby potlačily tuto vlnu expanzionismu. **Opět se prokázalo, že krátkodobé výhody vedou ke katastrofálním následkům.**

Když byly postaveny před volbu zda podporovat zásady Společnosti národů a vzepřít se italskému dobytí Etiopie, nebo usmířovat italské touhy na účet Etiopie, aby se zabránilo Mussoliniho spojení s Hitlerem (což tehdy bylo stále nejisté), Británie a Francie si zvolily to druhé. Jako důsledek jejich neochoty se angažovat Mussolini získal Etiopii, spojil se s Hitlerem, a získal volnou ruku pro další agresi, bez toho, aby za to zaplatil. Pokusy rozřešit tuto záležitost mezinárodními sankcemi neuspěly, ba navíc „diskreditovaly Společnost národů, její mechanismus kolektivní bezpečnosti, a vytvořily atmosféru pesimismu“.

Navzdory uvedeným skutečnostem mnoho historiků stále zastává názor, že to bylo až selhání Británie a Francie v otázce Československa v roce 1938, které dalo Hitlerovi signál, na který čekal. Británie váhala, protože se domnívala, že je celkově nepřipravena k vojenským akcím. Odpovědní britští politici předpokládali, že válka může být odvrácena jedině tím, když Německo a Československo dospějí k nějaké dohodě. Československo, jako slabší stát, bylo tlačeno Velkou Británií. „Logika britské politiky tehdy měla přenést důsledky války a porážky na Československo v naději, že tím zachrání někoho jiného“ (P. Calvocoressi, G. Wint, Totální válka).

Ale tento „rozumový“ důvod si nikdy nezískal naprostou či alespoň silnou podporu - a při zkoušce historie tyto důvody neobstály. Autoři „Totální války“ tvrdí, že kdyby se bývala Británie a Francie rozhodly připojit k obraně československé územní celistvosti, události v Evropě by se vyvinuly zcela jinak. Nic by nebylo tak beznadějně, jak si mnoho lidí ve vážných chvílích myslelo. Dále, „nikdo menší než sám Winston Churchill“ dovozoval, že „v pojmech vojenské síly tzv. léta oddychu, která byla údajně získána mnichovskou dohodou, nechala Británie a Francie v mnohem horším postavení ve srovnání s hitlerovským Německem, než tomu bylo v době mnichovské krize“.

Pro čtenáře by tedy nemělo být překvapením, že s mnichovskou dohodou v kapse nebyl Hitler vůbec zastrašen britskými a francouzskými zárukami Polska. Byl si dobře vědom britského odhodlání dosáhnout v otázce Gdaňska mírového narovnání, a tak jej od pokusu vyplnit své záměry s Polskem nemohlo nic odstrašit. Francouzi i Britové ovšem nikdy zcela vážně nezamýšleli tyto záruky vyplnit, a dívali se na ně naivně pouze jako na prostředek pro získání času a „odstrašení“ Hitlera. Byl to tento mylný odhad, že **odstrašení může být jaksi odděleno od demonstrování ochoty a schopnosti bojovat**, který způsobil, že Británie a Francie byly konečně postaveny tváří v tvář volbě mezi dodržením záruk, či ztrátě i toho posledního zbytku věrohodnosti, který jim ještě zbýval.

Avšak francouzské a britské usmiřování ovlivnilo nejen Hitlerovo rozhodování, usmiřování nacionalistické expanze také vedlo k nacionalistické expanzi dalších států. Na rozdělení Československa po mnichovské dohodě se podílelo nejenom Německo, ale rovněž i Polsko a Maďarsko, navzdory tomu, že to bylo přímé porušení přijatých pravidel Společnosti národů. Dále existuje jasné svědectví, že britské a francouzské „usmiřování“ přesvědčilo sovětské vedení, že se jedná o nespolehlivé, „spojence“ proti Hitlerovi, a tím ovlivnili i Stalina, aby uzavřel s Hitlerem pakt o neútočení. Nakonec usmiřování zpochybnilo důvěru malých evropských států, že by získaly proti Hitlerovi jakoukoli pomoc. „Jestliže Francie nebojovala, aby zastavila remilitarizaci Porýní, podnikla by vůbec něco, aby zabránila Hitlerovu pochodu na východ?“ Také dnes, když mezinárodní společenství čelí obnovené výzvě etno-nacionalismu, musí mít stále na paměti jaké nechtěné a nezamýšlené důsledky může s sebou přinést nedostatek odhodlání provést rozhodnou odvetnou vojenskou akci.

Od minulosti k přítomnosti

Jestliže si máme vzít poučení z minulosti, musíme stanovit obecné závěry a podobnosti se současností. Obecná ohrožení a konflikty, které způsobil nacionalismus v první polovině tohoto století, jsou vysvětleny „makedonským syndromem“, ve kterém „slabé a modernizující se státy ... byly často uchváteny etnickými skupinami, armádou, demagogy, kteří nabízeli nacionalismus jako nástroj pro uskutečnění jejich omezených zájmů“. „Iredentistický nacionalismus“, který z toho plynul, je zapletl do mezinárodních konfliktů s jejich sousedy, což pro změnu rozšířilo oheň nacionalismu do dalších států. Tento cyklus nacionalismu, který živí sám sebe, versus mezinárodní konflikt, je zjevně historicky mnohem silnější ve východní Evropě než v dalších částech světa, pravděpodobně jako důsledek „převahy etnického iredentismu“, který jako model chování v tomto regionu existuje dodnes.

John Mearsheimer napsal již začátkem devadesátých let, že konec studené války způsobí rovněž konec bipolárního světa a jeho nahrazení multipolárním světem povede k propuknutí konfliktů více, než tomu bylo dříve. V tomto ohledu to také opravdu byla multipolarita meziválečných let a „existence mnoha dvojic potenciálních konfliktů, které nabízely různé způsoby zapálení rozbůšky války v Evropě.“ Ovšem důležitější a prokázanou skutečností je, že to byl právě neúspěch Spojených států, Britů a Francouzů podniknout rozhodné akce

vojenského odstrašení proti Německu, které povzbudily Hitlera na jeho cestě směrem k expanzionismu.

Mearsheimer také zdůraznil roli tehdejší mezinárodní multipolární struktury a dovolil, že hypernacionalismus, který pomohl přivodit války před rokem 1945, byl „z větší části způsoben bezpečnostní konkurencí mezi evropskými státy, což přimělo evropské mocenské elity mobilizovat veřejnost, aby podporovala národní obranné úsilí“. V důsledku toho tzv. měkký nacionalismus se mohl snadno změnit na „tvrdý nacionalismus“ jako důsledek vazeb a struktury mezinárodního bezpečnostního systému. Dnešní mezinárodní společenství se také snaží definovat nové vazby a nové struktury pro moderní soudobý bezpečnostní systém, toto naučení z historie proto nesmí být zapomenuto. Jak jsem se již v této práci zmínil, **mezinárodní systém musí být založen na vzájemné potřebě a podpoře, a ne na vyvažujících se koalicích.**

V jedné své práci Mearsheimer uvedl tři důvody proč Francie a Británie nebyly schopny odstrašit Německo od útoku na Francii v roce 1940. První z nich je pro současnou situaci asi tím nejzávažnějším, neboť se vztahuje ke komunikaci mezi národy, jejich vojenské kapacitě a přijatým rozhodnutím. Obecně se soudilo, že německá armáda měla velkou vojenskou převahu vzhledem k Francii a Británii. Slovy francouzského maršála Petaina, „když válka začala, jediné co jsme mohli udělat proti německé převaze byla slova povzbuzení a naděje“. Při poválečném výzkumu se ale prokázalo, že taková převaha ve skutečnosti neexistovala; musíme se proto ptát do jaké míry Petainův postoj převládal a do jaké míry si bylo Německo vědomo tohoto francouzského pocitu inferiority?

Je samozřejmé, že Německo takový obraz francouzské a britské bezmocnosti jen podporovalo; francouzský defetismus nedělal nic jiného, než povzbuzoval německou agresivitu. Dalším důvodem neúspěšného odstrašení Německa byla francouzská neschopnost bojovat účinně proti německé taktice bleskové války (blitzkrieg), což způsobilo změnu německého rozhodnutí přejít od strategie dosažení omezených cílů ve Francii k strategii rozhodného vítězství a zaboru. Tato dvě naučení **podtrhují potřebu soudobých států udržovat dobře vycvičené a dobře vybavené ozbrojené síly, spolu s jasným plánem jejich využití, jako ukazatele schopnosti efektivně reagovat proti případné nepřátelské agresi.** Taková opatření by velmi podpořila věrohodnost odstrašení, obzvláště jestliže zlepšení může být docíleno na úrovni řízení, kontroly a nasazení jednotek OSN.

Události a akce, které přímo nebo nepřímo vedly k propuknutí nepřátelství, jsou pouze částí problému, který má být zodpovězen v tomto článku, týkající se spojení národních zájmů a kolektivní mezinárodní bezpečnosti. Morální stránka je samozřejmě také důležitá. Musíme se ale ptát, zda těch 50 milionů mrtvých druhé světové války, bylo spravedlivou cenou zaplacenou Hitlerovi, a zda bylo „správné“ a morální tu cenu zaplatit. Pokud ano, potom by bylo zřejmě ještě správnější jasně ukázat své odhodlání bojovat o pět let dříve a také podle toho jednat. Jinými slovy, **měli bychom cenu odstrašení hodnotit podle ceny, kterou bychom museli zaplatit, kdyby odstrašení selhalo či kdybychom se o ně nikdy opravdu nepokoušeli.** Aby dnes odstrašení skutečně fungovalo, cena, kterou jsme za ně ochotni zaplatit, musí odpovídat tomu, kolik jsme ochotni platit, když půjdeme do války. **V dlouhodobé perspektivě budou konečné náklady rozhodně nižší.**

Také historický pohled na motivy, které vedou lidstvo k válce, je poučný. Ve své vyčerpávající studii založené na výzkumu příčin, proč se státy uchylují k válce, aby řešily své spory, nazvané „Příčiny války“, shrnuje Geoffrey Blainey nejčastější faktory způsobující válku. Tři z nich se obzvláště týkají problematiky probírané v tomto článku. Podle Blaineyho:

„Při rozhodování pro válku nebo mír jsou političtí vůdci značně ovlivněni přinejmenším těmito šesti faktory:

1. Vojenská síla a schopnost použít armádu na předpokládaném válčišti;
2. Odhad jak se budou v případné válce chovat okolní státy;
3. Okolnost zda existuje vnitřní jednota či neshody v nepřátelské i vlastní zemi;
4. Nacionalismus a ideologie;
5. Stav ekonomiky státu a také jeho schopnost vydržet druh očekávané války;
6. Jaký je typ osobností a zkušenost těch, kteří se na tomto rozhodnutí podílejí.“

Dále Blainey píše, že občanská válka se stává mezinárodní záležitostí nejčastěji tehdy, když jedna strana konfliktu má „ideologické, rasové ap. napojení na jiný stát“, a že „mírové hnutí je dvousečným mečem, který může i při těch nejušlechtlejších záměrech podporovat jak mír, tak válku“.

Kenneth N. Waltz ukazuje ve své velice slavné knize „Člověk, stát a válka“, že „čím více západní demokracie toužily po míru, tím více se Hitler stával válečnickým, a i dnes v mezinárodní politice platí, že zvyšující se touha po míru může spíše zvýšit než snížit pravděpodobnost vypuknutí války“. Někteří vidí cestu k míru dlážděnou pacifistickými úmysly, avšak taková cesta než aby se „stala skutečným příspěvkem k světovému míru, ... mohla by spíše usplíšit příchod další velké války“.

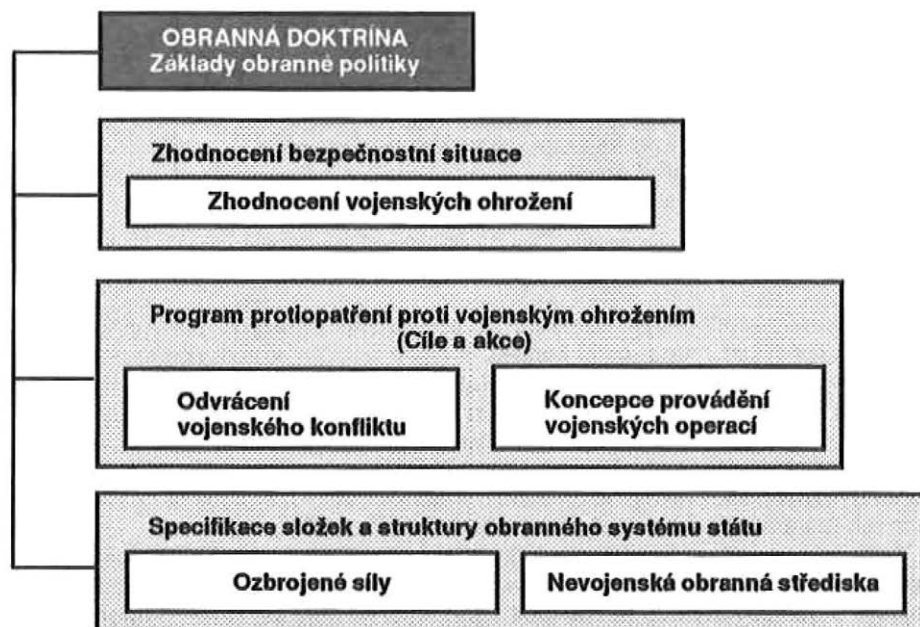
Waltz popisuje Rousseauovu představu války. S válkou je to jako s bankovními loupežemi. Pokud se bude snižovat úroveň jejich prevence, bude se jejich množství zvyšovat. Podle Waltze, „války nastávají když není nic, co by jim bránilo. Stále existují osobní i státní důvody k válce, ale tyto bývají použity pouze tehdy, když stát cítí, že by mohl mít z jejich vyzkoušení zisk“. Snaha vyzkoušet svou schopnost válčení snižuje odhodlání ostatních států se takovému experimentování postavit.

Obecně se pokládá za samozřejmé, že nová generace vysoce destruktivních zbraní přivedla konec všem válkám. Waltz ale varuje, že „strach z moderních zbraní a ze zničení světové civilizace nepostačuje, aby vytvořil podmínky míru ...“ Dodává, že „bez ohledu na to jaké jsou jejich záměry, politici musí mít stále na mysli důsledky“ světové mezinárodní anarchie ve které žijí. Totiž: „Každý stát sleduje své vlastní zájmy, ať jsou jakkoli definovány, způsobem, který pokládá za nejlepší. Síla je jen prostředek dosažení vnějších cílů států, protože neexistuje stálý, spolehlivý proces urovnávání konfliktů, které nevyhnutelně vznikají mezi podobnými suverénními jednotkami v podmínkách mezinárodního bezvládní.“

(Dokončení příště)
-FUR-

K obranné doktríně a použití ozbrojených sil Polské republiky

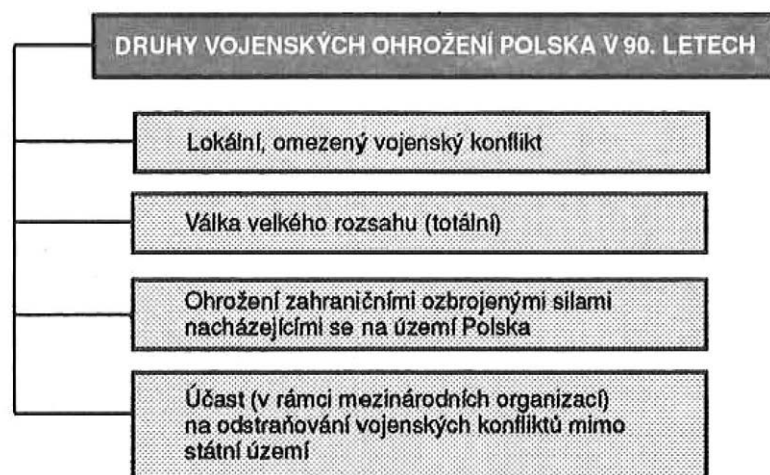
V Polské republice rozpracovává obrannou doktrínu a nový model ozbrojených sil speciální komise. Doktrína má uvádět v soulad tři základní prvky každé aktivity: podmínky, cíle a prostředky. Základní struktura obranné doktríny Polské republiky je znázorněna na obr. 1.

Obr. 1 - Základní struktura obranné doktríny Polské republiky

Pro další vývoj vojenskopolitické situace v Evropě jsou považovány za nejdůležitější následující skutečnosti: odmítnutí komunismu středoevropskými státy a jejich začátek výstavby demokratických struktur a tržní ekonomiky, rozpuštění Varšavské smlouvy, rozpad SSSR, sjednocení Německa, vznik nových států ve východní a jižní Evropě, úspěšný rozvoj panevropské a transatlantické spolupráce a pokusy o sladění úsilí mezinárodních institucí (OSN, KBSE, ES, ZEU).

Typologii možných vojenských ohrožení Polské republiky, formulované na základě analýzy současného stavu a vývoje faktorů ovlivňujících světovou bezpečnostní situaci, znázorňuje **obr. 2**.

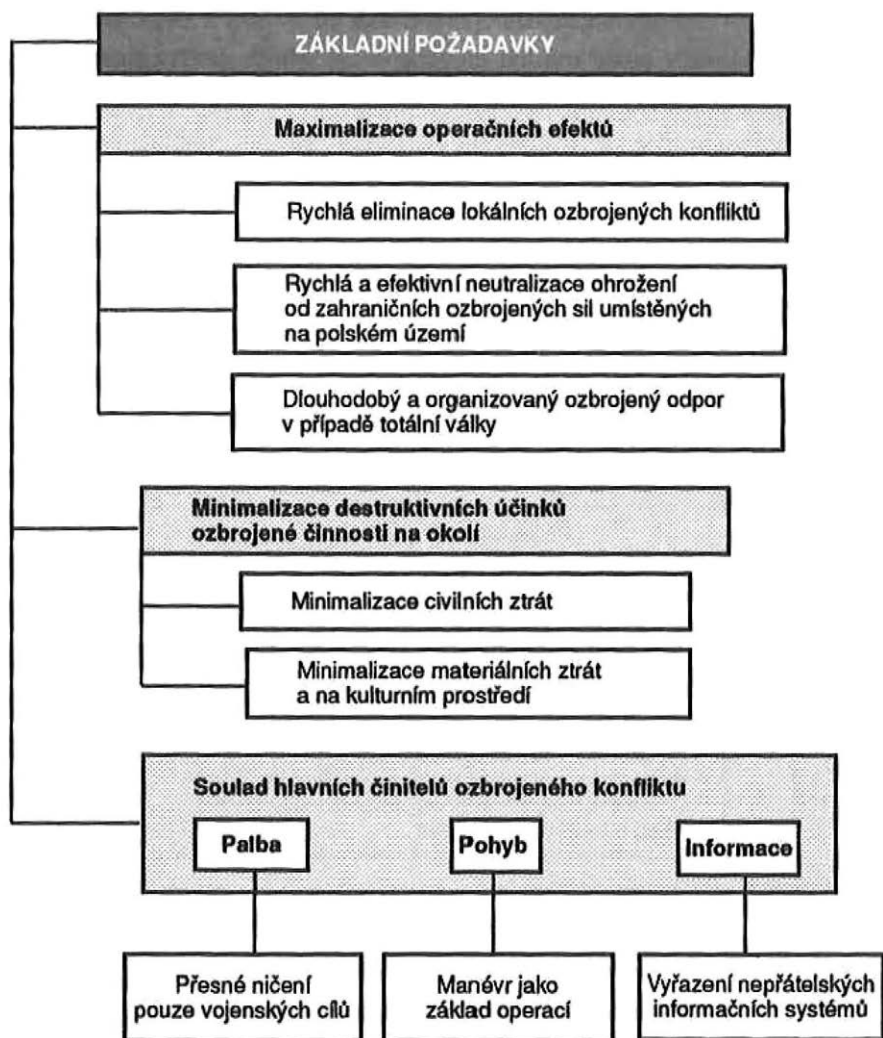
Obr. 2 - Typologie vojenských ohrožení Polské republiky

Za nejpravděpodobnější ohrožení je považován omezený lokální vojenský konflikt, především národnostní konflikt, s cílem anektovat část polského území. Může být veden pozemními silami nebo letectvem k dočasnému obsazení polského území nebo jako pomoc národnostním menšinám v Polsku. Může to být pokus o řešení vnitřních problémů na úkor sousedního státu nebo důsledek vnitřních problémů jiného státu s polskou menšinou. Konflikt se může eskalovat a může mít podobu různých akcí, jako jsou diverze, narušení hranic, ozbrojené akce. Ve všech etapách hraje hlavní roli při řešení konfliktu diplomatické úsilí.

V případě napadení Polské republiky silným nepřitelem nemá samotná Polská republika naději na vojenské vítězství. Strategickým cílem v tomto případě je co nejdelší organizovaný odpor, způsobit agresorovi co největší ztráty, demonstrovat odhodlání k obraně, a tak získat čas k vhodným mezinárodním protiakcím, vytvořit podmínky pro efektivní mezinárodní spolupráci a pro odpor obyvatelstva na okupovaných územích.

Obr. 3 znázorňuje podstatu nového operačního modelu, který se zcela liší od modelu dřívějšího, jenž vyplýval z koaliční doktríny. Mohl by být charakterizován jako „operace se smíšenou intenzitou palby“ nebo jako „malá manévrovací operace“. Mezi jeho základní požadavky patří:

* **Maximalizace operačních účinků.** Může být dosažena rychlým ukončením lokálních ozbrojených konfliktů, rychlou efektivní neutralizací cizích ozbrojených

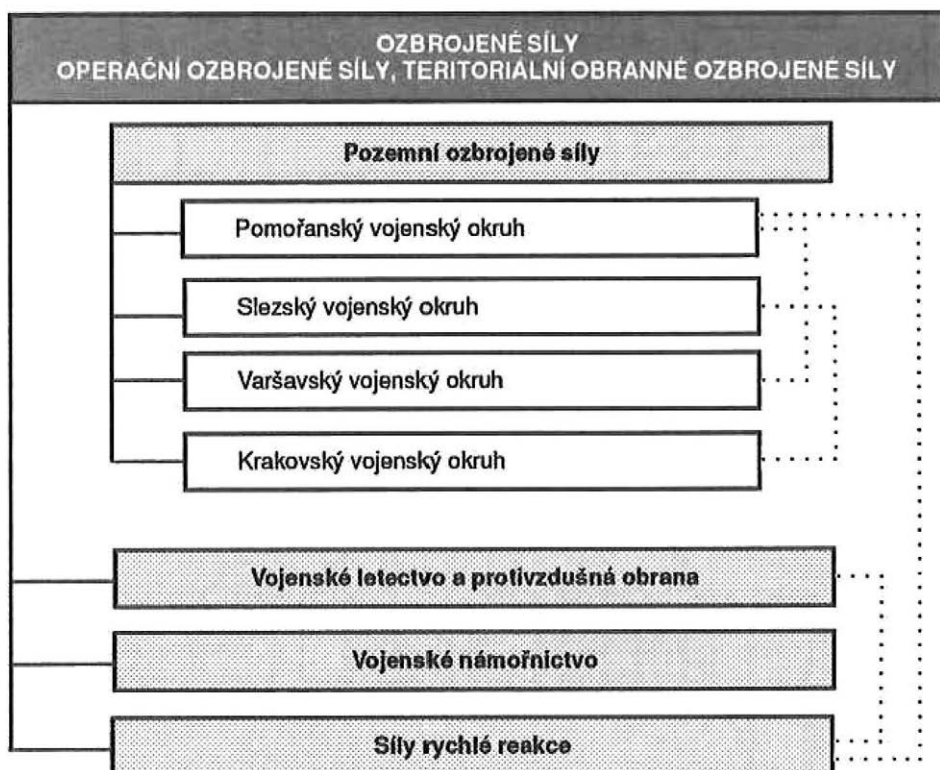
Obr. 3 - Podstata nového operačního modelu

sil umístěných na teritoriu nebo nepřetržitým a dlouhodobým ozbrojeným organizovaným odporem proti nepříteli, který je ve výrazné přesile.

* Minimalizace ničivých účinků ozbrojeného boje na člověka a životní prostředí.

Redukce intenzity palby má být umožněna zajištěním synchronizace palby, pohybu a informací. Nový model předpokládá větší počet krátkodobých ozbrojených střetnutí. Budou se vyznačovat překvapivými útoky a přepadeními, přesností úderů vycházející z uplatnění manévru a rychlým odpoutáváním se od nepřítele k provedení manévru, s cílem získávat výhody pro další střetnutí. Základem každé operace musí být manévr při současném zajištění dokonalé podpory jednotek v citlivých prostorech, přesná palba a destrukční činnost (klamání, vojenská lest, neutralizace radioelektronických prostředků) proti informačním prostředkům nepřítele (systémům C³I a prostředkům REB).

Ozbrojené síly Polské republiky se nyní transformují, aby byly přizpůsobeny novým podmínkám a úkolům. Snižují se počty osob i techniky, mění se struktura

Obr. 4 - Základní struktura ozbrojených sil Polské republiky

a plánuje se modernizace výzbroje. Předpokládá se, že polská armáda bude mít v polovině 90. let 250 000 vojáků a za příznivé mezinárodní situace koncem století 150 000 vojáků. V souladu s mezinárodními dohodami může mít Polsko 1730 tanků, 2150 obrněných transportérů včetně 1700 bojových vozidel pěchoty, 1610 děl ráže nad 100 mm, 130 vrtulníků vyzbrojených řízenými střelami a 460 bojových letounů.

Polská republika považuje za prioritní **vytvoření sil rychlé reakce**, jako kvalitativně nové složky ozbrojených sil, vysoce profesionalizované, vycvičené, vybavené, schopné okamžitého nasazení na libovolném místě proti neočekávané lokální hrozbě a schopné vytvářet podmínky pro nasazení hlavních ozbrojených sil. Síly rychlé reakce budou začleněny do **strategické zálohy velení ozbrojených sil** a předurčeny pro mírové mise a ozbrojené expedice jako součást mezinárodních ozbrojených sil. Předpokládá se, že budou **tvořeny přepadovou údernou brigádou**, která v budoucnosti bude leteckou mechanizovanou brigádou. Dále jednou nebo dvěma lehkými mechanizovanými brigádami, vrtulníkovým plukem, nezbytnou velitelskou, zásobovací, ženijní a průzkumnou jednotkou.

Základní strukturu ozbrojených sil Polské republiky znázorňuje **obr. 4**. Všechny druhy ozbrojených sil budou mít dvě složky:

- **operační síly**, složené z jednotek s prvotřídní výzbrojí a na vysokém stupni profesionalizace,
- **teritoriální obranné síly** (20 % celkových mírových počtů, 50 % počtů válečných) vybavené lehkými protitankovými a protivzdušnými zbraňovými systémy.

Podle typu ohrožení se mohou početní stavy ozbrojených sil po mobilizaci zvýšit až na čtyřnásobek. Navrhuje se zavést systém každoročních strategických válečných her pro všechny složky ozbrojených sil a vojenské okruhy řízené ministrem obrany. V dlouhodobé perspektivě se **uvažuje o transformaci pozemních sil vzdušné pozemní síly**.

(Vybráno z materiálů ÚVV, AI č. 863/94 - red. upraveno.)

Etnický konflikt a neválečné operace

Přinášíme výtah z článku „Ethnic Conflict and Operations Other than War“, jehož autorem je pplk. Horace L. Hunter, který byl uveřejněn v listopadu 1993 v časopise pozemního vojska USA Military Review. Text z vojenského hlediska doplňuje článek pplk. Hanouska uveřejněný ve Vojenských rozhledech č. 1/1994.

* * *

Za současných strategických podmínek je etnický konflikt velkým bezpečnostním problémem; není však novým jevem. Existoval i za studené války, avšak nyní je viditelnější a nebezpečnější. Otázkou je, co to znamená pro vojáky.

Je účelné ujasnit si typy etnických konfliktů. Všeobecně, etnický konflikt se může týkat kterékoli ze širokého spektra aktivit od výlučně ekonomické, sociální nebo politické akce až po ozbrojené střetnutí dvou nebo více etnických skupin. Dále se budeme zabývat pouze násilnými formami, které mají vojenskou složku nebo mohou vyžadovat vojenský zákrok. Mohou to být mezinárodní nebo vnitrostátní konflikty, avšak obvykle začínají jako vnitřní zápasy. Mnohé z nich jsou národnostními zápasy, jiné zápasy náboženskými a některé mají kombinované příčiny. Všechny konflikty vyplývají z hluboce zakořeněných názorů, takže řešení je nesnadné. Absolutní povaha konfliktů je jejich zvláštní charakteristikou. Dosáhnout kompromisu je výjimečně obtížné vzhledem k individuální a skupinové identitě, jakož i vzhledem k samotné existenci. Výsledkem je často veliký zápas vedoucí k vyčerpání, bezvýchodná situace nebo úplné potlačení slabší strany. Zasahovat do bojů takového druhu je velmi nesnadné.

Nedávná historie poskytuje dostatek příkladů etnických konfliktů; většina z nich začala jako občanský teror, povstání nebo občanská válka. Mohou vyjadřovat buď vládní nebo nevládní útlak etnické skupiny, nebo úsilí etnické skupiny získat autonomii nebo nezávislost. To lze považovat za primární příčiny násilných etnických konfliktů.

Každá z těchto primárních příčin může vyvolat velmi výrazné následky. Například, vnitřní konflikt se může přenést přes hranice a podnítit regionální válku; může vyvolat záplavu uprchlíků, která ohrozí stabilitu jiných států; nebo může způsobit strádání a choroby u lidí izolovaných zápasem. V některých případech může způsobit úplné zhroucení vlády, což vyvolá chaos. Tyto následky nebo snahy o jejich prevenci anebo zmírnění mohou pravděpodobně vyžadovat vojenský zákrok.

Rozdíl nynější strategické situace oproti studené válce podmiňuje reakci na situace vyplývající z etnických konfliktů. To je zřejmé ze dvou druhů neválečných operací:

- podpora proti povstání (counterinsurgency),
- mírové operace.

Násilný etnický konflikt

Primární	občanský teror, povstání, občanská válka
Sekundární	hladomor, epidemie, regionální válka, zhroucení státu, záplava uprchlíků
Opatření	humanitární opatření, operace pro podporu míru, odsun nonkombatantů, vojenská pomoc

Podpora proti povstání

Mnohé, ne-li všechny, násilné etnické konflikty začínají povstáním, nebo se v povstání rozvinou. Avšak povstání, která vznikají z etnických konfliktů, nemají obvykle mezinárodní vazby, které měly války za národní osvobození. Neexistuje žádná velká sjednocující ideologická síla, která by je živila, proto neexistuje žádná zřejmá naléhavá potřeba např. zadržování, která by vyvolávala zájem anebo intervenci.

Složitě, hluboce zakořeněné vnitřní nebo emocionální problémy etnických konfliktů nevedou k řešení, která by bylo možno považovat za racionální. Jejich matoucí odůvodňování, v němž nemusí být pravda a lež zřejmé, vyžaduje pečlivou politiku selektivní a omezené účasti. V žádném případě není pravděpodobné, že zvenci podporovaná řešení etnických zápasů budou účinná. Mezinárodní intervence všeobecně pouze vytváří podmínky, v nichž soupeřící strany mohou vypracovat řešení. Proto není pravděpodobné, že budeme v etnickém konfliktu podporovat „protipovstalecký program“, pokud neohrožuje blízkého spojence, jehož vláda je demokratická, nebo pokud nehrozí destabilizace regionu, v němž existují naše životní zájmy.

Avšak je rovněž nepravděpodobné, že můžeme ve všech případech zůstat úplně stranou. Humanitární důvody, zájem o podporu mezinárodního systému kolektivní bezpečnosti a regionální stability vyžaduje jednání. Ačkoli můžeme sekundární účinky považovat spíše za symptomy, tyto symptomy mohou vyžadovat pozornost. Za nedávných událostí to byly účinky, které vyvolaly použití vojenských prostředků. Vojenské operace byly zaměřeny na určité, jasně definované a krátkodobé cíle, týkající se druhotných účinků, nikoli základních příčin. Tato zásada pravděpodobně zůstane v platnosti i v blízké budoucnosti.

To znamená, že intervence v etnických konfliktech bude mít podobu relativně krátkých operací s omezenými cíli a s omezeným trváním. Kategorie cílů mohou být:

- obnovení pořádku,
- odstrašování agrese,
- evakuace nonkombatantů,
- poskytnutí humanitární pomoci,
- zachování nebo upevnění míru.

Z toho nutně vyplývá, že dlouhodobá odpovědnost bude předána příslušným mezinárodním orgánům nebo orgánům dotyčného státu pokud možno nejdříve. Avšak vyhnout se dlouhodobé účasti nebude ve všech případech možné.

Mírové operace

Po zániku bipolárního světa se udržování míru stalo naléhavým, dynamickým, někdy zmateným a stále se zvětšujícím problémem. Podmínky umožnily získat Radu bezpečnosti ke spolupráci, čímž se zvětšila naděje, že kolektivní bezpečnost je možno realizovat, že Organizace spojených národů bude schopna zajistit celosvětový mír. Avšak zjistilo se, že realizace nebude snadná. Od záměru se přesto neupustilo, nýbrž naopak, mírové aktivity Organizace spojených národů se rozšířily.

Dokument generálního tajemníka OSN „An Agenda for Peace“ posuzuje tyto druhy mírových operací, které všechny mají vojenskou složku:

- preventivní diplomacie (preventive diplomacy),
- vytváření míru (peacemaking),
- udržování míru (peace-keeping),
- budování míru po konfliktu (post-conflict peace-building).

■ **Preventivní diplomacie.** Tento pojem znamená „preventivní rozvinutí vojsk“, tj. rozmístění vojenských sil mezi potencionálními protivníky před vypuknutím nepřátelství. Může se uskutečnit se souhlasem obou stran, nebo alespoň strany jedné. Za mezinárodních krizí, se souhlasem vlád všech stran, může preventivní zasazení vojsk OSN zmírnit strádání nebo vyloučit násilí. Velikost a druh vojsk budou záviset na situaci: někdy postačí nevelká vojenská síla, nebo za jiných podmínek bude zapotřebí velkých sil působících jako odstrašující činitel.

■ **Vytváření míru.** Generální tajemník OSN rozlišuje dva druhy vojenských sil pro vytváření míru:

- plně vyzbrojené síly (schválené podle čl. 43 Charty OSN) proti agresi,
- síly organizované podle čl. 40 Charty OSN, používané k dosažení zastavení palby nebo ke kontrole zastavení palby.

Vojska určená k vytváření míru musejí být schopna vést bojové operace všeho druhu.

■ **Udržování míru** zahrnuje zasazení neozbrojených nebo jen lehce ozbrojených pozorovatelů nebo jednotek pro sledování smlouveného zastavení palby. „Pravidla hry“ jsou všeobecně známa: dohoda všech stran o úkolu a poslání, zachování naprosté neutrality a použití síly pouze v sebeobraně.

■ **Budování míru.** Logickým důsledkem vytváření a udržování míru jsou akce k upevnění míru zlepšováním podmínek, které, pokud by byly zanedbány, by vedly k dalším sporům. Je to do značné míry civilní záležitost, avšak vojenské síly mohou přitom hrát důležitou úlohu. Velkým problémem vyžadujícím vojenskou praxi je odminování. Tisíce min a nástrah, položených konvenčními i nekonvenčními silami, jsou skrytým ohrožením, jež omezuje rozvoj tak dlouho, dokud není odstraněno.

Existující civilní firmy zabývající se odminováním, avšak často jsou jen vojenské síly, které jsou rychle k dispozici.

■ Budoucnost

Vůči mírovým operacím je nutno zaujímat seriózní postoj. *Jedinou konstantou je změna.* Být připraven znamená věnovat pozornost nejen přítomnosti: je nutno mít na zřeteli udržování „pružných“, moderních a účinných vojsk pro neznámou budoucnost.

J. N.

Plukovník Ing. Aleš K o m á r

Výzvy moderní společnosti - - CCMS/NATO

Vytvoření Výboru pro výzvy moderní společnosti (Committee on the Challenges of Modern Society - CCMS) bylo navrženo na 20. výroční schůzi NATO ve Washingtonu v dubnu 1969 za účelem dát Alianci nový společenský rozměr. Tehdejší prezident Nixon požadoval vytvořit výbor NATO, který by řešil společenské otázky a zjistil cesty, kterými by se mohly zkušenosti a prostředky západních zemí efektivně využít směrem ke zlepšení kvality života lidstva a pomoci člověku 20. století naučit se jak zůstat v souladu s rychle se měnícím světem.

* * *

Formálně byl potom výbor založen 6. 11. 1969. Jeho cílem bylo **postihnout praktické problémy, které jsou již zkoumány na národních úrovních** a kombinovat projekty i technologie dostupné v členských zemích NATO, dosáhnout rychle hodnotných závěrů a dávat doporučení pro činnost k prospěchu všech.

Kooperace v rámci NATO směrem ke zlepšení kvality života v moderní společnosti zahrnovala všech 16 zemí Aliance během prvních dvaceti let. Článek dvě smlouvy stanoví, že členské země budou přispívat k dalšímu rozvoji míru a přátelství v mezinárodních vztazích podporou podmínek stability a blahobytu. Tento článek se také pokládá za základ cest k zlepšení a rozšíření kooperace v nevojenských oblastech.

Od začátku vzniku NATO bylo uznáváno, že ačkoli vojenská spolupráce je prioritní a velmi žádoucí, nepostačuje potřebám. Bylo doporučeno, aby věda a technologie byly považovány také za zvlášť významné. Program vědecké a technické spolupráce, navržený Výborem pro vědu, který byl za tímto účelem vytvořen, zajistil důležitý předpoklad pro práci CCMS, zejména ve výměně a praktické aplikaci technologií a vědeckých poznatků.

V květnu 1989 summit hlav států a vlád NATO opět zdůraznil význam CCMS. Ustanovení čl. 35 závěrečného komuniké žádá vhodnou mezinárodní spolupráci ve vědě a technologiích užitečných ke globální bezpečnosti. Uznává důležitost ochrany životního prostředí ve spolupráci s výborem CCMS. Jeho aktivita ukázala široký dosah běžných a soustavných činností armád v otázkách životního prostředí. Bylo rozhodnuto iniciovat nový program v oblasti životního prostředí.

V dubnu 1990 Rada NATO odsouhlasila, že CCMS by mělo rozšířit programový mechanismus přesahující prováděné pilotní studie (předvýzkum) a pouhé členství. CCMS také odsouhlasilo, že experti ze střední a východní Evropy mohou být pozváni k účasti na pracovních jednáních, konferencích a seminářích. Dne 10. března 1992 byl připraven pracovní plán pro dialog, spolupráci a společná východiska na schůzi rady NACC (North Atlantic Cooperation Council). Zahnoval v aktivitách CCMS navíc spolupráci expertů z 21 partnerských zemí (Albánie, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Bulharsko, ČSFR, Estonsko, Kavkazsko, Maďarsko, Kazachstán, Kirgizie, Litva, Lotyšsko, Moldavsko, Polsko, Rumunsko, Ruská federace, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán).

Jak CCMS pracuje

Při vytvoření výboru bylo Radou NATO rozhodnuto, že **výbor nebude sám o sobě vstupovat do žádné výzkumné aktivity a jeho práce budou vyplněny na decentralizované úrovni**. Podpora aktivit CCMS mimo program bude zpřístupněna přes rozpočet NATO. V souladu s tím charakterizují práci výboru čtyři pojmy:

1. Práce probíhají za účasti členských zemí jako pilotních zemí pro jednotlivé projekty. Spolupracují s jinými zainteresovanými zeměmi (a s postupem doby s mnoha zeměmi, které nejsou členy NATO). Každá pilotní země je odpovědná za rozvoj, řízení a rozšíření výsledků pilotní studie. Kooperující pilotní země a jiní účastníci sdílejí pracovní náklady v souladu s jejich zájmy. Žádný člen není žádán, aby se účastnil nějaké studie. Naopak, každá země si může volně vybrat jak nejlépe využije zdrojů a expertiz. Výsledky na druhé straně jsou ale přístupné všem. Tímto způsobem státy, jejichž priority by jim nedovolily věnovat větší množství prostředků na dílčí problémy, mohou přispět ke specifickým projektům, zatímco pilotní studie budou také přínosem pro všechny.

2. Důraz je kladen na projekty, které mohou vést k formulování politiky a stimulovat domácí a mezinárodní akce. Výborem CCMS jsou často navrhovány nové oblasti výzkumu pro iniciativní orientaci zemí. Požadavkem pak je připravit závěry výsledků výzkumu tak, aby byly přístupné pro osoby tvořící politiku zemí a nové poznatky se staly více citlivými v zájmu ovlivnění přírody a životního prostředí společnosti.

3. CCMS je viditelnou a otevřenou organizací. Podle zájmu a požadavků specializovaných mezinárodních organizací výbor vyvíjí doplňující pilotní studie. Příkladem těchto oblastí jsou zdraví, životní prostředí a plánování kvality života. V mnoha oblastech CCMS bylo avantgardou mezinárodní aktivity - např. uchování energie a zdrojů alternativní energie. Jeho studie pomohly určit rámce dvojstranné a mnohostranné mezinárodní spolupráce. Výsledky studií jsou přístupné institucím a jednotlivcům po celém světě.

4. CCMS vyvinulo následné postupy určující zájmy Aliance pro funkci, kterou by měla hrát v národních a mezinárodních aktivitách v životním prostředí. Každá pilotní země zabezpečí, aby provedená studie hrála co nejpříměřenější úlohu v stimulaci národní a nebo mezinárodních aktivit.

Uvedená čtyři pojetí, vedení pilotních zemí, podpora národní a mezinárodní aktivity, otevřená spoluúčast a přístupné výsledky jsou základními principy spolupráce v rámci CCMS. Společně vytváří podmínky pro jedinečnou mezinárodní spolupráci na poli životního prostředí.

Pilotní (řídící) studie

Studie kryjí široké spektrum aktivit dotýkajících se mnoha aspektů ochrany životního prostředí a kvality žití. Po ukončení studie je souhrnná zpráva zaslána CCMS, podrobnější technická zpráva je připravována **pilotní skupinou** a je dostupná každému, kdo projeví zájem, z celého světa.

Dosud bylo dokončeno 44 studií. Práce pokračují na 27 studiích. Jsou neustále navrhována nová témata, která se seminárně posuzují k zařazení do procedury pilotní studie (pro rok 1994 - tři studie).

Na práci ve výboru CCMS Českou republiku zastupuje MO - oddělení životního prostředí. Je určeno jako koordinátor účastnického státu na pilotních studiích, seminářích a případně jiných aktivitách výboru.

Oddělení životního prostředí ministerstva obrany (OdŽP MO) se zúčastňuje zasedání CCMS. Je na nich vyhodnocována spolupráce NATO s účastnickými zeměmi, schvalovány návrhy na přípravu nových pilotních studií a navrhovány nové postupy. *Plenární zasedání jsou součástí projektu Partnerství pro mír.*

OdŽP MO se aktivně účastní na dvou pilotních studiích - Vyhledky armády v životním prostředí a **Znečištění životního prostředí překračující hranice států vycházející z vojenských a příbuzných zařízení a aktivit.**

Ve spolupráci s dalšími odborníky z armády a civilu navrhlo, aby se tito účastnili studií na téma **Nové zemědělské technologie, Management průmyslových toxických látek a jejich základní výzkum a Ochrana obyvatel před toxickými látkami rozlitémi během přesunů vojenského materiálu.**

Dále je dán návrh na zapojení se do etapy rozhodování o vzniku nových pilotních studií na téma **Kvalita vnitřního vzduchu, Technologie omezování hluku z leteckého provozu a Ekologické aspekty využití dřívějšího vojenského území.**

Z tohoto přehledu vyplývá, jak široké je pole působnosti CCMS v otázkách životního prostředí. **V textu zvýrazněné studie jsou součástí návrhu Partnerství pro mír.**

Mezinárodní konference podporované CCMS

V současné době existuje pět konferencí, které se mohou reprízovat na základě nových skutečností. Permanentně pokračuje konference s názvem Význam zahrnutí armády do Montrealského protokolu k látkám spotřebovávajícím ozonovou vrstvu (1991, 1994). Česká republika se prostřednictvím OdŽP MO stala spoluorganizátorem konference s ministerstvem obrany Norského království na téma Ozvěny životního prostředí v plánovacím postupu vojenských zařízení a výcvikových prostorů (1992).

Semináře a jiné aktivity

Jedinečné setkání odborníků k řešení problémů životního prostředí ve vztahu k armádě poskytují semináře. Seminář k otázkám pilotní studie Vyhledky armády v životním prostředí na téma Prevence znečištění, byl v škole NATO/SHAPE v SRN v roce 1993. Poslední seminář CCMS pod názvem Obrana, životní prostředí a ekonomika se uskutečnil v Bruselu 28. ledna 1994. Na obou seminářích OdŽP MO předneslo příspěvky o úloze a záměrech MO ČR v životním prostředí. **V rámci projektu Partnerství pro mír je doporučena účast na těchto seminářích.**

Dále jsou pořádány Kulaté stoly životního prostředí k výměně informací, názorů a východisek, často na úrovni ministrů. Publikáční činnost pod záštitou CCMS zahrnuje více než 200 publikací.

Programová orientace CCMS/NATO

Výbor NATO pro výzvy moderní společnosti (CCMS) vyhláší novou orientaci některých aktivit k *řešení vědeckých a technologických problémů*, které se týkají kooperujících partnerů, členů Severoatlantického výboru pro spolupráci (NACC). Pro navazující konzultace s reprezentanty kooperujících zemí bylo vybráno několik prioritních oblastí, které budou podporovány. Na všechny projekty zahrnující tyto priority bude nyní soustředěna podpora.

Za účelem naplnění projektu Partnerství pro mír bylo navrženo deset zájmových témat pro přípravu dalších pilotních studií.

Prioritní oblasti

■ Technologie odzbrojení:

Vědecké problémy vztahující se k technologiím odzbrojení zahrnující nakládání s radioaktivními a chemickými zbraněmi, konverze vojenského průmyslu a bezpečnost nukleárních technologií.

■ Životní prostředí:

Vědecké problémy vztahující se k ŽP zahrnující nápravu kontaminovaných vojenských lokalit, územní ekologické problémy a ohrožení přírody.

■ Špičkové technologie:

Vědecké problémy vztahující se ke špičkovým technologiím včetně vědeckých informací, materiálů, biotechnologií, navrhování energie a její dodávky (ne nakládání).

■ Lidské zdroje:

Problémy vztahující se k prostředkům lidstva, včetně vědecké politiky, intelektuálních vlastností, práv a jejich mobilita (např. snížení zaměstnanosti vědců ve zbrojním průmyslu).

V souladu s těmito prioritními oblastmi, nejpokrokovější komunikační technologie, jako např. počítačové sítě, by měly být použity k plnému možnému rozšíření. Účelem je zvýšit užití těchto technologií jako prostředku vědeckého dialogu mezi zeměmi NATO a partnery kooperujících zemí.

Podpora a výběr

Mechanismy podpory pro řešení problémů v prioritních oblastech jsou řešeny několika způsoby (granty, expertní návštěvy pracovními skupinami). Formy aplikace a sdělení o aplikacích jsou pro uvedené aktivity v prioritních oblastech dostupné v odboru pro vědecké záležitosti NATO. Vědci ze zemí NATO a kooperující partneři mohou o ně požádat. Žádost musí zahrnovat ale kooperaci mezi vědci NATO a vědci kooperujících zemí.

Za každou prioritní oblast bude vytvořen expertní výbor, který bude zvažovat nežádané žádosti v jejich příslušných oblastech a také žádané žádosti ve specifických tématech uvnitř jejich oblastí.

Schůzky výboru CCMS/NATO s kooperujícími partnery

Poprvé se plenární setkání obou partnerů uskutečnilo 23. února 1993 v Bruselu. Setkání se zúčastnili vyšší vládní úředníci z ministerstev obrany, zahraničních věcí a životního prostředí. Z kooperujících zemí byly zastoupeny Albánie, Bělorusko, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Kirgizie, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko, Ruská federace, Slovenská republika a Ukrajina.

Jednání zahájil náměstek generálního sekretáře NATO pro vědu a životní prostředí Dr. Jean-Marie Cadiou. Zdůraznil zvyšující se důležitost a závažnost třetí dimenze NATO - vědeckých programů a životního prostředí, v souvislosti s novými úkoly Aliance. Nejvyšší zájem NATO je věnován prioritám životního prostředí vztahujících se k určeným regionům, dále přičinám vztahujících se k obraně a přírodnímu nebezpečí.

Reprezentanti kooperujících zemí vyjádřili svůj zájem pomoci řešit tyto problémy ve výboru CCMS/NATO. Zejména problémy vztahující se ke znečištění ovzduší, půdy a vodě a zdůraznili jejich příčiny kontaminace z vojenských lokalit.

Účastníci podtrhli skutečnost, že znečištění životního prostředí často překračuje hranice a jediný způsob řešení je spolupráce mezi národy. Citována byla kontaminace řek, ústí řek Aralského a Černého moře, tak jako znečištění vzduchu radioaktivními a chemickými látkami.

Experti z kooperujících zemí uvítali podporu aktivních účastníků v rámci programu CCMS. Bylo shodně konstatováno, že CCMS reprezentuje jedinečnou formu pro výměnu informací o problémech životního prostředí, jak civilního, tak vojenského, a též metod prevence.

Druhé plenární setkání CCMS s partnery kooperujících zemí se uskutečnilo za řízení Dr. J. M. Cadiou v souladu s plánem NACC dne 27. 1. 94 v Bruselu. Po souhrnné zprávě o aktivitách výboru byly předloženy informace o postupu studií Znečišťování životního prostředí přesahující hranice států pocházející z vojenských zařízení a aktivit, Vyhlídky armády v životním prostředí, semináři Prevence znečištění a právě ukončené 2. konference Úloha armády při plnění Montrealského protokolu o látkách ničících ozónovou vrstvu.

Programová ředitelka CCMS Dr. Denis Beten seznámila se záměrem aktualizovat postup k přípravě návrhů nových pilotních studií.

Na plenárním zasedání byly předloženy a schváleny nové pilotní studie, které jsou ve stadiu přípravy, a to *Aspekty životního prostředí při opětovném použití dřívějších vojenských lokalit a Kvalita vzduchu v místnostech (novelizace)*. Česká republika vyslovila zájem spolupracovat na obou řešeních.

Partnerství pro mír vytváří nové možnosti spolupráce i v rámci CCMS. Kromě nových návrhů deseti pilotních studií (4) je možné připravit a realizovat partnerské programy podle návrhů zemí připojených k iniciativě (5).

Na poli životního prostředí se jeví nezbytné, vzhledem ke společným cvičením a dostupnosti mnohonárodního výcviku, cvičení a operací ve spojení se silami Aliance, seznámit jednotky AČR s rozsahem ochrany životního prostředí v zemích NATO. Na druhé straně bude vhodné informovat vojska Aliance o základních právních úpravách v životním prostředí a principech ochrany přírody a krajiny v našich výcvikových prostorech.

Schůzka k Pilotní studii o problémech životního prostředí přesahující hranice států pocházejících z vojenských a k nim vztahujících se zařízení a aktivit

Studie byla schválena plenárním zasedáním CCMS v listopadu 1992. Je řízena min. zahraničí Norského království. Cílem projektu je vyvinout základ pro mezinárodní spolupráci ve výzkumu, ocenění a prevenci znečištění z vojenských a jím příbuzných zařízení a aktivit, které přesahuje hranice států. K naplnění cílů studie je záměrně sestavena organizace pilotní studie, usnadňující kooperaci mezi zájmovými zeměmi, vyjmenování priorit a jejich popisu s ohledem na vztahující se regiony a informační výměnu, která následně může být přenosná na jiné země. Studie obsahuje dvě specifická podtémata vztahující se k znečištění přesahující hranice států ovlivňující oceány a vodní cesty:

- a) znečištění z radioaktivních látek,
- b) chemické znečištění,

Je možné tvořit další podtémata.

Předmětem dohody všech účastnických zemí je zahrnutí areálů, vztahujících se k Barentsovu a Karalskému moři, Baltickému a Severnímu moři a k Černému moři. Záměrem je získat výsledky za relativně krátkou dobu (2 roky) vytvořením pracovních skupin s národní odpovědností. Práce na tématu je koordinována, i když často práce pokračují v národních nebo bilaterálních skupinách na specifických otázkách, ad hoc expertních jednáních či multidisciplinárních pracovních setkáních k projednání aplikovatelných technologií a metod mezi jednotlivými schůzkami pléna. Ze zemí NATO jsou účastnickými státy Belgie, Kanada, Dánsko, Francie, Island, Německo, Řecko, Portugalsko, Turecko, USA a Velká Británie jako pozorovatel.

Z kooperujících zemí jsou účastníky Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Ruská federace, Rumunsko, Slovenská republika a Ukrajina, Finsko se zúčastnilo jako nezávislý pozorovatel.

● První schůzka se konala 11.-12. února 1993 v Oslo podle pracovního plánu NACC. Byl připraven dvouroční plán s očekávanými výsledky prvních osmi měsíců k systematické identifikaci různých míst kontaminace, k ocenění zdravotního rizika a k přehledu zmírňujících postupů. Byly určeny územní oblasti s vodními toky, povodími, úmořními a moři, které budou jádrem zvláštní pozornosti pro přítomnost zrušených nukleárních plavidel a odvod vody z území obsahujících rizikové pozemní základny.

● Druhá schůzka se konala 1.-2. června 1993 v norském Kirkenes. Pozornost se soustředila na dvě hlavní kontaminace překračující hranice pocházející z nukleárních a chemických zdrojů. Týkaly se nehod atomových ponorek a problémů souvisejících se snížením jejich počtu při ozbrojení a s nakládáním chemických zbraní na moři a výbušnin. Byly prezentovány studie znečištění Artického, Baltského a Černého moře a povodí Dunaje.

Ruská delegace uvedla, že pilotní studie je **první mezinárodní spoluprací o životním prostředí, na které ruské ministerstvo obrany souhlasilo spolupracovat.** Předložila informace vztahující se k vlivům zkoušek atomových zbraní na životní prostředí, havárií ponorek a atomových elektráren. Částečně objasnila problémy vzniklé ztroskotáním atomové ponorky Komsomolec v r. 1989.

● Třetí schůzka pilotní studie se uskutečnila 22.-24. listopadu 1993 v německém Münsteru. SRN byla hostitelem protože se stala vedoucím tématu chemického znečištění. Jednání probíhalo v Ústavu pro vědecké služby Bundeswehru pro ochranu před zbraněmi hromadného ničení (WWD Münster). Pozornost byla zejména zaměřena na monitoring radioaktivních látek a otázky chemického znečištění, zejména chemickou municí. Ústav totiž leží na místě rozsáhlého vojenského výcvikového prostoru (ca 100 tis. ha), kde byly po první světové válce zakopány bojové chemické látky a nyní probíhá jejich postupná destrukce.

Setkání expertů k radioaktivnímu a chemickému znečištění Černého moře se uskutečnilo 1.-2. 3. 1994 v Bukurešti. Zúčastnili se ho zástupci poddunajských zemí, Francie, Ruska, Běloruska, Turecka a řídicí země Švédska. Odborníci připravili podklady o rozsahu znečištění, zdrojů znečištění a ocenění jejich důležitosti a navrhli specifické úkoly, které budou předloženy k řešení a zahrnutí do závěrečné zprávy na 4. zasedání pilotní studie, která proběhne ve dnech 19.-20. 4. 1994 v Istanbulu.

Literatura:

1. **Beten, D.:** Procedure for the Preparation of New Pilot Study Proposals. NATO-CCMS, Brusel, leden 1994, 4 str.
2. **Cadiou, J.-M.:** Report on CCMS 1993 Outreach Activities in the Framework of the NACC Workplan for Dialogue, Partnership and Cooperation. NATO-CCMS, Brusel, prosinec 1993, 16 str.
3. **NATO-CCMS:** The Challenges of Modern Society. Scientific Affairs Division NATO, Brusel, říjen 1993, 44 str.
4. **NATO:** Work Plan for Dialogue, Partnership and Cooperation 1994. Brusel, prosinec 1993, 16 str.
5. **NATO: Partnership for Peace.** Brusel, leden 1994, 8 str.

Divizní generál in memoriam František KRAVÁK

* 10. září 1889 Mostkovice u Prostějova

† 24. května 1943 Berlín-Plötzensee

Maturoval v roce 1909 na reálném gymnáziu v Prostějově a poté začal pracovat jako úředník u firmy Baťa ve Zlíně. Když vypukla první světová válka, nastoupil vojenskou službu u pěšího pluku 55, avšak již v prosinci 1914 byl zajat na ruské frontě u Tarnopole. Působil potom v samosprávě zajateckého tábora v Taškentu, kde se dobrovolně přihlásil do České družiny. Ovšem k jednotce československých dobrovolníků se dostal až v květnu 1916, a to se právě začala organizovat na Československou střeleckou brigádu.

Jeho zkušeností ze samosprávy v zajateckém táboře potom využila Odbočka České národní rady, když ho jmenovala svým plnomocníkem. V září 1917 byl konečně zařazen k 6. československému střeleckému pluku „Hanáckému“, s nímž se zúčastnil všech bojů od Bachmače až po vystoupení Československých dobrovolníků proti bolševikům u Koškolu, Kargalu, Mariinska a také na Urale jako velitel roty a praporu.

Po návratu do vlasti v roce 1920 zůstal podplukovník Kravák velitelem praporu pěšího pluku 6, a to až do roku 1923, kdy byl ustanoven velitelem školy pro výchovu důstojníků pěšího vojska v záloze 7. pěší divize v Olomouci a následně působil jako učitel ve Vojenské akademii v Hranicích.

Osvědčil se ovšem i ve funkci zástupce velitele pěšího pluku 27 v Olomouci, a proto byl plukovník Kravák v roce 1929 ustanoven velitelem pěšího pluku 3 „Jana Žižky z Trocnova“. Po čtyřleté službě v Kroměříži se vrátil k „Hanáckému“ pluku v Olomouci, u kterého vlastně začal svoji vojenskou kariéru již v Československém vojsku na Rusi, ovšem tentokrát jako jeho velitel. Odtud, opět po čtyřleté službě, odešel do Chomutova, aby převzal velení tamní 2. pěší brigády. Konečně v roce

1937 byl ustanoven přednostou 1. (pěchotního) oddělení I. odboru ministerstva národní obrany.

Dny národního ponížení za zářijové mobilizace prožíval brigádní generál Kravák jako velitel divize na Slovensku. Vrátil se potom do kanceláře na ministerstvo národní obrany, kde působil i v prvních měsících německé okupace.

Nepochybně i on 15. března 1939 odcházel z budovy se znamením hanby a potupy. Okupace byla ranou, která mnohé přivedla na hranici šílenství.

Generál Kravák se nesmířil s touto potupou a velmi brzy byl pověřen organizací vojenského podzemí v oblasti středních a severozápadních Čechách. Okruh jeho působnosti zahrnoval tehdejší okresy Louny, Roudnice, Rakovník, Slaný, Kladno, Beroun, Hořovice, Příbram, Sedlčany a Vlašim.

Tuto oblast si rozdělil na čtyři obvody - lounský (plukovník Jan Kratochvíl), berounský (plukovník Maxa), benešovský (plukovník Adolf Hůlka) a příbramský (plukovník Straka). Činnost řídil z Prahy, z ministerstva národní obrany v likvidaci, neboť nadále zůstával ve funkci přednosty pěchoty. V konspirační aktivitě byl od dubna 1939, kdy s ním na pokyn generála Josefa Bílého navázal spojení plukovník generálního štábu Kudláček. Ten ho pak dále uvedl do spojení se zemským velitelem generálem Hugo Vojtou a náčelníkem jeho štábu podplukovníkem Josefem Kazdou.

Při této ilegální práci měl řadu vynikajících spolupracovníků. Náčelníkem štábu byl podplukovník generálního štábu František Houra, plukovník Halhuber měl na starosti nábor a propagandu, podplukovník Miloslav Straka organizoval činnost sabotážní a teroristickou. Podplukovník Karel Petráček se staral o otázky materiální, zejména opatřování zbraní a trhavin. Plukovník Adolf Hůlka koordinoval práci s občanskými odbojovými organizacemi, štábní kapitán Robert Kubík budoval zpravodajskou síť, štábní kapitán Josef Smazal pomáhal při organizaci (vypracoval mobilizační plán) a kapitáni generálního štábu Šulc a Petr Králíček se záložním důstojníkem Rybínem představovali náhradní konspirační buňku, která měla zahájit činnost v případě, že by gestapo první velitelský sled vyřadilo.

Organizační činnost v Kravákově okruhu probíhala velmi úspěšně, takže v červenci 1939 měl v pohotovosti všechny své lidi. Na podzim potom rozdělil okruh středních a severozápadních Čech na tři skupiny: severní, jižní a východní.

Skupinu severní tvořily okresy na sever od řeky Berounky - Rakovník, Kladno, Slaný, Louny a Roudnice. Jejím velením Kravák pověřil plukovníka Halhubera na místo plukovníka Kratochvíla, kterého vypravil na žádost generála Sergeje Ingra spolu s plukovníkem Janem Satoriem do zahraničí.

V jižní skupině byly okresy Beroun, Hořovice, Dobruška a Příbram. Organizační práce zde začal plukovník Srstka, avšak po jeho odchodu do Prahy velení převzal plukovník Josef Maxa.

Benešovsko (východní skupina) tvořilo zálohu velitele celé oblasti a bylo svěřeno plukovníku Hůlkovi.

Organizace pracovala téměř nerušeně až do zatýkání v Praze. Jako první z Kravákovy skupiny byl zatčen plukovník Hůlka, který byl také pověřen koordinací práce s civilními odbojovými složkami a za povstání měl převzít velení na Benešovsku. Protože se objevily zprávy, že gestapo je také na stopě generálu Kravákovi (vlna zatýkání postihla z Kravákovy skupiny 84 osob), dostal od generála Bílého

pokyn, aby odešel za hranice. A tak se o vánocích 1939 vypravil na Moravu. Při pokusu o přechod hranice u Strážnice byl však v polovině února 1940 zatčen a transportován na gestapo do Kladna.

Následující tři roky generál Kravák prožil v nacistických zařízeních typu kladenské sokolovny, Pankráče, Pečková paláce, Malé pevnosti v Terezíně a káznice v Golnově. Mnozí z jeho spoluvězňů se na něho zlobili, když tvrdil, že válka bude trvat déle než tři roky a kdy nesdílel jejich optimismus na blízké vítězství.

Na Nový rok 1943 byl společně se svými odbojovými spolupracovníky odvezen v poutech do Berlína. Přelíčení se konalo u I. senátu lidového soudu. K trestu smrti bylo odsouzeno 20 osob... První rozsudky byly vykonány 24. května. Ten den byl popraven generál Kravák, podplukovník Karel Petráček, štábní kapitán Josef Smazal (zástupce náčelníka štábu Kravákovy skupiny a styčný důstojník s komunistickými skupinami odboje) a štábní kapitán Robert Kubík (sbíral zprávy o německém vojsku). Další popravy následovaly. Téměř stejný počet (16) zahynul v koncentračních táborech, většinou v Mauthausenu. Z káznic (tresty od tří do dvanácti let) se vrátilo 45 osob. Pouze tři lidé byli během soudního přelíčení osvobozeni, a to především Kravákovou a Petráčkovou zásluhou, neboť vzali na sebe všechnu zodpovědnost za ilegální činnost. Petráček, vědom si beznadějnosti svého postavení, zakončil svou obhajobu u lidového soudu slovy: „Jako československý důstojník měl jsem povinnost pracovat všemi prostředky proti Říši, abychom dosáhli znovu samostatnosti a svobody. Podle toho jsem jednal.“

Pochopitelně nejednal tak pouze on, ale i ostatní obžalovaní. Všichni splnili vše, co vlast od vojáků žádá, to je oběť až do hrdel a statků v pravém slova smyslu...

PhDr. Zdeněk Vališ

OBSAH

Sedmdesát pět let Generálního štábu Armády České republiky (Maurice César Joseph Pellé)	3
Sborový generál Erich Eder, velitel rakouské Akademie obrany státu Vojenská hlediska rakouské bezpečnostní politiky	16
Plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc. Vojenská strategie České republiky	27
Ing. Vladimír Leška Nepřipustit návrat ke konfrontačnímu modelu evropské bezpečnosti	32
Ing. Jiří Florián Orgány řízení strategické obrany ČR	40
Ing. Josef Hrdlička Nebezpečná problematičnost jaderných zkoušek	47

STRATEGIE

Plk. Ing. František Valach, CSc. Strategická rizika udržování míru	54
Plk. v zál. Ing. Václav Maryška, CSc. Podstata vojenských konfliktů a technologie jejich vedení (Z hlediska aplikované operační analýzy)	61
Guy Labouérie DU „STRATOMONDE“ - O „světě strategie“	68

LOGISTIKA

Organizační, informační a metodologické aspekty hodnocení systému logistiky	74
--	----

NÁZORY ČTENÁŘŮ, POLEMIKA

Plk. Ing. Karel Kozák Některé otázky z teorie velení a řízení	84
--	----

Plk. v zál. Ing. Milan Sládeček, DrSc.,
plk. v zál. Ing. Karel Štěpánek
Vojenskostrategická situace České republiky
(Vojenská politologická a strategická úvaha)

89

Z HISTORIE

PhDr. Jan Gebhart
Povstání v protektorátu v září 1939?
(Vojáci a druhý čs. odboj - z dějin zpravodajství)

100

INFORMACE

Česko-americký seminář o civilně-vojenských vztazích

110

Štábní rozhovory:
Sbližování ozbrojených sil demokratických armád

113

Důvěra mezi partnery:
Bílé knihy obrany Německa, Francie a Eurosbór

118

Ronald M. Bonesteel
Prevence a předcházení etnickým a národnostním konfliktům (II)
(Pokračování z minulého čísla)

124

K obranné doktríně a použití ozbrojených sil Polské republiky

135

Etnický konflikt a neválečné operace

140

Plk. Ing. Aleš Komár
Výzvy moderní společnosti - CCMS/NATO

143

PERSONÁLIE

Divizní generál in memoriam František Kravák

151

Vydává Ministerstvo obrany České republiky - GŠ AČR

Adresa (pro poštovní styk):
Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY
MO - 64
160 01 Praha 6 - Dejvice

Umístění redakce: Rooseveltova 23, Praha 6.

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (330) 44 323, 312 10 67,
kpt. Ing. Igor Jalůvka (redaktor), telefon (330) 44 264,
Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (330) 44 447,
Jaroslava Matušková (tisková redaktorka), telefon (330) 44 209, 312 10 67.

Redakční rada: genmjr. Ing. Pavel Jandáček - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. gšt. Ing. Jan Duda, plk. Ing. Karel Eminger, plk. Ing. Miloslav Fikar, pplk. Ing. Miroslav Franta, Ing. Josef Fučík, Ing. Pavel Jégl, Dr. Jiří Krobath, genmjr. Ing. Karel Kuba, genmjr. Ing. Josef Loučka, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, Ing. Milan Štembera, CSc., plk. Ing. Rudolf Tomešek, CSc.
Ročník III. (XXXV). Toto číslo bylo dáno do tisku 17. 5. 1994. MKČR 6059, MIČ 47751.

**VOJENSKÉ
ROZHLEDY**